DE CONSTITVTIONIBVS APOSTOLICIS, B. Clemente Romano auctore, libri viij.

In quibus apertè proponitur primitiuæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ, in doctrina, traditionibus, & Chriſtianæ religionis quouis exercitio puritas. Qua reſtituta, Eccleſia primæuã ſuam ſpeciẽ recuperabit, & facillimè omnia in chriſtianiſmo pacata, tranquillàque habebimus.

Io. Carolo Bouio, Epiſcopo Oſtunenſi interprete.

Eiuſdem Scholia in locos, qui dubitationem aliquam habere videntur.

Rerum & verborum index.

Omnia nunc primum è tenebris eruta.

PARISIIS,
Apud Nicolaum Cheſneau, via Iacobæa, ſub ſcuto Frobeniano, & quercu viridi.
1564.
CVM PRIVILEGIO.

tot sæculorum ætates continuata, ad nos peruenisse cognoscimus. Disciplinam verò Ecclesiasticam quid magis constituere potest, quàm veteris illius Ecclesiæ proposita nobis ad imitandum forma? quam cùm intuemur, animum ad pietaté erigimus, & priscæ virtutis studio incẽdimur: cùm verò illam cum iis, quæ nunc vsuueniunt comparamus, intelligimus, quàm omnia conuersa, ac propè iam ad interitum perducta sint. Quare si perditis Ecclesiæ rebus subuenire, & has ruinas restituere cupimus, ea in primis quærere debemus, quæ antiquorum temporũ disciplinã nobis proponunt, & expressam Apostolicæ religionis imaginẽ oculis nostris subiiciũt.

SED video non defuturos quamplurimos, qui ne sententiarum, quas defendunt impietas tam graui testimonio refutetur, eleuabunt horum librorum auctoritatem, affirmantes eos esse apocryphos, & ab Ecclesia iampridem eiectos. Quare necesse est de illo tertio capite pertractare, quo in Prolegomenis quæritur, An liber sit auctoris, cui inscribitur, legitimus atque germanus. Ad id

Liber iste an sit Clementis

autem de præſenti ſcriptore confirmandum, primi prodeant Canones Apoſtolorum, perpetuo conſtantique omnium Græcorum, multorum Latinorum patrum conſenſu, atque approbatione recepti. In quorũ vltimo, inter eos libros, qui in Eccleſiis veluti ſacroſancti habẽdi ſunt, numerantur octo libri de Conſtitutionibus, auctore Clemente, ſcripti Epiſcopis: quos, inquit, non oportere peruulgari, propter myſtica, quæ in iis ſunt ſcripta.

SEQVITVR Ignatius, qui Eccleſiæ Antiochenæ ſecundus poſt Petrum præfuit. nam is in duodecim Epiſtolis, quas cùm Romam ad ſuppliciũ duceretur, in itinere ad Eccleſias miſit, Inſtitutiones Clementis ita eſt imitatus, vt non ſolùm earũ dogmata atque præcepta expreſſerit, ſed etiam ex iis ſæpe ſententias totidem verbis exſcriptas tranſtulerit, eaſdem figuras, idem dicendi genus ſeruauerit, eaſdem rationes in ſuis ſententiis confirmãdis, atque in alienis confutandis attulerit. Quæ ſingula ſeparatim in ſuis locis annotabo. Nũc tãtùm quædam proferam, quæ id apertè oſtẽdent.

In

IOANNI MORONIO, S. R. E. Epiſcopo, Staniſlao Hoſio, Ludouico Simonetæ, Bernardo Nauagerio Preſbyteris Cardinalibus, & ſedis Apoſtolicæ in Concilio Tridentino Legatis,

IOANNES CAROLVS Bouius Epiſcopus Oſtunenſis S. P. D.

CVM tenuitatem meam non ignōrarem, nunquam adhibui diligentiam, vt quæ in optimarũ artium ſtudiis mediocri exercitatione verſatus, comprehendiſſem, atque annotaſſem, ea extra priuatos parietes

educta, in notitiam aliorũ peruulgarem. Quòd si in omni ratione ac cursu studiorum meorum faciendum mihi vnquàm fuit, certè seruãdum maximè erat hoc tempore, atque eo loco, in quo congregatis magna frequentia excellentibus ingeniis, exquisitáque doctrina viris, amplissimũ Orbis Christiani theatrum haberemus. Quid enim ego in tanto hominum eruditissimorũ cœtu excogitare possem, vel tã nouum, quod illorum singularem in omni varietate literarum scientiam fugeret, vel tam accuratum, quod non eorum iudicio leue & cõtemnendum videretur? Sed tamen hoc consilium sequenti mihi, & vehementer probanti, occasio quædam oblata perpetuum meum illud silentiũ præcidit, & me ab hac peri-

clitatione ingenij remotum, quaſi in arenam prodire coëgit. Nam cùm nuper in Clementis Romani libros incidiſſem; quibus ille deſcriptam ab Apoſtolis Eccleſiæ formã, & omnem rerum ſacrarum rationem accuratè eſt complexus, primùm (quod eſt meum antiquitatũ eccleſiaſticarum ſtudium) auidè legi, deinde, vt quæ legeram, atque in iis obſeruauerã, memoriæ firmius hærerẽt, cœpi inſigniores ex iis ſententias in latinum ſermonem conuertere: tùm recitata à nonnullis in conuentu Patrum ex Clementis libris verba, valdè ad id, quod tunc agebatur, apta, prima indicia fuerunt, quibus abditi iampridem ij libri, & à paucis cogniti, hominibus piis, & rerum diuinarum ſtudioſis proderentur. Deinde cùm prolatis

aliis ex iis testimoniis, sermonibúsque illorum, qui eorũ auctore delectabãtur, celebrius iam fieret Clementis nomen, institi vehemẽtius, & ad integram, atque absolutã totius operis interpretationẽ me contuli. In quo labore, aliis studiorum meorum occupationibus impeditus, fortasse non perseuerassem, nisi multis sermonibus cum viris grauissimis ea de re habitis, iis quasi prædibus fidem meam obstrinxissem. Verti igitur, & (quantum meæ vires tulerũt) dedi operam, vt Clemens à tenebris, atque obliuione hominũ vindicatus, in Ecclesię luce, & virorum religiosorum manibus versaretur. Cúmque mecũ cogitarem, cui nam eum commendarem, & ipsius quasi patrociniũ deferrem; vos mihi potissimũ occur-

riſtis, quorum nomini dicatus Clemens, in hanc Eccleſiæ celebritatem prodiret. Nam ſi mihi in eo præſtantis alicuius viri auctoritas quærenda fuit, profectò vos cùm dignitate veſtra, tùm eius perſonæ, quam hîc ſuſtinetis, munere, principem in Eccleſia locum obtinetis. Si cui honorem habere velim, hæc ipſa ſanctiſſima munera, quibus præeſtis, faciunt, vt vos ante alios, omnium ſtudiis colendos atque obſeruandos intelligam. Quòd ſi illud ſpectare debemus, vt ea potiſſimùm munera mittamus, quæ illorum, ad quos mittuntur, ſtudio atque inſtituto conueniant, èn ſanctiſſimi atque ampliſſimi Legati trado vobis exemplar, ad cuius ſimilitudinem, eam, quam formandam ſuſcepiſtis figuram, fingere atque ex-

polire possitis. Nulla per hos dies quæstio proposita est, nulla à patribus paulò grauior deliberatio habita, quam non iis libris enucleatè expositam ac declaratã videamus. Quæ vos de restituenda veteri disciplina, cura, cogitatióque sollicitat, eam nulla alia ratione adiuuari posse arbitror, quàm ope eorum librorum, qui cum Ecclesia nati, pietatem maiorum nobis consignatam testatámque commendant. Quare accipite huius meæ lucubrationis munusculum, quod à mea exiguitate profectum, spero vobis, & omnibus iis, qui religionis, pietatísque studio ducuntur, non iniucundum futurum.

IO. CAROLI BOVII EPISCOPI OSTVNENSIS IN CLEMENTIS LIBROS.

PRAEFATIO.

ANTEQVAM Clementem Latinè loquentem audiamus, libet præfari quædam, quæ non aliena à propositi muneris ratione videbuntur. Tractabo autem Prolegomena illa, quæ Philosophi in principiis librorum quærere cōsueuerūt: ea verò (quantum ad præsens institutum attinet) sunt septem, scopus, vtilitas, an sit legitimus liber, inscriptio, numerus librorum auctoris, partitio horum librorum in capita, ordo lectionis, methodus. Primùm ergo videamus scopum, hoc est quínam sit finis propositus scriptori, ad quem omnis disputatio sit referenda.

LEGISLATOR noster, & Ecclesiæ fundator Christus, ordiens propagandæ *Scopus libri*

religionis initium, eas nobis credendi, atque viuendi leges dedit, quæ vniuersam fidei summam, rationem sacramentorum, ac vitæ degendæ præcepta continerent. Haud facilè autem Dei cultus amplificari, neque pietas coli potuisset, nisi mandata, quæ de huiusmodi rebus vniuersa quadam ratione, & generatim tradita fuerant, in certos ac proprios modos essent distributa. Videmus enim in omni optimè constituta ciuitate, eum morem disciplinámque haberi, vt legú descriptione definita sint singula rerum agendarú munera, qua tàm ij, qui aliis præsunt, quàm qui eorum potestati obediunt, intelligant, quantum sibi impositum sit muneris, quo loco, quo tempore, qua ratione ac modo vnumquodque sit agendum. Huiusmodi autem dispositionem atque moderationem rerum Saluator noster mandauit Apostolis, quorum consilio & legibus, institutam à se Ecclesiam, regendam atque tuẽdam commisit. Cùm enim Dominus se ita Apostolos misisse affirmet, quemadmodum ipse à Patre missus fuisset, constet autem eum (vt alia ipsius œcono-

miæ munera prætermittantur) à Patre missum, vt legislatoris, moderatoris, Episcopi munerè fungeretur: necesse est Apostolos eorũ munerũ potestatẽ obtinuisse à Domino, qua ad gubernationẽ Ecclesiæ, & ad reliquam instituti operis substructionẽ absoluendam vterentur. Quibus etiã cum dixit, Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit: significauit Apostolicarũ præceptionũ auctoritatem perinde futuram, atque si ipsius mandatis obtemperantes, ad illas seruandas cõpelleremur. Hac igitur auctoritate præditi Apostoli, vt diuinum cultum constituerent, & Euangelicas leges stabilirent, post Domini ascensionem, fidelium cœtu in ordines distributo, singulis ordinibus officia, & propriã viuendi normam dederunt: sacra, ceremonias, preces, ieiunia, ritus, solennia omnia instituerũt: fidẽ, hoc est credendi legem, pro ratione temporum explicauerunt. Hæc verò omnia Apostoli in Ecclesiis, in quibus Euangelium nunciauerant, voce ac verbis tradiderunt. Quanquam aliqua etiam epistolis præceperunt, quæ non ita multa sunt, *Cæte-*

ra enim (inquit Apostolis) cum venero, dispo-nam. Et alio in loco, *Tenete traditiones, quas accepistis, siue per sermonem, siue per epistolam.* Has igitur traditiones, quæ nullis literarum monumẽtis ab Apostolis cõmendatæ sunt, sed sermone, & non scripta institutione ad ecclesias peruenerũt, collegit in vnum Clemens Pauli familiaris ac comes, atque iis octo libris digessit: vt vere affirmare possimus, propositum esse Clementi, dispositum Dei cultum, ritus sacrorum, ceremonias, obseruationes, ordines, statum Ecclesiæ, & præcepta ad eum pertinentia, iis libris complecti. Atque is quidem est horum librorum scopus.

Vtilitas.

VENIO ad vtilitatem, quam puto esse tantam, vt credam hos libros diuinitus nobis oblatos hoc tempore, quo oppugnatur legum Ecclesiasticarum auctoritas, in dubiũ veniunt Apostolicæ traditiones, labefactantur sacra, euertũtur solennia, omnis denique pietatis cultus extinguitur. Quę cũ fiunt, ipsa Euãgelij summa, & fidei caput concidat necesse est. Quod declarat Sãctissimus Pater Basilius in libro, quẽ de Spiritu san-

cto inscripsit, in quo de iis ipsis nó scriptis traditionibus disputans, *Si conemur (inquit) non scriptas consuetudines, quasi non magnam vim habentes reiicere, eò deueniemus, vt præcipuas Euangelii partes labefactemus, imò ad nudum nomen prædicationem redigamus.* Quam sententiam iis calamitosis temporibus veram esse experimur. nam dum cõtéptis ceremoniis, quæ ad excitandam, atque fouendam pietatem humanæ imbecillitati sunt necessariæ, religio ad nudũ Euangeliũ reuocata est, confusioné & fidei obliuioné inductam videmus. Quid dicã de Episcopis, Presbyteris, Diaconis, & reliquis inferiorũ graduũ ordinibus, quorum hic mystica institutio explicatur, & eam ad Dominũ, vel ad Apostolos pertinere intelligimus? quæ res Ecclesiasticam Hierarchiã contra hæreticorum errores constituit.

LICET quoque iis in libris cernere continentiæ leges, aliarum rerum, quas adiaphoras vocant necessitatem, iusta mortuorum, liberi arbitrij facultatem, operum ad salutem consequédam vim, in tuendis leuissimis officiis diligétiam, tantã quantã nunc in maximis mandatis

seruādis nemo adhibet. Quòd si nostrũ officium expendere & cōsiderare libuerit, facilè iis libris intelligemus, quãtum munus sustineamus, quis nobis id imposuerit, quid præstare debeamus, quo studio, qua diligentia, qua vigilantia, quantis animi & corporis viribus in eo sit elaborandum, quanto virtutum ornatu instructos nos ad id præstandum accedere oporteat. Quæ, & si nos deterrent à tanto onere, & desperatione debilitant, tamen non nihil proficimus cùm officij nostri admoniti, antiquam pietatem imitari, vel certè studio & amore prosequi conamur. Atque vt omnia simul complectar, cùm duobus malis laboret Ecclesia, hæresum immanitate, & corruptorum morum deprauatione, ad vtrunque malum magna iis libris adhibentur remedia. Nam nihil ferè oppugnant hæretici, quod horum librorum auctoritas non defendat: & quæ ij, veluti Christianæ pietati contraria, per errorem & superstitionem in Ecclesiam irrepsisse affirmant, ea in ipsis Ecclesiæ incunabulis instituta, atque ab antiquissimis illis Ducibus approbata, & per

In epiſtola ad Trallianos, inſtitutā Paraſceuis, ſabbati, atq; diei dominici obſeruationem iiſdem verbis, quibus Clemens, refert ad paſsionem, ſepulturā & reſurrectionem Domini. In Epiſtola ad Philippēſes, præcipiēs quadrageſimam, eandem præceptionis cauſam, eadémq; verba adducit, quæ Clemēs. quod idem ſeruauit in hebdomade paſsionis, Paraſceue, & quarta feria. Sabbatiſmum in principio naſcentis Eccleſiæ aliqua ex parte ſeruatum, eodem modo inſtituit. In Epiſtola ad Magneſios docēs nil præter ſententiam Epiſcopi agendum: *Non licet, inquit, ſine Epiſcopo baptizare, neque offerre, neque ſacrum facere.* Et deinde nonnullis interiectis verbis, *Vt Dominus ſine Patre nihil facit (non poſſum enim inquit, facere à me ipſo quicquam) ſic nec vos ſine Epiſcopo, neque Presbyter, neque Diaconus, neque Laicus.* Et ad Heronem ſcribens, *Nihil, inquit, ſine Epiſcopis agito: ſunt enim ſacerdotes, tu ſacerdotum miniſter. Illi baptizant, ſacrificant, ordinant, manus imponunt.* Quæ omnia totidem verbis tranſlata ſunt à Clemente. In Epiſtolà ad Trallianos, iubet reuereri Epiſcopum veluti Chri-

ſtum. atque vt oſtenderet fontes, ex quibus præceptum hauſerat, dixit id faciendum ex Apoſtolica conſtitutione: quam ſecutus in omnibus ferè Epiſtolis, Hierarchiam Eccleſiaſticã deſignat ad imitationem Clementis. In Epiſtola ad Mariam, & in Epiſtola ad Magneſios, Diaconos, inquit, obtinere locum Chriſti, Epiſcopũ Dei, Presbyteros referre cœtum Apoſtolorum: quo nihil frequentius in Clementis libris reperias. Multa prætereo, quæ de Dei Patris auctoritate, Verbi origine, Spiritus ſancti natura iiſdem ſententiis atque verbis, quibus Clemens, accuratè diſputauit: quẽ etiam imitatus eſt, cùm Chriſti diſpẽſationem ſecundum carnem expoſuit: & cùm aduerſus hæreticorum errores Catholicam fidem defendit, in quibus omnibus latum vnguẽ à Clemente non diſceſsit.

QVOD ſi quis hoc non ſatis eſſe velit, neque omnino ex eo id effici putet, quod nos probandum ſuſcepimus, propterea quòd Ignatius, nec librorum, neque eorum auctoris mentionem vllam faciat (quod ad conſtituendam auctoritatem teſtimonij neceſſarium videtur)

nos non dicimus Ignatium Clementis veluti horum librorum auctoris mentionem facere: illud autem satis esse iudicamus, quòd Ignatius hos libros cognouit, vidit, atque ita probauit, vt ex eorum sententiis & verbis, suas Epistolas conflauerit, ac totam Ecclesiarum, quas docebat institutionem, ad eorum exemplum expresserit. Quare certum ex eo ducitur argumentum, nec nuper scriptos hos libros esse, neque in apocryphis omnino numerandos, quos primæua illa Ecclesia habuit, & Apostolici viri cognitos probatósque in sua scripta transtulerunt. Quod vt necessaria ratione colligimus, sic illud non leui coniectura assequimur, hos libros ab Ignatio Clementi tributos. Is enim ea, quæ ex iis libris hausit, ab Apostolis disposita, atque instituta fuisse, non obscurè affirmat. Clementem autem Petri & Pauli auditorem appellat, vt facilè quis intelligat, Ignatij testimonio Apostolicas constitutiones ei tribuendas, qui Apostolorũ auditor fuisset. Non ignoro autem esse nonnullos, qui has ipsas, quarum auctoritate vtimur, Ignatij

Epiſtolas in eandem ſuſpicionem adducant:quos rectè facturos exiſtimo, ſi patientur nos Irenæi, Athanaſij, Euſebij, Hieronymi auctoritatẽ ipſorum iudicio anteponere: Ij enim has Epiſtolas agnoſcunt,& eas ipſas eſſe,quarũ ij mentionem faciunt,ex particulis Epiſtolarũ quas in ſuis ſcriptis inſerunt, intelligimus. Quòd ſi ex ceremoniis, quas non probant, atque ab illius temporis conſuetudine alienas exiſtimant,eas ſuſpectas facere volunt, eſt id quidem omnino ſuperbum & arrogans, ex ſententiis, quas ipſi veras opinantur,velle de veterum ſcriptorum auctoritate coniecturã facere, & ad ſuum iudicium, aliorum diſciplinam accommodare:cùm potiùs hæ ſententiæ condemnandæ ſint, quæ à certiſsimis probatiſsimíſque priſcorum monumẽtis diſſentiant, quam ea in dubium reuocanda,quæ cum opinionum, quas ij tuentur,nouitate non cohæreãt. Ac de Ignatio quidem hactenus.

ATHANASIVS, cuius teſtimonium grauiſsimum eſſe debet,horum librorũ mentionem facit,& de iis præclarè ſenſit,in ea Epiſtola ad Ammũ Monachũ,

in qua libros Canonicos numerauit. Aggregat enim Apoſtolorum doctrinā (ita enim eos appellat) in ordinem eorum librorum, qui quidem in Canonem relati non ſunt, ſed tamen ab iis, qui pietatis & veri cultus rationem percipere expetunt, non contemnendi: de quo librorum genere poſt Canonicos libros ſcribit iis verbis, *Sed vt res ſit accurata, & exactior, hoc quoque adiicio, ſcribens neceſſario, quòd extra hos, ſunt alij quoque libri, non in Canonem quidem redacti, ſed quos legi à patribus decretum eſt, iis, qui nunc accedunt, & volunt in pietatis, veriq; cultus ratione initiari. Sapientia Solomonis, Sapiētia Sirach & Eſther, & Iudith, & Thobias, & Doctrina, quæ dicitur Apoſtolorum, & Paſtor, qui ſunt tamen non aſpernandi.*

Athanasii iudicium ſecutus Euſebius, neque in eis ſcripturis hos libros numerauit, quæ pro Canonicis ab omnibus Eccleſiis receptæ erant, neq; in apocriphis, ſed in eis, quas non omnes Eccleſiæ agnoſcebant. In quo etiam ordine ſtatuit quoſdam libros, qui olim omnium Eccleſiarum conſenſu nō ita probati, nunc ab omnibus ſine cōtrouerſia

pro canonicis habentur. Sed præstat, vt Eusebij locum proferam. Is enim in primo libro Ecclesiasticę Historię, connumeratis scripturis ab omnibus receptis, subiungit hæc verba, *In eis, quæ sunt in cōtrouersia, cognita tamen sunt à multis, numeratur Epistola Iacobi, quæ appellatur, & Iudæ, & Petri secunda, & secunda ac tertia, quæ dicuntur scriptæ à Ioanne, siue is sit Euangelista, siue eiusdem nominis alius. Aggregetur quoque in nothas scriptura de Actis Pauli, & Pastor, & Apocalypsis Petri: præterea Epistola Barnabæ, & Institutiones Apostolorum, quæ appellantur, præterea, vt dixi, Apocalypsis Ioannis.* Vides cum quibus libris connumerentur ab Eusebio institutiones Apostolorum. Ex quo perspicuum fit, à veteribus non esse dubitatum de veritate doctrinæ, sed num essent ij libri in Canonem sacrarum scripturarum referendi. Quod certè nunquam obtinuerunt, neque nos eis tantā auctoritatem tribuere volumus.

Hanc verò fuisse Eusebij sententiā, declarant eius verba, quæ mox sequuntur. In quibus hæreticorum commenta, & compositas in fraudem fidelium fa-

bulas, quæ nomine Apoſtolorum erant inſcriptæ, ab hoc gemino librorum ordine ſegregauit. Reddens enim rationẽ, cur eorum librorum, qui non ita ab omnibus Eccleſiis reciperentur, mentionẽ fecerit, ſic inquit, *Neceſſariò horum quoque catalogum fecimus, diſcernentes, quæ ſecundũ Eccleſiaſticam traditionem, veræ, germanæ, & certæ ſcripturæ haberentur: & præterea illas, quæ non ſunt illæ quidem in teſtamento, & in controuerſiam veniunt, ſed tamen à multis Eccleſiaſticis agnoſcuntur: idque ea de cauſa fecimus, vt & has ſcripturas cognoſceremus, & eas, quæ nomine Apoſtolorum ab hæreticis circumferuntur, continentes Petri, Thomæ, Matthiæ, & quorundam aliorum Euangelia, vel Andreæ, Ioannis, & aliorum Apoſtolorum Acta, quorum nullus omnino ex Eccleſiaſticorum traditione vir mentionem faciendam cenſuit. multúmque in iis dicendi Character, ab Apoſtolico more diſsidet, ipſáque ſententia, & eorum, quæ dicuntur inſtitutum, à vera atque ortodoxa norma longiſsimè aberrans, manifeſtum facit, hæc hæreticorum commenta fuiſſe: quo neque in nothis ſunt numerãda, ſed vt abſurda atque impia reiicienda.* Habemus Euſebij cenſuram, id tan-

tùm iis libris detrahetis, vt propter quorundam dubitationem, eos in Canonicarum ſcripturarum numerum non aggregauerit.

Horvm duorum æqualis Cyrillus Hieroſolymarum Epiſcopus, in decima octaua Catecheſi, vt probaret mortuos reuiuiſcere, ex quinto Clementis libro, iiſdem penè verbis, vſus eſt renaſcentis Phœnicis ſimilitudine: eius verba hæc ſunt, *Quærunt Græci reſurrectionem è mortuis manifeſtam magis: & aiunt, quod & ſi reuiuiſcunt animalia, quæ diximus, tamen hoc fieri, quoniam non omnino interierũt: & quærunt aliquod animal, quod manifeſtè corruptũ reuiuiſcat. Nouit Deus eorum incredulitatem: atque auem ad hoc condidit Phœnicem, quæ (vt ſcribit Clemens, & multi narrant) cùm ſit ſoligena, poſt quingentorum annorum circuitum, ad Aegyptiorum regionem aduolans, reſurrectionem demonſtrat, eámque non in deſertis locis, ne myſterium eſſet occultum, ſed in clara vrbe, vt res incredibilis manibus tractaretur. Extructo enim ſibi tumulo ex thure, ſmyrna, atque aromatibus, poſt abſolutum annorum curſum eò accedens, euidenter moritur, atque corrumpitur. poſtea ex illius mor-*

tuæ corrupta carne, vermis quidam gignitur, qui in auem formatur.

QVANTO opere iis libris delectatus ſit Epiphanius, declarãt eius ſcripta aduerſus hæreſes, in quibus frequenter Apoſtolicæ Conſtitutionis mentionem facit. Nam in primo libro attulit verba tranſlata ex proæmio, in quo ſcriptum extat, Dei plantationem, & vineam eſſe Catholicam Eccleſiam. Et in tertio diſputans aduerſus Aerium, ſolennem ſextæ & quartæ feriæ obſeruationem, & exquiſitum illud ieiunium, quod ſex diebus ante Paſcha ſeruabatur, confirmat vnà cum reliquo veteris Eccleſiæ ritu, ex ea Apoſtolorum Conſtitutione, quę in octauo libro ſcripta reperitur. Et in eodem tertio libro eam de alenda barba, & capillo præceptionem producit, quę extat in primo libro harum inſtitutionum. Quæ verò fuerit de iis libris Epiphanij ſententia, quam ipſe expoſuit, cùm contra Audianos diſputaret, dicam cum reliquos numerauero, qui horum librorum mentionem faciũt, in quibus eſt Chryſoſtomus, qui in Homilia LIII. in Matthæum, hos libros

nominat iis verbis, *Quomodo autem quidem ſacerdotes ex hominibus ordinantur, manifeſtè in libro octauo Canonum Apoſtolorũ dicitur. Qui autẽ ex hominibus ordinatus eſt, quantum ad Deum non eſt Diaconus, aut Sacerdos.* Hanc ſententiam in eo ipſo libro, quem Chriſoſtomus nominat, totidem verbis ſcriptam inuenies.

Hos ipſos Apoſtolorum Canones, quorum Clemẽtem auctorem facit, nominat Ioannes Damaſcenus in quarto de fide orthodoxa libro, cum recenſet ſacrorum librorum volumina.

Proclus quoq; Patriarcha Conſtantinopolitanus hos libros agnoſcit, in quodam capite De Traditione diuini ſacrificij, & Oecumenius, in Commentariis in Epiſtolã primã ad Timotheũ: & S. Nicolaus Methonenſis Epiſcopus, in eo libello, in quo probat verum Corpus & ſanguinem Chriſti contineri in Euchariſtia.

Quamplurima alia eiuſdem rei teſtimonia ex veterũ monumentis, quæ nondum edita ſunt, præſertímq; ex prima & octaua Synodo excerpta, collegit in vnum Romæ homo doctus, & illu-

ſtrandæ Eccleſiaſticæ antiquitatis laude excellens Gulielmus Sirlætus Protonotarius: cuius lucubrationes, ad ſtabiliendam horum librorum auctoritatē fortaſſe aliquando in lucem prodibunt. Nos tamen interea facilè iis contenti eſſe poſſumus. Nam cui hæc ſatis nō ſunt, certè eum neque aliis auctorum teſtimoniis crediturum exiſtimo.

RELIQVVM eſt nunc, vt de ſexta Synodo aliquid dicam, cuius ſententia ij libri damnati videntur: Omitto ea, quæ verè dicere poſſem, Canones illos, qui ſextæ Synodo tribuuntur, potiùs, quàm Clemētis libros eſſe damnandos, vt qui à ſexta Synodo nullo modo prodierint, ſed à cōuentu quodam Græcorum Conſtantinopoli ſint editi, in quo ij pleráque à recta religionis norma aliena decreuerunt. Confirmatum eſt enim in eo cœtu Concilium illud Afrorum à Cypriano coactum, in quo ſtatutum eſt hæreticos ad Eccleſiam ſe recipientes, iterum baptizandos. Alia quoque aduerſus ſanctiſsimas Eccleſiæ Romanæ leges ſunt diffinita: quò factum eſt, vt Eccleſia hos Canones, quanquā plurimi

multa vtilia haberent, nunquàm in Sanctionibus Canonicis numerauerit.

SED hoc totum aduersariis omitto: alia ratione agam, Habeāt Canones aliquam auctoritatem, vt qui si non ab Ecclesia, at ab hominibus doctis, & rerum diuinarum scientia præditis sint compositi. quid ait Canon? *Ordinationibus Sanctorum Apostolorum per Clementem, iam olim ab iis, qui in fide aliena sentiunt, adulterina quædam & à pietate aliena introducta sunt, quæ diuinorum dogmatum elegantem ac decoram speciem obscurarunt.*

SENTENTIAE horum patrum sanctissimi ac doctissimi Patris Epiphanij iudicium oppono. is enim negat iis libris aliquid à fide alienũ contineri. nam in tertio libro, cùm refutaret Audianos ad horum librorum auctoritatem confugientes, de iis ita scripsit. *Ad hoc Audiani proferunt Apostolorum ordinationem, quæ quidem apud multos reuocatur in dubiũ, sed tamen non est improbanda. nihil enim habet peruersum in fide æque confessione, sed neque in Ecclesiastica gubernatione & Canone.* Non potuit Epiphanius expressiùs horum librorum auctoritatem commen-

dare. Duo ſunt, quæ noſtræ religionis ſummam continent. recta fidei ſententia, & Eccleſiæ diſciplina. in iis duobus (inquit Epiphanius) nihil habet abſurdi Apoſtolorum ordinatio.

QVOD ſi quis cõtenderet in ſequenti tempore hos libros fuiſſe deprauatos, cùm priùs integri fuiſſent: primùm accipio id, quod Canon apertè affirmat, libros eſſe Clementis, germanam & integram (vt paulò pòſt Canon inquit) habuiſſe olim Apoſtolorum doctrinam. An verò ij libri fuerint poſtea hæreticorum erroribus aſperſi, puto hoc melius poſſe lectione ipſa librorum iudicari, quàm cuiuſquam auctoritate vel ſententia ſtatui. Iampridem exploſæ ſunt omnes veterum hæreticorum ſententiæ, omnia, de quibus aliquo tempore dubitatum eſt, ita nunc ſunt certa atque explorata, vt vnuſquiſque, qui modò in Eccleſia educatus, catholicã normã tenere ſtudeat, poſsit vera à falſis, integra à corruptis ſecernere. Percurrat hos libros qui velit, & ſingulas eorũ ſentẽtias expendat: nihil profectò in iis inueniet, quod Chriſtianæ pietati non ſit maxi-

mè consentaneum, quódque non appareat ab Euãgelij fontibus manasse. quin etiam multorũ errorum labem iam tum ab hæreticis Ecclesiæ inuectam, in iis libris ita repulsam videbit, ea ad cauendum remedia adhibita, atque ita totius Christiani mysterij rationẽ expositam, vt Clemens non ab hæreticis deprauatus, sed ipse hæreticorum impietatem labefactasse videatur.

Illud autem negandum non est, videri aliquando Clementem de Spiritu sancto exiliter loqui, de Verbo quoque, & si ille præclarè sentit, tamen duriores quasdam interdum voces fundere, quæ certè defendi omnia possunt, & suã propriam habent rationem atque sententiam: de quibus cùm ad illum locũ peruenero, dicam quid sentiam.

Sed tamen vt concedamus Paulianos, Arianósue, siue etiam Macedonianos, aliquas voculas iis libris iniecisse, quibus opinionis suæ prauitatem possent defendere, erítne obsecro verum, vt ideo integrum amittamus Clementem? aut num minima eius cicatrix reliquum corpus obscurabit, & quia næuum in

corpore non probamus,egregiam atque omnibus numeris absolutam speciem contemnemus? Si quid habet Clemens ab hæreticis inculcatum,& refectum,id quanquàm est exiguum, cum reliquis partibus comparatū,facilè cognoscitur. nam vt in nitidissima veste leuis macula, sic in hoc præclarissimo opere modica peruersio eminet atque apparet. Est autem illud cōsiderandum,quòd si libri hi,ab hæreticis (vt Canon ait) deprauati fuissent, id tantùm ex ea parte accidere potuisset,quæ illorum sentētias attingeret, quæ verò ad hæreticos nihil pertinerent, integra mansissent. Quare, cùm Ecclesiæ descriptionem ac disciplinam (quam ferè omnem Clemens iis octo libris est complexus)in controuersiam eius ætatis hæretici non vocauerint, vt qui vnam fidei sententiam perstrinxerint, non est cur suspicemur eam hæreticorum deprauatione minus sinceram relictam. Aërius autem, qui post primam Ecclesiæ ætatem, exæquare ordines,& plerasque obseruationes, quarum hîc mentio fit,euertere est conatus, tantū abest, vt hos libros corruperit, vt

nullis validioribus armis aduersus eius insaniam pugnare possimus. Si quis dicat hæc de ceremoniis,& de diuino cultu præcepta, permista his libris fuisse à superstitiosis, qui Euangelij & Christianæ pietatis leges ignorarẽt, primùm Canon testatur ab hæreticis deprauatos libros fuisse, qui vt suas sententias fidelibus probarent, eas horum librorum testimonio cõmendari voluerũt. Deinde si externi cultus, & ceremoniarum vestigia in omni antiquitate nusquam apparerẽt, possent, quæ à Clemente præcipiuntur, in eam venire suspicionem, vt ad Apostolicam institutionem minimè referenda viderentur. Sed cùm nullus ferè ex antiquis illis patribus reperiatur, qui hos ipsos viuendi ritus à Clemente expositos, non vehemẽter approbet, eósque ad Apostolorum auctoritatem, atque ad illius temporis consuetudinem pertinere non iudicet, pleráque etiam ab illo tradita (quod est omnium maximum) constanti perpetuáque omnium gentium, omniúmque sæculorum consensione sint in Ecclesiis obseruata, dubitandum non est, ea à Clemente ita

fuisse

fuiſſe expoſita, atque tradita, quemadmodum ipſe ab Apoſtolis accepiſſet. Quòd ſi illud dicant Clementis vituperatores, ſatis eſſe ad eleuandam eius teſtimonij fidem, ſi minima ex parte ij libri ſint deprauati, vel in aliquo ſuſpecti: leuia enim errata fidei, & paruæ iis in rebus dubitationes, non ſolùm illam rē in qua eſt offenſum, euertunt, ſed etiam vniuerſam ſententiæ ſummam perturbant. Quod quidē dici poſſet, ſi ex Clementis libris noua pietatis dogmata cōſtituēda eſſent. Quòd ſi antiqua & probata ſolùm cōfirmare, vel Apoſtolicam pietatis formam intueri ſit in animo, nullus, credo, in Eccleſia liber tam receptus, támque omnium iudicio probatus reperietur, qui vberiorem nobis harum rerum facultatem præbere poſsit: quem, vt ſcriptoris auctoritas non probet, ſaltem ita commendat vetuſtas, vt à nemine magis priſcæ Eccleſiæ teſtimonium petendum cenſeam. Nemo enim iis libris vnquam adimet, quin detracto illis Apoſtolicæ auctoritatis nomine, ſint tamen certi fideléſque illorum temporum teſtes: à quibus, veluti ab inſpecto-

ribus earum rerum, quas narrant, primæui illius temporis ritus, mores, instituta, religionis originem, Ecclesiæ incunabula possimus cognoscere. Quæ certè amplam materiam nobis præbēt, non solùm Ecclesiæ constituendę, sed etiam nouę huius impietatis refutandæ.

ARGVMENTANTVR quoque detractores ex his ipsis libris, quòd in iis quædam reperiri affirmant, peruersa, atque inter se pugnantia: alia verò puerilia atque indigna omnino tanti auctoris nomine. Ad quæ respondebo, cùm de methodo agam, ostendámque (vt spero) ex via & ratione, quam auctor tenuit, nihil esse iis in libris non graue, non constãs, nihílque quod viro Apostolico meritò non sit tribuendum.

Inscriptio libri

VENIO ad inscriptionis causam: nã ea quoque in prolegomenis quæri solet. Inscriptio semper ferè, libri scopum indicat. id fit, cùm ab eo, de quo tractandũ est, appellatio ducitur. Quod in horum librorum inscriptione est seruatum. Dicuntur enim διατάξεις ἀποστόλων hoc est præscripta, & institutiones Apostolorum. Et, vt vox ad cómunem loquendi vsum

accommodetur, constitutiones, siue ordinationes possunt dici. Estque huius vocis ea vis, vt disciplina lexque ab aliquo præscripta significetur: quod totius operis instituto aptissimè conuenit.

REPERIO autem hos libros variè à patribus appellatos: nam, vt vidimus, Athanasius doctrinam Apostolorũ nominat, Chrysostomus & Ioannes Damascenus Canones, Oecumenius Diatyposim, hoc est informationem & institutionem. Quæ tamẽ voces, in inscriptione idem valent, atq; in varietate nominũ, eadẽ est rei vis, & significatio. cõmunius verò & frequentius est, vt Diataxes inscribantur: quàm vocem sæpe, cùm de iis ageret, vsurpauit Ignatius, vsúsque est ea Paulus, huiusmodi Ecclesiasticæ œconomiæ leges præscribens.

NON est omittendus numerus eorum librorũ Clemẽtis, qui quidem in cognitionem nostram peruenire potuerunt. Epiphanius, qui huius scriptoris libris præcipuè est delectatus, eorum librorum, qui de Recognitionibus inscribuntur, mentionem facit, ex quibus disputans contra Gnosticos, nonnulla Numerus librorum auctoris

eſt mutuatus. Ij libri quòd cõtinent Petri pleráſque prouincias, docendi cauſa obeuntis peregrinationes, Itinerarij nomen obtinuerunt: quos erroribus refertos eſſe, auctor eſt idem Epiphanius, & in Apologia Origenis Ruffinus, qui eos in Latinum conuertit. eis autẽ non modò permiſti errores adimunt auctoritatem, ſed etiam ille caſus parẽtum & fratrum Clementis, qui cuiuſdam fabulæ potius argumentum, quàm vllam veritatis ſimilitudinem videtur cõtinere: in quo tamen illud ex Apoſtolicis conſtitutionibus compertum habemus, Nicetam, & Aquilam Clemẽtis fratres fuiſſe. (Lib. 6. c. 8.) Scripſit quoque decem libros, quorum argumenta expoſita ſunt in calce libri tertij de Recognitionibus. Agnouit antiquitas eius epiſtolas, in quibus vna ad Corinthios penè ſacræ ſcripturæ auctoritatem obtinuit. Canon tamẽ ille Apoſtolorum duabus dat auctoritatem, quæ vicio temporum interierunt. relictæ verò nobis ſunt aliæ epiſtolæ Clementis nomine inſcriptæ, ex quibus Romani Pontifices, & Triburienſe Concilium, atque Vaſenſe, aliqua tranſtulerũt. Quas

tamen certum eſt, non eſſe eas, quarum meminit Epiphanius in primo contra hæreſes libro: in quo ſcribit laudari in iis epiſtolis virginitatem, atque omnes Prophetas, ex eóque ſumi argumentum contra Hebionem illos vituperantem. Quæ quidem in iis peruulgatis epiſtolis non legimus, legũtur autem in eis multa tranſlata ex Itinerario, quæ illarũ auctoritatem reddunt leuiorem: in quibus vnum de quotidiana lotione corporũ, quaſi ea ad mẽtis mundiciem pertineat, eſt omnino non ferendum. Hebionitæ enim cùm quotidianos baptiſmos haberent, corruptis Clementis libris, Petrum fecerũt illorum baptiſmorum auctorem. Tributi ſunt etiam Clementi Dialogi quidam inter Petrũ & Appionem habiti, quos Euſebius reſpuit. Libros autẽ Clementis à Hieronymo conuerſos (vt ipſe teſtatur in fine interpretationis commentariorum Origenis in Epiſtolã ad Romanos) iudico has ipſas eſſe Apoſtolorum conſtitutiones. quid enim ille in vertendis Apocryphis tantopere inſudaret, præſertim ſi ſciret palmam ſibi à Ruffino præreptã? Doctrina

verò Apoſtolorum, qua Latinæ Eccleſiæ hactenus caruiſſent, digna profectò erat, in cuius interpretatione tantus vir laboraret.

Diuiſio iſtij libri QVANTVM attinet ad librorũ diuiſionẽ, huius operis argumentũ digeſtum eſt octo libris. In quorũ primo tradũtur officia pertinentia ad cõmunẽ vitã. nam primùm exponuntur aliqua præcepta moralia veteris legis, quibus adiunguntur alia perfectiora ex Euangelio, quod dicitur Caput & explemẽtũ legis. Deinde proponuntur præcepta, quibus prohibetur cultus & ornatus corporis, admonentúrq; fideles ne otioſi diſcurrãt, ſed domi ſuis rebus dent operã, præſcribitúrq; eis, quid domi agere debeãt: interdicitur ipſis lectio librorũ Ethnicorum, dantúrq; legendi libri ex veteri teſtamento: admonẽtur iidem, quid in iis libris obſeruare debeant: Traditur præceptum ex Solomone de cauenda illecebra mulierũ: inſtituũtur vxores, quẽadmodũ viris obtẽperare debeant, & erga ipſos fungi officio: quarũ probitas etiã Solomonis teſtimonio cõmẽdatur. Deniq; in balneis ab earũ ſocietate repel-

luntur viri, & quædã alia officia eis ſeruãda præſcribũtur. In ſecundo libro exponuntur mores & officia Epiſcopi, in quibus copioſè agitur de illo graui ac præcipuo eius munere, quod verſatur in recipiẽdis conciliãdíſq; pœnitẽtibus: de quorũ ſtatu multa præclarè ſcribuntur. Præterea tractatur diligẽter de Decimis Epiſcopo debitis, déq; earum diſpenſatione. Itẽ de honore habẽdo, & de obedientia præſtanda Epiſcopis, ſimúlq; de Presbyteris ac Diaconis: quã ſcilicet ij perſonã, ſiue figurã referãt. Præterea de iudiciis Epiſcoporũ iuſtè exercẽdis. quibus expoſitis, deſcribitur forma, qua Eccleſiaſtici conuentus ab Epiſcopo celebrari debeant, ac quẽadmodum peregrini recipiendi ſint, & laici ad conuentus inuitandi, quos bis in die Eccleſiam adire oporteat, ac templa dæmonum & ludos omnino vitare. De quibus multa vtilia præcipiuntur.

TERTIVS liber de viduis ac de illarum ſtatu pertractat. In quibus quædam iniecta ſunt de oblationibus, à quibúſnã hæ ſint recipiẽdæ. In eodem libro interdicitur mulieribus docendi munus, re-

rúmque ſacrarum adminiſtratio: quod etiam ad omnes Laicos pertinere oſtenditur. Aſsignantur Epiſcopis & Preſbyteris certæ quædam ac propriæ functiones, deinde redit oratio ad officium viduarum, in quo métio fit officij Diaconiſſarum in baptiſmo mulieribus adminiſtrando. Cuius rei occaſione exponitur diuina initiatio baptiſmi, & præſcribuntur mores illorum, qui ſunt initiandi. Denique agitur de officio Diaconi, & de ordinatione Epiſcopi, atque de officio Presbyteri, quæ occaſione quadam, atque obiter videntur allata.

QVARTVS liber tractat de pupillorum cura ſuſcipienda, de collectis conferendis accipiendíſque, de officio parentum & liberorum, dominorũ & ſeruorum, de ſubiectione & obediẽtia magiſtratibus exhibenda. denique de virginibus.

QVINTVS de Martyribus omni cultu atque officio proſequendis, de perſecutionibus & ærumnis pro Chriſti nomine perferendis, ſimúlque de moderatione adhibenda in morte pro fide obeunda: item de reſurrectione, cui adiun-

ctæ sunt quædam morales admonitiones, de idolorum cultu fugiendo, de dierum festorum celebritate seruanda: cui sermoni accedit digressio de Passione Domini, & institutio certorum dierum in quibus ieiunium seruandum sit.

SEXTVS liber hæreticorum errores complectitur, quibus ex aduersò opponit Catholicam Apostolicæ fidei doctrinam, commẽdat legem à Mose scriptam, explanat legem naturalem, disserit de humanis traditionibus, & de inductis obseruationibus, quas Euangelium vel sustulit, vel mutauit.

SEPTIMVS tradit præcepta de vita & moribus ex lege Mosis, quæ coniungit cum iis, quæ longè excellentius, atque perfectius lex Euangelica præcepit. Iis absolutis tractat de baptismo eiúsq; ceremoniis, nec non de iis, qui baptismi sacris sunt initiandi: repetit quædam de ieiuniis, & festis diebus, quibus additæ sunt præclaræ quædam, & diuinæ formulæ rogandi Deũ cum præconio laudum, & gratiarum actione. Instituit Catechumenos, exponens consecrationem aquæ, olei, & mystici chrismatis: con-

numerat Episcopos ab Apostolis institutos: quibus postremò accedunt quædam preces solennes certis diei temporibus conceptæ.

OCTAVVS liber prosequitur omniũ ferè rerum mysticarum argumentum. Primùm disputat de Chrismatibus, hoc est de iis muneribus, quæ Spiritus sanctus ad regendam & conseruandam Ecclesiam distribuit: in quibus Episcopatum numerat, cuius omnem mysticam institutionem præclarè exponit, cùm quo sermone simul omnem ritum sacrorum, omnem rei diuinæ rationem, ceremonias, solennes preces, admirabili Eucharistiæ sacrificio adiũctas complectitur. Deinde ad reliquorũ graduum institutionem descendit. cui sermoni cùm inseruisset nonnullas alias mysticas benedictiones, & pauca quædam de oblationibus, descendit ad propria quædam præcepta certis personis atque officiis accommodata. Qui in cœtum fidelium sint admittendi, quíue repellendi: quandiu Catechumeni instituendi: quibus diebus ab operis cessandum sit: quando, vbi, quomodo supplicãdum: iusta mor-

tuis quibus diebus soluẽda: quibus nonnulla alia minuta sunt permista, quæ cum vix in summã colligi possint, suis locis lectori patebunt. Denique pulcherrima Ecclesiasticæ Hierarchiæ descriptione totum opus clauditur.

EST autem intelligendum hanc per capita, partitionẽ, & synopsim, quæ singulis capitibus præposita est, nouã esse, singuli enim libri ab Auctore perpetua oratione sunt continuati. quam rem illud maximè ostẽdit, quòd sæpe sequentis capitis initium continuatur cum fine capitis superioris, vt ex vtroque integra constet oratio. fit etiam in quadam synopsi, Hegesippi & Tertulliani mentio: quos Apostolicis temporibus inferiores fuisse neminem arbitror ignorare. Vidi ego codicem in quo capita non eodem modo diuidebãtur, & minùs interrupta erat oratio. Is verò, qui hanc Capitum distributionẽ composuit, videtur interdum in synopsi scribẽda negligens fuisse, vt quæ non semper capiti ex omni parte respondeat, nec contineat plenum & integrũ rei, qua de agitur argumentum.

Ordo librorum

SEQVITVR ordo librorum, qui nihil eſt aliud, niſi librorum inter ſe connexio & diſpoſitio quædam, quæ cùm ratione & via tractatur, ita aptos efficit libros, vt ſequens liber à priori pendeat. quod ſcriptor ita aſſequitur, ſi diuidendi arte aptè vtatur: Gaudeant enim (inquit Plato) qui hac methodo vti ſciunt. mihi verò omnes hos libros, ſingulásq; eorũ partes diligenter conſideranti, non videtur accurata vlla partitio à Clemente in iis libris diſponẽdis adhibita. Nam ſi prima octo librorum argumenta expendere velimus, inueniemus ea nullo vinculo connexa eſſe, neque inter ſe ita cohærere, vt mutuus ordo ſponte exiſtat, & ex natura rei diſtributio naſcatur. Quin etiam in ipſis libris videmus quædam crebrò inculcata, vt in eis collocandis diuiſione ex arte vti nullo modo poſsimus. Neceſſe enim eſſet aliqua ſæpe repetentes, partes ita diuidere, vt aliquando alia aliam cõtineret, quod eſt diuiſionis vitium vel maximũ. Tenuit igitur Clemens Chriſtianam illam ſimplicitatem Apoſtolorum diſcipulo dignam, ſicque ordinem eſt ſecutus, vt à

rebus confusionem tolleret, exquisitum illud artificium contemneret. non enim negari debet, aliquando ordinē in nonnullis locis notari posse, sed eum nec de industria quæsitum, neque summa arte elaboratum.

Erit etiam vtile, si scriptoris methodum cognouerimus. methodum autem voco docendi viam, & argumenti tractationem. quam ad subtilem illam Philosophorum rationem non reuoco. vt quærenda nobis sint demonstrationum genera, diffinitiones, componendi & resoluendi viæ, à notioribus nobis, vel naturæ progresʃiones. quibus modis & viis scientiæ & facultates vtuntur. non hæc instrumenta Apostolicus Philosophus ad docēdum adhibuit, vt quæ Christianæ institutioni, quam sibi tractandam proposuerat, non ita erant accommodata. Omnia igitur rerum probandarum argumenta Clemens ducit à scripturarum auctoritate. nam siue vitæ ac morum præcepta tradat, siue rerum Ecclesiasticarū formā doceat, siue Christi Oeconomiam, ac rerum diuinarum rationem demonstret, singula ita efficit, Methodus

vt ea, vel in ſacris literis explicata oſtendat, vel ex iis neceſſaria conſecutione colligat. Atq; ea laus præcipua ac ſumma Clementi tribuenda eſt, quòd nemo ex ſcriptoribus ſacris, ſcripturarum locis ſit vſus tam propriis támque ad docendum accommodatis. Quare ex multis vtilitatibus, quas hi libri continent, hæc quoque magna habenda eſt, quòd ex iis pleráſque veras ac germanas ſcripturarum ſententias intelligimus. Scripturas autē duobus modis tractauit Clemens, nam aut earū auctoritate eſt vſus, proferens ex iis teſtimonia, quibus ſua dicta confirmātur, aut eas in ſua ſcripta ita tranſtulit, & in oratione incluſit, vt ſentētias ex ſuis & ſcripturæ verbis contextas, perpetuo ſtylo continuauerit. quod cum fit, grauitas & ſanctior quædam dignitas orationis exiſtit. Eas verò frequenter compoſuit ex verbis Pauli, quem omni ex parte eſt imitatus, vt facilè intelligatur diſciplinam Clementis, præſertim eam, quæ pertinet ad mores, & vitā in omni ſtatu regendam, ex Pauli præceptis tranſlatam, atque ad eius generis ſimilitudinem expreſſam.

ILLVD quoque verè possumus dicere, Clementis libros ex coaceruatis, & in vnum locum collectis sacrarum literarum partibus constare. Vsus est autem veteris testamenti interpretatione septuaginta Interpretum, vt quæ illo tempore erat in vsu, & ab omnibus sacrosancta habebatur. nam Euãgelistæ quoque & Paulus Hebraicè doctus, ea vti voluerũt: nec erat illo tẽpore (credo) alia interpretatio, quę omnibus esset peruulgata, cùm Apostoli Aquilam, Theodotionem, & alios, qui vetus testamentum sunt interpretati, ætate longè antecesserint: quo fit, vt sententiæ plerunque ab hac cõmuni & vulgata interpretatione dissideant, aliquæ etiam ex iis in nostro Canone non reperiantur. Constat enim ex Epiphanio septuaginta Interpretes in vertẽdo, eam rationem secutos, vt veluti explanantes scripturã, aliqua de suo adderent, alia veluti superflua relinquerent. non solùm enim interpretum, sed etiam Prophetarum (vt idem Epiphanius inquit) functi sunt munere.

QVATVOR docendi generibus scriptura frequenter vtitur. vnum est, quod

dogmaticum vocant, aliud in imperando ac precipiẽdo cõſiſtẽs προστακτικὸν Græcè dicitur tertium quo aliquid definitur & quaſi ſuis terminis deſcribitur, propteáque ὁριστικὸν appellatur. quartum eſt propheticum, quod pertinet ad prædictiones. Ex iis Clemens dogmaticum & præcipiens frequenter vſurpat, definiens non eſt ipſi adeò frequens. is enim docendi modus non præcipit, neque decreto ſtatuit, ſed quid ad rem aliquam adipiſcendam vel fugiendam ſit opus, deſignat & præſcribit, cuiuſmodi eſt illud, Qui non tollit crucem ſuam, & ſequitur me, non eſt me dignus. Et illud, Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quærendum etiã eſſet an Prophetico genere aliquando ſit vſus. fortaſſe enim nonnulla, quæ nondum viuis omnibus Apoſtolis acciderant, potuerũt ab ipſis, vt mox futura, præſcribi, & prædictione deſignari.

QVOD attinet ad genus ſermonum, cùm Clemens diſciplinã ex Apoſtolorũ ſermonibus exceptam, atque fidelibus traditam in Eccleſiis vellet eſſe perpetuam,

tuam, eam iis octo libris est complexus, in quibus suppressa sua persona, omnẽ sermonem tribuit Apostolis, putãs, opinor, maiorem auctoritatem habituram orationẽ, si quæ ab Apostolis præcepta accepisset, ea Apostolos ipsos faceret exponẽtes. Dixi autem eum suum nomen suppresisse, propterea quòd ex propria persona non est præfatus, quanquàm se aliquando faciat ex cœtu loquentium vnum, socium Apostolorũ, & in rebus agendis administrum. Ex quo intelligitur, huiusmodi scribẽdi genus esse quasi mistum ex dialogo, & ex eo genere in quo perpetuo orationis cursu res narrãtur, quod διεξοδικὸν vocãt. Nam ex ea parte, qua personæ loquentes inducuntur, videtur dialogi similitudinem habere: quatenus sermones non habentur inter ipsos loquentes, sed à principio in Apostolorum personam instituta oratio eandem formam cõseruat, quasi ipsi Apostoli hos libros conscripserint, potest in fusum illud & perpetuum genus referri.

In iis sermonibus duo sunt diligentisime animaduertẽda, vnum est illud,

aliqua facta vel instituta Apostolorum, non eo ordine à Clemente exposita esse, quo ab ipsis sunt gesta vel præcepta. nam pro arguméto rei, quam tractabat, mentionem fecit Clemens earum actionum, quæ ad rem propositam pertinebant, in quibus euenit aliquando vt illa primo loco narrãtes fecerit Apostolos, quæ tempore inferiora erãt iis, quæ post commemorãtur. Alterum est attendendum, quæ à Cleméte in personam Apostolorum dicũtur, non ita intelligi præcepta ab Apostolis, vt omnes vno tempore atque vnum in locum conuenientes, vniuersa, quæ iis octo libris cõtinentur, præscripserint, sed esse quædã, quæ diuersis temporibus, separatim, ac non ab omnibus præcepta sint, in quæ Clemens cum incidebat, continuò illa referebat ad institutionis auctorem, eúmq; more suo, loquẽtem inducebat. Iis duabus rebus obseruatis, multa quæ videntur pugnãtia, vel præposterè dicta, conciliantur, & ad distinctam rerum seriem redigũtur. Ex hoc enim accidit, vt Clemens, cùm res postulat, loquẽtem faciat Iacobum fratrem Domini, quem tamen

mortuum fatetur in quinto, & septimo libro, & in secundo libro Ioannes sui Euangelij, & Apostoli Actorum mentionem faciant, quæ tamen euidens est, vltimo loco scripta fuisse. Ita anteuertit aliquando Clemens, & anticipat rerum Ecclesiasticarum institutiones, easdem nonnunquam in postremũ locum reiicit, præponens ea, quæ longo pòst tempore acciderunt. quod totum methodo, quam tenuit, tribuendum censeo. Nam cùm, excluso nomine Auctoris, res narrentur ab Apostolis, quemadmodũ ipsi eas gesserunt, atque instituerunt, necesse est, vt cùm mẽtio fit certæ rei, ad vnum, vel plures Apostolos pertinentis, is, qui eius auctor extitit, loquatur, & sui facti se auctorẽ faciat, ita euenit, vt quæ tempore posteriora sunt, plerunque primo loco commemorentur, vel quæ multo antè acciderunt, ab iis dicantur, quos mortuos iam constet, proptereáque non sunt quibusdam in locis (quo ad temporum seriem attinet) sequentia cum superioribus continuanda. Id si cõsideretur, quæ perturbata & confusa putantur, apparebũt aptissimè disposita, Cleménsq;

vituperatorum reprehenſione, atque calumnia facilè liberabitur. Dictioné autem eam eſt ſecutus Clemens, quæ rerú, quas tractabat ſanctitati cóueniret. Simplici vtitur oratione, caſta, ſubtili, preſſa, quam tamé concinnitate quadam ita elimauit, vt nó modò nihil habeat horridum, atq; ieiunum, ſed etiam mediocri cultu expolita videatur. Attico more plerunque mutat numeros, etiá nonnunquá perſonas. ſequitur ἀκατάλληλον illud & ἀνανταπόδοτον, quod fit, cùm vel orationi ſequés membrum non reſpondet, vel cùm oratio ſuſpenſa ſuſtinetur, nec habet aliquid quo nixa conſiſtat. In vertendo autem ſatisfeciſſe me ſuſcepto muneri exiſtimarem, ſi adhibita veritate ſententiarum, aptíſque ad loquédum verbis Clementeum ſcribendi genus eſſem imitatus. Sed ſententias (vt ſpero) ita expreſsi, vt in iis fidelis interpretis diligentia non deſideretur. quod verò attinet ad verba, voluiſſem quidé ſemper iis vti idoneis, atq; huiuſmodi, quæ à Latini ſermonis conſuetudine non abhorrerent: ſed cùm Eccleſiaſtica tractarem, nephas eſſe duxi, ab eis vocibus di-

ſcedere, quæ iampridem ab Eccleſia receptæ, ſuam quandam habent religionem: cùm præſertim eas loquentiũ conſuetudine tritas, vſus iam emolliuerit. Plerunque etiam cùm myſtica occurrebant, quæ penè in ſingulis verbis totidem continent ſententias, verbum pro verbo neceſſariò reddẽs, non potui omnem orationem ad veterem illam purè loquẽdi normam dirigere. Ac cùm frequenter in eas ſententias inciderem, de quibus ſummæ ſunt nobiſcũ cum Eccleſiæ aduerſariis concertationes, malui in iis vertendis verba ſequi Græcum quiddam olentia & peregrinum, quàm exiſtimari, paululũ à verbis deflectens, ſententiarum integritatem deprauaſſe. De ſimilitudine verò ſcriptorum, ſcio eam præcipuam haberi laudem interpretis, ſi is eius, quẽ transferẽdum ſuſcepit virtutes imitatione aſſequi ſtudeat. In quod quidem ſtudium me aliquid operæ, ac laboris contuliſſe non nego, ſed non eo animo, vt ſperarẽ interpretationẽ meam Clementis laudes aſſecuturam. nõ enim adeò inſaniebam, ſed vt (quod à diligenti interprete præſtari erat æquum)

aliqua ex parte Latino ſtylo eius formæ ſimilitudinem adumbrarem. In quo, & ſi intuens meam tenuitatem, atque in huius generis facultate inopiam, quicquam laude dignum efficere me nó potuiſſe intelligo, ſit tamen illud in optatis, vt cùm illam politiſsimam elegantiã genere dicẽdi meo attingere non potuerim, hoc ſaltem, δεύτερον πλοῦν (quod aiunt) ſim aſſecutus, vt opera mea Clemens quaſi ciuitate Romana donatus, noſtris hominibus, Græca non plenè intelligentibus, perſpicuè atq; enucleatè loquatur.

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM B. CLEMENTE ROmano auctore,

LIBER PRIMVS.

IO. CAROLO BOVIO EPISCOPO OSTVNENSI, INTERPRETE.

Catholica doctrina de laicis. CAP. I.

Apostoli, & Presbyteri omnibus, qui ex Gentibus crediderunt in Dominum Iesum Christum: gratia vobis, & pax ab Omnipotéte Deo per Dominũ nostrum Iesum Christum abundet in cognitione ipsius. Dei plantatio est catholica Ecclesia, & vinea eius electa: illi, qui crediderunt in infallibilem pietatem ipsius, qui fruũtur æterno regno eius per fidem, qui acceperũt virtutem ipsius, & armati sunt communicatione Sancti Spiritus per Christum, & timorem eius induerunt, participes preciosi, & immaculati sanguinis Christi, qui fiduciam acceperunt, vt Omnipotentem Deum inuocarent, cohæredes & consortes facti dilecti filij eius. Audite doctrinam sacram, qui amplectimini promissionem eius,

ex mandato Saluatoris, æquiparandam gloriosis vocibus ipsius. Attendite filij Dei omnes, vt in obedientia Dei vitam agatis, estotéque in omnibus placentes Christo Deo nostro: nam si quis iniquitaté secutus, faciat quæ volũtati Dei aduersantur, is veluti gens iniqua à Deo æstimabitur.

CAP. II.

Exod. 20. ABSTINETE animum vestrũ ab omni cupiditate, & iniquitate: nam in lege scriptum est, Non concupisces vxorem proximi tui, non
" agrum eius, non seruum, non ancillam, non bo-
" uem, non iumentum eius, neque aliquid, quod
" proximi sit: quoniam omnis harum rerum cupi-
" ditas à malo prouenit. Nam qui vxorem concupiscit, vel seruum, vel ancillam proximi, iam mente adulter, ac fur censetur (nisi eũ pœniteat) ac iudicatus est à Domino nostro Iesu Christo, per quem gloria Deo in sæcula, Amen. Inquit enim in Euangelio (in summam redigens, & stabiliens, ac perficiens legis Decalogum.) In lege scriptum est, Non mœchaberis: ego autem dico vobis, hoc est in lege, quę per Mosem scripta est, ego locutus sum: nunc verò, idem ille vobis di-
Matth. 5. co, Omnis, qui aspexerit vxorem proximi ad expetendũm eam, iam corde suo mœchatus est: ita mœchus iudicatur, qui animi cupiditate ardet. Qui verò bouem, vel asinum concupiscit, nónne in eam cogitationem venit, vt furetur? vt suum faciat? vt abducat? Rursus, qui agrum cupit perseuerans in huiusmodi affectione, nónne improbè facit? vt cùm fines proferre velit, cogat possessorem vilissimi vendere. Ait enim quo-

„ dam in loco Propheta, Væ coniungentibus do- *Isa.c.5.*
„ mum domui, & agrum agro continuantibus, vt
„ proximo auferant aliquid: propterea dicit, Nun-
„ quid habitabitis soli super terram? audita sunt
„ enim in aures domini Sabaoth hæc. Et alio in *Deut.27.*
„ loco, Maledictus, qui transfert terminos proximi sui, & dicet omnis populus, fiat. Ideo, inquit Moses, Non commouebis fines proximi tui, *Deut.19.* quos posuerunt patres tui. Ea de causa igitur formidines, mortes, iudicia, damnationes à Deo talibus hominibus imminent. Is verò, qui Deo sunt obedientes, vna est Dei lex imposita, quæ simplex, vera, viua existit. Quod in te ab altero fieri non vis, id tu in alterum ne feceris. Non vis vt aliquis in vxorem tuã turpiter coniiciat oculos, animo eam vitiandi? nec tu in vxorem proximi tui improbè oculum defigas. Non vis vestimentum tuum tolli? neque tu alterius vestimentum tollas. Non vis percuti, contumeliam ferre, petulantiam perpeti? neque tu in alium hæc ipsa committas.

De non referenda contumelia, & de non vlciscendo eum, qui iniuriam intulit. Cap. III.

„ AT maledicit aliquis tibi, tu benedic ei: quo-
„ niam scriptum inuenitur in libris Numero- *Cap.24.*
„ rum, Qui benedicit tibi, benedictus est: & qui
„ maledicit tibi, maledictus est. Eodem modo in
„ Euangelio scriptum est, Benedicite maledicen-
„ tibus vobis. Cùm iniuriam patimini, nolite in-
„ iuriam referre, sed æquo animo pati: quoniam
„ inquit scriptura, Noli dicere, vlciscar inimicum

» meum de iis, quæ in me iniustè fecit, sed expecta
» vt pro te vindicet Dominus, & vltionem inferat
» iniuriam inferenti tibi. Etenim rursum in Euangelio ait, Diligite inimicos vestros, & benefacite
» iis, qui oderũt vos, & orate pro calumniantibus,
» & persequentibus vos, & eritis filij patris vestri,
» qui in cœlis est: quoniam solem suum oriri facit
» super malos, & bonos, & pluit super iustos, &
» iniustos. Attendamus igitur dilecti iis mandatis,
» vt eis obsequentes, filij lucis inueniamur. Ferte igitur serui, & filij Dei vos inuicem. Vir aduersus eius vxorem ne sit superbus, neque elatus, sed facilis, ac benignus, cupiens tantùm propriæ vxori placere, atque ei indulgere, cum honore illi studens gratificari.

Matth. 5. *Ephes. 4.*

De cultu, & ornatu, atque de peccato ex eo proueniente. Cap. IIII.

NEQVE ornatui studebis, quo aliqua alia mulier in te capiatur. Nam, siue ab ea victus peccabis, mors à Deo æterna tibi parata est, & sensu doloris acerbè cruciaberis: siue flagitiũ non facies, sed illa repulsa nõ consenties. at hoc ipso peccasti, etiam si non feceris, quoniam solùm propter ornatũ tuum illaqueasti mulierem, vt tui cupiditate flagraret. Fecisti enim vt quæ hoc passa est, per concupiscentiam in te mœcharetur. sed non ita es in culpa, quoniam non morem gessisti ei, quæ tui amore irretita fuerat. Non enim tu illam concupiuisti. Et quoniam illi non es obsecutus, misericordiã inuenies à Deo, qui dixit, Non mœchaberis, & non cõcupisces.

Nam ſi illa, cùm te vidit, vel intempeſtiuè obuiam tibi facta eſt, mente plagam accepit, & ad te miſit, túque vt pius reieciſti eam, illa verò corde ſauciata eſt, tu tamen quia iuuenis formoſus es, & ornatus incedis, vt ideo illa tui amore capta ſit, reus iudicaris peccati illius, tanquam iis qui cauſam ſcandalo illius dediſti, & in væ incidiſti. Quare roga Dominum Deum, vt nihil mali tibi
» propterea, contingat, non enim te hominibus *Gala.8.*
» placere oportet in peccatum, ſed Deo in ſancti-
» tatem, & vitam, ac requietem æternam amplecti. Pulchritudinem tibi à natura, Deo auctore collatam, noli adiecto cultu, exornare, ſed humiliter eam aduerſus homines ita cohibe: capillum comæ non nutriens, ſed potius illum detondens, & adimens, ne tu pruritu vexatus, & caput lacerationis expers conſeruans, vel vnguentis perfundens, inducas tibi mulieres, quæ hoc modo illaqueant, vel illaqueantur. Neque verò veſtitu vti velis comparato ad decipiendum: neque femoralia vel crepidas pedibus tuis improba arte conſuas, ſed tantùm iis vtere, quæ ad grauitatem, & vſus neceſſarios pertinet. Neque auream palam in digitos tuos induas, quoniam hæc omnia ſcortationis ſunt argumenta, quibus qui preter id, quod decet, ſtudet, iniuſtè facit. Fidelis enim cùm ſis, & homo Dei, non licet tibi nutrire capillum, & in vnum complicare, quod eſt delicatum, & molle, vel diſcerniculo diſcriminare, neque verò intortum calamiſtris criſpare, vel flauum facere: quoniam quidem lex vetat in Deuteronomio, inquiens, Non facietis vobis

Leu.19. rotunditatem ex coma capitis vestri, neque inci-
» ſiones. Neque verò licet barbæ pilos corrumpere: neque hominis figuram præter naturam
Leu.21. mutare. Non incidetis (inquit lex) ſuperficiem
» barbę veſtrę: Hoc enim mulieribus decens crea-
» tor Deus ſtatuit, viris indecorum eſſe iudicauit. Tu verò hæc faciēs, & vt tibi placeas legem violans, in odio eris apud Deum, qui creauit te ſecundum imaginem ſuam. Si igitur cupis Deo placere, contine te ab omnibus quæ odit ipſe, & nihil facias, quod animo eius diſpliceat.

Quòd non oportet eſſe curioſum de iis, qui malè viuunt, ſed proprio operi inuigilare. Cap. V.

NOLI quaſi peruolare, diſcurrere, & vagari per plateas intempeſtiuus ſpeculator eorū qui perditè viuunt: ſed arti tuæ, & operi tuo incumbens, quære vt facias quæ ſunt Deo accepta, & Chriſti ſermones in memoriam reuocās, aſſi-
Pſalm.1. duè meditare. Inquit enim ſcriptura, In lege eius meditaberis die, ac nocte: ſcilicet, cùm in agro ambulas, cùm domi ſedes, cùm in lectulo cubas, cùm manè ſurgis: vt in omnibus intelligas. Quòd ſi diuitiis abundas, & vt te ſuſtentes arte, opus non habes, noli circumcurſare, & intempeſtiuè obambulare.

Quos ſcripturæ libros legere oporteat. Cap. VI.

SED ſiue ad fideles, & eiuſdem ſentētiæ homines accedis conferēs cum iis, vitalia verba loquere: ſin minus accedis, intus ſedens percurre legem, Reges, Prophetas, pſalle hymnos Dauid,

lege diligenter Euangelium, quod eſt horum complementum.

Quòd oportet abſtinere ab omnibus exteris libris. Cap. VII.

ABSTINE te ab omnibus Gentilium libris. Quid enim tibi cum externis libris, vel legibus, vel falſis Prophetis? quæ quidẽ leues à fide abducunt. Nam quid tibi deeſt in lege Dei, vt ad illas gẽtium fabulas confugias? Nam ſi Hiſtorica percurrere cupis, habes Reges, ſi Sophiſtica, & Poëtica, habes Prophetas, & Iob, & Prouerbiorum auctorem, in quibus omnis Poëticæ, ac Sapientiæ accuratam rationem inuenies: quoniam Domini Dei, qui ſolus eſt ſapiens, voces ſunt. Quòd ſi cantilenas cupis, habes Pſalmos: ſi rerum origines noſſe deſideras, habes Geneſim: ſi leges & præcepta, glorioſam Dei legem. Ab omnibus igitur externis, & diabolicis libris vehementer te contine: veruntamen legem quoque perlegens, inducta illa, atque adiecta, quæ appellantur, reiice. Quòd ſi non omnia, at quædam, quæ ſunt in traditionibus ſeniorum, Deuteroſes quæ appellantur. Solùm autem hiſtoriæ cauſa illa lége, vt cognoſcas, & glorifices Deum, qui te à talibus, ac tantis vinculis liberauit. Habeas autem præ oculis ad cognoſcẽdum quid ſit naturalis lex, quid ſint traditiones, & illa inducta, atque adiuncta, quæ in deſerto iis, qui vitulum conflauerunt, ſunt impoſita. Lex enim eſt, id quod locutus eſt Dominus, antequàm populus in Idololatriam incideret, & vitulum confla-

tilem faceret illum Ægyptiorum Apim: Hoc eſt Decalogus. Quæ verò illis peccantibus vincula acceſſerunt, illa tibi ne attrahas: Saluator enim noſter nullam aliam ob cauſam venit, niſi vt ſaluaret reos reſeruatæ iræ, & impleret legem, & Prophetas, & vincula adiecta humanarum traditionum, & inductorũ, vel ſolueret, vel mutaret, Ideo inuitans nos dicebat, Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiã vos.

Matth.11. Tu ergo perlegens legem cõſentaneam Euangelio, & Prophetis, lege etiam Reges, vt intelligas quot Reges iuſtè vixerũt, eos à Deo auctos fuiſſe, & iis promiſſionem vitæ æternæ apud ipſum permanſiſſe. Quot verò Reges à Deo defecerũt, rebellione ſua breui tempore interiiſſe, iuſto iudicio Dei, & vita eius priuatos fuiſſe, pro requiete æternũ ſuppliciũ conſecutos. Hæc cùm leges, multũ fide auctus ædificaberis in Chriſto, cuius corpus, & membrum exiſtis. Inambulans autem in foro, & lauare volens, vtere virili balneo, ne ſi nudatum corpus tuum mulieribus turpiter aperueris, at ſpeciem viris non conuenientem aſpexeris, vel irretitus inueniaris, vel ipſe in te irretitas mulieres, quæ tam facilè capiuntur. Caue igitur ab iis ne laqueis impedias animam tuam.

De Mulieribus malis. Cap. VIII.

Prou.7. DICAMVS enim in ſapientia quid dicat ſan-
» ctus ſermo. Fili cuſtodi ſermones meos,
» pręcepta mea reconde tibi, dic ſapiẽtiæ ſororem
» eſſe, & prudentiã amicã acquire tibi, vt cuſtodiat
» te à muliere extranea, & mala, ſi te verbis blãdis

" adoriatur. Nam à fenestra domus suæ prospi-
" ciens in plateas, quem viderit ex filiis insipien-
" tibus adolescentulum, vecordem prætereuntem
" in foro, in biuiis domus suæ, & loquentem in te-
" nebris vespertinis, quãdo quies nocturna fuerit,
" & caliginosa: mulier autem occurrit illi, ornatu
" meretricio ad faciendum iuuenẽ euolare à cor-
" de: vaga autem est, & dissoluta: domi non quie-
" scunt pedes sui, Nam modò foris vagatur, modò
" in plateis per omnes angulos insidiatur. deinde,
" apprehensum osculata est eum, & impudenti
" vultu affata est eum, Hostia pacifica mihi est, ho
" die reddo vota mea, idcirco exij obuiam tibi, de-
" siderans faciem tuam, inueni te: intexui funibus
" lectulum meum, straui tapetibus ex Ægypto,
" aspersi cubile meum croco, domum meam cin-
" namomo: veni, & fruamur amicitia, donec illu-
" cescat dies: veni, & implicemur amore. & reli-
" qua, quibus subiungit: Decepit illum multus ser
" mo, & laqueis labiorum protraxit illum. Ipse
" autem sequitur eam delinitus. & rursus dicit,
" Noli attendere mulieri prauæ: mel enim stillat à *Prou. 5.*
" labiis mulieris fornicariæ, quod breui tempore
" impinguat guttur tuum, Postea amarius felle in-
" uenies, & acutius gladio ancipiti. Et rursum, Fu-
" ge, & ne moreris, neque figas oculum tuum in
" illam: multos enim vulnerans percussit, & innu-
" merabiles sunt, quos interfecit. Quod si non fe-
" ceris, mutaberis, inquit, in nouissimis tuis, quan-
" do consumentur carnes corporis tui, & dices,
" Quomodo odio habui doctrinam, & redargu-
" tiones iustorum declinauit cor meum? non au-

" diui vocem erudientis me, & docenti me nō ac-
" commodaui aurem meam: propemodum factus sum in omni malo. Ne pluribus testimonia producamus. Quòd si aliqua omisimus, sapiētes ipsi vobis legentes bona, ex sacris scripturis confirmemini, fugientes omnia praua, vt sancti reperiamini in vita æterna apud Deum.

De subiectione mulieris studiosæ erga virum suum, & temperatæ. Cap. IX.

MVLIER subdita esto viro tuo: quoniam caput mulieris vir est. viri ambulantis in via iustitiæ, caput est Christus: Christi caput est Deus, & Pater eius. Igitur post omnipotentem Deum nostrum, & Patrem præsentis, & futuri sæculi dominum, omnis spiritus, & omnis virtutis creatorem, & post dilectum eius filium Dominum nostrum Iesum Christum, per quem gloria Deo, time tuum virum ô mulier, & reuerere, illi soli placere studens, illi obsequens in ministeriis tuis: vt in te beatificetur vir per Sapientiā,
" dicentem per Solomonem hæc verba, Mulierē
" fortem quis inueniet? æstimabilior est lapidibus
" preciosis. Quæ talis est confidit in ea vir suus, ta-
" lis spoliis non indigebit. Operatur enim viro bo
" na omnibus diebus vitæ suæ, ducens lanam & li-
" num: fecit vtilia manibus suis. Facta est quasi na-
" uis mercaturam faciens, de longè congregans vi
" ctum suum. Et surgit de nocte, deditque cibaria
" domui, & opera ancillis. Considerans agrum,
" emit eum, & de fructibus manuum suarum plan-
" tauit possessionem. Accingens lumbos suos fu-

" ſtulit brachia ſua, & guſtauit quod bonum eſt
" operari, & non extinguitur lucerna eius in tota
" nocte. Cubitos ſuos extendit ad vtilia, manus
" ſuas firmat ad fuſum. Manus ſuas aperuit paupe-
" ri, & palmã extendit mendico. Non curat de iis,
" quę ſunt domi vir eius: omnes enim qui apud eũ
" ſunt, veſtiuntur ſtolis duplicibus. Chlamydes fe
" cit viro ſuo: ex byſſo, & purpura veſtimenta. Cõ-
" ſpicuus in portis vir eius quando ſedet in con-
" ſeſſu cum ſenioribus habitantibus. Sindones fe-
" cit, & vendidit Phœnicibus, cingula Chananæis.
" Gloriam & honorem induit, & gauiſus eſt in die
" bus nouiſſimis. Os eius aperuit ſapienter, & op-
" portunè, & ordinem miſit linguæ ſuæ. Anguſtæ
" ſunt ſemitæ domus ſuæ, & panem ocioſum non
" comedit. Aperuit os ſuum ſapienter, & conue-
" nienter. Lex miſericordiæ in lingua eius. Surre-
" xerunt filij eius, & ditatam laudauerunt eam: &
" vir laudauit eam: multæ filiæ poſſederunt diui-
" tias: multæ fecerunt virtutem. Tu autem ſuper-
" greſſa es, & ſuperaſti omnes. Falſa gratia, & vana
" pulchritudo mulieris ne ſit tibi: mulier enim pia
" benedicitur, & timens deũ ipſa laudatur. Date ei
" de fructibus labiorum eius, & laudatur in por-
" tis vir eius. Et rurſum, Mulier fortis corona viro
" eius. Et rurſum, Multæ mulieres ædificauerunt
" domum. Didiciſtis qualia encomia mulier tem-
perata, & viri ſtudioſa capit à Domino Deo. Si
fidelis, & grata Deo cupis eſſe ô mulier: noli te
ornare, vt placeas alienis viris, & meretricum pli
caturas, veſtitus, calceamenta imitari, ad allicié-
dum eos, qui huiuſmodi rebus tenentur. Nam

quanquàm tu non peccandi studio hoc nefas commisisti, sed tantùm cultus causa, tamen non ideo effugies pœnam, quia illo ornatu coëgisti aliquem, vt ad te concupiscendum induceretur. neque adhibuisti cautionem, vt neque tu in peccatum incideres, neque alij in scandalum. Quod si tu quoque peccabis, laxata libidine, & tu deliquisti, & illius animæ rea facta es. deinde cùm in vno peccaueris, veluti in desperationē adducta, in alio rursum delinques, vt quæ omnem sensum doloris amiseris, quemadmodum affirmat diui-
Pro. 18. nus sermo, Impius cùm in profundum malorum
» venerit, contemnit: aduenit ei tristitia, & oppro-
» brium. Talis enim mulier deinde, vltra modum
» saucia, illaqueat animas insipientium. Videamus igitur quomodò triumphum agat de talibus di-
Eccl. 7. uinus sermo, Odi supra mortem mulierem, quæ
Pro. 11. est laquæus, & plaga animæ. Ligatæ sunt manus
Pro. 25. eius. Et alibi, Quasi inauris aurea in naribus suis,
Pro. 21. » sic mulieri insipienti pulchritudo. Et rursum, Si-
» cut in ligno vermis, sic perdit viros mulier male-
» fica. Et rursum, Melius est habitare in angulo
» aperto, quàm cum muliere procaci, & conten-
» tiosa. Nolite igitur imitari vos tales mulieres
» cùm sitis Christianę. Si verò fidem seruare velis
» viro tuo, stude vt illi tantùm placeas. In plateis ve
» rò caput tuum vela. Nam si te texeris, ab aspectu tui arcebis curiosos. Noli depingere os tuum,
» quod fecit Deus. nihil est enim in te, quod orna-
» tū desideret. quoniā omnia, quæ fecit Deus, erāt valde pulchra: accessio autem ornamenti in pulchro est importuna, & artificis laudem dedeco-

rat. Demissis oculis viam tuam ingredere, obuo-
luto capite, quemadmodum decet mulieres.

Non debere mulierem lauare vnà cum viro. Cap. X.

DEVITA confusam vnà cum viris in balneo lotionem. multa enim sunt retia mali. Mulier fidelis cum viris ne lauet: nam si contegit faciem, vt ab alienorum virorum aspectu os suum verecundè occultet, quomodò nuda cum viris talis mulier in balneum intrabit? Muliebre si sit balneum, cum pudore ordinatè, & modestè lauet, neque superfluam lotionem faciat, neque multam, neq; frequentem, neq; in meridie, sed si fieri potest, neq; de die. Hora sit tibi constituta balneo decima. Oportet enim te, fidelis cùm sis, omni occasione, & vndique superuacaneam oculorum sedulitatem declinare. *Hæc duo adverbia ordinatè et modestè, vsurpauit. S. Ignat. ad Heronem.*

De contentiosa, & procaci muliere. Cap. XI.

CONTENTIONEM verò tuam aduersus omnes, maximè verò aduersus virum præcide, fidelis cùm sis, ne vir tuus si infidelis fuerit, vel gentilis, propter te offensus, Deum blasphemet, & tu illius væ hæreditatem apud Deum adepta reperiaris. Væ enim, inquit, ei, propter quem nomen meum blasphematur inter gentes. Quòd si fidelis vir tuus fuerit, cogetur tanquàm scripturarum peritus dicere verbum, quod in Sapiētia inuenitur scriptum, Melius est habitare in de- *S. Ignat. ad Trall.* *Isa. 52.* *Pro. 21.*

ſerto, quàm cum muliere procaci, & contentioſa. Quare mulieres per pudorem, & manſuetudinem, religionem oſtendite in conuerſionem, & exhortationem fidei externis omnibus, ſiue mulieribus, ſiue viris. Et ſi his paucis admonitas inſtituimus vos ſorores, & filiæ, & membra noſtra, ipſæ quoque tanquàm ſapientes abſque vllo vitæ probro permanete. Quærite vt diſciplinam cognoſcatis, per quam poteritis ad Domini noſtri regnum bona ipſius voluntate peruenire, & requieſcere.

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM B. CLEMENTE ROMANO AVCTORE,

LIBER SECVNDVS.

De Episcopis, Presbyteris, & Diaconis.

Cap. I.

DE EPISCOPIS audiuimus à Domino nostro, Pastorem, qui constituitur Episcopus per Ecclesias in omni parœcia oportere esse sine crimine, in quem non cadat reprehensio, expertē omnis iniquitatis hominum, nō minorem annis quinquaginta: quod quodammodò in hac ætate iuueniles perturbationes, & externas calumnias superauit aduersus blasphemias, quæ multis à quibusdam falsis fratribus infliguntur, qui non norunt verbum Dei, quod est in Euangelio, Qui *Mat.12.*
„ locutus fuerit verbum ociosum, reddet de eo ra-
„ tionem Domino in die iudicij. Et rursus, Ex ver-
„ bis tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condem-
„ naberis. Sit igitur, si fieri potest, eruditus, & peritus in scientia verbi conuenienter ætati. Quòd si in parua parœcia grandior natu aliquis non reperitur, qui testimonio probatus, & sapiens in Episcopum constitui possit, iuuenis verò ibi est, testimonium habens eorū, qui cū eo vixerunt, Episco

patus munere illum dignum esse, in mansuetudine, & modestia senectutem præ se ferens, & probatus talium testimonio commendetur, is cōstituatur in pace. Nam Solomon duodecimum

3. Reg. 6. agens annum, in Israele regnauit, & Iosias octo

2. Paralip. 34. annos natus regnauit in iustitia. Item Ioias in se-

2. Paralip. 23. ptimo anno præfuit populo. Quare quanquam iuuenis, at mitis esto, timidus, & quietus. quo-

Isa. 66. niam per Isaiam Dominus Deus inquit, Ad quē

S. Ignat. ad Trall. respiciam nisi ad humilem, & quietum, & timentem sermones meos per omnia? Item in Euan-

Matt. 5. gelio hoc modo, Beati mites, quoniam ipsi hæreditabunt terram. Sit verò & misericors, quoniā rursus dictum est, Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Sit etiam bonæ conscientiæ: omni malitia, atque improbitate vacuus: quoniam rursum dictum est, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

Qualem oporteat esse Episcopum, & reliquos Clericos. Cap. II.

1. ad Timo. c. 3. SIT igitur sobrius, temperans, moderatus, constans, placidus, non vinolentus, non percussor, sed æquus, non contentiosus, non auarus, nō neophytus, ne in superbiam elatus, in iudicium, & in laqueum incidat diaboli: quoniam omnis,

Luc. 14. qui se exaltat, humiliabitur. Talem verò oportet esse Episcopum, qui sit vnius vir vxoris, quæ quidem semel nupserit. Bene suæ domui præsideat. Sic enim probetur, cùm ordinationē capiens in Episcopatus loco collocatur, si sit honestus fidelis, moderatus, si vxorē honestam habeat, vel habuerit.

si filios religiosé educatos, & in disciplina Domini institutos produxerit, si domestici venerabiliter, reuerentérque omnes illi obediunt. Nam si secundum carnem propinqui dissident ab eo, & parere ei nolunt, quónam modo, qui extra domum propinqui futuri sunt, ei parebunt?

In quibus oporteat probari propositum Episcopum. Cap. III.

PROBETVR igitur an vacet omni culpa in iis, quæ ad communis vitæ vsum pertinent. Scriptū est enim, Exquirite diligenter assumendum in sacerdotium. Leu. 21. Sit igitur expers iræ, quoniam, inquit Sapientia: Ira, sapientes perdit. Sit misericors, non illiberalis, charitate præditus: quoniam dicit Dominus, In hoc cognoscent omnes, quòd mei discipuli estis, si diligetis vos inuicem. Ioan. 13. Sit facilis ad communicandum, studiosus viduarum, hospitalis, promptus ad suppeditandum, ac ministrandum paratum se exhibens, sine pudore inseruiens, noscens quísnam dignior sit, vt accipiat.

Quòd non oportet singulis viduis suppeditare, sed aliquando nupta præponenda est: et quòd voratori, ebrio, inerti non est ministrandum. Cap. IIII.

NAM si quæ vidua sit, quæ possit sibi necessarios vitę vsus parare, alia verò sit non vidua, sed tamen quæ vel propter morbum, vel propter alendos filios, vel propter manuū imbecillitatē egestate laboret, in hāc potius manum porrigat. Si quis verò helluo, ebriosus, iners, inopia rerū

vitæ necessariarum prematur, non est is subsidio dignus: neque verò Dei Ecclesia. Scriptura enim
Pro. 19. de iis inquit, Quoniam abscondens piger manũ suam in sinu, non poterit admouere ipsam in os
Eccl. 4. suum. Et rursum, Piger comprehendit manus
Pro. 23. suas, & comedit carnes suas. Omnis enim ebrius & fornicator mendicabit, & induetur scissa, &
Ignat. ad Tharsen. lacera somnolentus. Et alibi, Si dederis ad phialas, & calices oculos tuos, postea ambulabis nudior pistillo. Verè enim pigritia mater est famis.

Quòd oportet Episcopum non esse acceptorem personarum in iudicando, & moribus moderatum, & victu frugalem. Cap. V.

Ne sit autem Episcopus acceptor personarũ, neq; diuitem reuereatur, vel assentetur ei, præter id quod decet, neque pauperem contem-
" nat, vel opprimat. Non accipies enim, inquit
" Deus Mosi, personam diuitis: neque pauperis mi
Exo. 23. sereberis in iudicio, quoniam domini iudicium
Deu. 16. " est. Et rursum, Iustè persequeris iudicium. In ci-
" bo & potu frugalem, & parcum se præbeat Episcopus, vt possit sobrius esse, dum corripit homines carentes disciplina, nec sit sumptuosus, nec delicatus, nec voluptuosus, neque bonorum ciborum vorator. Sit autem patiens, longanimis in admonitionibus, copiosus in docendo, meditatione, ac studio inuigilans in Dominicis libris, nimius in lectionibus, vt scripturas diligenter exponat. Euangelium interpretetur conuenienter Prophetis, & legi. Interpretationes ex lege,

& Prophetis procedāt ad conuenientiā, & similitudinē Euangelii. Ait enim Dominus, Scrutamini ſcripturas, quoniam ipſæ teſtimoniū perhibent de me. Et rurſum, De me enim Moſes ſcripſit. Præ omnibus autem diſcriminator bonus ſit, legem, & traditiones diuidens, ac demōſtrans, quę ſit lex fidelium, & quod ſit vinculum infidelium, ne quis in vincula incidat. Attende igitur diligenter verbo, ô Epiſcope, vt quatenus fieri poteſt, omnia ad verbum interpreteris. Et in multa doctrina abundè nutrias, & illumines populum tuum illuminatione legis. Immittite, enim, inquit Deus, ipſis lumē ſcientiæ, quòd adhuc tempus eſt. Ioan.5.

Quòd Epiſcopus non debet eſſe turpis lucri cupidus, nec fideiuſſor, neque Aduocatus. Cap. VI.

NE quærat Epiſcopus turpe lucrum, maximè in gentibus, detrimentum patiatur potius, quàm inferat: ne ſit iniurioſus, nec rapax, nec expilator, nec diuitiarum cupidus: ne inopes odio habeat, ne ſit loquax, ne falſum teſtimoniū dicat, ne ſit iracundus, ne contentioſus, ne vitæ negotiis impediatur, ne fideiubeat pro vllo, nec ſit aduocatus in pecuniarum litibus, ne ſit ambitioſus, nec duplicis mentis, neque bilinguis, neque ad calumniā, neque ad detrahendū præbeat aures, ne ſit hypocrita: ad feſta gentium ne accedat, vanis deceptionibus non vtens, ne ſit cupidus, nec auarus: quoniā hæc omnia infeſta Deo ſunt, & dæmonibus amica. Hæc omnia Epiſco-

pus laicis confirmando denunciet, inducẽs eos, vt eius mores imitētur. Timoratos enim, inquit,
» facite filios Iſraël. Sit ſapiens, humilis, præceptor in diſciplinis Domini, bonæ mentis, qui abrenũciauerit omnibus, quæ ſunt in vita, malis ſtudiis, & omnibus ethnicis cupiditatibus. Sciat bene præcipere, ſit acutus in cognoſcendis malis, iiſq; vitandis: amicus omnibus, iuſtus, iudicio præditus. Et denique quæcunque bona in hominibus reperiũtur, ea Epiſcopus in ſe poſſideat. Quoniã ſi vacauerit iniuſtitia Paſtor, proprios diſcipulos coget, & conſuetudine ſua compellet, vt ſuarum actionũ digni imitatores exiſtant, vt inquit quodam in loco Propheta, Et erit ſicut ſacerdos, ſic
Iſa. 24. & populus. Etenim Dominus noſter, & magiſter Ieſus Chriſtus filius Dei, incœpit priùs facere, &
» poſtea docere, vt inquit Lucas, Quæ incœpit Ie-
» ſus facere, & docere. Propterea dicit, Qui fecerit
» & docuerit, hic magnus vocabitur in Regno Dei. Speculatores enim oportet vos Epiſcopos fieri populo: quoniã & vos ſpeculatorẽ habetis Chriſtũ. Igitur efficiamini vos quoque boni ſpe-
Eze. 33. culatores populo Dei: quoniã ait Dominus per
» Ezechielem, Speculatorẽ dedi te domui Iſraël, et
» audies de ore meo verbũ & cuſtodies. Et annun-
» ciabis eum ex me, dicente me iniquo, Morte mo
» rieris, & non locutus fueris, vt auerteres ini-
» quum ab iniquitate ſua. Iniquus ille in iniqui-
» tate ſua morietur, & ſanguinem illius de manu
» tua requiram. Tu verò ſi annunciaueris iniquo,
» vt auertatur à via ſua, & non fuerit auerſus, ipſe
» in iniquitate ſua morietur, & tu animam tuam

» liberasti. Similiter si gladius belli venerit, & » constituerit populus speculatorem ad custodiá, » & videns eum venientem non indicauerit, & » ceperit animá, anima quidem peccato ipsius ca- » pta est, sanguis verò de manu speculatoris requi- » retur, quoniam non significauit tuba. Si auté si- » gnificauerit buccina, & non cauerit, qui audiuit, » & venerit gladius, & ceperit eum, sanguis ipsius » erit super ipsum, quoniá non cauit audiés bucci- » nam: qui verò cauit, animá suá liberauit, & specu lator, quoniá significauit, vita viuet. Gladius est iudicium: tuba sacrum Euangelium: speculator, constitutus in Ecclesia Episcopus, quem oportet annunciantem contestari, & confirmare de iudicio. Nisi annunciaueritis, & cõtestati fueritis populo, in vos peccatum ignorantium recidet. Ideo carentes disciplina admonete, & redarguite cum libertate, ignorantes docete, scientes cõfirmate, errantes reducite. Eadem de iisdé rebus dicétes, non peccabimus fratres. Nam ex frequentibus sermonibus verisimile est, aliquos pudore deterritos, quanuis semel aliquid boni facturos, & mala declinaturos. Inquit enim per Prophetam Dominus, Contestare ipsis hæc; fortè audient vocé tuá: & rursum, Si fortè audiant, si fortè quiescát. Et Moses dicit populo, Si auribus audiueris Dominum Deum, & feceris bonum & rectũ in oculis eius. Et rursum, Audi Israël, Dominus Deus tuus vnus est. Et Dominus in Euangelio sæpe inculcat illud, Qui habet aures audiendi, audiat. Et sapiés Solomõ dicit, Audi fili disciplinam patris tui, & ne abiicias legé tuæ matris. Atque hucusq;

Ezech. 2. *Ezec. 3.* *Exod. 15.* *Exod. 20.* *Luc 8.* *Prouer. 1.*

quidē non audiuerunt:nam cum audire viderentur,perperàm audiuerunt,relinquentes vnum,ac ſolum verū Deum, in pernicioſas, & graues hæreſes inducti,de quibus alio loco dicemus.

Qualem oporteat eſſe initiatum. Cap. VII.

COGNITVM autem ſit vobis,chariſſimi, quòd baptizati in mortem Domini Ieſu,ampliùs peccare non debent. Nā vt mortui peccandi poteſtate ſunt priuati,ſic qui commoriuntur Chriſto, peccandi conſuetudinem amittunt. Quare non credimus, fratres, eum, qui lauacrū vitæ eſt adeptus,poſtea iniquorum flagitia facturum:qui verò poſt baptiſmum peccauit,niſi peccati dolore ſit affectus, & delictis finem faciat, condemnabitur in gehennam.

De eo, qui iniuſtè accuſatur, vel de eo, qui redarguitur. Cap. VIII.

SI quis ab Infidelibus per calumniam accuſetur,eo quòd vnà cum eis flagitiosè nō viuat,
" ſciat quòd talis beatus apud Deum cēſētur, quē-
Mat. 5. admodum in Euāgelio Dominus dicit,Beati eri-
" tis cùm exprobrauerint vobis, vel perſecuti vos
" fuerint, vel dixerint contra vos omne malū ver-
" bum,mentientes propter me:gaudete & exulta-
" te,quoniam merces veſtra multa eſt in cœlis. Si quis igitur blaſphemiam patiatur in re falſa, is beatus eſt exiſtimandus. Dicit enim Scriptura, Vir reprobus intentatus apud Deum. Quòd ſi quis aliquam rem iniquam egiſſe conuincatur, is non modò ſibi obfuit,ſed etiam communi Ec-
" cleſiæ corpori,& doctrinæ blaſphemiam intulit,

" Quaſi non facientibus nobis illa, quæ bona eſſe
" dicimus,& arguemur à Domino: Quoniam di- *Mat.23.*
cunt,& non faciunt. Vnde tales verè conuictos,
& redargutos vitabit cum libertate Epiſcopus,ſi
mores non mutauerint.

Quòd integrum oportet eſſe Epiſcopum. Cap.IX.

NON ſolùm enim offenſione vacare Epiſcopum oportet,ſed etiam acceptoré non eſſe perſonarũ, in bonitate corrigentem peccatores. Quòd ſi ipſe non bona conſcientia prȩditus,perſonis gratificatus fuerit, propter turpem quandã & quæſtuoſam munerum perceptionem parcet impiè peccãti,permittés eum in Eccleſia manere,negligés diuinam illam, & Dominicã vocem
" dicentem,Iuſtè quod iuſtum eſt perſequeris, nõ *Exo.23.*
" accipies perſonam in iudicio, nõ iuſtificabis im- *Deu.16.*
" piũ, non capies munera propter animã: munera
" enim obcœcant oculos ſapiẽtũ, & euertũt verba
" iuſtorũ.Et in aliis inquit,Educite malũ de vobis. *Ioan.5.*
" Et Solomon dicit in Prouerbiis, Eiice peſtilentẽ *Prou.22.*
de conſilio,& exibit cum eo contentio.

Quòd Epiſcopus ſine iudicio parcens peccatori,eſt in culpa. Cap. X.

IIS igitur rebus non attendens, inconſideratè parcet,cui debetur pœna. Quod Saul fecit in Agag,& Heli in filiis,qui nõ nouerant Dominũ, qui talis eſt,prophanauit propriã dignitatem, Dei Eccleſiã,quæ ſua parœcia cõtinetur.Iniuſt eſt ille,& Deo,& ſanctis hominibus,vt qui c. ſam ſcandali dederit multis nuper illuminatis,

Catechuminis,atq; ætate iuuenibus, quę væ manet,&mola asinaria in collo,& profūdū, cui obnoxius factus est. Nā propter omissi iudicij iniquitatem, videntes talē virū sibi præesse, ipsi inter se disceptabunt, lapsíque in eundem morbū, vnà cum illo interire cogentur, vt populus cum Roboā & cū Core,ij,qui eum adiuuerunt. Quòd si peccator cernet Episcopum, & Diaconos criminis expertes, & gregem purgatū, primùm nō audebit per cōtemptum in Ecclesiā intrare, perculsus conscientia. Quòd si id nihili faciēs ingre-
2. *Reg.* 6. dietur,continuò refutabitur,vt Ozar cùm arcam
Iosu. 7.
4. *Reg.* 5. attrectasset, & vt Achar in furto muneris, & vt Giezi in pecuniis Naamā: & statim pœnas dabit, vel correptus à Pastore in pœnitentiam reducetur. Circumspiciens enim omnes sigillatim, & in nullo maculam inueniens, neq; in Episcopos, neq; in populo sibi subiecto, pudore affectus cū multis lachrymis egredietur, pacificè cōmotus, & grex relinquetur purgatus: ille verò ingemiscet in cōspectu Dei, & pœnitentiam aget de iis quæ peccauit, & habebit spem, gréxque totus videns illius gemitum, admonebitur, quòd peccator, si pœnitentiam egerit, non perit.

Quomodo oporteat Episcopum iudicare eos, qui peccant. Cap. XI.

QVARE, ô Episcope, stude mundicie operū excellere, cognoscēs locum ac dignitatē tuā, tāquàm locū Dei obtinēs, eo quòd præes omnibus Dominis, Sacerdotibus, Regibus, Prin-

cipibus, patribus, filiis, magiſtris, atque ſubditis ſimul omnibus. Sícque in Eccleſia ſede cùm ſermonem facis, vt poteſtatem habens iudicandi eos, qui peccauerunt: quoniam vobis Epiſcopis
" dictum eſt, Quodcunq; ligaueritis ſuper terram, *Matth.* 18.
" erit ligatum in cœlo, & quodcunque ſolueritis
" ſuper terram, erit ſolutum in cœlo.

Doctrina, quomodo oporteat ſe gerere cum pœnitentibus, & huius rei exempla varia. Cap. XII.

IVDICA igitur, ô Epiſcope, cum poteſtate, tanquàm Deus, ſed pœnitentes recipe. Deus enim, miſericordiarũ Deus eſt. Increpa peccantes, admone eos qui non conuertuntur, hortare ſtantes vt perſeuerent in bonis, pœnitentes recipe: quoniam Dominus Deus cum iureiurando *Paul. 2. ad Corinth.*
" promiſit remiſſionem ſe conceſſurum pœniten-
" tibus de iis, quæ peccauerunt. Dicit enim per
" ipſum Ezechiel, Dixi eis: Viuo ego dicit Domi-
" nus Adonai. Si voluero mortem peccatoris, ſed
" vt conuertatur impius à via ſua mala & viuat.
" Conuertimini igitur à viis veſtris malis, & vt quid moriemini domus Iſraël? Hic ſermo fiduciam dedit peccatoribus, vt ſi pœnitentiam egerint, ſalutis ſpem habeant, ne aliquando ſenſu doloris amiſſo, ſe tradant iniquitatibus, ſed habentes ſpem ſalutis, conuerſi clament ad Deum pro peccatis ſuis, & pœnitentiam agant ex corde,

Quòd oportet fugere experientiam peccatorum. Cap. XIII.

Eos verò, qui non peccauerunt, tales manere oportet, neque descendere ad experientiam peccatorum, ne opus habeant dolore, tristitia, gemitu pro remissione. Quid enim scis homo cùm peccasti, si vnum diem victurus es in hac vita, vt pœnitentiam agere possis? quoniam incertus est tuus è vita discessus, & in peccato morienti, nulla pœnitētia relinquitur, vt inquit per Da-
Psalm. 6. uid, In inferno quis confitebitur tibi? Oportet igitur paratum esse in bonis, vt sine tristitia illud iter peragamus. Propterea hortatur diuinus ser-
Prou. 24. mo per sapiētem Solomonem dicens, Tibi præpara in exitum opera tua, & para in agrum, ne desit nobis aliquid ex bonis: quemadmodum
Matth. 25. quinque in Euangelio virginibus propter stultitiam defuit pietatis oleum, & extinctis diuinæ cognitionis lampadibus, expulsæ sunt à sponso. Propterea securus manet omnis, qui vitæ suæ parcit, & perseuerat sine peccato, vt iustitias à se prius peractas, sibi conseruet. Tu igitur ita iudi-
Exod. 23. ca tanquàm Deus iudicium exercens. Iudicium enim, inquit, Domini est. Primùm igitur potestate reum iudica, deinde cum misericordia, humanitate, & indulgentia eum concilia, promittens ei salutem, si morem mutauerit, & ad pœnitentiam redierit. Pœnitentem corripiendo re-
Luc. 15. cipe, memor Domini dicentis, Quòd gaudium sit in Cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente.

De dicentibus, recipiendum non esse pœnitentem. Cap. XIIII.

SI pœnitentem non receperis, insidiatoribus trades, oblitus Dauid dicentis, Ne tradas be- » stiis animam confitentem tibi. Ideo inuitans ad » pœnitentiam Ieremias inquit, Non cadens non » resurgit, vel se cõuertens non conuertitur? Quo- » niam conuersus est populus meus conuersione audaci, & deuicti sunt in electione ipsorũ. Conuertimini, qui elongati estis, & ego medebor contritionibus vestris. Recipe igitur pœnitentem, sine vlla dubitatione omnino, neque impediaris ab iis, qui crudeliter dicunt, non oportere cum iis coinquinari, neque sermonis communionem habere. Hæc enim consilia sunt hominum ignorantium Deum, atque eius prouidentiam de agrestibus beluis, ferisque indomitis. Non enim vident quòd oportet non cõmunione sermonis cauere à peccatoribus, sed operis. » Iustitia enim iusti super ipsum erit, & iniquitas » iniqui super ipsum erit. Et rursum, Terra si pec- » cauerit mihi, vt præuaricetur præuaricationem, » & extendam manum meam in illam, & conte- » ram super eam virgam panis, & immittam fa- » mem, & extermĩnabo ab ea hominẽ, & iumen- » tum. Et si fuerint tres viri in medio eius, Noë, » Iob, & Daniel, ij in iustitia sua saluabunt animas suas, dicit Dominus Adonai. Manifestè declarauit Scriptura, quòd iustus si vixerit cum iniquo, non perit cum eo. In hoc enim Mundo iusti, & iniusti vnà congregantur societate vitæ, nõ san-

Psalm. 73. *Ierem. 8.* *& eandẽ habet sententiã Ignat. ad Ephes.*

Eze. 18. *Eze. 14.*

Ignat. ad Philadelph. ctitatis, neque in hoc peccant ſancti. Imitatores enim ſunt patris ſui, qui eſt in Cœlo, qui Solem
Matth. 5. ſuum oriri facit ſuper iuſtos & iniuſtos: & pluit ſuper bonos & malos, & nullum ex hoc periculum imminet iuſto: nam in ſtadio & victores cernuntur, & victi, in corona ſoli, qui generoſè certauerunt. Nemo verò coronatur, niſi qui le-
2. Tim. 2. gitimè certauerit. Vnuſquiſque de ſe confitebitur, & non perdet Deus iuſtũ cum iniuſto: quoniam apud eum expers peccati vita immunis eſt
Gen. 7. à ſupplicio: nam nec Noë aqua obruit, neque
Gene. 19. Lot incendio conſumpſit, neque Raab vnà cum
Ioſue 2. aliis interemit.

Quòd nemo pro alio punitur, ſed vnuſquiſque pro ſe rationem reddit. Cap. XV.

QVOD ſi ſcire vultis ea quę nobis euenerũt. Iudas cùm eſſet nobiſcum accepit ſortem miniſterij eam, quam nos accepimus, & Simon Magus accepit ſigillum in Domino. Sed vterque cùm ſe prauum oſtẽdiſſet, alter ſuffocatus eſt, alter contra naturam volans attritus eſt. Et in arca Noë, & filij eius erãt, ſed ſolus Cham improbus repertus, in filio pœnas dedit. Quanquàm parentes pro filiis non puniuntur, neque filij pro parentibus, neque ſerui pro dominis, neque propinqui pro propinquis, neque amici pro amicis, neque iuſti pro iniuſtis, ſed vnuſquiſque de ſuis operibus rationẽ eſt redditurus. Nam neq; Noë pro Mundo pœnas pendit, neq; Lot pro Sodomitis igne flagrauit, neque Raab pro Ierichuntiis interfecta eſt, neque Iſraël pro

Ægyptiis. Non enim cohabitatio condemnat iustos cum iniustis, sed eiusdem propositi, ac voluntatis cõsensio. Non oportet igitur ad cædem paratis, nec iis, qui odio homines habent, neque criminum studiosis, & per occasionem mortem inferentibus, mentem adhibere: alius enim pro alio mortem nõ subit, sed propriorum peccatorum catenis vnusquisque constringitur, & ecce homo & opus eius.

Quòd oportet infirmis in fide, opem ferre. Caput XVI.

OPORTET autem vos opem ferre infirmis periclitantibus, & errãtibus, & quoad fieri potest sermonis exhortatione sanare eos, & liberare à morte: non enim opus habent, qui valent, medico, sed qui ægrotant: quoniam non est voluntas coràm Patre, vt pereat vnus ex paruulis. *Matth. 18.*
Non enim hominum duri cordis voluntatem
" expẽdere oportet, sed Dei & Patris cunctorum,
" quæ est per Christum dominũ nostrum, cui honor in secula. Amen.

Quòd non oportet Episcopum obsequi laico seditioso. Caput XVII.

NON enim est æquũ, caput cùm sis, ô Episcope, caudæ obsequi, hoc est laico homini seditioso in alterius perniciem, sed Deo soli. Imperare enim debes subditis, non parere: nam, neq; filius imperat patri secũdum originis rationem, nec seruus domino secundum potestatis rationem, neque discipulus magistro, neque miles

Regi,ita neque laicus Episcopo: nam quod dicitur, Ne videantur cum iniustis consuetudinem habentes, sermonis doctrina quasi contagione inquinari, vel communicare cum eorum peccatis. Ezechiel præcidēs hanc improborum suspi-
Cap.18.
» cionem,inquit:Quid vos dicitis ipsis parabolam
» hanc in terra Israel? Patres comederunt vuam
» acerbam, & dentes filiorum obstupescunt. Viuo
» ego dicit Adonai Dominus. Si dicetur in vobis
» hæc parabola in Israel, quoniam omnes animæ
» meę sunt: Quomodo anima patris,ita anima filij
» meæ est: anima quæ peccauerit,ipsa morietur.
» Vir autem,qui erit iustus faciens iudicium & iu-
» stitiam. Et deiceps exponens reliquas virtutes
» concludit dicens, quòd hic iustus est, vita viuet,
» dicit Dominus Adonai. Et si genuerit filium pe-
» stilentem fundentem sanguinem, & in via patris
» sui iusti non ambulauerit. Et subiungens reliqua,
» quæ sequuntur, tandem infert, Vita non viuet,
» omnes iniquitates has fecit, morte morietur.
» Sanguis eius super ipsum erit. Et dicere quòd nō
» portauit filius iniquitatem patris,& iustitiam ip-
» sius,qui iustitiam, & misericordiam fecit, & di-
» ces eis, Anima, quæ peccauit, ipsa morietur. Fi-
» lius nō portabit iniquitatem patris, & pater non
» portabit iniquitatē filij. Iustitia iusti super ipsum
» erit,& iniquitas iniqui super ipsum erit. Et paulò
» post ait, Si auerterit se iustus à iustitia sua, & fe-
» cerit iniustitiam, secundum omnes iniquitates
» non recordabūtur: in præuaricatione,quam prę-
» uaricatus est, & in peccato, quo peccauit, in eo
» morietur. Et post pauca infert, Cùm auerterit se

„ impius ab impietate sua, quam fecit, & fecerit
„ iudicium, & iustitiam, hic animam suam seruauit,
„ & auertit se ab omnibus iniquitatibus suis,
„ quas fecit, vita viuet & non morietur. Et infrà,
„ Secundũ vias vestras iudicabo vos domus Israël,
„ ait Dominus Adonai. Videte filij nostri charissimi
quàm misericors cum iustitia sit Dominus & Deus noster, bonus & benignus, qui innocẽtem non absoluit, reum, & se conuertentem recipit, atque viuificat, non relinquẽs suspicandi locum acerbè iudicare volentibus, ac omnino declinare peccantes, & nullam societatem cum eis habere sermonum consolatoriorum, qui ad pœnitentiam possint inducere. Contra quos Deus per Isaiam inquit Episcopis, Consolamini consolamini populum meum, Sacerdotes loquimini ad cor Ierusalem.

Quòd oportet Sacerdotem neque contemnere peccata, neque esse promptum ad puniendum. Cap. XVIII.

OPORTET igitur vos, ipsum audientes, hortari eos, qui in peccatum inciderunt, & ad pœnitentiam inuitare, & bonam spem iniicere, ac non existimare vos delictorum communionem habituros ob charitatem, quæ erga illos ostenditur. Libenter verò pœnitentes admittite, gaudẽtes illorum causa cum misericordia, & humanitate, iudicantes eos, qui deliquerunt. Nam si aliquem in ripa fluminis ambulantem, & labi incipientem, baculo impuleris, & in flumen deieceris, cui potius manum eras porrecturus, certè

Ignat. ad Philad.

occidisti fratrem cùm labenti dexteram prębere debeas, ne penitus intereat, vt populus admoneatur, & ne, qui peccauit, omnino pereat. Oportet autem te, Episcope, neque contemnere populi peccata, neque pœnitentes vitare, ne tanquam imperitus corrumpas gregem Domini, & vile
Isa. 62. efficias eius nomen nouum, quod est impositum
" eius populo, & exprobrabitur tibi, sicut antiquis
Ierem. 12. pastoribus, de quibus Dominus per Ieremiam
" dicebat, Pastores multi corruperũt vineã meam,
Ierem. 23. inquinauerunt hæreditatẽ meam. Et alibi, Con-
" tra pastores incitatus est furor meus, cõtra agnos
" irascar. Et in aliis, Vos sacerdotes, qui vilificatis
Mala. 1. nomen meum.

De pœnitẽtia, & quis sit eius modus, & quomodo rectè peragatur. Cap. XIX.

CVM aliquem peccauisse cognoueris, exacerbatus iube eum foras eiici, & exeunte illo exacerbentur Diaconi, ac quæsitum detineant extra ecclesiam, ingressique pro eo te rogent: etenim pro peccatoribus Saluator patrem rogauit,
Luc. 23. vt in Euangelio est scriptum, Pater dimitte eis, non enim sciunt quid faciunt. Tunc tu iubebis illum intrare, & expendens an pœniteat, & dignus sit, qui in Ecclesiam omnino recipiatur, afflictum illum diebus ieiuniorũ pro ratione peccati hebdomadas duas, vel tres, vel quinque, vel septem, dimitte, dicens ei quæcunque conueniũt ad peccatorem corripiẽdum, & increpatũ doce, & admone, vt maneat apud se, & humiliter se gerat, rogétque Deum, vt sit sibi benignus, & di-

cat,

cat, Si iniquitates obſeruaueris Domine, Domine quis ſuſtinebit? Quoniã apud te eſt propitiatio. Nam quiddã huiuſmodi inuenit illud, quod in Geneſi dictum eſt Cain. Peccaſti, quieſce: hoc eſt, ne addas. Nam quòd eum, qui deliquit, oportet proprij delicti pudore affici, ſatis demonſtrat ſermo Moſis pro Maria dictus, quando rogabat vt ei peccatum remitteretur. ait enim Deus Moſi, Si pater eius ſpuiſſet in faciem illius, nónne verecũdia affecta eſſet? ſeptem dies eiiciatur extra caſtra, & poſtea ingrediatur. idem nos facere debemus, & eos, qui ſe peccatorum pœnitere dicunt, ſegregare per certum tempus ſecundum proportionem peccati, deinde pœnitentia peracta, recipere tanquàm patres filios. *Gen. 4.* *Num. 12.*

Quòd ſine reprehenſione oportet eſſe Epiſcopum, tanquàm formam ſubditorũ. Cap. XX.

QVOD ſi Epiſcopus ipſe in offenſione fuerit, quomodo amplius prodibit ad quærendum crimen alicuius? vel ad coarguendum aliquem, cùm ob gratificationem perſonarum, vel ob munerũ perceptionem nec ipſe, neque Diaconi bonæ conſciẽtiæ præditi fuerint? Nam cùm Magiſtratus petit, & iudex capit, nunquam ad finem perducitur iudicium. Quòd ſi cum furibus ſocietatem habeant, & iudicio viduarum non attendant, non poterunt qui Epiſcopo ſubſunt, adiuuare Epiſcopum: dicent enim ei quod eſt in
„ Euangelio ſcriptum, Quid aſpicis, feſtucam in *Matt. 7.*
„ oculo fratris tui, trabem verò in proprio oculo non cõſideras? Caueat igitur Epiſcopus cum ſuis

Diaconis, vt audiat ſermonem huiuſmodi, hoc eſt, ne det occaſionem. Nam peccator cùm videt aliquem ſimilia ſuorum operum facientem, confirmatur, vt eadem faciat. Deinde improbus ex illo vno occaſionem accipiens, cum aliis operatur (quod abſit) atq; ita peruertitur ouile. Cùm enim plures ſunt peccãtes, maior exiſtit improbitas, quæ ab illis committitur. Peccatum enim non repreſſum, fit deterius, & in alios graſſatur:
Gal.5. Quoniam paruum fermentum totam maſſam
Eccle.10. corrumpit, & fur vnus vniuerſæ genti fraudem
» illam inuehit, & muſcæ mortuæ corrumpũt vn-
Prou.19. guenti ſuauitatem, & Rex ſi audiat ſermonem
» iniuſtum, omnes eius miniſtri fiunt iniuſti: ſic
» ouis ſcabioſa cum aliis communicat morbum,
» niſi ſeparentur ab ea oues integræ: & homo peſtilens à multis cauendus eſt: & canis rabidus, niſi coërceatur, periculoſus eſt omnibus, quos attigerit. Si igitur hominem iniquum ab Eccleſia non ſeparemus, faciemus domum Dei ſpeluncam latronum: non enim oportet in peccantibus conniuere, ſed coarguere, admonere, vrgere, ieiuniis affligere, vt aliis timorem incutias:
» Timoratos enim (inquit) facite filios Iſraël.
» Oportet enim Epiſcopum peccatorum prohibitorem per admonitionem effici, iuſtitiæ ſcopum, præparatorum à Deo bonorũ præconem, & futuræ in iudicio iræ nuncium, ne Dei plantationem ob negligentiam contemnens, audiat
Oſe.10. quod in Oſea dictum eſt, Quare reticuiſtis impietatem, & fructum eius vindemiaſtis?

Quòd oportet Episcopum curare, ne populus peccet, cùm sit eius scopus. Cap. XXI.

OMNIVM curam habeat Episcopus, eorum, qui non peccauerunt, vt perseuerent sine peccato, & eorum, qui peccant, vt pœnitentiam agant. Dicit enim Dominus vobis, Videte ne cõtemnatis vnum ex paruulis istis. Et pœnitẽtibus remissionem cõcedere oportet: nam eo ipso quo delinquens, vero affectu dicit, Peccaui in Dominum: respondet Spiritus sanctus, Dominus remisit tibi peccatum: confide, non morieris. Recognosce igitur, ô Episcope, dignitatẽ tuam, quòd sicut ligandi potestatem accepisti, sic etiam & soluendi. Obtinens igitur soluendi potestatem, recognosce te ipsum, & secundum dignitatem loci tui, in hac vita versare, sciens quòd de pluribus rebus ratio abs te requiretur. Cui enim (inquit) depositum est multum, abundantiùs repetetur ab eo. Nam peccati expers reperitur nemo, excepto eo, qui propter nos factus est homo: quoniam scriptum est, Nemo mũdus à sordibus, neque si vnum diem vixerit. Atque ob hanc caussam veterum iustorum, & Patriarcharum, vitæ consuetudinésque conscriptæ sunt, non vt iis exprobremus, cùm illa legimus, sed vt nos pœnitẽtiam agamus, & bonam spem habeamus nos remissionem consecuturos. Nam in illorum sordibus nostra securitas, & admonitio consistit, quòd veniam obtinebimus. Scriptum est enim,
" Quis gloriabitur castum se habere cor? vel quis
" confidit mundum se esse à peccato? Nemo igitur

Matth. 18. *Luc. 12.* *Iob. 25.* *Prou. 20.*

ſine peccato viuit. Tu igitur, quo ad potes, conare reprehẽſione carere, & de omnibus ſollicitus eſto, ne quis propter te ſcandalum paſſus pereat. Laicus enim de ſe ſolo eſt ſollicitus, tu autem de omnibus, vt qui maius onus habes, & grauius ſu-
Num. 18. ſtines pondus. Scriptum eſt enim, Et dixit Domi
" nus ad Moſem & Aaron, Accipietis peccata ſacerdotij. Quare tanquàm de pluribus rationem redditurus, de omnibus curam ſuſcipe: ac ſanum quidem conſerua, peccantem caſtiga, & ieiunio afflictum remiſſione releua, & ingemiſcentem recipe, omni Eccleſia pro illo rogante, manúque ei impoſita permitte, deinde illum eſſe in ouili. Somnolentos autem & inertes conuerte, confirma, hortare, cura, ſciens quanta merces tibi parata ſit, cùm hæc facis, quemadmodum contrà quantum periculum tibi immineat, ſi hæc negligas. Inquit enim negligentibus populum Epiſco
Cap. 34. pis Ezechiel, Væ paſtoribus Iſraël, quoniam pa-
" ſcebant ſemetipſos: non greges paſcũt paſtores,
" ſed ſeipſos. Lac comeditis, & lanis induimini,
" craſſum occiditis, oues non paſcitis. Quod infir-
" mum fuit, non conſolidaſtis: & quod ægrotum,
" non ſanaſtis: quod confractum, non alligaſtis:
" quod abiectũ eſt, non reduxiſtis: & quod perie-
" rat, non quæſiſtis, ſed in potentia corrigebatis il-
" las, & cum ſuperbia: & diſperſæ ſunt eo quòd nõ
" eſſet paſtor: & factæ ſunt in deuorationem om-
" nibus feris ſyluæ. Et rurſum, Et non quæſiuerunt
" paſtores oues meas, & paſcebant paſtores ſeip-
" ſos, oues autem meas non paſcebant. Et paulò
" poſt, Ecce ego aduerſus paſtores, & exquirã ego

" oues meas de manu ipsorũ, & cessare faciam eos
" ne pascant oues meas, & non pascent ampliùs
" pastores se ipsos, & liberabo oues meas de ma-
" nu ipsorum, & non erunt ipsis in escam. Et sub-
" iungit, populo dicens, Ecce ego iudicabo inter
" ouem & ouem, arietem & arietem. Num parum
" erat vobis quòd pascua bona depascebatis, & re-
" liquias pascuarum conculcastis pedibus vestris,
" & oues cõculcationes pedum vestrorum come-
" debant? Et paulò post subiungit, Et cognoscetis
" quòd ego Dominus, & vos oues pascuarũ mea-
" rum. Homines mei estis, & ego Deus vester, di-
" cit Dominus Adonai.

Quòd pastor negligenter se gerens cum ouibus, pœnas dat, & ouis non obediens pastori, punitur. Cap. XXII.

AVDITE Episcopi, & audite laici quomodo dicit Deus, Iudicabo inter arietem, & arietẽ, & inter ouem, & ouem. Et ad pastores dicit, Iudicabimini propter imperitiam vestram, & perditionem ouium. Hoc est, Inter Episcopum & Episcopum iudicabo: & inter laicum & laicum, & inter Principem & Principem. Sunt enim rationales hæ oues, & hi arietes, non irrationales, ne fortè dicat laicus, ego ouis sum, non pastor, & nullam rationem mei habeo, sed pastor videbit, & ipse solus de me rationẽ est redditurus. Nam quemadmodum si ouis bonum pastorem non sequatur, lupis exponitur ad interitum: ita si malum pastorem sequatur, in euidentem mortem incidit: vorabit enim eam pastor. Quare fugiẽdi

ſunt paſtores pernicioſi.

Quomodo oporteat ſubditos obedire præſidentibus Epiſcopis. Cap. XXIII.

PASTOREM bonum laicus honoret vt dominum, vt Pontificem Dei, vt magiſtrum
Luc.10. pietatis. Nam qui illum audit, Chriſtum audit: & qui illum ſpernit, Chriſtum ſpernit: qui verò Chriſtum non recipit, non recipit eius Deum
" ac patrem. Nam qui vos audit, inquit, me audit:
" & qui vos ſpernit, me ſpernit: & qui me ſpernit,
" ſpernit eum qui miſit me. Item Epiſcopus laicos, vt filios diligat, fouens ac complectens charitatis ſtudio tanquàm oua ad pullos procreandos, vel tanquàm pullos in vlnis tenens ad educandas gallinas: omnes admonens, omnes, qui quidem reprehenſione opus habent, obiurgans, ſed non percutiẽs, adigens ad pudorem, ſed non ad euerſionem, caſtigãs ad conuerſionem, coarguens ad correctionem, & rectitudinem viæ. Quod eſt validum conſerua, hoc eſt, quod eſt firmum, fide ſecurum cuſtodi, populum pacificè paſcens: infirmum conſolida, hoc eſt, quod tentationem patitur, admonitione cõfirma. Ægrotum ſana, hoc eſt, quod laborat ex fide in incertitudine, per doctrinam cura. Fractum alliga, hoc eſt, quod errauerat, vel quod comminutum, vel diſruptum fuerat peccatis in errore viæ, alliga per conſolatoriam admonitionem, leuatum delictis & bona ſpe iniecta recreatum: ſic robuſtum ad Eccleſiam reuoca, reducens ad gregem. Abiectum reſtitue, hoc eſt, in peccatis repertum,

& in pœnam segregatum, non permittens foris manere, sed apprehendens, & conuertens reduc ad ouile, hoc est, ad populum immaculatæ Ecclesiæ. Quod perierat quære, hoc est, eum, qui ob multitudinem peccatotum de salute desperauerat: ne sinas funditus interire eum, qui ob multum torporem atque inertiam, somnolentus factus est, & qui propter grauem somnum, suæ vitæ est oblitus, & à proprio ouili ita longè discessit vt in lupos incideret, tu require, & correptum conuerte, & sobrium esse hortare, atque spem iniice, non permittens illum dicere id, quod à quibusdam dicitur, Quòd impietates nostræ in nobis sunt, & in ipsis tabescimus, & quónam modo inuenimus? Si igitur fieri potest, transferat in se Episcopus peccatum, & dicat ei, qui peccauit, Tu modò conuertere, & ego mortem debitam tibi, in me suscipio, vt Dominus mortem
„ nobis & omnibus dubitam, in se suscepit. Nam
„ bonus pastor animam suam ponit pro ouibus *Ioan.10.*
„ suis: mercenarius autem, qui non est pastor, cu-
„ ius non sunt oues propriæ, videt lupum venientem, hoc est, diabolum, & relinquit oues, & fugit, & lupus diripit eas. Intelligere igitur oportet, quòd cùm erga peccatores misericors sit Deus, cum iureiurando pœnitentiam promisit. Qui ergo peccat, & promissionem Dei pœnitentia ignorat, & longanimitatem, ac patientiam eius nescit: præterea verò sanctas Scripturas eam prædicantes, cognitas non habet, vt qui abs te eas nō didiscerit, is ad interitum ruit: tu verò tanquàm pastor beneuolus, & custos bonus, inue-

ſtiga numerans gregem, & quod deeſt, quære, quemadmodum Dominus Deus, & bonus Pater noſter, cùm miſiſſet filium ſuũ paſtorem bonum, & ſaluatorem, magiſtrum noſtrum Ieſum, mandauit ei vt relinqueret nonaginta nouem in montibus, & pergeret ad quærendam errantem, & inuẽtam, ſuper humeros attolleret, & ad gregem ferret lætus quòd perditam ouem reperiſſet. Eodem modo te obediẽtem præbe, ô Epiſcope, quærens quod perierat, dirigens, quod aberrauerat, reducens quod receſſerat: poteſtatem enim habes reducendi, & abſoluendi vulneratos in remiſſione. Propter te Saluator dicit paralytico in peccatis, Remittuntur tibi peccata. Fides tua te ſaluauit, vade in pace. Pax autem, & portus tranquillus eſt, Dei Eccleſia, cui abſoluendo
„ peccatores reſtitue ſanos, immaculatos, alacres,
„ ſtudioſos, laborioſos in operibus bonis. Vt pe-
„ ritus & clemens medicus medere omnibus in
„ peccato errantibus: non enim opus habent, qui
Matth. 9. valent, medico, ſed qui ægrotant. Venit enim fi-
„ lius hominis ſaluare, & quærere quod errauerat.
„ Quoniam ergo medicus es Eccleſiæ Dei, adhibe
„ medicamentum accõmodatum vnicuique ęgro-
Ignat. ad Polyc. to: Omnibus modis cura, ſana, ſaluos reſtitue Eccleſiæ. Paſce gregem: noli cum ſuperbia præ-
1. Pet. 5. eſſe tanquàm dominans, ſed tãquàm paſtor bo-
Iſa. 40. nus in ſinum congregans agnos, & pregnantes conſolans.

Periculosum esse, reo non audito, iudicare, & pœnam in reum statuere, antequàm sermone redargutus sit.
Cap. XXIIII.

SIT autem probus, bonus, mãsuetus, simplex, verus, non durus, non contumax, nón immanis, non gloriosus, non misericordiæ expers, nõ inflatus, non acceptor hominum, non timidus, non duplex, non illudens populis subiectis, non abscondens ab eis Dei leges, & sermones de pœnitentia, non promptus ad eiiciendum, & expellendũ, sed cautus: non obiurgator, non præceps, non admittens testimonium cõtra aliquem sine tribus testibus, iisque, quorum mores pridé sint testimonio probati, & qui neque inimicitiis, neque inuidia ducantur. Reperiuntur enim multi, qui aliorum malis lætantur, dicaces, triplices linguæ, fratres odio habentes, operam dantes, vt Christi oues dissipent: quorum sermones si temerè audire voles, disperges tuum ouile, & trades lupis in cibum, hoc est Dæmonibus, & prauis hominibus: quin potius non hominibus, sed in figura humana feris, Ethnicis, Iudæis, & hæreticis impiis. Nam ad expulsum ab Ecclesia, statim accedunt perniciosi lupi, & eum tanquàm agnum vorare existimant, suum lucrum illius interitum credentes. Etenim horum pater diabolus homicida est. Et qui ob temeritatem iudicij tui iniustè damnatus est, mœstitia affectus, & imbecillitate animi oppressus, vel ad gentes transfugiet, vel hæresibus impedietur, & omnino ab *Ioan. 8.*

Ecclesia atque à spe in Deum abalienabitur, & implicabitur impietati:túq; illius interitus reus efficieris. Non enim est æquum promptum esse ad eiiciendum peccatores, tardum ad recipiendum reuertentem, & paratum ad abscindendũ,
Pro.1. durum ad ægrotos curandum. Nam de talibus diuina Scriptura dicit, Pedes eorum in malitiam currunt, veloces sunt ad effundendum sanguinẽ. Contritio & labor in viis eorum, & viam pacis nõ cognouerunt. Non est timor Dei ante oculos eorum. Via pacis est Saluator noster Iesus
Matt.7. Christus, qui docuit nos cùm dixit, Remittite, & remittetur vobis: date & dabitur vobis: hoc est, date remissionem peccatorum, & remittentur vobis delicta, quemadmodum & per orationem, nos instituit vt Deo diceremus, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Nisi ergo vos dimiseritis peccatoribus, qua ratione remissionem peccatorum vestrorũ obtinebitis? Nónne contrà ipsi vos aligamini dicentes dimittere cùm non dimittitis? Nónne vestro ipsorum ori aduersamini, dicentes, dimittimus, non dimittentes? Scitote enim quòd, qui innocentem eiicit, vel redeuntẽ nõ recipit, interfector fratris existit, & eius sanguinem fundit, vt Cain sanguinem Abel fratris: sanguisq; eius clamans ad Deũ requiretur. Nam iustus ab aliquo iniustè occisus, in requiete apud Deum manebit in æternũ. Eodẽ modo si quis temerè ab Episcopo fuerit eiectus, Ille, qui eiecit innocentẽ, tanquã peccatorẽ, acerbior interfector censetur, cùm non respiciat ad Dei mise-

ricordiã, nec memor ſit illius erga pœnitentes bonitatis, neque talium rerũ ſcopos habeat eos, qui multitudinis peccatorum in pœnitentia remiſſionem impetrauerunt. Quare audacior exiſtimandus eſt interfectore corporali is, qui inſontem reiicit: eodem modo qui pœnitentes nõ recipit, diſſipat quæ Chriſti ſunt, contra illũ veniens. Nam vt Deus iuſtus eſt in peccatoribus cõdemnandis, ſic etiam miſericors in pœnitentibus recipiendis. Miſericordiam enim, & iudicium canebat de eo pius Dauid. *Pſal. 150.*

Quòd magnum exemplum pœnitentiæ proponitur nobis Dauid, & Neniuitæ & Ezechias, & eius filius Manaſſes. Cap. XXV.

NECESSE eſt autem, Epiſcope, vt ante oculos habeas exempla præteritorum, iíſque peritè vtaris ad regẽdum eos, qui vel aſperis, vel lenioribus opus habent ſermonibus. Præterea verò æquum eſt vt in iudicando, Dei ſententiam ſequaris: & ſi Deus iudicat peccatores, vel conuerſos, item tu eodem modo iudices. Etenim nónne Dauid lapſum increpatum per Nathan dicentémqne ſe pœnitere, continuò morte liberauit? inquiens, Confide, non morieris. Ionam nolentem Nineuitis prædicare, iuſſit à mari atq; à Cete deuorari, orantem in ventre Cete ab interitu in vitam reduxit. Ezechiam paululum in ſuperbiam elatum cum lachrymis rogantem, crimine liberauit, Audite, ô Epiſcopi, vtile ad tales res exemplum. Scriptum eſt enim in quarto Regum, & in ſecundo Paralipomenon libro dierũ, *2. Reg. 12.*

Reg.4.c. 21. his verbis, Et mortuus est Ezechias, & regnauit filius eius Manasses: duodecim annorũ erat cùm " regnare cœpisset, & quinquaginta quinque an- " nis regnauit in Ierusalem: & nomen matri eius " Epsiba. Fecítque malum in conspectu Domini, " non abstinuit ab abominationibus gentiũ, quas " exterminauit Dominus à facie filiorum Israël: & " conuersus est Manasses & ædificauit excelsa, quę " dissipauit Ezechias pater ipsius, & statuit colum- " nas Baal, & erexit altare Baal, & fecit Lucos si- " cut fecerat Achab Rex Israël. Et fecit altare in " domo Domini, in quo dixit Dominus ad Dauid " & ad Solomonem filium eius, Quoniam in ipso " ponam nomen meum. Et statuit Manasses alta- " re, & in ipso seruiuit Baal, & dixit, Erit nomen " meum in æternum: & ædificauit altaria in duo- " bus atriis domus Domini militiæ cœli. Et ipse tra " duxit filios suos per ignem in Gebenænom, & " ariolatus est, magicísque artibus operam dedit, " & habuit Pythones, vates, coniectores, & Sera- " phin: & abundauit vt faceret malũ in oculis Do- " mini, vt irritaret eum. Et posuit fusile, & sculpti- " le luci imaginem, quam fecit in domo Domini " in quo elegit Dominus ponere nomen suũ illic " in Ierusalem sancta ciuitate in æternum, & dixit, " Non faciam pedem meum moueri à terra Israël, " quam dedi patribus ipsorum. Verùm si custodi- " uerint omnia quæcunque mandaui ipsis secundũ " mandatum, quod mandauit seruus meus Moses, " & non audiuerunt. Et seduxit eos Manasses vt fa " cerent malum in conspectu Domini super gen- " tes, quas deleuit Dominus à facie filiorum Israël,

„ Et locutus est Dominus ad Manassem, & ad po-
„ pulum eius in manu Prophetarum seruorũ eius
„ dicens, Eo quòd fecit Manasses Rex Iuda abo-
„ minationes has malas, ab omnibus, quæ fecit
„ Amorræus in conspectu eius, & peccare fecit Iu
„ dã in idolis suis, hæc dicit Dominus Deus Israël,
„ Ecce ego porto mala in Israël, & Iudã, vt omnis
„ qui audit illa, personent ambæ aures eius: & ex-
„ tendam super Israël mensuram Samariæ, & pon-
„ dus domus Achaab, & delebo Ierusalẽ tanquàm
„ tabulam, quæ deletur: & euertam in faciem suã,
„ & tradã reliquias hæreditatis meæ, & dabo eos
„ in manus inimicorum ipsorum, erúntque in va-
„ stitatem, ac in rapinam omnibus inimicis ipso-
„ rum, eo quòd fecerunt mala in oculis meis, &
„ sunt irritantes me à qua die eduxi patrem ipsorũ
„ à terra Ægypti, vsque ad hanc diem. Insuper san
„ guinem innocentem effudit Manasses multum
„ vehementer, donec impleuit Ierusalem vsque ad
„ os, præter peccata ipsius, quibus peccare fecit Iu
„ dam, vt faceret malum in oculis Domini. Et edu
„ xit Dominus duces copiarum Regis Assur, cepe
„ rúntque Manassem in vinculis, & vinxerunt cõ-
„ pedibus ferreis, duxerúntque Babylonẽ, & erat
„ vinctus, & totus ferro circumdatus in carcere,
„ & dabatur ei furfuraceus panis pondere modi-
„ cus, & aqua cum aceto in mẽsura, vt viuere pos-
„ set. Et erat oppressus, doléns que valde. Et post-
„ quàm vehementer afflictus est: quæsiuit faciem
„ Domini Dei sui, & humiliatus est vehementer à
„ facie Domini Dei patrum ipsius, & orauit ad
„ Dominum dicens:

Oratio Manaßis Regis Iuda. Cap. XXVI.

„ DOMINE Omnipotens Deus patrum no-
„ ſtrorum Abrahã, Iſaac,& Iacob,& ſeminis
„ ipſorum iuſti;qui feciſti cœlum, & terram cum
„ omni ornatu eorum:qui ligaſti mare verbo mã-
„ dati tui,qui concluſiſti abyſſum, & conſignaſti
„ eum terribili,& glorioſo nomine tuo,quem o-
„ mnia pauent,& tremũt à facie virtutis tuæ:quo-
„ niam importabilis magnificentia gloriæ tuæ,&
„ intolerabilis ira in peccatores comminationis
„ tuæ, immẽſa, & ininueſtigabilis miſericordia
„ promiſſionis tuæ, quia tu es Dominus miſeri-
„ cors,lõganimis,multæ miſericordiæ,& pœnitẽs
„ ſuper improbitates hominum. Quoniam tu
„ Deus ſecundum bonitatem probitatis tuæ,pro-
„ miſiſti pœnitentiæ remiſſionem peccantibus in
„ ſalutem.Tu igitur Dominus Deus iuſtorum nõ
„ poſuiſti pœnitentiam iuſtis Abraham,Iſaac, &
„ Iacob,qui nõ peccauerũt,ſed poſuiſti pœnitẽtiã
„ ſuper me peccatore, quoniã peccaui ſuper nu-
„ merũ arenę maris. Multiplicatæ ſunt iniquitates
„ meæ Domine,multiplicatæ iniquitates meæ: &
„ nõ ampliùs dignus ſum figere oculos, & intueri
„ altitudinẽ cœli à multitudine iniquitatum mea-
„ rum:Incuruatus multo vinculo ferri, quoniam
„ irritaui furorem tuum, & malum in conſpectu
„ tuo feci,ſtatuens abominationes,& multiplicãs
„ offenſiones.Et nũc inclinans genua cordis mei,
„ rogãs bonitatẽ tuã:peccaui Domine, & peccata
„ mea ego cognoſco, ſed peto,rogans te, remitte
„ mihi Domine,remitte mihi,& ne ſimul perdas

» me cũ iniquitatibus meis, neque in æternũ ira-
» tus conserues mala mihi,neque condemnes me
» in infimis locis terræ.Quia tu Deus,Deus pœni-
» tẽtiũ,& super me ostẽdes bonitatẽ tuã, quoniã
» cùm sim indignus,saluabis me secundũ multam
» misericordiã tuã,& laudabo te semper omnibus
» diebus vitæ meæ,quoniã te laudat omnis virtus
» Cœlorũ,& tua est gloria in sæcula.Amen.
» Et audiuit vocem suam Dominus, & miser-
» tus est eius,& facta est circa ipsum flãma ignis,
» & liquefacta sunt omnia circa ipsum ferramẽta
» & sanauit Dominus Manassem à tribulatione
» eius, & reduxit eum Ierusalem ad regnum suũ.
» Et cognouit Manasses quòd Dominus ipse est
» Deus solus,& seruiuit soli Domino Deo in toto
» corde eius,& in tota anima eius , & putatus est
» iustus.Et sustulit Deos alienos,& sculptile à do-
» mo Domini, & omnia altaria, quæ ædificauerat
» in domo Domini,& omnia altaria in Ierusalem
» eiecit extra ciuitatem,& direxit altare, & sacri-
» ficauit super ipsum sacrificium salutaris & lau-
» dis.Et dixit Manasses Iudæ, vt seruiret Domino
» Deo Israël,& dormiuit in pace cũ patribus suis,
» & regnauit Amon filius eius pro eo,& fecit ma
» lum coràm Domino,secundum omnia quæcun-
» que fecerat Manasses pater eius in primis, & ir-
ritauit Dominum Deum suum. Audistis,filij cha-
rissimi,quemadmodum Dominus Deus eũ, qui
idola coluerat,& multos insontes occiderat,le-
uiter castigatũ recepit,& dimissis delictis, eũ in
regnum reduxit. Nõ solùm enim pœnitentibus
indulget,sed etiã pristinam dignitatem restituit.

Contra eos, qui ex contemptu peccant, sit exemplum Amon.
Cap. XXVII.

NVLLVM peccatum idolatria reperitur grauius: ea est enim contra Deum impietas, sed tamen ipsa quoque per veram pœnitentiam cōdonatur. Si verò quis de industria peccet tentās Deum, quasi non vlciscentem mala: is remissionem non consequitur, quamuis secum ipse dicat, Sit mihi propitius Deus, quoniā ambulabo
4. Reg. 21. in euersione cordis mei praui. Talis fuit Amon Manassis filius. Inquit enim scriptura, Et cogitauit Amon cogitationem transgressionis malam: & dixit, Pater meus à iuuentute multa ini-
" què fecit, & in senectute pœnitentiā egit, & nūc
" ego ambulabo prout concupiscit anima mea, &
" postea conuertar ad Dominum. Et fecit malum
" in conspectu Domini supra omnes, qui fuerunt
" ante ipsum, & exterminauit eū Dominus Deus
" cito à terra eius bona: & irruerunt in eum serui
" sui, & occiderūt ipsum in domo ipsius, & regna-
" uit annos duos solos.

Quòd Christus Iesus venit peccatores saluare per pœnitentiam.
Cap. XXVIII.

ATTENDITE laici, ne quis vestrum cogitationem Amon in corde suo confirmet, & breui tempore pereat. Eodem modo Episcopus conseruet quantum potest, eos, qui non peccauerunt,

" uerunt, vt sine peccato perseuerent: & eos, qui à
" peccatis conuertuntur, curatos recipiat. Si verò pœnitentem contra misericordiam non admiserit, peccabit in Dominum Deum suum, iustificās se ipsum supra illius iustitiam, & non recipiens quem ille recepit per Christum: propter quem misit filium suũ in terrā hominibus tanquàm hominem: propter quē voluit de muliere illũ nasci cùm esset factor mulieris & viri: cuius causa non parcens cruci, & morti, ac sepulturæ, permisit illum pati, cùm esset natura impassibilis, filius dilectus, Dei verbum, magni consilij angelus, vt morti subiectos, morte liberaret. Hunc irritant non recipientes pœnitentem. Is enim me Matthæum, cum essem priùs publicanus, vocare non est veritus, & Petrum, qui eum ob timorem ter negauit, cùm is per pœnitētiam ipsum placasset, & amarè fleuisset, in gratiam recepit, pastorémq; propriorum agnorum constituit. Et Paulũ coapostolum nostrum, qui multa nobis prius intulerat mala, & blasphemauerat in nomen sanctũ: pro persecutore Apostolum fecit, vas electionis illũ instituens, & alteri cuidam mulieri peccatrici inquit, Remittuntur tibi peccata multa, quoniam dilexisti multum. Quandam aliam peccatricem statuerunt seniores coràm eo, & reiecto in eum iudicio, exierunt. Cognitor verò cordium Dominus, cùm quęsisset ab ea, nũ seniores ipsam condemnassent, illáque negasset, dixit mulieri, Vade, neque ego te condemno. Hunc Saluatorē, Regem, & Dominum, & Deum nostrum Iesum Christum, ô Episcopi, tanquàm scopũ vos habe-

Mat. 9. *Mat. 26.* *Act. 9.* *Luc. 7.* *Ioan. 8.*

re, huius imitatores vos esse oportet, mites, quietos, clementes, misericordes, pacificos, mansuetos, promptos ad docendum, ad conuertendum, ad recipiendum, ad cohortandum, nõ percussores, non iracundos, non petulantes, non gloriosos, non superbos, non vinolentos, non ebrios, non inanes sumptus facientes, non delicatos, nõ sumptuosos, non tanquàm alienis, sed tanquàm propriis Dei donis vtentes, tanquàm bonos dispensatores factos, tanquàm eos, à quibus Dominus rationẽ est postulaturus. Sufficientem habeat victum & vestitũ Episcopus, vsui, & dignitati accommodatum: non vtatur Dominicis rebus tanquàm alienis, sed moderatè: dignus est
Matt. 10. enim operarius mercede sua. Delicatus ne esto, ne leuis, sed tantùm expetat, quæ faciunt ad conseruandam naturam.

De primitiis & decimis, & quomodo debeat Episcopus ex ijs ipse capere, vel eas cum alijs communicare. *Cap. XXIX.*

QVÆ ex decimis, & primitiis secundũ mandatum Dei dantur, vt Dei homo consumat, voluntaria, quæ occasione pauperum offeruntur, rectè dispenset orphanis, viduis, afflictis, & peregrinis egentibus: vt qui habet Deum harũ rerum rationẽ ab eo reposcentem, qui hanc dispensationem illi commisit. Omnibus egẽtibus cum iustitia tribuentes, ipsique iis vtentes, sed non abutentes: comedentes de iis, sed non soli vorantes, egenisque impertientes, Dei offensio-

nem vitabitis. Nam si soli hæc consumetis exprobrabitur vobis à Deo dicente, tanquàm insatiabilibus, & voratoribus, lac comedebatis, & lanis vestiebamini. Et in alio loco, Numquid habitabitis soli super terram? Propterea in lege præceptum est vobis, Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Atque hæc non ideò dicimus, vt non capiatis fructum laborum vestrorum. Scriptũ est enim, Non infrenabis os boui trituranti: sed moderatè, & cum iustitia. Vt igitur in area laborans in somnis bos comedit quidem, sed nõ totũ absumit, sic vos laborantes in area, hoc est in Ecclesia Dei, de Ecclesia comedite, more Leuitarũ ministrantiũ in tabernaculo martyrij, quod per omnia Ecclesiæ figurã referebat, etiam vero ex nomine martyrium Ecclesiæ tabernaculũ designabat. Hîc igitur leuitæ tabernaculo assidentes, de iis, quæ Deo offerebãtur ab omni populo, donis, partibus, primitiis, decimis, sacrificiis, oblationibus sine prohibitione partẽ habebãt ipsi, & vxores eorũ, filij & filiæ eorũ. Quoniã autẽ eorum officium erat tabernaculo ministrare: propterea „ sortem terræ nõ acceperunt in filiis Israël, quòd „ oblationes populi sors Leui, & sors tribus eius. Vos igitur hodie, ô Episcopi, estis populo vestro sacerdotes. Leuitæ, qui ministrant sacro Tabernaculo sanctæ, & catholicæ Ecclesiæ, atque assistentes ad altare Domini & Dei nostri, & adducẽtes ei rationales & incruẽtas hostias per Iesum magnũ Põtificẽ. Vos laicis, qui inter vos sũt, estis Prophetæ, Principes, Duces, & Reges, mediatores Dei, & fideliũ ipsius, participes verbi ac nũcij,

Ezec. 34. *Isa. 5.* *Deu. 25.* *Nu. 8.*

cognitores Scripturarum ac tubæ Dei, testésque
eius voluntatis, qui omnium peccata portatis, &
Luc 11. de omnibus rationẽ redditis, quibus (vt audistis)
" grauiter minatur sermo, Si absconderitis ab ho-
" minibus clauem scientiæ. quibus periculũ dam-
nationis imminet, nisi annunciaueritis volunta-
tem eius, populo vobis subiecto: quibus certa
merces à Deo parata est, & gloria ineffabilis lau-
dabiliter, & rectè ministrantibus in Tabernacu-
lo sancto. Nam quemadmodum vestrũ est onus,
ita ministeria victus, atque alios necessarios vsus
Ignat. ad Polycarpũ. vos capitis. Imitatores enim estis Christi, & vt
ipse omnium nostrum peccata portauit in ligno
affixus, immaculatus pro iis, qui supplicio digni
erant, sic vos populi peccata in vos ipsos trásfer-
Ia. 53. re oportet. Dictũ est enim de Saluatore in Isaia,
quòd hic peccata nostra tollit, & pro nobis do-
" let. Et rursum, Ipse peccata multorum portauit,
" & propter iniquitates ipsorũ est traditus. Qué-
admodũ igitur vos scopi estis, ita scopum habe-
tis Christum. Vt igitur ille omnium vestrum sco
pus est, sic vos laicorum vobis subiectorum.
Nolite enim existimare facile, vel leue esse Epi-
scopatus onus. Conuenit igitur, vt quemadmo-
dum onus sustinetis ipsi, ita quoque fructuũ pri-
mi participes sitis, & egentibus partem suppedi-
tetis, vt qui rationem reddituri estis ei, qui falsas
rationes à vobis non est accepturus. Oportet
enim eos, qui Ecclesiæ assident, ali de Ecclesia.
Quippè sacerdotes, Leuitas, assessores, ministros
" Dei, vt in libro Numerorũ scriptum est de sacer-
Nu. 18. dotibus, Et dixit Dominus ad Aarõ, Tu & filij tui

" & domus patris tui accipietis peccata ſanctorũ
" ſacerdotij veſtri. Ecce dedi vobis cuſtodiam pri-
" mitiarũ de omnibus ſanctificatis à filiis Iſraël. Ti
" bi dedi ipſa in munus, & filiis tuis poſt te in legẽ
" æternã. Et hoc erit vobis à ſanctificatis, à fructi-
" bus, & à donis, & ab omnibus ſacrificiis, & ab o-
" mni delicto, & de peccatis. & quæcunque red-
" dunt mihi, ab omnibus ſanctis tibi erunt & filiis
" tuis. in ſanctuario comedite ipſa. Et paulòpoſt,
" Omnes primitiæ olei, & vini, & frumenti, quæ-
" cunque dederint Domino, tibi dedi ipſa. Primo-
" genita omnia tibi dedi, & dices omne donum o-
" mne primogenitũ hominis & iumenti mundi &
" immundi, & hoſtiæ, & pectoris, & humeri dex-
teri ad ſacerdotes pertinet, & reliquos inſeruien-
tes Leuitas. Audite hæc vos laici, & electa Dei Ec
cleſia Dei. Etenim antea populus, Dei populus &
gens ſancta vocabatur: vos quoq; igitur eſtis ſan-
cta Dei & ſacra Eccleſia deſcripta in cœlo, regale
" ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis, *Exo.19.*
ſponſa otnata Domino Deo, Eccleſia magna, Ec *1.Pet.2.*
cleſia fidelis. Quæ prius dicta ſunt, nunc auribus
percipe, primtiæ Pontifici Chriſto, & miniſtrã-
tibus ei, Decimæ ſalutaris initiũ nominis Ieſu. Au
di ſacra catholica Eccleſia, quæ decẽ plagas effu-
giſti, & Decalogũaccepiſti, & legẽ didiciſti, & fi-
dẽ eis adepta, & in Ieſum crediſti, & de nomine
eius appellata es, & in conſummatione gloriæ
ipſius firmata: quæ tũc victimæ erãt, nũc oratiões
ſunt, preces & gratiarũ actiones: quæ tũc primi-
tiæ, & decimæ, partes & dona, nũc oblationes:
quæ per ſanctos Epiſcopos offeruntur Domino

Deo per Iesum Christũ, qui pro ipsis mortuus est. Ii enim sunt Pontifices vestri, sacerdotes vestri, Presbyteri sunt Leuitæ vestri, qui nunc sunt Diaconi, Lectores, Cantòres, Ostiarij, Diaconissæ vestræ, viduæ, virgines, orphani vestri: iis omnibus superior Pontifex est.

In cuius figuram, & dignitatem quilibet de Clero sit constitutus. *Cap. XXX.*

EPISCOPVS verbi minister est, scientiæ custos, mediator inter Deum & vos in seruitute, quã Deo impendit: is pietatis magister est, is post Deũ pater vester, qui per aquã vos regenerauit in adoptionẽ filiorũ Dei, is Princeps & dux vester, is Rex vester & dynasta, Denique, is terrenus Deus post Deum, cui à vobis honor debetur: nã de eo & similibus Deus dicebat. Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes: & diis nõ maledices. Episcopus enim supra vos sedeat, vt qui Dei dignitate ornatus est, quatenus clero præest & omni populo imperat. Diaconus huic assistat vt Christus patri, & ministret ei in omnibus sine reprehẽsione, quẽadmodũ Christus à se ipso nihil faciẽs, quę grata sunt patri facit omnino. Diaconissa in figurã Spiritus sancti honoretur à vobis, nihil sine Diacono agens vel loquẽs, quẽadmodum nec paracletus à se ipso aliquid loquitur vel facit, sed glorificans Christum, expectat eius voluntatẽ. & vt nemo in Christũ credere potest sine doctrina spiritus, sic sine Diaconissa nulla mulier accedat ad Diaconũ vel Episcopũ. Presbyteri in formam Apostolorum à vobis censeã-

Psa.18.

S. Ignat. ferè eadẽ scripsit ad Magnes. & ad alios. in Epistola verò ad Trall. hæc ipsa repetẽs, mentionẽ facit apostolicarum constitut.

tur: magistri sint sciẽtiæ Dei, quoniam Dominus
» nos mittens dicebat, Euntes docete omnes gen- *Mat. 28.*
» tes, baptizantes ipsos in nomine Patris, & Filij,
» & Spiritus sancti, docentes ipsos se ruare omniã,
» quæ mandaui vobis. Viduæ & orphani in figurã
altaris existimentur à vobis, virgines in figuram
turibuli & incensi honorentur.

Quòd res tremenda est hominem se ipsum demittere ad dignitatem aliquam sacerdotalem ut Coritæ, ut Saul, ut Ozias. Cap. XXXI.

QVEMADMODVM non erat licitum alienigenam, & eum qui non esset Leuita, aliquid offerre, vel ad altare accedere sine sacerdotibus: ita vos sine Episcopo nihil facite. Quòd si quis sine Episcopo faciat aliquid, frustrà illud facit: non enim in opus ipsi imputabitur. Vt enim Saul cùm sine Samuele obtulisset, audiuit quoniam frustrà fecisti: sic laicus omnis sine sacerdote perficiens aliquid, frustrà facit. Et vt Ozias *1. Reg. 13.* Rex cùm non esset sacerdos, & sacerdotum sacra *4. Reg. 15.* administrasset, in lepram incidit propter iniqui- *& 2. Para.* tatem: sic omnis laicus non effugiet supplicium, *26. Sanct.* si Deum contempserit, suósque sacerdotes de- *Igna. in Ep.* spexerit, sibique honorem arrogauerit, non imi- *ad Magnes* tatus Christum, qui non ipse se glorificauit vt fie- *Psa. 109.* ret sacerdos, sed expectauit vt à patre audiret, Iurauit dominus & non pœnitebit eum, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Quòd si sine patre Christus ipse se non glorificat, quomodo fieri potest vt homo ipse se in sacerdotium proiiciat, non accepta dignitate à

ſuperiore,& ea faciat,quæ ſolis licita ſunt ſacer-
Nu.16. dotibus?Nonne Coritæ quanquàm de tribu leui
erant,incẽdio conſumpti ſunt cùm in Moſen &
in Aaron inſultaſſent,& de iis,quę ad ſe non ſpe-
Nu.17. ctabant,pugnaſſent?& Dathan,& Abiron viui in
Infernũ deſcẽderunt? Et virga cùm germinaſſet
multorum inſaniam cõpreſſit, & à Deo Pontifi-
cem inſtitutũ indicauit. Decet igitur & vos fra-
tres ſacrificia veſtra, ſiue oblationes Epiſcopo
afferre,vt Pontifici vel per Diaconos:etiam verò
primitias,& decimas,& volũtaria ei afferte. Ipſe
enim cognoſcit oppreſſos & cuilibet tribuit,
quantũ ſatis eſt,ne quis ſæpe eodem die, aut ęa-
dem hebdomada accipiat,alius uerò nihil omni-
no. Aequum eſt enim iis,qui verè oppreſſi ſunt,
potius in vſus ſuppeditare,quàm iis,qui oppreſſi
eſſe exiſtimantur.

De conuiuio, & quemadmodum oporteat ſingulos Cleri ordines ab inuitantibus honorari. Cap. XXXII.

Luc.14. QVI ad Agapas, ſiue(vt Dominus nomina-
S.Ignat. ad uit) ad conuiuium inſtituerunt vocare
Smyr. Presbyteras:quam norunt Diaconi oppreſſam,
eam frequenter vocent.Seponatur autem in cõ-
uiuio quod paſtori çonſuetum eſt dari, dico autẽ
id quod ad primitias pertinet, veluti ſacerdoti,
etiã ſi cõuiuio nõ adſit,in honorẽ Dei,qui ei ſacer
dotiũ commiſit.Quantũ autem vnicuique Preſ-
byterarum datur, eius duplum detur Diaconis
S.Ignat.ad in honorem Chriſti. Presbyteris verò, vt qui
Mag. laborant in verbo doctrinæ, duplex quoque ſe-

ſeponatur pars in gratiam Apoſtolorum Domini, cuius locum ſuſtinent, tanquàm conſiliarij Epiſcoporum, & Eccleſiæ corona. Sunt enim ij Senatus & conſeſſus Eccleſiæ. Si Lector ſit, capiat partem vnam in honorem Prophetarum. Eodem modo Cantor & Oſtiarius: vnicuique igitur gradui, laici debitum honorem tribuant, in donis atque in omni vitæ veneratione. Non autem facilè moleſti ſint præpoſitis, ſed per miniſtros, quæ voluerint, ſignificent, hoc eſt per Diaconos, quibus cum maiori libertate poterũt vti. non enim ad Omnipotentem Deum accedere licet, niſi per Chriſtum: ita laici omnia, quæ volent, per Diaconum manifeſta Epiſcopo faciant, ſicque de illius ſententia ea perficiant. Neque enim olim in ſacro ſanctuario offerebatur vel gerebatur aliquid ſine ſacerdote. Labia enim ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem exquirẽt de ore ipſius, ait quodã in loco Propheta. Quoniam Angelus Domini Omnipotentis eſt: nam ſi ij, qui dæmones colunt, in nefariis & abominandis impuriſque eorum ſacris, etiam nunc ſancta imitantur (ac longo quidem interuallo piaculum ſi in comparationem veniat, à pietate diſtet) veruntamen ſi ij in illis impiis religionibus ſine ſacerdote nihil offerunt, nihil faciunt, ſed os lapidearum ſtatuarum ſacerdotem putant, à quo expectant ſibi præcipi quid facturi ſint, & quæ ille præceperit omnia exequuntur, nihilque niſi de eius ſententia agunt, in honoréque habent ſacerdotem, eiúſque nomen ſacroſanctum exiſtimant in honorem inanimarum ſtatuarum, cul- *Mala. 2.*

túmque improborum ſpirituum: ſi inquam illi, cùm inania falſáque opinentur, in nulláque re firma ſpem ſuam collocent, tamen ſanctitatem imitari conantur, quanto eſt æquius vos, qui clariſſimam fidem certiſſimámque ſpem obtinetis, & glorioſam æternam infallibilem promiſſionem amplectimini, in præpoſitis colere Dominum Deum, exiſtimantes os Dei, eſſe Epiſcopum.

Quæ ſit dignitas Epiſcoporum, & Diaconorum. Cap. XXXIII.

NAM ſi Aaron poſtquàm nunciauit Pharaoni ſermones nomine Moſis, Propheta dictus eſt, Moſes verò Pharaonis Deus, ſcilicet vti Rex ſimul, & Pontifex (vt inquit ad eum Deus) Deum poſui te Pharaoni, & Aaron frater tuus erit tuus Propheta: cur non vos quoque internunciosverbi Prophetas eſſe exiſtimetis, eóſque vt Deos revereamini?

Quomodo oporteat laicos parere Diaconis. Caput XXXIIII.

NVNC enim vobis loco Aaron Diaconus eſt, loco Moſis Epiſcopus: quòd ſi Moſes à Domino appellatus eſt Deus, à vobis quoque Epiſcopus Dei loco in honore habeatur, & Diaconus ſit tanquàm eius Propheta. Nam quemadmodũ Chriſtus ſine Patre nihil agit, ita Diaconus nihil agit niſi de ſententia Epiſcopi. Et quemadmodum Filius ſine Patre non eſt, ita neque Diaconus ſine Epiſcopo. Et quẽadmodum

Filius est obediens Patri, ita Diaconus omnis Episcopo paret. Et quemadmodum Filius nuncius est & Propheta Patris, ita Diaconus nuncius est & Propheta Episcopi. Propterea omnia quæ à Diacono geruntur, significentur Episcopo, & per eum ad exitum perducantur.

Quòd non licet Diaconum sine Episcopo aliquid agere. Cap. XXXV.

IN summa autẽ nihil agat Diaconus sine Episcopo, nec cuiquam quicquam det, nisi de illius sententia. Nam si clam Episcopo alicui egenti præbuerit aliquid, in cõtumeliam Episcopi præbebit, eúmque calumniæ subiiciet, vt qui negligere videatur eos, qui egestate oppressi sunt. Qui verò Episcopo sermone vel factis detrahit, Deum offendit, non audiens eum, qui dixit: Diis non maledices. *Exod.22.* non enim de lapidum & lignorum piaculis legem ferebat, quæ suo falso nomine sunt abominabilia, sed de sacerdotibus, & iudicibus, quibus dixit, Dij estis, & filij excelsi *Psalm.81.* omnes.

Quòd non oportet Diaconum præter Episcopi sententiã dare aliquid: nam in calũniam Episcopi hoc aget. Cap. XXXVI.

SI vides, Diacone, aliquem inopia premi, admonito Episcopo illi suppedites, nec clam in eius contumeliam quicquam agas, ne murmurationem in illum excites. Non enim cótra illum murmuratio orta videbitur, sed contra Dominũ Deum, & audiet Diaconus & alij, quæ Aaron &

» Maria in Moſen oblocuti, audiuerunt. Quomo-
» do non timuiſtis loqui contra Moſen ſeruum
» meũ? Et rurſum idem Moſes iis, qui in eum con-
Exod. 16. ſpirauerant, inquit, Non enim contra nos mur-
» muratio veſtra eſt, ſed contra Dominum Deum
» noſtrum. Nam cùm laicus, qui dixerit racan, vel ſtulte, non impunè abiturus ſit, vt qui nomen Chriſti contumelia affecerit, quid dicemus de Epiſcopo? per quem Dominus in ordinatione Spiritum ſanctum vobis dedit: per quem ſanctã doctrinam didiciſtis, & Deum cognouiſtis, & in Chriſtum credidiſtis: per quem cogniti eſtis à Deo: per quem conſignati eſtis oleo exultationis, & chriſmate ſapientiæ: per quem filij lucis facti eſtis: per quem Dominus in illuminatione veſtra, Epiſcopi manus impoſitionem teſtimonio ſuo comprobans, in ſingulis veſtrum ſuam ſacram vocem emiſit, dicens, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Per Epiſcopum, ô homo, adoptat te Deus in filium. Cognoſce fili dexteram matris tuæ, & dilige eum, qui ſecundum Deum tuus pater eſt, & illum reuerere.

Quomodo oporteat honorare ſacerdotes, & venerabiles exiſtimare, cùm ſint patres ſpirituales. Cap. XXXVII.

NAM ſi de parentibus ſecundum carnem lex diuina inquit, Honora patrem tuũ, & ma-
Exod. 20. » trem tuam, vt bene tibi ſit, & qui maledixerit
» patri vel matri, morte moriatur. quanto magis de ſpiritualibus parentibus vobis pręceptum eſt, vt eos honoretis, & diligatis tanquàm beneficos

legatósque ad Deum, qui vos per aquam regenerauerunt, verbo quasi lacte educauerunt, in doctrina nutriuerunt: in mandatis confirmauerũt: salutari corpore, & precioso sanguine dignos reddiderunt: à peccatis soluerunt, & sacrosanctę Eucharistiæ participes effecerunt: diuinæ promissionis consortes, cohæredésque statuerunt? Hôs venerabiliter colite variis honorib⁹: ij enim à Deo vitæ & mortis potestatem acceperunt in peccatoribus iudicandis, damnandísque in mortem ignis æterni, nec non in liberandis iis, qui redeunt, & in vita illis præstanda.

Quòd sacerdotes sunt præstantiores Principibus, & Regibus. Cap. XXXVIII.

Hos Principes & Reges vestros putatote, & tributa tanquàm Regibus penditote. De vestro enim illos, & domesticos illorũ ali oportet, quemadmodum Samuel præcepit populo de Rege in primo Regum, & Moses de sacerdotibus in Leuitico, eodem modo nos de Episcopis vobis præcipimus. Nam si tunc populus proportione, tanto Regi munera præbebat, quanto magis nunc Episcopus decreta sibi à Deo stipendia capere debet ad se alendum, & clericos, qui apud eum sunt? Quòd si aliquid orationi addendum est, plura hic capiat, quàm ille olim. Ille enim rem militarem tantùm administrabat, belli pacísque moderator ad tuenda corpora, hic verò Dei sacerdotium administrans, corpus, & animã periculis liberat. Quanto igitur anima corpore est excellentior, tanto sacerdotium Regno præ-

ſtat. Ligat enim id & ſoluit ſupplicio, vel indulgentia dignos. Ideo Epiſcopum diligere debetis, vt patrem timere, vt Regem, honorare, vt dominum. Fructus veſtros & opera manuum veſtrarum in veſtram benedictionem illi offerentes primitias veſtras, decimas, partes, dona veſtra dantes ei vt ſacerdoti Dei: primitias inquam frumenti, vini, olei, pomorum, atque omnium, quæ Deus præbet vobis. Et erit oblatio tua accepta in odorem ſuauitatis Domino Deo tuo, & benedicet Dominus operibus manuum tuarũ, & multiplicabit Dominus bona terræ tuæ, quoniã benedictio in caput tribuentis reuertitur.

Quod quemadmodum leges decimas dare præcipiunt, ita & Euangelium. Cap. XXXIX.

INTELLIGENDVM eſt autem, quòd quanquàm Dominus liberauit vos à ſeruitute adiectorum vinculorum, & eduxit vos in refrigeriũ, non ampliùs ſinens vos ſacrificare bruta animalia pro peccatis, ſolutos illis expiationibus, emiſ-
Leu.16. ſariis, aſſiduis lotionibus, & aſperſionibus: non tamen oblationibus vos liberauit, quas ſacerdotibus debetis, & beneficentiis erga eos, qui egẽt.
Matth. 5. ait enim Dominus noſter in Euangelio, Niſi abundauerit veſtra iuſtitia pluſquàm ſcribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum Cœlorum. Ita ergo abundabit iuſtitia veſtra, ſi de ſacerdotibus, orphanis, viduis maiorem curã ſuſci-
Pſalm. 3. pietis, vt ſcriptum eſt, Diſperſit, dedit pauperi-
Prou. 15. bus, iuſtitia eius manet in ſæculum ſæculi. Et rur-
Prou. 11. ſum, Per eleemoſynam & fidem delentur pec-

cata. Et rursum, Anima benedicta omnis simplex. Ergo ita facies quemadmodum Dominus præcepit, & dabis sacerdoti iusta sua, primitias de area & torculari pro peccatis tãquàm mediatori, atq; internuncio posito inter Deum & eos, qui expiationibus & deprecationibus opus habent. Te enim dare oportet, illum distribuere tanquàm œconomum, & dispensatorem rerum Ecclesiasticarum. Neque enim ab Episcopo tuo rationem petere debes, neque eius dispensationem obseruabis quomodo eam peragat, quãdo, cum quibus, vbi, bene, vel malè, vel conuenienter. Habet enim iudicem Deum, qui in eius manus hanc dispensationem commisit, & dignum eum effecit sacerdotio tanti loci.

Admonitio decem mandatorum. Cap. X L.

HABE præ oculis timorem Dei, memor omni tempore decem Dei mandatorum.

1 Diligito Deum vnum, ac solum omnibus viribus tuis.

2 Noli attendere Idolis, & huiusmodi aliis tanquam diis inanimis, vel ratione carentibus, vel dæmonibus.

3 Intellige Dei opera diuersum sumpsisse exordium per Christum, & sabbatizabis per eum, qui cessauit ab operando, non autem à prouidendo sabbatismũ, qui est meditatio legum, non manuum cessatio. *S. Ignat. ad Mag.*

4 Omnem absurdam cupiditatem abiice.

5 Omnem iniuriam, quæ ad hominum perniciem pertinet, iram omnem.

6 Honora parētes tanquàm ortus tui auctores.
7 Dilige proximum, sicut teipsum.
8 Impartire victum egentibus.
9 Periurium & iusiurandum vanum vita: non enim innocens iudicaberis.
10 Non appareas coràm sacerdotibus vacuus, & voluntaria assiduè offer, nec ab Ecclesia Dei absis: summo mane, ante omne opus, & iterum vesperè gratias agens Deo, eo quòd tibi vitam est largitus. Operare, perseuera, labora, offer Domino voluntaria tua. Honora enim, inquit, Dominum tuis iustis laboribus, præbe peregrinis vnum, vel duo, vel quinque minuta. Congrega tibi cœlestes diuitias, quas nec tinea, neque fur demolitur. Sicque faciēs noli iudicare Episcopum tuum, neque collaicum: nam si fratrem iudicas, factus es iudex, à nullo ad hoc munus electus. Nam solis sacerdotibus concessum est vt iudicet, quoniam dictum est eis, Iustum iudicium iudicate, Et rursum, Estote trapezitæ probati. Vobis enim permissum non est, imò contrà iis, qui iudicandi potestate carent, dictum est, Nolite iudicare, & non iudicabimi.

Matth. 6. Deute. 1. Ioan. 7. Damascen. de fi. Ortho. lib. 4. Matth. 2.

De accusatoribus, & calūniatoribus, & quòd non oportet iudicem iis facilè credere, vel non credere, sed cum diligenti inquisitione. Cap. XLI.

OPORTET tamen vt Episcopus rectè iudicet, sicut scriptum est, Iustum iudicium iudicate

dicate. & alio loco, Cur à vobis ipsis non iudicatis quod iustum est? Imitamini ergo peritos argentarios. Vt enim ij improbos numos reiiciũt, probatos recipiunt, sic Episcopus debet quæ à reprehensione absunt, retinere: quæ vitium habent vel curare, vel si immedicabilia fuerint, proiicere, & non statim abscindere, neque cuiuis temere fidem habere. Accidit enim vt aliqui vel propter æmulationem, vel propter inuidiam contra fratrem falsam accusationem instituant, quod duo senes Babylone fecerũt in Susannam, & Ægyptia mulier in Ioseph. Tu igitur cùm sis homo Dei, noli tales criminationes facilè admittere, ne perdas innocentem, & occidas iustum. Nam qui talia recipere vult, iræ magis, quàm pacis pater est. Vbi autem ira reperitur, inde abest Dominus: nã ira cũm sit Satanæ amica (illam inquam, quæ præter rationem excitatur) per falsos fratres nunquam in Ecclesia concordiã esse patitur. Quare quos tales cognoscitis dementes, contentiosos, alienis malis gaudẽtes, iis nolite fidem habere, sed cauete ne quid à talibus contra fratrem audiatis: quoniam in oculis eorum nihil insidet, præterquàm cædes, & in quo minus quis suspicatur, confodiunt virum. Tu ergo mentem adhibe accusatori, sapienter obseruans eius vitæ consuetudinem, quæ, ac cuiusmodi fuerit: & si comperies eum verum dicere, fac secundum præceptionem Domini, apprehensũmque accusatum remotis arbitris corrige, vt ad pœnitentiam redeat. Quòd si obsequi noluerit, vocatis duobus, vel tribus viris, monstra

Ioan. 7.

In secunda auctoritate, videtur allu dere ad præceptũ Pauli in prima ad Cor. cap. 6.

ei delictum, admonens eum in mansuetudine, &
Prou.c. 14. disciplina. Quoniam in corde bono requiescet sapientia, & in corde insipientum non cognoscitur.

Quòd oportet peccatores separatim increpare, & pœnitentes recipere secundum ordinationem Domini. Cap. XLII.

SI igitur persuasus fuerit in ore trium vestrum, bene habet: quòd si obdurauerit, dic Ecclesiæ: si Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquàm Ethnicus & publicanus, nec illum ampliùs veluti Christianum in Ecclesiam admiseris, sed veluti Ethnicum vitaueris. Pœnitentiam agere volentem recipe: non enim priùs Ethnicum vel Publicanum in communionem recipis, quàm eum præteritæ impietatis pœniteat. nam pœnitentibus locum pœnitentiæ statuit Dominus noster Iesus Christus.

Exempla de pœnitentia. Cap. XLIII.

ETENIM ego Matthæus vnus ex duodecim, qui in hac doctrina loquuntur vobis, sum Apostolus, & cùm prius publicanus essem, nunc per fidem misericordiam consecutus sum, pœnitentiamq; egi de præteritis actionibus, & dignus factus sum, vt essem Apostolus, ac prædicator verbi. Et Zachæus, quem Dominus recepit in pœnitentia illi supplicantem, item Publicanus antea fuerat. Iam verò milites, & publicanorum turba, cùm accederent ad dominicum de pœnitentia sermonem, audierunt à Propheta Ioanne

„ poſt baptiſmum, Nihil pluſquàm quod ordina- *Luc.3.*
„ tum eſt vobis,facite. Eodem modo Ethnici ſpem vitæ non amiſerunt,ſi per pœnitentiam incredulitatem abiecerint. Quare vti Publicanum & Ethnicum habeas illum, qui de opere malo correptus, pœnitentiam agere recuſat. Et Ethnici, ſi poſtea dolere, & ab errore redire volent, eos in Eccleſiam recipimus,vt verbum audiant, non tamen communionem habemus cum eis, quouſque recepto baptiſmi ſigillo, initiati ſint. Eodem modo pœnitentes, quouſque pœnitentiæ fructum non oſtenderint, permittimus Eccleſiam ingredi, quò verbum audientes funditus non intereant: non habeant autem communionem orationis, ſed diſcedant poſt lectionem legis,Prophetarum,& Euangelij: vt per diſceſſum meliores euadant in vitæ conſuetudine, ſtudentes ad conuentus quotidie venire, & precibus operam dare, quò & ipſi recipi valeant, & eos, qui vident compungant, cautioréſque fiant,verentes ne in ſimilia incidant.

Quòd non oportet inimicum animum habere aduerſus illos, qui ſemel bíſue peccant. Cap. XLIIII.

NOLI tu abominari, ô Epiſcope, eum, qui vno alterôve peccato lapſus eſt: nec illum Dominico ſermone prohibeto,neq; à communi victu reiicito: quoniam neq; Dominus recuſabat cum Publicanis & peccatoribus cibum capere. quod cùm ei à Phariſæis obiiceretur, dicebat, *Matth.9.* Non opus habent, qui valent, medico, ſed qui

ægrotant. Verſamini igitur, & conſuetudinem habete cum iis, qui propter peccata ſegregati ſunt, eos procurantes, conſolantes, confirmantes, dicentéſque iis, Corroboramini manus diſ-
Heb.12. 6. ſolutę, & genua debilitata. Conſolari enim oportet lugentes, & parui animi hominibus alacritatem inіicere, ne ob magnitudinem mœſtitiæ in dementiam incidant, quoniam puſillanimis valde inſipiens eſt.

Quomodo oporteat recipere pœnitentem, & quomodo cum peccatoribus agendum ſit, & qui ſint ab Eccleſia abſcindendi. Cap. XLV.

SI quis conuerſus pœnitentiæ fructum oſtenderit, ad orationem eum admitti oportet, vti filium illum perditum & prodigum, qui conſumptis bonis cum meretricibus, porcos paſcebat, & ſiliquis ſatur fieri expetebat, cùm nemo illi daret. Deinde cùm pœnitentia ductus, & ad patrem reuerſus, dixiſſet: Peccaui in Cœlum, & coràm te, & non ſum ampliùs dignus vocari filius tuus, eum amantiſſimus pater cum muſicis recepit, redditáque illi veteri ſtola, anulo, & calceamentis, atque occiſo vitulo ſaginato, lætatus eſt cum amicis. Idem fac tu Epiſcope. Sed quemadmodum Gentilem per lauacrum recipis, poſt eius inſtitutionem, ita hunc per manuum impoſitionem vti per pœnitentiam purgatum, omnibus pro eo rogantibus, in priſtinum ſtatum reſtitues, & erit ei in locum lauacri impoſitio manuum. Nam per impoſitionem manuum no-

ſtrarum credentibus Spiritus ſanctus dabatur. Ac ſi quis ex firmis fratribus obiiciat tibi, quòd
» hunc in gratiam recepiſti, dic ei, Tu ſemper me- *Luc. 15.*
» cum es, & mea omnia tua ſunt: gaudere debebas & lętari quòd frater hic tuus mortuus erat, & reuixit, perierat, & inuentus eſt. Quòd autem Deus pœnitentes non modò recipit, ſed etiam eos in priſtinum gradum reſtituit, idoneus teſtis eſt ſanctus DAVID, qui poſt commiſſum in Vriam
» delictum, rogabat Deum, dicens: Redde mihi *Pſalm. 50.*
» exultationem ſalutaris tui, & ſpiritu principali
» confirma me. Et rurſum, Auerte faciem tuam à
» peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.
» Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum re-
» ctum innoua in viſceribus meis. Ne proiicias
» me à facie tua, & Spiritum ſanctum ne auferas à me. Tu igitur vti clemens medicus, peccatores omnes cura, vtens accomodatis ad ſalutem medicamentis, non modò ſecando, vrendo, nouaculam adhibendo: ſed etiam alligando, exiccando, iniiciendo medicamenta leuia, cicatricem obducentia, emolliendo ſermonibus conſolatoriis. Si vulnus altum fuerit, reficito ſuaui vnguento, vt repletum reliquis partibus æquetur. Si ſordes collegerit, nouacula perpurgato, hoc eſt, ſermone ad incidendum idoneo. Si intumuerit, id acri collyrio complanato, hoc eſt, iudicij minis. Si ſerpat, cauterio cohibeto, tabémque excidito, ieiunij acrimonia. Quòd ſi hæc feceris, videríſque à pedibus vſque ad caput non prodeſſe fomenta: non oleum, non faſcias, ſed ſerpere tabem ſuperaréque omnem medicinam,

veluti cancrum omnia membra exedẽtem, tunc re multum conſiderata, ac deliberata, adhibitíſque aliis peritis medicis, tabidum mẽbrum abſcindito, ne totum Eccleſiæ corpus contabeſcat. Noli igitur eſſe facilis ad abſcindendum, neque cito ad dentatam ſerram curras, ſed primùm vtaris cultello abſceſſum diuidens, vt cauſa, quæ dolorem faciebat expulſa, corpus ſine dolore conſeruet. Quòd ſi aliquem impœnitentem, atque obduratum videris, tunc cum triſtitia & luctu medicinam reſpuẽtem, ab Eccleſia abſcin-

Exod.23. de. Tollite enim malum de vobis, & timoratos
" facite filios Iſraël. Et rurſum, Non accipies per-
" ſonam diuitis in iudicio, & pauperis nõ miſere-
" beris in iudicio, quoniam iudicium Domini eſt.

Quòd oportet Iudicem, non eſſe acceptorẽ perſonarum. Cap. XLVI.

QVOD ſi falſa fuerit criminis accuſatio, vóſque paſtores vnà cũ Diaconis vel ob perſonarum gratiam, vel ob munerum pactionem falſum pro vero acceperitis, volẽtes criminatori gratificari, reúmque accuſatum illum quidem, ſed innocentem ab Eccleſia eieceritis, rationem reddetis in die Domini. Quoniam ſcriptum eſt,

Exod.23. Innocentem & iuſtum non occides: non capies
" munera vt percutias animam. Munera enim ex-
" cæcant oculos ſapiẽtum, & perdunt verba iuſta.
Iſa.5. Et rurſum, Iuſtificantes impium pro donis, &
" quod iuſtum eſt à iuſto tollentes. Cauete igitur à condemnando aliquo iniuſtè, & ab improbis
Iſa.5. defendendis. Væ enim dicenti bonum malum,

„ & malum bonum: amarum dulce,& dulce amarum: ponēti lucem tenebras, & tenebras lucem. Nam si alios iniustè cōdemnatis, ipsi contra vos „ pronunciatis: quoniam ait Dominus, Quo iudi- *Matth. 7.* „ cio iudicatis, iudicabimini,& quo condemnatis, condemnabimini. Quare si nulla personarum ratione habita, iudicaturi estis, cognoscite eum, qui falso testimonio accusat proximum, ostenditéque esse calumniatorem, inuidum, interfectorem, perturbatorem, oratione incōstantem, sibi pugnantem in iis, quæ loquitur, & verbis proprij oris conuictum. Laqueus enim validus insidet in eius labiis: quem refutatis eius mendaciis, seuerè iudica,& gladio ignis trade, facque tu in eum, quemadmodum ille cogitabat in proximum facere. Nam quod locutus est, quantum ad eum attinet, occidit fratrem, iudicis auribus oc- „ cupatis. Scriptum est autem, quòd fundens san- *Deut. 19.* guinē hominis, pro sanguine ipsius effundetur, & tolles sanguinem innocentem à te effusum.

Quomodo oporteat calumniatorem punire. Caput XLVII.

EIICITE eum extra cœtum vestrum veluti fratris interfectorem: deinde interiecto tem pore, si se pœnitere cōfessus fuerit, premite eum ieiuniis, postea manu ei imposita recipite, prius tamen fide accepta, se neminem posthac turbaturum. Quòd si reuersus in Ecclesiam, eodēmodo seditionē moueat, & studio cōtentionis com parans crimina, non desinat fratrem perturbare, & vexare: exterminate eum, veluti hominem

pestilentem, ne Ecclesiã Dei euertat. Talis enim homo ciuitatem perturbat, & si intra Ecclesiam manet (quod decorum non est) illi existit inutilis, & superfluus, inquinans, quantum in se est, Christi corpus. Nam si quidam homines, qui à suo ortu superflua membra reliquo corpori adiuncta habent, veluti digitos, vel carnis processus, propter turpitudinem illas eminentias abscindunt, nihílque fit iis indecorum, cùm per artificem naturalem corporis habitum recipiunt, quãto magis id facere debetis, vos Pastores, cùm sit Ecclesia corpus perfectum constans ex integris membris in Deũ credentibus in timore Domini & charitate: scilicet cùm inuenitur membrum aliquod superfluum, improba sapiens, & reliquum corpus deturpans, atque perturbans, seditione, contentione, detractione: afferens ei timores, molestias, maculas, detractiones, crimina, perturbationes, & huiusmodi Diaboli opera: operam dans veluti ad id delectus à Diabolo vt nihili fiat Ecclesia per blasphemias, tumultus, contentiones, dissensiones. Is igitur extra Ecclesiam iterum eiectus à cœtu Domini meritò abscinditur: ornatiórque est Dei Ecclesia, quàm antea, cùm illud superfluum, & à se alienum membrum nutriebat. Ideo neq; in blasphemiam ampliùs, neq; in contemptum incurrit, liberata improbis, dolosis, contumeliosis, ferocibus, proditoribus, honestati infestis, voluptuosis, vanæ gloriæ cupidis, deceptoribus, ostentatoribus, qui sibi proposuerunt dispergere, imò verò dissipare agnos Domini. Tu autẽ, Episcope, stude vnà cum

clero tibi ſubiecto, rectè tractare verbum verita-
» tis, quoniam dicit Dominus, Si obliquè contra
» me ambulatis, & ego contra vos obliquè ambu-
» labo. Et alio in loco, Cum ſancto ſanctus eris, *Leu.26.*
& cum innocente innocens eris, & cum peruer- *Pſa.17.*
ſo peruerteris. Sanctè igitur ambulate, vt laude potius à Domino, quàm contrà reprehenſione digni iudicemini.

Quòd oportet Diaconum leuare onus Epiſcopi & leuiora gubernare. Cap. XLVIII.

CONCORDIAM tenentes, ô Epiſcopi, pacẽ inter vos ſeruate, miſericordes & fratrum amantes, accurato ſtudio paſcite populum, vnanimi mente docentes vobis ſubiectos eandem ſententiam habere, & idem de iiſdem rebus ſentire. Ne ſint in vobis ſchiſmata: ſitis autem vnũ corpus & vnus ſpiritus perfectus eadem mente, & eadem ſententia ſecundum Domini mandatum. Atque omnia quidem Diaconus ad Epiſcopum referat, vt Chriſtus ad patrẽ refert, ſed quæ poteſt ipſe, per ſe gubernet, accepta ab Epiſcopo poteſtate, vt Dominus à patre & creandi & prouidendi poteſtatem accepit. Grauiora Epiſcopus iudicet. Verùm eſto Diaconus Epiſcopi auditus, oculus, os, cor, anima. Ne ſit in multis ſollicitus Epiſcopus, ſed tantùm in pręcipuis, quemadmodum Ithor Moſen admonuit, & eius conſilium probatum fuit.

Ignat. ad Trall. ad Mag. ad Smyrn.

Quòd non est conueniens Christiano controuersia, & altercatio. Cap. XLIX.

PRÆCLARA Christiani laus est, cum nullo habere negocium. Quòd si ex aliqua vexatione, vel tentatione lis alicui oriatur, curet vt ea transigatur, etiam si detrimétum pati debeat: nec ad Ethnicum iudicium accedat, sed nec patiatur mundanos magistratus de nostris ius dicere. Nam per illos diabolus Seruos Dei vexat, & nobis notam inurit, quasi non habeamus nos vnum sapientem, qui possit inter partes ius administrare, & controuersias componere.

Quòd non oportet fideles coràm Infidelibus litigare, neque ex iis aliquem testem vocare aduersus Christianum. Cap. L.

NON cognoscant ergo gentes controuersias, quæ inter vos oriuntur, neque contra vos infidelium testimonia recipiatis, neque ab iis iudicari velitis, neque iis aliquid tribuatis cō-
Mar. 12. modi, metúsve causa: Sed reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, quæ Dei Deo: veluti tributum, cen-
Mat. 17. sum, didragmum: quemadmodum Dominus noster cùm dedisset staterē, molestia liberatus est. Opta igitur potius detrimentū pati, & iis, quæ ad pacē pertinent, intende non solùm erga fratres, sed etiam erga infideles. Nam si in commodis vitæ iacturam pateris, in iis, quæ ad Deum

pertinent,damni nihil facis,cùm pius ſis, & ſecundum Chriſti mandatum viuias. Quòd ſi fratres inter ſe de iis rebus controuerſias habent (quod abſit) hoc ipſo Præpoſiti intelligere debetis, quòd qui tales ſunt, fratrum in Domino officio non funguntur, ſed potiùs, infenſorum inimicorum: atque vnus quidem ex ipſis inuenietur, mitis, probus, filius lucis, alius verò immanis, contumax, iniuſtus. Condemnatus igitur, mulctetur, ſegregetur, pœnas odij aduerſus fratrem pendat. Deinde ſi eum pœniteat, recipiatur, ſicque caſtigati homines leuiora vobis reddent iudicia. Oportet etenim inter ſe condonare iniurias, non eos, qui iudicant, ſed eos, quibus iniuria illata eſt, quemadmodum Dominus pronunciauit cùm ego Petrus eum interrogaſſem, Quoties in me frater meus peccabit, & remittam ei vſque ſepties? Et ipſe reſpondiſſet, Non dico tibi vſque ſepties, ſed vſque ſaptuagies ſepties. *Mat.18.* Tales enim Dominus vult ſuos eſſe diſcipulos, nihílque omnino eos habere aduerſus quenquàm veluti effrenatam iram, vel immanẽ furorem, vel iniuſtam cupiditatem. Ira perturbatos igitur reducite in amicitiã, inimicitiis irretitos in concordiam, quoniam ait Dominus, *Mat.5.* „ Beati pacifici, quoniam ipſi filij Dei vocabũtur. „

Quòd oportet in ſecunda ſabbatorum cognoſcere cauſas.

Cap. LI.

IVDICIA veſtra fiant in ſecunda ſabbatorum, vt ſi qua controuerſia ex ſententia veſtra oria-

tur vſque ad ſabbatum, libera ſit vobis facultas, qua poſſitis illam controuerſian componere, & pacem conciliare inter eos, qui litigant. Adſint autem iudicio Diaconi & Preſbyteri integrè iudicaturi, veluti Dei homines cum iuſtitia. Cum vtraque perſona venerit, prout lex iubet, ambo qui litigant, ſtatuantur in medio tribunali, iiſque auditis, ſanctè iudicium pronunciate: ſtudentes ante ſententiam Epiſcopi, eos conciliare, ne exeat ſupra terram iudicium in peccatorem, prout in tribunali conſortem participémque cauſæ habet Chriſtum Dei. Quòd ſi qui, eo quòd non rectè ambulant in Domino, de blaſphemiis erunt ab aliquo redarguti, eodem modo audite vtramque perſonam, accuſatoris & rei non corrupti muneribus, neque in alteram partem propenſi, ſed cũ iuſtitia tanquàm vitæ æternæ mortiſque ſententiam ferentes. Iuſtè enim (inquit) Quod iuſtum eſt, perſequeris: nam qui iure à vobis ſupplicio afficitur, atque eiicitur, à vita, gloriáque æterna expellitur, & apud homines ſanctos, infamia notatus, & apud Deum iudicatus habetur.

Deut. 16.

Quòd non oportet pro omni delicto eandem pœnam inferre, ſed differentem pro varietate peccati.

Cap. LII.

NOLITE pro omni peccato eandem ſententiam ferre, ſed vnicuique propriam pœnã ſtatuite cum multa prudentia, iudicantes ſingula

delicta parua ac magna: atque aliter quidẽ æstimabitis peccatũ operis, vel ſermonis: aliter propoſiti vel conuicij, vel ſuſpitionis. Atque alios quidem minis ſebiicies, alios ſubſidiis pauperũ, alios ieiuniis affliges, alios ſegregabis pro delicti magnitudine. Nam lex quoque non omnibus delictis eandem pœnam decreuit, ſed aliter puniebat quæ in Deum, & quæ in ſacerdotem, & in ſacrum, & in hoſtiam committebantur: aliter quæ in Regem, & Principem, atque ea, quæ in militem, & in ſubditum æqualẽ, ſiue quæ in ſeruum vel in bona, vel in bruta delinquebantur: & rurſum non erat eadem ratio peccati in parentes, atque conſanguineos, & non eodem modo vindicabantur, quæ ex propoſito fiebant, & quæ caſu, atque illis quidem mors per crucem, vel per lapides pœna ſtatuebatur, iis mulcta vel verbera, vel talionis pœna. Quare vos quoque diuerſis delictis diuerſas pœnas imponatis, ne fortè aliqua iniuria interueniens, prouocet Deum ad iram. Nam ſi quod iniuſtum iudicium exer-
„ cebitis, eius à Deo mercedem capietis. Sicuti *Matt. 7.*
„ enim iudicio iudicatis, iudicabimini.

Quales oporteat eſſe accuſatores, & iudices. Cap. LIII.

SEDENTES igitur pro tribunali, præſentibus ambabus perſonis (non enim eos dicemus fratres, quoúſque pacem inter ſe conciliauerint) exquirite diligenter de iis, quæ in iudicium adducuntur. Et primùm de accuſatore, an nunc primùm accuſauerit, an aliorum nomen detulerit:

clemens,& ad largiendum paratus.

Quòd fieri potest, vt alicui ex prioribus malis in secundis habeatur fides.
Cap. LIIII.

SI enim ille præteritorũ delictorũ habet præiudicium, iam ex parte aliqua vera putanda sunt crimina,quæ ei nunc obiiciũtur,nisi ius ipsi faueat.Fieri enim potest,vt ille aliquando peccauerit,à præsenti verò crimine innocens sit.Quare in iis diligenter inuigilantes, in reum cautas firmásque sententias proferte:ac si post segregationem is veniã petat,procumbátque Episcopo, & peccatum confiteatur, recipite ipsum, neque illum calumniatorem impunitum dimittatis,ne in alium rectè viuentem calumniam excogitet, néue aliquem alium inuitet ad eadem faciendũ. Neque verò conuictum sine nota relinquatis, ne alius in eãdem culpam incidat. Nam nec testis prauorum impunitus manere debet, neque delinquens pœnam effugere.

Quòd non oportet in iudicijs alteram tantùm partem audire.
Cap. LV.

DICIMVS non oportere iudicia ex altera tãtùm parte constituere:nam si vnam tãtũm personã audieritis absente altera, neq; se defẽdẽte aduersus obiectum crimen,temeréque sen-

tentiam damnationis tuleritis, rei interitus, & participes criminatoris esse apud Deum iustū iudicem reperiemini. Nam qui alterius iudicio præest, similis est eius, qui caudam canis manibus tenet. Quòd si Babylonios senes imitati fueritis, qui falso testimonio dicto Susannam morti addixerunt, illorum iudicio ac pœnæ obstricti eritis, quoniam Susannam Dominus per Danielem è manu iniquorum eripuit: eos verò, qui sanguinis illius rei erāt, igni adiudicauit: vos autem

Dan. 13. per ipsum increpauit, dicens: Sic fatui filij Israël

" non iudicantes, neque, quod verum est, cognos-

" centes, condemnastis filiam Israël, reuertimini

" ad iudicium, quia falsum testimonium locuti sunt contra eam.

Exempla iusti iudicij, externorum iudicum in sententijs cautio.
Cap. LVI.

ASPICITE mundana iudicia, quorum potestati videmus tradi homicidas, adulteros, veneficos, sepulchrorum perfossores, latrones: de quibus cū quæsiuerūt præfecti iudicio, ab iis, qui illos in iudicium adduxerunt, demum interrogant reos, an illa ita se habeant? Quibus affirmātibus, non continuò eos ad supplicium mittunt, sed per plures dies quæstiones exercent cū multo consilio, & velo interiecto. Tandem verò is, qui sententiam mortis in reum pronunciaturus est, sublatis manibus aduersus solem, se innocētē ab illius sanguine contestatur. Quod illi faciunt

quan-

quanquàm Ethnici,& diuini numinis ignari,vltionísque à Deo propositæ propter innocentum damnationem.

Quòd non oportet fideles contra se inuicem aliquid habere. Cap. LVII.

VOs verò cùm sciatis quis sit Deus vester, & cuiusmodi sint eius iudicia, quónam modo poteritis prauo animo in aliquem iudicii vestri sententiam ferre : quæ statim à Deo cognoscitur? Ac si iustè iudicastis, iusta præmia capietis nunc & in futurum:si iniustè, paria consequemini.Nos ergo fratres consulimus vobis, vt à Deo potius laudem,quàm vituperationem consequi velitis:quoniam laus hominum à Deo vita æterna est,quemadmodum cõtrà mors æterna paratur. Quare estote iusti iudices, pacifici, iracundia vacantes:nam qui sine causa irascitur fratri,reus erit iudicio. Quòd si accidat ex casu aliquo commoueri vos in aliquem, sol non occidat super iracundiam vestram.Irascimini (inquit Dauid)& nolite peccare,hoc est cito conciliamini, ne ira confirmata, recordatio offensionum fiat, & peccatum efficiat. Animæ enim recordantium mala in mortem, inquit Solomon.Dicit autem Dominus noster & Saluator Iesus Christus in Euangelio, Si offers donum tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quòd frater tuus habet aliquid contra te, dimitte ibi munus tuum ante altare, & vade prius & reconciliare fratri tuo, & tunc veniens offer donum tuum.Donum autem,quòd Deo offertur,est cu-

Ephe.4. *Psal.4.* *Mat.5.*

iuſque oratio & Euchariſtia, Quare ſi quid aduerſus fratrē tuū habes, vel ipſe aduerſus te, nec orationes tuæ exaudientur, neque Euchariſtiæ tuæ recipientur propter ſubiectam iracundiam. Oportet autem aſſiduè orare fratres. Sed quoniam Deus eos, qui in iracundia iniuſtè cum fratribus inimicitias habent, non exaudit etiam ſi ter in hora orauerint: ideo neceſſe eſt omnes inimicitias, & animi imbecillitatem deponere, vt corde puro & immaculato orare valeamus. Quanquam inimicos quoque diligere Dominus præcepit: minimè verò amantes odio habere. Et

" legiſlator inquit, Non odio habebis omnem

Leu.19. hominem: non habebis odio fratrē tuum men-

" te tua: redargutione redargues fratrem tuum, &

" non accipies per ipſum peccatum: non odio ha-

" bebis Aegyptium, quoniam aduena fuiſti apud

Deut.23. eum: non odio habebis Idumęum, quoniam fra-

" ter tuus eſt. Et Dauid dicit. Si retribui retribuen-

" tibus mihi mala.

Pſal.7. Quare ſi vis Chriſtianus eſſe, ſequere legem Domini: ſolue omne vinculum iniquitatis: in te enim Dominus poteſtatem repoſuit dimittendi peccata fratri, quæ in te commiſſa ſunt vſque ſeptuagies ſepties, hoc eſt ad quadringenta nonaginta. Quoties igitur dimiſiſti fratri tuo, vt nolis eidem etiam nunc dimittere?

" Quanquàm Zachariā audiuiſtis dicentē, Vnuſ-

Zach.8. quiſque malum proximi veſtri ne cogitetis in

" cordibus veſtris. Tu verò tamen iniuriarum memor es, & conſeruas inimicitias, & ad iudicium vocas, atque iram reſpicis, & oratio tua impeditur. Quòd ſi quadringentas nonaginta offenſio-

nes dimisisti fratri tuo, tamẽ auge præterea mãsuetudinem tuam in bonitatem per te ipsum: & quãuis ille nõ faciat, tu tamẽ stude dimittere proximo, vt efficiaris filius Patris tui, qui est in cœlis, & cùm oraueris, exaudiaris tanquàm amicus Dei.

Quòd oportet Episcopus ea, quæ pertinẽt ad pacẽ, suggerere laicis per Diaconos. Ca. LVIII.

IDEO, ô Episcopi, cùm ad orationẽ peruenietis post lectionẽ, post psalmodiam, post Scripturarum doctrinam, Diaconus astans prope vos, alta voce dicat, Ne quis cõtra aliquem: Ne quis in hypocrisi. Vt si inter aliquos dissentio reperta fuerit, cõscientia perculsi rogent Deum, cõciliẽtúrq; cum fratribus. Etenim si domum aliquam intrantes ante omnia dicere debẽt, Pax huic domui, veluti pacis filij, pacem largientes iis, qui ea digni sunt, vti scriptum est, vicinis & longinquis, quos nouit Dominus, quòd sunt sui, multò magis eos, qui Ecclesiam Dei ingrediuntur. Oportet in primis pacem precari. Quòd si quis aliis eam precatur, multò magis ipse in pace reperiatur, veluti filius lucis. Nam, qui illam in se non possidet, non est dignus, qui eam aliis concedat. Ideò opus est vt in primis habeat pacẽ ipse. Nam, qui ipse secũ non dissidet, neque cum alio cõtendet, sed erit pacificus, amicabilis, cõgregans quæ Domini sunt, cooperator eius factus ad multiplicandũ ei illos, qui salui fiunt in concordia. Qui enim inimicitias & dissidia excogitant, nec non contentiones ac iudicia, improbi & alieni à Deo iudicantur.

Matt. 10.

Connumeratio variæ prouidentiæ, & quemadmodum Deus à principio per quamlibet generationem vocauit omnes ad pœnitentiam. Cap. LIX.

DEVS enim cùm misericordiæ Deus sit, à principio singulas generationes ad pœnitẽtiam vocauit per iustos ac Prophetas. Atque illos quidem, qui ante diluuium fuerũt, per Abel, & Sẽ, & Seth, præterea per Enos, & per Enoch, qui fuit translatus, instituit: eos, qui in diluuio reperti sunt, per Noë: qui erant Sodomis, per hospitalem Lot: eos, qui post diluuium nati sunt, per Melchisedech, per Patriarchas, per sanctum Iob: qui in Aegypto fuerunt, per Mosen: Israëlitas per eundẽ Mosen, & per Iesum Leb, Phinees & reliquos: eos, qui post legẽ fuerũt, per angelos, & per Prophetas: eosdẽ per propriã incarnationẽ ex Virgine factam: illos, qui fuerunt paulò ante eius corporalem manifestationem, per præcursorem Ioannem: eosdem per eundem, etiam post natiuitatem ipsius (Dicebat enim, Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cœlorum) eos, qui post eius passionem fuerunt, per nos duodecim, & per vas electionis Paulum. Nos ergo, qui digni facti sumus, vt essemus testes aduentus ipsius cum Iacobo frater Domini, & aliis septuagintaduobus, & septem Diaconis eius ex ore Domini nostri Iesu Christi audiuimus, & perfectè scientes dicimus, quæ sit voluntas Dei bona, placens & perfecta per Iesum Christum nobis demonstrata, vt nullus intereat, sed vni-

Mat. 3.

Iacobus frat. Dni. q. no fuit de 12. apostolis [illegible] lib. 6. c. 12.

uersi homines vnanimi sentẽtia credentes ei,& vnanimẽ laudẽ ferentes in eũ, viuant in æternũ.

Quòd voluntas Dei est, vt omnes homines sint concordes in pietate ad imitationem cœlestium Virtutum.

Cap. LX.

Hoc est enim illud, quod docuit nos Dominus dicere Patri suo, cùm oramus, Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra, vt quemadmodum cœlestes naturæ incorporearum virtutum omnes concorditer glorificant Deum, ita & in terra omnes homines vno ore, vnóque affectu glorificent solum Deum, vnum, ac verum per vnigenitum Christum. Voluntas igitur sua est laudari ipsum concorditer, adorari vnanimiter. Ea est enim voluntas ipsius in Christo, vt multi sint, qui saluentur in ipso. nec ei damnum demus, neque Ecclesiam extenuemus, neque numerum minuamus per vnam animam hominis à nobis interemptam, quæ cùm potuisset saluari per pœnitentiam, periit non modò per propriam iram, sed etiam per vestras insidias, & impleuistis quod scriptum est, Qui non congregat mecum, dispergit. *Matt. 12.* Ac cum talis dissipator fueris, eris etiam ouium aduersarius, Dei inimicus, agnorum corruptor, quorum Dominus pastor fuit: nos congregatores ex variis gentibus & linguis in multo labore, in periculo, in fatigatione assidua, in vigiliis, & ieiuniis, humi cubationibus, persecutionibus, plagis, carceribus, vt Dei voluntati obsecuti impleremus tricliniũ recum-

bentium, hoc est sacram & catholicam Ecclesiá gaudentibus & exultantibus iis, qui sunt vocati: laudantibúsque, & glorificantibus Deum, qui illos per nos ad vitam vocauit. Vos igitur quoad per vos fieri potuit, dispersistis, vos verò laici pacé inter vos seruate, studentes Ecclesiam amplificare, & eos, qui putantur agrestes, ad illam reducere: mansuefacere, atque restituere. Eáque summa promissionis merces à Domino proponitur. Si separaueris ab indigno dignum, & preciosum, quasi os meum eris.

Iere. 3.

Descriptio Ecclesiæ & Cleri, & quid vnus quisque ex cōgregatis Clericis & Laicis in Synaxi facere debeat. Cap. LXI.

TV verò, ô Episcope, esto sanctus, vacans culpa, nō percussor, nō iracundus, nō immanis, sed ædificator, cōuersor, paratus ad docendū, patiens, benignus, mitis, longanimis, monitor, cōsolator tanquàm Dei homo. Cùm verò Ecclesiá Dei conuocas, veluti magnæ nauis gubernator, iube cū omni sciētia cœtus celebrari, præcipiens Diaconis táquàm nautis, vt disponant loca fratribus, táquàm Epibatis cū omni diligētia & sanctitate. Ac primùm sit longa domus, ad Orientē cōuersa, ex vtráque parte pastophoria habens ad Orientem, quæ nauis habeat similitudinem: In eius medio sit Episcopi sedes, ad cuius vtrúnque latus considEant Presbyteri, & Diaconi assistant succincti & expediti. Hi enim sunt ad nautarum & muralium præfectorum similitudinem. Horum cura laici in altera sedeant cū omni quiete

& ordine: mulieres quoque ſeparatim ſedeāt, ſilentium ſeruātes. Medius Lector è loco ſuperiori ſtans, legat libros Moſis, Ieſu Nauæ, Iudicum, Regnorum, Paralipomenon de reditu: præterea Iob, Solomonis, ſexdecim Prophetarum: ſeruata lectionum viciſsitudine. Alius Dauid hymnos canat, & populus initia verſuum concinat. Poſt hæc acta noſtra, & Epiſtolæ Pauli cooperatoris noſtri, quas ad Eccleſias miſit ſecundum inſtitutionē Spiritus ſancti. Deinde Diaconus vel Preſbyter legat Euāgelia, quæ ego Matthæus, & Ioānes vobis tradidimus, & cooperatores Pauli Lucas, & Marcus accepta vobis reliquerūt. Ac cùm Euangeliū legitur, omnes Preſbyteri, Diaconi, & Laici aſſurgant cū magno ſilentio: Scriptum eſt enim, Tace & audi Iſraël. Et rurſum, Tu verò hîc ſta, & audies. Deinde verò moneāt Preſbyteri populū, vt ſedeat, ſed non omnes, ac poſtremus omniū Epiſcopus, qui gubernatori eſt ſimilis. Maneāt autē Hoſtiarii ad introitus virorum, illos cuſtodiētes: Diaconiſſa ad introitus fœminarū more nauticorum cuſtodū. Nam in tabernaculo teſtimonii eadē ſeruabatur forma cū populo Deo. Si quis inueniatur extra locū ſedere, increpetur à Diacono veluti proreta, & in ſuū locū reducatur. Nō ſolū enim nauis, ſed etiam mādræ habet Eccleſia ſimilitudinē: nā ſicut paſtores pecudes, capras inquā, & oues ſecūdū genera & ętates ſeparāt, & quęlibet ſui generis ſimiles ſequitur, ſic in Eccleſia iuniores ſeorſū ſedeāt ſi fuerit locus, alioqui maneāt recti, grādiores natu ordine ſedeāt, pueros ſtātes recipiāt eo-

Deut. 27. & 5.

rum patres & matres. Adoleſcentulæ rurſum, ſi ſit locus, ſeorſum maneant: cæteroqui poſt mulieres ſtent: nuptæ, & quæ iam liberos habent, ſeorſum maneant: Virgines & viduæ & anus primæ omnium vel ſtent, vel ſedeant. Diaconus autem loca videat, vt quilibet ingrediens in ſuũ locum concedat, ac præter decorum ne ſedeat. Eodem modo Diaconus attendat in populo ne quis murmuret, neue conniueat, vel nutet. Oportet enim in Eccleſia accuratè, ſobriè, vigilanter manere, attentas aures habentem ad Domini ſermonem. Poſt hæc omnes ſimul aſſurgentes, & ad Orientem conuerſi poſt Catechumenorum, & pœnitentum exitum ſupplicent Deo cœlum cœli tenenti, ídque ad Orientem, in memoriam veteris poſſeſſionis Paradiſi ad Orientem poſiti, vnde primus homo contempto mandato, ſerpẽtis conſilio obtemperans, expulſus fuit. Diaconi, abſoluta oratione, alij oblationi Euchariſtiæ ſint intenti, miniſtrantes corpori Domini cum timore, alij turbas videant, quietémque illis imperent. Dicat autem qui aſſiſtit Pontifici Diaconus populo, NE QVIS CONTRA ALIQVEM. NE QVIS IN HYPOCRISI. Deinde ſalutẽt inter ſe viri, & inter ſe mulieres oſculo in Domino, ſed caueant ne quis doloſè id faciat quemadmodum Iudas Dominum oſculo tradidit. Poſtea Diaconus oret pro omni Eccleſia, próque vniuerſo Mundo: pro ſuis partibus ac membris, item pro ſacerdotibus, pro Principibus, pro Pontifice, pro Rege, atque pro cõmuni pace. Deinde Põtifex populo precatus pacẽ, eidẽ

benedicat, quemadmodum Moses mandauit sacerdotibus, vt benedicerent populo his verbis,
» Benedicat tibi Dominus, & custodiat te, ostendat Dominus faciem suam super te, & det tibi
» pacem. Item Episcopus oret, ac dicat, Saluum fac Domine populum tuum, & benedic hæreditati tuæ, quam possedisti, & acquisiuisti precioso sanguine Christi tui, & vocasti regale sacerdotium, & gétem sanctam. His perfectis sacrificium peragatur astante omni populo atque secretò orante. Ac postquàm oblatum fuerit, accipiat singuli per se, ordine, dominicum corpus, & preciosum sanguinem gradatim cum pudore, ac timore tanquàm ad Regis corpus accedétes: mulieres quoque velato capite, quemadmodũ eas decet, ordine accedant. Custodiantur portæ, ne quis infidelis, vel nondum initiatus ingrediatur.

De commendatis peregrinis Laicis, Clericis, Episcopis. Cap. LXII.

SI quis venit à parœcia frater: vel soror commendatitias literas afferens, cognoscat de iis Diaconus: exquirens, an fideles sint, an Ecclesiastici, an ab hæresi non deprauati: & rursum sitné nupta vel vidua. atque ita cùm perspexerit illorũ statum, quòd sunt verè fideles & concordes in dominicis rebus, deducat vnũquémque in conuenientem sibi locum. Si Presbyter à parœcia venerit, recipiatur à Presbyteris in communionem: Si Diaconus, recipiatur à Diaconis: Si Episcopus, vnà cùm Episcopo sedeat, eundem ab illo obtinens honorem. Rogabísq; eum, ô Episcope,

vt ſermones habeat ad populum ad docendum accomodatos, peregrinorum enim adhortatio, & admonitio valde accepta, atque vehementer vtilis eſſe conſueuit. Nullus enim Propheta, inquit, acceptus eſt in patria ſua. Permittes etiam ei Euchariſtiam offerre: ſi propter reuerentiam veluti ſapiens, ſcilicet honorem tibi reſeruans, noluerit Euchariſtiam offerre, coges eum vt vel populo benedicat. Si cùm ſedet is, alius quidam interueniat honeſtus & clarus in vita peregrinus, vel indigena: tu Epiſcope, qui fortè vel verbum Dei prædicas, vel Cantorem aut Lectorem audis, noli illius perſonæ obſequio miniſteriũ verbi relinquere, vt illi primũ conſeſſum præcipias, ſed mane quietus non interrumpens ſermonem, vel auditionem tuam: fratres autem per Diaconos eum recipiant. Si locus deſit, Diaconus excitato eo, qui iunior fuerit, non tamen iram adhibens, ſed perſuaſionem, illum in ſede collocet. Eſt autem æquum vt beneuolus frater id per ſe faciat. Quòd ſi renuerit, illum vi deturbatũ poſt omnes ſtatuat, vt diſcant reliqui præſtantioribus cedere. Si inops aliquis vel obſcurus, vel aduena venerit, ſiue ſenex, ſiue adoleſcens ætate is ſit, locúſque deſit, ei locum ex toto corde prouideat Diaconus, ne perſonis gratificari videatur, ſed à Deo miniſterij gratiam inire. Idem ſeruet Diaconiſſa cum aduenientibus mulieribus pauperibus ſiue diuitibus.

Quòd oportet manè & veſpere cœtus frequentare. Cap. LXIII.

CVM doces, ô Episcope, iube & hortare populum Ecclesiam frequentare manè ac vespere quotidie, nunquámque abesse omnino, sed assiduè vnumquémque cōuenire, nec Ecclesiam mutilare se ipsum subtrahētem, neque truncum Christi corpus reddere. Non enim solùm de sacerdotibus dictum est, sed quilibet Laicus de se id audiat cogitans dictum à Domino, Qui non est mecum, contra me est: & qui non congregat mecum, dispergit. Nolite ergo vos, mēbra Christi cum sitis, dispergi, cœtus non celebrādo, Christum caput habentes, secundum promissionem suam, adiunctum & consociatum vobis. Nec ipsi vosmet negligatis, neque Saluatorem propriis membris destituatis, neq; eius corpus scindatis, neque ipsius membra dissipetis, neq; huius vitæ necessaria diuino verbo anteponatis, sed quotidie cōueniatis manè ac vespere psallentes atque orantes in dominicis, manè dicentes Psalmum sexagesimum secūdum, vespere centesimū quadragesimū, maximè verò hoc seruetis in sabbato & in die resurrectioni dicato. Verùm in die dominico diligētius conuenite, laudem Deo laturi, qui per Iesum cuncta condidit, & illum ad nos misit, atq; mori permisit, & à mortuis excitauit. Nam quam excusationē afferre potest Deo, qui in hoc die non conuenit ad audiendū salutarem de resurrectione sermonem, in quo tres orationes stantes concipimus in memoriam illius, qui tertia die resurrexit, in quo Prophetarum lectio habetur, & Euangelij prædicatio, & sacrificij oblatio, atque sacri cibi dispensatio?

Exemplum nos ad imitationem inducens, ductum ex Græcorum, & Iudæorum vano concursu ad templa, & Synagogas. Caput LXIIII.

QVOMODO non hoſtis Dei habendus eſt iis, qui in temporalibus diu noctúque eſt occupatus, æterna verò contemnit? ac balnea quidem & caducum cibum quotidie frequentat, quę verò perpetuò manent, non curat? Quomodo non dicet Dominus huic, Iuſtificatæ ſunt gentes ſupra vos: quemadmodum Iſraëli improperans dicebat, Iuſtificata eſt Sodoma ex te. Nam ſi gentes de ſomno quotidie excitatæ concurrũt ad Idola, vt illa venerentur, & priuſquàm opus actionémve aliquam inſtituant, illis ſupplicant, & à feſtis celebritatibúſque eorum ſe non ſubducunt, ſed in iis ſunt intenti non ſolùm indigenæ, ſed etiam qui longè abſunt, atque in Theatra tanquàm in Synagogas cõueniunt. Eodem modo qui fruſtrà Iudæi nominãtur, poſt ſex dierum ceſſationem, ſeptimo die in Synagogam conueniunt, & vacationis Synagogæque ſuæ rationem habent (qui tamen in ſua infidelitate virtute verbi ſunt priuati, pręterea verò ipſius nominis, quo appellantur, vim proprietatémque amiſerunt, Iudas enim, confeſſio eſt, ij autem non ſunt cõfitentes Deo, cùm Chriſti paſſionem per ſcelus effecerint, vt per pœnitentiam ſalutem adipiſcãtur) ſi igitur qui non ſaluantur in iis, quæ ſine fructu faciunt, ſunt aſſidui: tu qua excuſatione vteris cum Deo, qui Eccleſiam eius derelinquis, nec

Matth. 11.

gentes imitaris: ſed eo derelinquis, vel quia te das ignauiæ, vel quia deficere cogitas, vel alicui malo ſtudes. Quibus dicit Dominus per Iere- *Hæc ſententia eſt in*
» miam, Iuſtitias meas non cuſtodiſtis, ſed neque *Ezech.16.*
» ſecundum iuſtitias gentium ambulaſtis: paulò *Ierem.3.*
» minus & ſuperaſtis illos. Et rurſum, Iuſtificauit *Ierem.2.*
» animam meam Iſraël ab incompoſita Iudæ, &
» deinceps, Si mutabunt gentes deos ipſorum, &
» ij non ſunt dij, quoniam pertranſiſtis ad Inſulas
» Chetim, niſi & videtis. Et in Cedar miſiſtis. &
» cogitate vehementer ſi facta ſunt hæc, quoniam
» illa non mutāt ſua legitima, populus etiam meus mutauit gloriam ipſius, de qua non iuuabitur. Ergo qua defenſione vtetur is, qui negligit, vel deſerit Eccleſiam Dei?

Quòd nefas eſt res mundanas diuinis præferre. Caput LXV.

QVOD ſi quis occaſionē proprij operis opponens, negligens fuerit, excuſando excuſationes in peccatis: ſciat is, artes fidelium ſucciſiuas, propriam eorum operam, pietatem eſſe. Artes igitur veſtras in ſucciſiuis ſubſecundariiſq; operis ponite, vt victui veſtro inſeruiant: opere autem pietatem colite, quemadmodum Domi-
» nus dicebat, Operamini nō cibum, qui perit, ſed *Ioan.6.*
» manentem in vitam æternam. Et rurſum, Hoc eſt opus Dei vt credatis in eum, quem miſit ille. Conamini igitur nunquam Eccleſiam Dei relinquere. Quòd ſi quis ea neglecta, in gentium cōſcelerata templa fuerit ingreſſus, vel in Iudæorū Synagogam, vel Hæreticorum, is quam excuſa-

tionem apud Deum inueniet in die iudicij? quia verba Dei viuentis reliquit, viuentia ipsa vitamque tribuentia, quæ possunt æterno supplicio liberare, & ad ædem Dæmoniorum se contulit, vel ad Synagogam interfectorum Christi, vel ad Ecclesiam malignantium, non audito eo, qui di-
Psal. 25. xit, Odi Ecclesiam malignãtium, & cum iniqua
Psal. 1. gerentibus non ingrediare. Et rursum, Beatus
" vir, qui non ambulauit in consilio impiorum, &
" in via peccatorum non stetit, & in cathedra pe-
" stilentium non sedit, sed in lege Domini volun-
" tas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Tu verò relicto Fidelium cœtu, Dei Ecclesia ac legibus, respicis speluncas latronum, sancta ducens, quæ ille nefaria esse voluit, & communia faciens, quæ ille, separauit: non solúmque in facis, sed etiam ad Græcorum ludos curris, & ad Theatra properas, expetens vnus ex venientibus eò numerari, & particeps fieri auditionum tur-
Ier. 15. pium ne dicam abominabilium: nec audisti Iere-
" miam dicẽtem, Domine non sedi in consilio lu-
Iob. 31. dentium, sed timui à conspectu manus tuæ. neq;
" Iob dicentem similia, Si verò & cum irrisoribus
" ambulaui aliquando, appendor enim in statera iusta. Quid verò cupis Græcos sermones percipere hominum mortuorum, afflatu Diaboli tradentium ea, quæ mortem afferunt, fidem euertunt, ad deorum multitudinẽ credendam inducunt eos, qui ad illa attentionem adhibent. Vos verò diuinis legibus inuigilantes, vitæ huius necessitatibus putate eas præstantiores, maiorémque iis honorem deferẽtes, conuenite ad Eccle-

ſiam Domini, quam acquiſiuit ſanguine Chriſti dilecti primogeniti omnis creaturæ. Ea eſt enim altiſsimi filia, quæ parturiit nos per verbum gratiæ, & formauit in nobis Chriſtum, cuius participes facti ſacra membra exiſtitis, & electa, non *Eph.5.* habentia maculam neque rugam, neque aliquid huiuſmodi, ſed tanquàm ſancti & irreprehenſibiles in fide perfecti eſtis in ipſo, ſecundum imaginem eius, qui creauit vos.

Quòd oportet declinare omnes Græcorum impietates. Cap. LXVI.

CAVETE igitur ne conuentus celebretis cum iis, qui pereunt, quæ eſt Synagoga gentium ad deceptionem & interitum. nulla eſt enim ſocietas Dei cum Diabolo : nam qui congregatur vnà cum iis, qui cum Diabolo idem ſentiũt, vnus ex ipſis connumerabitur, & væ habebit. Fugite quoque indecora ſpectacula, Theatra (inquam) & Græcorum ludos, incantationes, ariolationes, vaticinia, luſtrationes, aruſpicinam, auguria, necromãtiam, inuocationes: quoniam ſcriptum
» eſt, Non erit augurium in Iacob, neque vatici-
» nium in Iſraël. Et rurſum, Augurium pecca-
» tum eſt. Et alibi, Non augurabimini, & ariola-
» tiones, diuinationes, & Pythones non ſeque- *Deut.18.*
» mini, luſtratores non acquiretis. Ideo monet Ie-
» remias, dicens, Secundum vias gentium ne am-
» bulaueritis, & à ſignis cœli ne timueritis. Pro- *Ier.10.*
pterea oportet fidelem fugere impiorum cœtus Græcorum ac Iudæorũ, reliquorúmq; Hæreticorum, ne vbi vnà cum eis degimus, animis noſtris

laqueos

nostris laqueos paremus, & ne vbi in eorum festis versamur, quæ in honorem Dæmonum celebrantur, cum eis habeamus societatem impietatis. Vitandi quoque sunt illorum mercatus, & qui in iis fiũt ludi. Fidelem enim oportet ad mercatum tãtùm comparere, vt corpusculum emat, & animam acquirat, atque alia quædam ad vsus necessarios comparet. Vitate igitur omnem Idolorum pompam, speciem, mercatum, conuiuia, gladiatores, denique omnia dæmoniaca spectacula.

Quòd non oportet otiosum comedere, sicuti Petrus Piscator, & alij Apostoli: Paulus verò & Aquila scenas faciebant, Iudas, & Iacobus agricolæ erant, narrat Hegesippus & Tertullianus Romanus.

Cap. LXVII.

QVI in Ecclesia iuuenes estis curate in omnibus rebus necessariis sedulò ministrare, cum omni sanctitate operis vestris vacate, vt omni tempore, & vobis & egentibus suppeditare possitis, ne Ecclesiã Dei oneretis. Etenim nos quoque vacantes verbo Euãgelij succisiuas operas non negligimus. Alij enim ex nobis piscatores sunt, alij scenarum artifices, alij agricolæ ne vnquam otiosi simus. Dicit autem quodam in
Prou. 6. loco Solomon, Vade ad formicam, ô piger, &
„ imitare videns vias ipsius, & fias illa sapientior.
„ Illi enim cùm agricolatio non sit, neque cogen-
tem

» tem habeat, neque Domino ſubdatur, parat in
» æſtate cibum, multámque in meſſe facit congre-
» gationem. Et accede ad apem, & diſce quàm
» operaria ſit, & opus quàm graue negocietur, cu-
» ius labores Reges & idiotæ ad ſanitatem adhi-
» bent. eſt autem deſiderabilis & glorioſa quem-
» admodum eſt viribus infirma. Et deinceps, Quo-
» uſque tandem piger iacebis, quando de ſomno
» excitaberis, parum dormis, parum ſedes, paulu-
» lùm dormitas, paulùm autem ſuffarcinas mani-
» bus pectora, poſtea adeſt tibi ſicut malus viator
» paupertas, & egeſtas tanquàm bonus curſor. Si
» verò impiger fueris, veniet ſicut fons meſſis tua,
» & egeſtas tanquàm malus vir transfugiet. Et
» rurſum, Qui laborat terram ſuam, replebitur pa- *Prou.12.*
» nibus. Et alio in loco, Piger complicat manus *Eccl.4.*
» ſuas, & comedit carnes ſuas. Et deinceps, Abſcō-
» dens piger manus ſuas, non poterit applicare ad *Prou.19.*
» os ſuum. Et rurſum, Propter pigritiam manuum *Eccl.10.*
» humiliabitur contignatio. Laborate ergo aſſi-
» duè, eſt enim otioſi reprehenſio irreparabilis.

Si quis non laborat, hic apud vos non
manducet, otioſos enim odit Do-
minus Deus noſter: Nemo
enim ex iis, qui Deo va-
cant, eſſe debet
otioſus.

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM B. CLEMENTE ROMANO AVCTORE,

LIBER TERTIVS.

De Viduis. *Caput I.*

1. *ad Tim.* 5 VIDVAS constituite non minores annis sexaginta, vt quodammodo propter illarum ætatem sitis certi eas bigamiæ suspitione vacare. Si iuniorem in viduali statu constitueritis, & illa non ferens in iuuentute viduitatem, nupserit, dedecorabit gloriam vidualis gradus, & rationem Deo reddet, non quoniam secundas nuptias secuta est, sed quoniam suam professionẽ non seruauit, luxuriata Christo. Quare oportet non temere facere professionem, sed cum consilio & consideratione: præstat enim eam non vouere, quàm vouere & non reddere. Si autem aliqua adolescentior sit, quæ cùm breui tempore virum suum habuerit, illúmque vel per obitum, vel per aliquã aliam occasionẽ amiserit, per se manere voluerit, donũ habens viduitatis, beata hæc inuenietur imitata Sidoniam illam viduam in Sarephtha, cuius hospitio sanctus Dei propheta Helias est vsus. Talis mulier similis erit Annæ filiæ Phanuelis de tribu Aser, quæ à tem-

Eccl. cap. 5. [margin, beside "tet non temere facere professionem"]

3. *Reg.* 17. [margin, beside "se manere voluerit"]

plo non diſcedebat diu noctúq; inuigilans precibus, & ſupplicationibus: quæ nata annos octuaginta quatuor, à virginitate cum viro vixerat annos ſeptem, Chriſtique aduentum glorificans, confitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus, qui expectabant redemptionem in Iſraël. Quæ talis fuerit, teſtimonio accepto honorabitur, adepta in terra apud homines gloriã, & in cœlo apud Deum æternam laudem.

Quòd cauendum eſt à conſtitutione Viduæ iunioris propter ſuſpitionem. Cap. II.

ADOLESCENTIORES Viduæ ad vidualem ſtatum ne ordinentur, ne fortè ea occaſione, qua non poſſunt florem ætatis cohibere, ad ſecundas nuptias deſcendentes, negocium habeant. Adiuuentur autem & ſubleuentur, ne occaſione modeſtiæ carnis, ad ſecũdas nuptias delapſæ, in re indecora detineantur. Nam hoc quoque ſcire debetis, quòd primæ nuptiæ, ſi legitimæ fiant, iuſtæ cenſentur, vt quæ ſecundum Dei voluntatem ſunt. Bigamia poſt profeſſionem, iniqua habenda eſt, non propter coniunctionem, ſed propter mendacium. Trigamia incontinentiæ eſt argumentum. Id, quod ſupra trigamiam fit, manifeſta fornicatio iudicatur, & non dubia intemperantia. Deus enim vnam mulierem vni viro tradidit in creatione, Erunt enim duo in carne vna. Adoleſcẽtioribus verò poſt primi viri obitum concedatur ſecundus, ne incidant in iudicium Diaboli, & in laqueos multos, atque in

libidines insanas inutilésque animis, quæ supplicium potius, quàm iucunditatem afferunt.

Quales esse oporteat Viduas, & quomodo adiuuandæ sint ab Episcopo. Caput III.

VERÆ sunt Viduæ, quæ vni nuptæ fuerũt plurimorum testimonio probatæ, bonis operibus intentæ: viduæ re vera temperatæ, castæ, fideles, piæ, quæ bene liberos educauerunt, & laudabiliter hospites receperunt, quibus opem ferre oportet tanquàm Deo dicatis. Sed etiam pauperum, ô Episcope, memor esto, ipsis quoque adiutricem manum præbens, curámque eorum suscipe veluti Dei œconomus, opportuno tempore vnicuique tribuens, quæ sibi sunt necessaria, viduis, orphanis, vitæ subsidia non habentibus, & in tribulatione constitutis.

Quòd cuilibet indigenti benefacere oportet. Cap. IIII.

QVID enim si quædam Viduæ non sint, & quidam vxoribus non careant, cùm tamen subsidio egeant ob inopiam, vel ob morbum, vel ob liberos alendos, omnes debes respicere, omnium curam suscipere. Nam qui dona dant, non præcisè illa destinant viduis, sed in vniuersum conferunt, voluntaria ea appellantes: quo tu sciens eos, qui præmuntur, vti bonus œconomus diligenter impertias eis de munere. Deus enim cognoscit eum, qui dedit, quamuis absens per te egentibus impertiat: atque ille quidem

habet beneficentiæ mercedem, tu verò probatæ œconomiæ laudem: dícque illis, quis dederit, vt ex nomine pro eo orare valeant. Oportet enim omnibus hominibus benefacere, non facientes delectum huius quísnam ſit, vel illius. Inquit enim Dominus, Omni petenti te da. nimirum re vera egenti, etiam ſi amicus ſit, etiam ſi inimicus, ſi conſanguineus, ſi alienus, ſi ſine vxore, Luc. 6.
» ſi cum vxore viuat. In omni enim ſcriptura Do-
» minus de pauperibus præcipit per Iſaiam, Fran- Cap. 58.
» ge eſurienti panem tuum, & egenos vagóſque
» introduc in domum tuam. Si videris nudum,
» cooperi illum, & propinquos ſeminis tui ne deſ-
» pexeris. Et per Danièlem dicit potenti, Ideo Cap. 4.
» Rex conſilium meum placeat tibi, & peccata
» tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas in
» miſerationibus pauperum. Et per Solomonem, Prou. 14.
» inquit, Per eleemoſynam & fidem purgantur
» peccata. Et per Dauid rurſum ait, Beatus qui
» intelligit ſuper inopem, & pauperem, in die ma-
» la liberabit eos Dominus. Et rurſum, Diſperſit Prou. 19.
» dedit pauperibus, iuſtitia eiùs manet in ſæculum.
» Et Solomon inquit, Qui miſeretur pauperis,
» Domino fœneratur, & ſecundum donum ipſius
» retribuetur ei. & deinceps, Qui obturat aures Prou. 21.
» ſuas, ne audiat indigentem, & ipſe inuocabit, &
» non erit, qui exaudiat eum.

Quòd oportet Viduam probitati morum ſtudere. Cap. V.

SIT omnis vidua mitis, placida, proba, malitiæ expers, non iracunda, non loquax, non

vociferatrix, non procax, non maledica, non verborum auceps, non bilinguis, non curiosa. Si quid vidit vel audiuit, quod fuerit minùs rectum, perinde sit, atque si id non viderit, nec audiuerit: neque vlla alia res viduæ sit curæ, quàm orare pro iis, qui subsidia ministrant, & pro vniuersa Ecclesia. Si quid ab aliquo rogetur, nolit facilè respondere, nisi in iis, quæ ad fidem, iustitiam, spem in Deo habendam pertinent, reiiciatque ad præpositos, illos, qui in disciplina pietatis institui volunt, eaque sola respondeat, quæ faciunt ad euertendum errorem de Deorum multitudine, explicétq; rationem de vnius Dei principatu: de reliquis non temerè respondeat: ne si quid indoctè dixerit, blasphemiam

Mat.13. impingat verbo. Grano enim sinapis simile esse verbum Dominus docuit: id verò ardorem habet, quo si quis imperitè vtatur, amarum inueniet: oportet enim in mysticis non proditorem esse, sed cautum: admonet enim nos Do-

Matt.7. minus dicens, Nolite proiicere margaritas ve-
» stras ante porcos, nè fortè conculcent eas pedi-
» bus, & conuersi dilanient vos. Nam infideles si audiant sermonem de Christo non perfectum, sed imminutum, & maximè eum, qui de incarnatione atque passione habetur, deridebunt nos veluti eos, qui falsa opinantur. Itaque rea fiet temeritatis & blasphemiæ Presbytera, & væ ha-

Isa.52. bebit: Væ enim (inquit) ei, per quem nomen

Ad Ro.2. meum blasphematur in gentibus.

Quòd non oportet mulierem docere: indecorum est enim, & quæ mulieres sequebantur Dominum. Cap. VI.

NON permittimus igitur mulieres in Ecclesia docere, sed tantùm orare, & magistros audire. nam magister ipse & Dominus Iesus Christus cùm nos duodecim ad docendum populum gentésque misisset, nusquam mulieres misit ad prædicationem, quanquam non deerãt. Erat enim nobiscum mater Domini, & sorores eius, præterea Maria Magdalena, & Maria Iacobi, & Martha, & Maria sorores Lazari & Solome, & quædam aliæ. Nam si necesse fuisset mulieres docere, ipse primus iis quoque præcepisset, vt vnà nobiscum populum instituerent. Si enim caput mulieris vir est, non est æquum vt reliquum corpus capiti imperet. Intelligat vidua se Dei altare esse, sedeátq; domi apud se, non frequentans fidelium domos cum occasione aliquid capiẽdi: altare enim Dei non circumcursat, sed in vno loco stabile manet. Igitur virgo quoque, & vidua non circumcursent, neque vagentur per alienas domos, quoniam vagæ impudentésque non consistunt vno in loco, eo quòd non viduæ sed peræ potius sunt, paratæ ad capiendum, garrulæ, maledicæ, contentiones serentes, impudentes, inuerecundæ: quæ sunt huiusmodi, non habendæ sunt dignæ illo, qui eas vocauit. Nam ad communem Synagogæ quietem in die dominico non conueniunt, vt ii, qui vigilant, sed vel dormitant, vel garriunt, vel lenoci-

1. Cor. 14.

S. Ign. ad Tarsen.

S. Ign. ad Phylad.

nantur, vel petunt, vel alios captiuos faciunt, inducentes eos ad malum, neque permittentes sobrios in Domino esse, sed ita illos præparant, vt tales exeant, quales intrauerunt, scilicet inanes, cùm non audiant eos, qui docent, neque qui le-
Isa.6. gunt verbum Domini. De iis enim Isaias pro-
» pheta inquit, Auribus audietis, & non intellige-
» tis: & videntes videbitis, & non cognoscetis:
» incrassatum est enim cor populi huius.

Quales sint falsæ Viduæ. *Cap. VII.*

EODEM modo talium viduarum obturatæ sunt aures cordis, ne intra suos parietes sedentes, cum Domino colloquia habeant, sed circumcursantes, animo quæstum per nugas faciendi, aduersarij desideria expleant. Tales igitur viduæ non pertinent ad Christi altare: sunt enim viduæ, quæ in opere hanc rem ponunt, & quòd impudenter petũt, & vltra modum capiũt: ideo iam multos ad dandũ segniores reddiderũt: nam cum deberẽt propter modestiam propositi, Ecclesiasticis rebus esse contentæ, per diuitum domos circumcursantes, pecuniã extorquẽt, sibi cumulantes, atq; acerbo fœnore mutuum dant, nihílque præter mammonam curant: quarum Deus crumena est: quæ escam & potum omni
Isa.22. virtuti anteponunt dicentes, Comedamus, &
» bibamus, cras enim morimur. Nam, quæ in quærenda pecunia est exercitata, pro Deo mammonam colit, hoc est quæstui seruit. Deo autẽ grata esse non potest, neque eius cultui inseruire, cum

nequeat assiduè illum interpellare, ad parandam pecuniam mente animóque intenta: quoniam vbi est thesaurus, ibi & cor suum. Cogitat enim aliquò accedere quæstus gratia, vel quòd illa sua amica eius oblita est, & aliquem sermonem ad illam referre oportet. Quæ vero talia cogitat, nō potest orationi intenta esse, sed occurrenti cogitationi. Ideò quamuis aliquando pro aliquo orare velit, non exaudietur: non enim ex toto corde offert orationem Domino, sed distracta cogitatione. Quæ verò vult Deo intendere, intus sedēs cogitat quæ sunt Domini, diu noctúque incessābili ore offerens preces mundas. Vt igitur sapiētissima Iudith temperantiæ testimonio commēdata, diu noctúque supplicabat pro Israële Deo: *Iud. 9.* sic similis illi vidua continuatam pro Ecclesia interpellationem Deo offeret, quæ illam exaudiet: quoniam eius mens ad hoc solum fixa est, neque ad sumptuosam cupiditatem, neque ad insatietatem se proiicit. Huius casti sunt oculi, aures purgatæ, manus puræ, pedes quieti, os neque ad ingluuiem, neque ad loquacitatē paratum, sed loquens quantum est opus, capiēs quæ sunt solùm ad conseruandam naturam necessaria. Ita cùm grauis fuerit & sedata, grata erit Deo & simul ac „ petet aliquid, præueniet eam concessio. Adhuc „ enim te, inquit, loquēte, dicam, Ecce adsum. Talis cum sit, careat auaritia, superbia, turpi lucro, *Isa. 52.* ne sit insatiabilis, ne gulosa, sed continens, mitis, quieta, verecunda, pudens, domi sedens, psallēs, orans, legens, vigilans, ieiunans, ex omni parte cum Deo colloquia habens, canticis & hymnis:

lanam accipiens, aliis potius ministret, quàm ipsa ab aliis petat: memor commendatæ à Domino,
Luc. 21. in Euangelio viduæ, quæ cum ad templum accessisset, misit in gazophylacium duo minuta, hoc est quadrantem: quam intuitus cordis scrutator Christus Dominus, & magister noster dixit, Amen dico vobis, quòd hæc vidua plusquàm omnes in gazophilacium misit, quoniam omnes ex abundanti miserunt, hæc ex eo quod deest illi, totum quem habebat victum misit. Sanctas igitur viduas esse oportet, obedientes Episcopis, Presbyteris & Diaconis, eam Diaconissas venerantes, verẽtes, timentes, non libertate vtentes, neque contra mandatum aliquid facere volentes, præter sententiam Diaconi: veluti si pergere velit ad aliquem, vt apud eum comedat, & bibat, vel si ab aliquo quidpiam capiat. Quòd si iniussa aliquid horum fecerit, puniatur ieiunio, vel segregetur veluti temeraria.

Quòd non oportet ab indignis capere, neque viduam, neque Episcopum, neque alium fidelem.
Cap. VIII.

Qvid enim scit qualis sit ea, à qua accipit, vel à quali ministerio victum suppeditat? num de rapina, vel de aliquo non honesto studio? ignorat vidua quòd de vnaquaque harum rerum rationem Deo reddet, recipiens quæ Deo sunt indigna. Nam neque sacerdotes talis mulieris voluntariam oblationem vnquam recipient, veluti furis vel meretricis. Scriptum est enim, Non

concupiſces res proximi, & non offeres mercedem meretricis Domino Deo. Non eſt igitur à talibus capiendum, neque etiam ab excommunicatis. Sint autem viduæ paratæ ad obediendum iis, quæ eis à præpoſitis ſunt præcepta, & ad præſcriptum Epiſcopi faciant, veluti Deo obediẽtes. nã qui ab huiuſmodi excõmunicato, vel extra Synagogam eiecto accipit, & pro tali orat, qui in malis perſeuerare ſibi proponit, nec aliquando vult ad pœnitentiam redire, communicat cum eo in oratione, & offendit Chriſtum, qui impios declinat, & confirmat eum per indignam largitionem, & contaminat ſe cum eo, nõ ſinens illum ad pœnitentiam venire, vt ingemiſcat, & roget Deum. Deut.23.

Quòd non oportet mulieres baptizare: impium eſt enim, & à Chriſti doctrina alienum.
Cap. IX.

De mulieribus autem an hæ baptizare debeant, ſignificamus vobis, quòd non paruum periculum imminet eis, quæ hoc faciunt. Ideo non conſulimus: periculoſum eſt enim, imò iniquum & impium. Nam ſi mulieris caput eſt vir, is verò ad ſacerdotium promouetur, non eſt æquum opificium contemnere, & principium relinquentem, ad infimum corpus venire. Mulier enim viri corpus eſt, de coſta conflatum, ſubiectúmque illi, à quo eſt abſciſſum ad filiorũ pro- 1.Cor.15.

creationem. Ipse enim inquit, Tui dominabitur. Principium enim mulieris vir est, quoniam eius est caput. Quòd si in præcedentibus docere eas non permisimus, quomodo quis eas præter naturam sacra facere concedat? Hæc est enim inscitia ad Græcorum impietatem pertinens, fœminis deabus sacrificulas instituere. Sed non est Christi ordinationis proprium: nam si à mulieribus baptizandum fuisset, omnino Dominus à propria matre baptizatus fuisset, non à Ioanne: aut cùm nos ad baptizandum misit, vnà nobiscum ad id mulieres misisset. nunc autem id nusquam ordinauit, neque scriptum reliquit, cognoscens & naturæ conuenientiam, & rei ipsius decorum, vt qui naturæ auctor erat & ordinationis legislator.

Quòd non oportet laicum sacerdotale officium facere, baptisma, sacrificium, manus impositionem, & benedictionem.
Cap. X.

SED neque laicos concedimus aliquod sacerdotale munus exercere, veluti sacrificium, baptismum, manus impositionem, vel benedictionem magnam, siue paruam. Non enim sibi quis sumit honorem, sed qui vocatur à Deo. Nam per Episcopi manus datur hæc dignitas. Qui verò ad eam promotus non est, sed eam sibi vsurpat, Oziæ pœnam substinebit.

Quòd excepto Episcopo vel Presbitero, nemini ex reliquis clericis concessum est, sacerdotalia exercere: ordinare autem soli Episcopo conuenit: alij nemini. *Cap. XI.*

SEd neque reliquos clericos baptizare permittimus, veluti Lectores, Cantores, Ostiaros, ministros: sed solos Episcopos, & Presbyteros, ministrantibus illis Diaconis. Qui hoc ausi fuerint, Coritarum supplicium patientur. Non concedimus autem Presbyteros ordinare Diaconos, Diaconissas, Lectores, ministros, Cantores, Ostiarios, sed solos Episcopos: is est enim ordo, & harmonia Ecclesiastica.

Dehortatio ab Inuidia. *Cap. XII.*

DE Inuidia, obtrectatiõe, detractione, simultate, contentione antea dictum est vobis, quòd hæc à Christianis aliena sunt, maximè viduis: quoniam quidem agitator diabolus multiplex, variúsque cum sit, de non viduis triumphum quærit, veluti olim de Cain. Quædam enim viduas se esse dicunt, officia autem digna viduitate non faciunt, quemadmodum nec Cain fraterna iusta faciebat. Ignorant enim quòd non viduitatis nomen in regnum ipsas introducet, sed fides vera & opera sancta. Si verò aliqua nomen viduitatis possideat, aduersarii studia exerceat, viduitatis eius ratio non habebitur, sed re-

gno expulsa, ęterno supplicio tradetur. Audimus enim quasdam esse viduas obtrectatrices, inuidas, calumniatrices, dolentes aliorum commodis. Tales Christi non sunt, neque eius doctrinæ discipulæ. oportebat enim eas, cum conuidua ab aliquo vestitur, vel argentum capit, vel cibum, vel potum, vel calceamenta, videntes sororem recreatam dicere.

Quomodo oporteat viduas orare pro ministrantibus vitæ subsidia. *Cap. XIII.*

BENEDICTVS es Deus, qui consolatus es viduam: Benedic Domine & glorifica ministrantem ei & opus eius, vt ascendat in veritate ad te, & memor esto eius in bonum in die visitationis suæ. Et Episcopo, qui bene ministrauit & docuit, opportunam eleemosynam nudæ conuiduæ meæ fieri, addas gloriam, & des ei coronam gloriæ in die reuelationis visitationis suæ. Eodem modo vidua, quæ misęricordiam accepit, precetur pro eo, qui victum ipsi ministrauit.

Quòd non oportet gloriari, & efferre suum nomen eam, quæ fructificat secundum Domini ordinationem. *Cap. XIIII.*

ILLA tamen, quę benefecit, occultet proprium nomen, veluti sapiens, non canens tuba coràm

se, vt sit eleemosyna in occulto apud Deum, sicut
» dicit Dominus, Cũ facis eleemosynã, nõ cogno- *Matt.6.*
» scat sinistra tua quod facit dextera tua, vt eleemosyna tua sit occulta: & vidua oret pro eo, qui dedit. quicunque tandem ille sit, cùm sanctum Christi altare referat, & Pater in occulto vidẽs, benefacienti in aperto reddet. Sed quæ secundum Dei mandatum viduę viuere nolunt, exquirere studẽt, quæ sit illa quæ ministrauit, & quæ accepit, quod cùm cognouerint accusant ministrantem illam dicentes, Nesciebas quòd ego eram tibi vicinior, & quòd magis egebam quàm illa? Cur igitur anteposuisti eam mihi? Hæc dicit stulta, non intelligens non hominis voluntate id factum, sed diuino consilio. Nam cùm ipsa testetur se viciniorem & maiori inopia oppressam, magísque nudam fuisse, etiam animaduertere debuit, diuinam ordinationem, tacitámque, non accusantem præbitricem illam, domum ingredi, & in faciem procumbentem rogare Deum vt remittatur sibi peccatum. Deus enim facienti bonum præcepit, ne opus bonum peruulgaret. hæc autem illam accusauit quòd suum nomen non indicauit, vt illo cognito ad capiendum posset accurrere, ac non solùm accusauit, sed etiam illi maledixit, oblita eius, *Gen.12.*
qui dixit, Benedicens tibi, benedictus est: & ma- *Matt.10.*
» ledicens tibi, maledictus. Dicit autem Domi-
» nus, Cum intraueritis in domum, dicite, Pax
» huic domui: & si fuerit ibi filius pacis, pax vestra
» requiescet super eum: Si non fuerit dignus, pax vestra ad vos reuertetur.

Quòd indecorum est conuicio afficere proximum: alienum enim Christiano est maledicere. Cap. XV.

QVOD si pax ad eos redit, qui eam miserunt, cùm ipsa dignos non inuenerit, multo magis maledictum in caput illorum reuertetur, qui iniustè id miserunt, cùm non sit dignus vt in maledictum incurrat is, in quem est iactum. Nã qui inaniter conuicium facit, ipse sibi maledi-
Prou. 26. cit, vt ait Solomon, Quemadmodum aues vo-
Pro. 10. lant, & passeres, ita maledictum vanum, in neminem superueniet. & rursum dicit, Qui proferunt contumelias, insipientissimi sunt. Atque vt apis robore suo imbecilla, vbi aliquem percusserit, amittit aculeum, fitque sterilis: eodem modo vos iniuriam, quam in alios facitis, in vos ipsi recipitis. Lacũ enim aperuit, & effodit eum,
Prou. 26. & incidet in foueam, quam fecit. Qui fodit fo-
Eccle. 10. ueam proximo, incidet in eam. Igitur qui maledictum fugit, alteri ne maledicat. Nam quod in te fieri non vis, nec tu id in alium feceris. Quare castigate inobedientes: increpate inuerecundas: hortamini pusillanimes: confirmate infirmas: laudate in sanctitate ambulantes: benedicant potius, & non conuicientur: pacem componãt, & non excitent bellum. Quare nec Episcopus, nec Presbyter, nec Diaconus, neque alius quisquam de sacro numero, maledicto linguam contaminet, ne pro benedictione consequatur

maledictionem. Adhibeat autem studium diligentiámque, vt nec laicus maledictum proferat. Omnium enim curam suscipere debet Clericorum, virginum, viduarum, laicorũ. Ideo, ô Episcope, coadiutores vitæ tuæ, & iustitiæ operarios Diaconos Deo acceptos gratósque elige, quos ex omni populo probatos iudicas esse dignos, & ad vsus ministerii idoneos. Elige quoque Diaconissam fidelem & sanctam ad mulierum ministeria. nam accidit aliquando, cùm in aliquorum domos Diaconum ad mulieres mittere non potes, propter infideles, mittes igitur mulierem Diaconissam propter improborum cogitationes. nam ad multos vsus muliere Diaconissa indigemus: ac primùm cum illuminantur mulieres, Diaconus vngit frontem ipsarum oleo sancto, deinde Diaconissa eas abstergit. Nõ est enim necesse mulieres aspici à viris, sed solùm in manus impositione caput illius vnget Episcopus, quemadmodum sacerdotes, & Reges antiquo tempore vngebantur. non quòd, qui nunc baptizantur sacerdotes ordinantur, sed quòd à
» Christo Christiani dicũtur: regale sacerdotium, 1. Pet. 2.
» & gens sancta. Ecclesia Dei, columna & firma-
» mentum thalami sponsi: qui aliquando non populus, nunc autem dilecti & electi, super quos inuocatũ est nomẽ ipsius nouũ, vt testatur Isaias Isa. 62. propheta dicens, Et vocabunt populum nomen eius nouum, quod Dominus nominabit eum.

De diuina initiatione sancti Baptismi.
Cap. XVI.

TV ergo, Episcope, illa figura vnges caput illorum, qui baptizantur, siue ii viri sint, siue mulieres, oleo sancto in figuram spiritualis baptismi. Deinde vel tu Episcopus, vel tibi subiectus Presbyter sacram super ipsos dicens ac nominans inuocationem patris & Filij, & Spiritus sancti, baptizabis eos in aqua: ac virum suscipiat Diaconus, mulierem Diaconissa, vt decore traditio infrangibilis sigilli administretur. Postea Episcopus liniat baptizatos vnguento.

Quam causam habeat baptismus in Christum cum assignatione causæ eorum, quæ in eo dicuntur, ac fiunt.
Cap. XVII.

DATVR igitur baptismus in mortem Iesu, aqua pro sepultura: oleum pro Spiritu sancto: sigillum pro cruce: vnguentum est confirmatio professionis, mentio fit Patris vti causæ & mittentis: Spiritus sancti vti testis: demersio significat quòd commorimur: emersio quòd resurgimus. Pater qui est super omnia Deus, Christus vnigenitus Deus, dilectus Filius, gloriæ Dominus, Spiritus sanctus, Paracletus, qui à Christo mittitur & ab illo docetur, & illum prædicat.

Qualis esse debeat is, qui initiatur.
Cap. XVIII.

QVI baptizatur sit ab omni impietate alienus, mortuus peccato, amicus Dei, hostis

Diaboli,hæres Dei Patris,cohæres filij sui, qui abrenunciauerit Satanæ & Dæmonibus,& fraudibus suis, castus, mundus, sanctus, pius,filius Dei orans tanquàm filius patrem & dicens vti à communi fidelium conuentu in hunc modum, Pater noster,qui es in Cœlis,sanctificetur nomẽ tuum:Fiat voluntas tua sicut in Cœlo & in Terra . Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie,& dimitte nobis debita nostra , sicut & nos dimittimus debitoribus nostris:Et ne nos inducas in tentationem,sed libera nos à malo. Quoniam tuum est regnum, virtus, & gloria in sæcula.Amen. Pater noster

Qualis debeat esse Diaconus.
Cap. XIX

SINT Diaconi nulla ex parte reprehendendi, quemadmodum & Episcopus:tantùm sint faciliores,accommodati ad multitudinem Ecclesiæ,vt infirmis ministrare valeant,veluti operarii, qui pudore non deterreantur. Ac mulier quidem mulieres curare studeat:vterque nunciandi, cursandi,ministrandi, inseruiendi officia absoluat, vt de Domino Isaias dicebat iis verbis, Iustifica *Isa. 53.* iustum bene seruientem multis. Vnusquisque » igitur suum locum agnoscat, & eum expleat di- » ligenter, concorditer, vnanimiter, cognoscens Diaconatus mercedem. Sint Diaconi à pudore alieni in ministrãdo egentibus,quẽadmodũ Dominus noster nõ venit ministrari,sed ministrare, & dare animã suã in redemptionẽ pro multis. Idem ipsos facere oportet:quanquàm animã pro

fratre exponere opus foret, nolint dubitare: nam Dominus & Saluator noster Iesus Christus non dubitauit animam suam ponere (vt ipse inquit) pro amicis suis. Quòd si cœli & terræ Dominus omnia propter nos pertulit, quomodo vos ministrare indigentibus verebimini? cùm eius imitatores esse debeatis, qui seruitutem, paupertatem, plagas, crucem propter nos est passus. Quare oportet vos quoque vti Christi imitatores in-
Mat. 20. seruire fratribus. Qui vult enim (inquit) inter vos
" esse magnus, sit vester minister. Et qui vult inter vos esse primus, sit vester seruus: Ita enim ille opere præstitit vt inseruiret multis, nō sermone, nam cum accepisset linteum præcinxit se, deinde misit aquam in pleuim, nobísque recumbentibus accedens, omnium nostrum lauit pedes, & linteo abstersit. Quod faciens demonstrabat nobis fraterni amoris charitatem, vt nos quoque inter nos idem faceremus. Cum igitur Dominus noster ac magister adeo semet exinaniuerit, qua ratione vos pudebit idem facere in infirmos, & imbecillos fratres, cùm sitis operarij veritatis, & pietatis patroni? Ministrate igitur amanter, non murmurantes, nec discordias excitātes: nō enim propter homines hæc facitis, sed propter Deum, & ministerij mercedem ab illo consequemini in die visitationis vestræ. Necesse est igitur vos Diaconos omnes inuisere, qui quidē visitatione opus habent, & de oppressis referre Episcopo vestro. Vos enim anima eius sensusq; esse debetis, prompti, & obedientes in omnibus rebus ei, vti Episcopo vestro & patri, ac magistro.

Quòd à tribus, vel duobus Episcopis debet ordinari Episcopus, & non ab vno: irritum est enim.

Ca. XX.

EPISCOPVM mandamus ordinari à tribus Episcopis, vel ad minus à duobus: non licere autem ab vno vobis constitui: nam duorum vel trium testimonium firmius, tutiúsque existit. Presbyterum, & Diaconum, & reliquorum clerum ab vno Episcopo. Nec Presbyterum neque Diaconum iubemus ordinare ex laicis clericos, sed Presbyterum tantùm docere, offerre, baptizare, benedicere populo: Diaconum ministrare Episcopo, & Presbyteris, hoc est, diaconatum exercere, non tamen reliqua peragere.

Presbiteri officia
Diaconi officia

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM B. CLEMENTE ROMANO AVCTORE,

LIBER QVARTVS.

De Orphanis. *Cap.* *I.*

SI Quis Chriſtianus Orphanus fiat, ſiue puer, ſiue virgo, bene erit ſi aliquis ex fratribus carens liberis puerum ſuſcipiat, & filij loco habeat. virginem verò, qui filium habuerit ducendæ vxori idoneum, ei in matrimonium collocet: hoc enim qui faciunt, opus magnum præſtant, orphanorum patres facti, & à Domino Deo conſequentur huius officii mercedē. Quòd ſi quis ſecundum gratiam hominum ambulans deſpexerit, cum ſit diues, orphanatus membra, orphano quidem prouidebit orphanorũ pater, & viduarum iudex: illi verò occurret aliquis, qui ipſius parſimoniam deuorabit: fietque in illum, quod dicitur, Quæ non comederunt ſancti, comederunt Aſſyrij ſicut Iſaias dicit, Viduam veſtrá coràm vobis, alieni deuorant eam.

Iſa. 1.

Quomodo Episcopus debeat orphanis prouidere. *Cap. II.*

VOS, Episcopi, sollicitì estote de eis alendis, in nullo deficientes, orphanis præstantes munera parentum, viduis virorum, adultis nuptias, artifici opus, infirmo misericordiam, esurienti cibum, sitienti potũ, nudis vestitum, ægrotis medicinam, in carcere inclusis opem. Præterea verò maiorem curam de orphanis suscipite, ne quid illis desit: virgini quoad ad nubilem ętatem perueniat, & eam in matrimonium fratri detis: puero vt sit subsidium, quo artem discat, & alatur ex ministerio: vt cùm in arte profecerit, tunc possit artis instrumenta sibi emere, ne amplius molestus sit veræ fratrum erga se charitati, sed sibi suppeditet. Etenim verè beatus dicendus est is, qui cum possit sibi in sumptus ministrare, orphani, viduæ, & aduenæ locum non occupat.

Quibus debeant subsidia ministrari secundum Domini mandatum. *Cap. III.*

QVONIAM & Dominus beatiorem esse dixit eum, qui dat, quàm qui accipit. Etenim rursum ab eo dictum est, Væ habentibus, & in hypocrisi accipientibus, vel iis, qui sibi opitulari valent, & ab aliis accipere volunt, vterque reddet rationem domino Deo in die iudicii. Nam qui vel propter pupillarem ætatem, vel propter senectutis imbecillitatem, vel propter morbi casum, vel propter filiorũ numerũ capit, nõ solùm Act. 20.

reprehendẽdus non est, sed etiam laude dignus cẽsetur. Pro altari enim Deo dicato existimatus, à Deo honorem consequetur, diligenter & assiduè pro iis, qui ei præbent, preces fundens, qui non segniter accipit, sed doni quoad potest gratiam refert per orationem. Talis igitur homo in vita æterna à Deo beatitudinem consequetur. Qui verò de suo habet, & propter hypocrisim capit, vel propter inertiam, cùm tamen laborando aliis opem ferre debuisset, Deo pœnas dabit, quoniam pauperum escam surripuit.

De Auaritia. Cap. IIII.

NAM qui argẽtum habet, & aliis non impartitur, nec ipse vtitur, serpentis locum obtinet, quem aiunt in thesauris dormire: & de eo vera est Scriptura, quæ ait, Cõgregauit diuitias, ex quibus non comedet, & nihil ei proderunt pereunti à vindicta. Non enim iuuabunt, inquit, existentes in die iræ: nam qui talis est, in Deum non credit, sed in aurum, existimãs illud Deum, & in illo confidens. Veritatis hypocrita is est, personarum acceptor, perfidus, dissimulator, timidus, debilis, leuis, facilis, morosus, tristis, sibi infestus, nemini amicus: huius pecuniæ peribũt, & vir aduena eas consumit, vel à viuo sublatas, vel illo mortuo perceptas: diuitiæ enim iniustè congregatæ euomentur.

Eccle. 6.

Prou. 11.

Cum quali timore oporteat dominicarum collectarum participem esse. Cap. V.

MONEMVS igitur viduas & orphanos, vt cum omni timiditate, ac verecundia percipiant de iis, quæ ipsis præbētur, gratiásque agant Deo, qui dat esurientibus escam, & in eum oculos attollant. Quis enim, inquit, vestrum comedet, vel quis bibet sine ipso? Ipse enim aperit manum suam, & implet omne animal benedictione, frumentum adolescentibus, & vinum virginibus, & oleum in hilaritatem viuētium, fenum iumentis, herbam seruituti hominū, carnes bestiis, semina auibus, & omnibus accōmodatam escam. Ideo, inquit Dominus, Videte volatilia cœli, quoniam non seminant, neque metunt, neque congregant in horrea, & Pater vester nutrit illa: nónne illis meliores estis vos? Nolite igitur esse solliciti dicentes, Quid comedemus, quid bibemus: nouit enim Pater vester, quòd iis omnibus indigetis. Cum igitur tanta prouidentia vobis consulat, bonáque ab illo percipiatis, laudibus efferre debetis orphanum & viduam suscipientem, omnipotentē Deum per dilectum filium eius Iesum Christum Dominū nostrum, per quem gloria Deo in spiritu & veritate in sæcula Amen. *Matt.6.*

Quorum oblationes recipiendæ sint, & quorum non sint. Cap. VI.

EPISCOPVM scire oportet quorum debeat recipere fructus, & quorū non debeat. Cauendi enim sunt illi in capiendo caupones: non iustificabitur enim caupo à peccato. De iis Isaias improperans Israëli dicebat, Caupones tui mi- *Eccl.26.* *Isa.1.*

» ſcent vinum aqua. Fugienda quoque ſunt ſcorta: non offeres enim Domino mercedem meretri-
Deut. 23. cis. Rapaces quoque vitādi, & rerum alienarum cupidi, & adulteri: abominabilia enim horum ſacrificia ſunt apud Deum. Sed etiā opprimentes viduas, & orphanum affligentes, & carcerem implentes innocentibus. Illi quoque, qui ſeruos ſuos malè tractant, verberibus inquam & fame, atque acerba ſeruitute; fugiendi quoque ſunt tibi, ô Epiſcope, ij, qui ciuitates totas perdūt, quorum oblationes ſunt abominandæ. Vitabis quoque deceptores, & Rhetores iniuriā defendentes, idolorum artifices, fures, iniuſtos, publicanos, pondera & menſuras fraudantes, militem calumniatorem non contentum ſtipendiis, ſed pauperes concutientem. Homicidam quoque & carnificem, iudicémque iniuſtum, rerum euerſorem, hominum inſidiatorem, in ſceleribus verſatum, ebrium, blaſphemum, cinædum, fœneratorem, denique quemcunque improbum & Dei voluntatis aduerſarium: quoniam inquit Scriptura, tales homines apud Deum eſſe abominabiles. Nam qui ab iis aliquid capiunt, & alunt de eo viduas, & orphanos, rei in iudicio Dei efficientur: quemadmodum Adonias in libro Re-
3. *Reg.* 13. gnorum, Propheta cùm Deo non paruiſſet: pa-
» némque comediſſet, & aquam bibiſſet in loco à
» Domino prohibito, propter impietatem Hiero-
» boami, à Leone eſt interemptus. Nam viduæ panis labore partus iuſtior eſt, quamuis paucus & exiguus, eo, qui de iniquitate & calūnia quæritur, quamuis multus ſit, & elaboratus. Inquit

» enim Scriptura, Melius est modicum iusto, super *Psal. 36.*
diuitias peccatorum multas. Quòd si ab impiis
pasta vidua, & satura facta, pro eis supplicauerit,
non exaudietur, quoniam scrutator cordiũ Deus
" cum iudicio pronuntiauit de impiis dicens, Si *Isa. 15.*
" steterit Moses & Samuel ante faciem meam pro
" eis, non exaudiam ipsos: & tu ne ores pro populo isto, & noli misereri eorum, & non accedas ad me pro ipsis, quoniam non exaudiam te.

Quòd indignorum oblationes quousque ij tales manserint, non modò Deum non placant, sed potius contrà illum ad iram prouocant. Cap. VII.

VERVM etiam ij, qui in peccatis versantur, nisi pœnitentiam egerint, non solùm non exaudiuntur, cum supplicãt, sed etiam Deum irritant, in memoriam ei reducẽtes suam improbitatem. Vitate igitur talia ministeria, tãquàm canis pretium, & mercedem meretricis. Vtrunque enim in lege est prohibitũ: nam nec Eliseus ab Azaele munera allata accepit, neque Achias à Ieroboamo. Quòd si Dei Prophetæ ab impiis oblata munera reiecerunt: item vos reiicite, ô Episcopi. Sed etiam Simon Magus mihi Petro, & Ioanni pecuniam afferens, conatus est pretio inæstimabilem gratiam emere, quibus reiectis, execrationibus perpetuis illum deuinximus, quoniam donum Dei non beneuolentia erga Deum, sed
Deut. 23.
4. Reg. 8.
3. Reg. 11.
Act. 8.
» pecunia existimauit possideri. Fugite ergo obla-
» tiones altaris Dei à mala conscientia prouenien-

Isa.54. tes, quoniam, Abstine te, inquit, ab iniusto, &
» non timebis, & pauor non appropinquabit tibi.

Quòd præstat de proprio labore viduis suppeditare, quamuis pauca, & exigua, quàm ab impijs multa, & magna: præstat enim fame perire, quàm ab impijs oblationem accipere.

Cap. VIII.

SED si dicatis quòd ij sunt, qui eleemosynas dant, à quibus nisi capiatur, non erit, vnde viduis ministretur, & inopes populi alantur: audietis à nobis quòd ideo accepistis donum Leuitarum, vt suppeditaretis, & vobis, & egẽtibus, ac ne inopia laborantes ab improbis caperetis. Quòd si adeò egebunt Ecclesiæ, præstat perire, quàm ab inimicis Dei aliquid capere in contumeliam & irrisionem amicorum eius. Nam de
Psa.140. iis Propheta dicit, Oleum peccatoris non impinguet caput meum. Probationẽ igitur talium facite, atque ab iis, qui sanctè viuunt, capite, & oppressis præbete, ab iis, qui foris sunt, nolite capere, priusquàm Ecclesiæ membra efficiantur. quòd si desit quod detur, significa fratribus, ex quorum collectis ministra orphanis, & viduis in iustitia.

Quòd oportet incitari populum à sacerdote ad benefaciendum pauperibus, vt sapiens Solomon dicit.

Cap. IX.

„ DIC populo tuo quæ sapiens Solomon ait, *Prou. 3.*
„ Honora Dominum de tuis iuſtis laboribus,
„ & primitias da illi de tuis fructibus iuſtitiæ, vt
„ impleantur horrea tua repletione frumenti, vino torcularia tua redundent. Quare de iuſto labore fidelium alite, & veſtite inopes, & quæ ex eo, vt ante dictum eſt, cogitur pecunia, ſtatuite vt conferatur in redemptionem ſanctorum, liberantes ſeruos, captiuos, vinctos, ignominia notatos, damnatos propter nomen Chriſti de Tyrannorum ſententia ad monomachias & ad
„ mortem. Inquit enim Scriptura, Libera qui du- *Prou. 24.*
„ cuntur ad mortem, & redime occiſos, ne parcas.

Conſtitutio vt ſi quis impius vi obtrudat pecuniam ſacerdotibus, in ligna, & carbones eam conſumant, & non in victum.

Cap. X.

SI neceſſe ſit aliquando ab aliquo impio inuitos pecuniam capere, in ligna & carbones illam conſumite, ne vidua, vel orphanus de ea ſumens, cogatur præter phas cibum, vel potum ſibi emere: æquum eſt enim talia quæ ab impiis veniunt, ignis pabulum, non piorum eſcam fieri. Hæc quoque lex præcipit, quæ ſacrificium ſerotinũ non comedendum appellat, & igni conſumi iubet: non enim ſua natura mala ſunt, quæ offeruntur, ſed ſententia illorum, qui illa adducunt. Hoc verò præcipimus, ne omnino vitemus illos, qui ad nos accedũt, cùm ſciamus con- *Leu. 19.*

ſuetudinem ſæpè piorum impiis vtilem eſſe, obeſſe tantùm cultus, & ſuperſtitionis ſocietatem. Hæc hactenus, dilecti, dicta ſint vobis propter cautionem veſtram.

De Parentibus, & filijs. Cap. XI.

PATRES inſtituite filios veſtros in Domino, educantes eos in diſciplina atque præceptis Domini, erudientes in artibus idoneis, atque accommodatis verbo, ne otio laſciuientes, & à parentibus non correpti, atque ante tempus libertatem adepti, honeſtati aduerſentur. Quare ne vereamini eos grauiter caſtigatos corripere: non enim occidetis eos cum caſtigatis: quin potius ſeruatis illos, vt Solomon in Sapientia inquit,
Prou.23. Caſtiga filium tuum, & requieſcere te faciet, hic
» enim erit tibi bonæ ſpei: tu enim virga percuties
» eum, animam autem eius à morte liberabis, &
» idem, Qui parcit baculo, odit filiũ. Et alio in lo-
Prou.13. co, Tunde latera ipſius dum eſt infans, ne ali-
» quando induratus non obediat tibi. Qui igitur
Eccl.30. negligit admonere & caſtigare filium, eum odio
» habet. Docete ergo filios veſtros ſermonẽ Domini, corripite verberibus, obſequẽtes facite ab infantia, erudientes eos ſacris literis veſtris, diuiníſque: atq; in omni diuina Scriptura inſtituentes, attendentes, ne in vos poteſtatem habeant præter veſtram ſententiam, cum æqualibus in conuiuiũ non permittentes eos cõferre. Ita enim in intemperãtiam labentur & in fornicationem incident. Et ſi parentum incuria id patientur, genitores rei illarum animarum fient. Si enim ne-

gligentia parentum filij cum intemperantibus peccati consuetudinē habebunt, non solùm ipsi intemperantes erunt, sed etiam pro eis parentes iudicabuntur. Ideo date operam vt cùm ad adultam ætatem peruenerint, matrimonio iungantur, ne illi feruore ætatis in consuetudinem fornicandi incurrant, cuius vos in die Iudicij rationem Domino Deo essetis redditurі.

De Seruis, & Dominis. Cap. XII.

DE Seruis quid præterea dicere possumus, nisi quòd seruus beneuolentia prosequatur Dominum, quamuis impium, quamuis improbum? non tamen concordiam cum eo habeat religionis. Et Dominus diligat seruum, ac quamuis illo prestet, tamen se æqualem iudicet quatenus homo existit. Qui fidelem habet Dominū, saluo eius dominio, diligat vt Dominum, vt eiusdem fidei consortem, vt patrem, non vt seruus ad oculum, sed vt Domini studiosus, & amans: sciens Deum sibi redditurum seruitutis mercedem. Eodem modo Dominus fidelem habens seruum, salua sibi seruitute, diligat vt filium, vel vt fratrem propter fidei societatem.

In quibus oporteat subiectos esse mundanis potestatibus. Cap. XIII.

OMNI Regno, ac Magistratibus subditi estote in eo, quod Deo placet, tanquàm Dei ministris, & impiorum vltoribus: timorē illis debitum præstate, omne vectigal, omne tributum,

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM B. CLEMENTE ROMANO AVCTORE,

LIBER QVINTVS.

De Martyribus. Caput I.

SI QVIS Christianus propter nomẽ Christi, & charitatẽ erga Deum, ac fidem ab impiis ad ludos, aut ad bestias, aut ad metallum fuerit damnatus: illum ne deseratis, sed de labore atq; sudore vestro illi in victum mittatis, & militibus in stipendium, vt subleuetur, & cura aliqua colatur, atque, quantum in vobis est, ne ærumnis prȩmatur beatus frater vester. Nam qui propter nomen Domini Dei condemnatur, is Martyr sanctus est, frater Domini, filius Altissimi, habitaculum Spiritus sancti, per quem vnusquisque fidelis illuminationem gloriæ sancti Euangelij accepit, eo quòd meruit incorruptibilem coronam martyrij passionum ipsius, & societatem sanguinis ipsius, cõfiguratus morti Christi in adoptionem filiorum.

» riui enim & dediſtis mihi manducare: ſitiui, &
» dediſtis mihi bibere: hoſpes eram, & collegiſtis
» me: nudus, & cooperuiſtis me: infirmus eram,
» & viſitaſtis me: in carcere eram, & veniſtis ad
me. Tunc reſpondebunt ei iuſti dicentes, Domine quando vidimus te eſurientem, & aluimus: vel ſitientem, & dedimus tibi bibere: quando te vidimus nudum, & cooperuimus: vel infirmum, & viſitauimus: quando te vidimus hoſpitem, & collegimus: vel in carcere, & acceſſimus ad te? Et reſpondens dicet eis, Quod feciſtis vni ex iis fratribus meis minimis, mihi feciſtis. Et ibunt ij in vitam æternam. Tunc dicet iis, qui à ſiniſtris erunt, Diſcedite à me maledicti in ignem æter-
» num, qui eſt paratus Diabolo, & angelis ſuis.
» Eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare:
» ſitiui, & non dediſtis mihi bibere: hoſpes eram,
» & non collegiſtis me: nudus, & non cooperui-
» ſtis me: infirmus, & in carcere, & non viſitaſtis
» me. Tunc reſpondebunt & ipſi dicentes, Domine quando te vidimus eſurientem, vel ſitientem, vel hoſpitẽ, vel nudum, vel infirmum, vel in carcere, & non miniſtrauimus tibi? Tunc reſpondebit eis dicens, Amen dico vobis, Quod non
» feciſtis vni ex iis minimis, nec mihi feciſtis: &
» ibunt ij in ſupplicium æternum.

Quòd fugienda eſt falſorum fratrum conſuetudo, quando perſeuerant in malitia. Cap. III.

SI QVIS dicens ſe fratrem eſſe, deceptus à Diabolo malum fecerit, conuictúſque, morti

» veſtra multa eſt in cœlis. Sic enim perſecuti ſunt
» Prophetas ante nos. Et rurſum, Si me perſecu- *Ioan.15.*
» ti ſunt, & vos perſequentur. Et deinde, Si perſe-
» quentur vos in hac ciuitate, fugite in aliam, quo-
» niam in mundo tribulationem habetis. Tradent
» enim vos in Synagogas, & ante Præſides, & Re-
» ges ducemini propter me in teſtimonium ipſis.
» Et qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus
erit: nam qui propter fidem perſecutionem patitur, & illi teſtimonium exhibet, ac perſeuerat, is re vera homo Dei eſt.

Quòd tremenda, & exitiabilis res eſt negare Chriſtum. Cap. V.

QVI ſe Chriſti eſſe negat, ne hominibus ſit in odio, & ſuam animam magis diligit, quàm Dominum, in cuius manu ſpiritus eius eſt poſitus, is denique miſerabilis, atque infœlix eſt: nefarius, & abominandus, qui hominibus amicus eſſe vult, Deo inimicus: partem habens non ampliùs cum Sanctis, ſed vnà cum execratis: qui in locum regni benedicti expetit ignem æternum, paratum Diabolo & angelis eius: & qui non ampliùs ab hominibus odio habetur, ſed à Deo repellitur, & à conſpectu ipſius eiicitur.
» Nam de hoc locutus eſt Dominus dicens, Qui *Mat.10.*
» negauerit me coràm hominibus, & erubuerit
» nomen meum, negabo & ego ipſum, & erube-
» ſcam coràm Patre meo, qui eſt in cœlis. Et ite-
» rum nobis diſcipulis inquit, Qui amat patrem
» vel matrem ſupra me, non eſt me dignus, & qui

mortem indecoram, quid est causæ cur nos eius passiones non imitemur, deserámusque præ eo vitam ipsam præstante illo nobis patientiam? Ille enim propter nos, nos propter ipsosmet patimur: non enim nobis opus habet ipse, sed nos illius misericordia indigemus. Solùm autem à nobis fidem germanam liberámque flagitat. In-
" quit Scriptura, Si iustus es quid dabis ipsi? vel *Iob.35.6.*
" quid de manu tua accipiet? viro, qui est similis tui
" impietas tua & filio hominis iustitia.

Quòd non debet fidelis se periculis exponere, neque propter ignauiam timere, sed cautè fugere, & si in discrimen incidat, certare propter repositam coronam. *Cap. VII.*

RENVNCIEMVS ergo parentibus, consanguineis, amicis, vxori, filiis, possessionibus, denique omni vitæ, si quidem aliquid horũ impediat pietatem. Oportet enim orare nos ne intremus in tentationem. quòd si ad martyrium vocemur, constanter cõfiteri pretiosum nomen, ac si propter hanc causam supplicio afficiamur, lætemur, quòd ad immortalitatem properamus, persecutionẽ patientes nolimus quasi in re noua obstupescere, ne diligamus præsens sæculũ, nec humanas laudes, neque principũ gloriam atque honorem more quorundam Iudæorum, qui Domini opera admirantes, metu Pontificum & reliquorũ principũ, in eum non credebãt: Dilexe- *Ioan.12.*

lætus discedat: passio enim, quam pro Christo sustinet, cedet ei veriorem baptismum, quoniam ipse re ipsa commoritur Christo, alij in figura. Gaudeat igitur quòd imitatur magistrum,
» quoniam de eo mandatum habemus. Perfectus sit omnis sicut magister eius: magister autẽ eius, *Luc. 6.*
ac noster Iesus Dominus propter nos cæsus est, maledicta pertulit, & contumelias cum longanimitate, sputa, & alapas accepit, post flagella cruci affixus est, aceto & felle potatus, perficiens om-
» nia, quæ de se scripta erant. Dixit Deo Patri, In
» manus tuas cõmendo spiritũ meum. Quare, qui illius discipulus esse cupit, æmuletur eius certamina, imitetur patientiã: sciens quãuis ab hominibus igne comburatur, nihil tamẽ se passurum, veluti illi tres pueri. quòd si patiatur aliquid, tamen præmium à Domino consequetur, fidẽ habens vni, & soli vero Deo, ac patri per Iesum Christum magnum Pontificẽ, & redemptorem animarum, certaminúmque remuneratorem, Cui gloria in sæcula Amen.

De Resurrectione. Cap. VIII.

IPSE enim nos exitabit omnipotens Deus per Dominum nostrum Iesum Christum, propter promissionem ipsius veram: exitabit autem cum omnibus, qui à principio dormierunt, tales quales modò sumus præsenti figura, nil mancum habentes, nec corruptioni obnoxium: quoniam immortales resurgemus. Quamuis enim in mari moriamur: quamuis in terra discerpamur: quamuis à feris, vel ab auibus laniemur, ta-

men excitabit nos virtute sua: quoniam Mundus
Luc. 21. totus Dei manu continetur. Capillus, inquit, ex
" capite vestro nō perit. Ideo monet nos inquiēs,
" In patientia vestra possidete animas vestras. De
Dan. 12. resurrectione autem mortuorum, déque Martyrum
" remuneratione, Gabriel Danieli inquit,
" Et multi de iis, qui dormierunt, de terræ puluere
" resurgent: alii enim in vitam æternam, alii in
" turpitudinem & opprobrium æternum. Et intelligentes
" fulgebunt quasi sol, & quasi firmamentum, & stellæ. Quasi luminaria splendorem habituros Sanctos prædixit Sanctis. Gabriel, ipsos enim intelligere veritatem testatur, & sacrum nomen eius. Non solùm autem Martyribus promisit resurrectionem, sed etiam omnibus hominibus iustis, atque iniustis, piis, atque
Eccl. 12 impiis, vt singuli pro meritis pendant. Adducet
" enim, inquit, Deus vniuersam creaturam in iudi-
" cium in omni neglecto, siue bonum id fuerit, siue malum. Hanc resurrectionem non creden-
" tes Iudæi olim dicebant, Aruerunt ossa nostra, &
Ezec. 37. dissensimus. quibus Deus respondens dicit, Ecce
" ego aperio tumulos vestros, & educam vos ex
" ipsis, & dabo spiritum meum in vobis, & viue-
" tis, & cognoscetis, quoniam ego Dominus lo-
" cutus sum, & faciam. Et per Isaiam inquit, Re-
Isa. 26. surgent mortui, & excitabūtur qui sunt in sepul-
" chris: & lætabuntur quiescentes in terra, quo-
" niam ros tuus medicina ipsis est. Multa alia de resurrectione dicta sunt, & de iustorum in gloria permansione, déque impiorum supplicio, casu, auersione, pœnæ, infamia, ignæ æterno, verme

non pereunte. Quòd verò si voluisset homines immortales manere, hoc facere potuerit: ostendit in Enoch, & in Helia, quos mortem experiri non permisit. Item quòd potuerit quolibet tempore, si voluisset, eos in vitam reducere, id facere, & per se, & per alios, manifestum fecit, cùm filium viduæ per Heliam excitauit, & Sunamitidis filium per Helissæum. Persuasi autem sumus mortē, supplicium non esse, ex eo quòd sancti eam sunt passi: imò ipse sanctorum Dominus Iesus Christus vita fidelium, & resurrectio mortuorum. Quare veluti in magna ciuitate versantibus nobis, post certamina, inducit breuis temporis dissolutionem, vt postea vnumquemque in vitam excitatum vel reprobet, vel coronet. Nam qui Adæ & reliquorum corpora ex terra coägmentauit, post dissolutionem ea reparabit, quoniam debetur hæc res rationali hominum naturæ: Perpetuitatem inquam. qui igitur corpus dissoluit, idem restituet. Et qui dixit quòd accepit Dominus puluerem de terra, & formauit hominem, & inspirauit in faciem eius spiritum vitæ, & factus est homo in animam viuentem: & qui post inobedientiam dixit, Terra es, & in terram reuerteris. Idem postea nobis resurrectionem promisit. Audient enim, inquit, qui sunt in monumentis vocem filij Dei, & qui audiuerint, viuent. Præterea credimus resurrectionē futurā, ex Domini resurrectione: Ipse enim, qui Lazarū quatriduanū in vitā reduxit, & Iairi filiam, ac viduæ filium, seq; ipsum etiā mandato Patris tertia die excitauit, quod est pignus & ar-

Gen. 2. *Gen. 3.* *Ioan. 5.* *Matt. 9.*

tur. Quanquàm aiunt in vnica specie* se resurrectionem ostendere, non credentes iis, quæ ipsimet narrant. Aiunt enim auem quandam esse soligenam, vberem præbentem resurrectionis demonstrationem, quam dicunt comparem nõ habere: solámque in Mundo reperiri, Phœnicem appellant: narrántque eam post quingentesimum annum in Aegyptum aduolantem, secúmque copiam cinnamomi, casiæ, xylobalsami adducentem, in loco, qui dicitur, Solis ara, consistere, ibíque conuersam ad aspectum Solis, ei (vt aiunt) supplicem sponte conflagrare, redigíque in puluerem. Ex cineribus autem vermem existere, eúmque concalefactum, in nouam phœnicem formari, alitémque factum in Arabiam, quæ est vltra Aegyptiacum saltum, aduolare. Cum ergo (vt ipsi aiunt) per auem rationis expertem, probetur resurrectio, cur temerè nostratia calumniantur, cum fateamur, qui potentia sua effecit, vt quod non erat, esset, eum quoque facere posse vt id post eius interitum restituatur? Nam propter hanc persuasionem verbera, persecutiones, mortes perferimus. nam frustrà ea didicissemns, nisi firmiter nobis hærerent ea, quæ aliis prædicanda suscepimus. Quẽ-

" admodum igitur credimus Mosi dicenti, In principio fecit cœlum, & terram: & cognoscimus, non materiæ inopia, sed voluntate sola Christum, quæ constituit, ea produxisse cœlum inquam, terram, mare, lumen, noctem, luminaria, astra, volatilia, aquatica, quadrupedia, reptilia, plantas, herbas: eodem modo excitabit nos

ſua voluntate, ope aliena non indigens. Eiuſdem enim facultatis munus eſt, producere mundum atq; mortuos excitare. Atque tunc quidem hominem, qui nullus erat, ex diuerſis conſtantem rebus effecit, data ei anima de nihilo: nunc autem exiſtentibus animis, diſſoluta corpora reſtituet. Rerum enim manentium eſt reſurrectio, non in nihilum redeuntium. Ille igitur, qui prima corpora de nihilo effecit, ex iiſque varias naturas compoſuit, idem mortuos vita reddita excitabit. Nam qui in vtero hominem de puſillo ſemine fingit, animámque illi nondum exiſtentem, creat, & (vt ipſe inquit quodam in loco Ieremiæ) Antequàm te formarem in vtero, noui

Ier.1. *Zac.12.*

te. Et alio in loco, Ego Dominus firmans cœlum, & fundans terram, & formans ſpiritum hominis in eo. ideǒ ipſe omnes homines excitabit, cùm eius ſint opera, quemadmodum diuina Scriptura teſtatur dixiſſe Deũ vnigenito Chriſto, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Et fecit Deus hominem, ſecundum imaginem Dei fecit illum, maſculum & fœminam fecit eos. Et diuiniſſimus & patientiſſimus Iob. de quo Scriptura ait, quod ſcriptum eſt eum reſurrecturum cum iis, quos Dominus ſuſcitabit, ſic inquit ad Deum, Nonne ſicut lac mulſiſti me, & ſicut caſeum me coagulaſti? pelle, & carnibus veſtiſti me, oſſibus, & neruis compegiſti me. vitam & miſericordiam poſuiſti apud me, & viſitatio tua cuſtodiuit ſpiritum meum. Hæc habens in me ipſo, ſcio quòd omnia potes. Ideo inquit Saluator ac magiſter

Gen.1. *Iob.10.*

noſter Ieſus Chriſtus, Quod hominibus eſt impoſſibile, Deo poſſibile eſt. Dicítque Deo chariſſimus Dauid, Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me. Et iterum, Tu noſti figmentum noſtrum. Et deinceps, Tu plaſmaſti me, & poſuiſti ſuper me manũ tuã. Mirabilis facta eſt ſcientia tua, ex me confortata eſt, non potero ad eã. Imperfectum meũ viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes ſcribentur. Sed etiam Iſaias illi ſupplicãs dicit, Nos lutum, & tu fictor noſter. Quare ſi opus eius homo eſt per Chriſtũ effectus, omnino mortuus per eum reſurget, vel ad rectè factorum præmia, vel ad ſcelerũ ſupplicia. Quod ſi Iuſtitia iudicat veluti legiſlator, quẽadmodũ impios punit, ita ſeruat fideles, atq; eos, qui pro Chriſto ab hominibus ſunt interfecti, alios quaſi aſtra decorãs, alios quaſi luminaria illuſtrãs, ſicuti Danieli dicebat Gabriel. Quare cùm fideles Chriſti diſcipuli omnes ſimus, eius promiſſionibus credimus. verus eſt enim qui promiſit. Dicit autem beatus Propheta Dauid, Fidelis Dominus in omnibus ſermonibus ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis. Nam qui de Virgine ſibi corpus parauit, is reliquorũ hominũ inſtituit originẽ, qui ipſe ſe è mortuis excitauit, is omnes ſepultos in vitã reuocabit: qui ex vno grano multum tritici de terra excitat, & abſciſſæ arbori regermínantes ſurculos reſtituit, & arefactæ virgæ Aaron reddidit viriditatem, ille ipſe nos quoque ſuſcitabit in gloria: & qui paralyticum incolumen reſtituit, aridam manum habentem curauit: cæco à natiuitate, luto de ſputo ac terra facto

Pſal. 118.
Pſal. 102.
Pſal. 138.
Iſa. 64.
Pſal. 144.

mancam partem reddidit, idem ille nos in vitam reducet: quíque ex quinque panibus, & duobus piscibus, quinque millia hominum satiauit, vt duodecim cophani superessent: & in vinum aquam conuertit, & ex ore piscis per me Petrum eductum staterem censum petentibus misit, is quoque mortuos suscitabit. Hæc enim omnia nos de eo testamur, alia contestantur Prophetæ. Nos qui cum illo comedimus, & bibimus, & spectauimus eius miracula, vitam, consuetudinem, sermones, passiones, mortem, resurrectionem à mortuis, versatíque cum eo sumus postea per quadraginta dies, mandatúmque habuimus vt prædicaremus Euangelium in vniuerso Mundo, & doceremus omnes gentes: baptizaremúsque in mortem eius in virtute Dei cunctorum, qui est pater ipsius, & testimonio Spiritus, qui est paracletus: iidem illi docemus vos hæc omnia, quæ cùm nobis præciperet, in cœlum ab oculis nostris sublatus est, rediens ad eum, qui ipsum miserat. Quæ si credetis, beatitudinem assequemini, cæteroqui ipsi sine culpa inueniemur, nec nos contaminabit infidelitas vestra. De Martyribus dicimus vobis, vt apud vos in omni honore sint, quemadmodum & apud nos in honore habiti fuerunt, beatus Iacobus Episcopus, & Sanctus noster condiaconus Stephanus. ii enim & à Deo sunt beatitudinem consecuti, & ab hominibus honorem: expertes omnis delicti: obfirmati aduersus peccatum: immutabiles in bonis: securi in laudibus, de quibus Dauid dicebat, Pretiosa in conspectu

S. Jacobus
S. Stephanus

Domini

Domini mors Sanctorum eius. Et Solomon, Memoria iusti cum laude. De quibus propheta *Prou.10.* quoque dicebat, Viri iusti tolluntur.

De falsis Martyribus. Cap. IX.

OMNIA iam dicta sunt, quæ ad eos, qui pro Christo verè Martyres sunt, pertinebant, nihil de falsis martyribus, de quibus scriptura dicit, Nomen Impiorum extinguitur. Testis enim *Prou.10.* fidelis non mentitur, & profert falsa testis ini- *Prou.14.* quus: nam qui sine mendacio martyrium pro defendenda veritate est executus, is verax martyr putatur, fidelisque, eo quòd verbo pietatis per proprium sanguinem est patrocinatus.

Moralis admonitio. Cap. X.

HORTAMVR vos fratres, & conserui, vt relinquatis inania & turpia verba, facetias, ebrietates, libidines, delicias, immoderatam iracundiam cum stultis sermonibus: quoniam neque in Dominicis diebus, qui sunt hilaritatis & lætitiæ, cōcedimus vobis præter sanctitatem aliquid dicere vel facere. Ait enim quodam in loco scriptura, Seruite Domino in timore, & exultate *Psal.2.* ei in tremore. Exultationes igitur vestras cum timore & tremore celebrari oportet. Christianus enim fidelis nec carmen Ethnicum, neque meretriciam cantilenam canere debet, quoniam continget eum in cantione, dæmoniacorum nominum Idolorū mentionem facere, & in locum spiritus sancti inuadet in eum spiritus malus.

K

Admonitio erudiens fugiendam Idololatriæ abominationem. Cap. XI.

PROHIBITVM est autem iurare per illa, & in ore habere illorum abominabilia nomina, vel ea colere, vel timere veluti Deos: nō enim dij sunt, sed improbi dæmones, & ridicula opera. Dicit enim quodā in loco Dominus de Israëlitis,
Jer. 5. " Reliquerunt me, & iurauerunt in diis, qui
Zach. 13. " non sunt, & reliqua. Tollam nomina idolorum
" ex ore ipsorum. Et alio in loco, Ipsi me prouo-
Deut. 32. cauerunt in iis, qui non sunt dij: irritauerunt me in Idolis suis, atque in omnibus scripturis hæc prohibita reperiuntur à Domino Deo.

Quòd non oportet Cœlum & astra colere, neque per ea, aut per alias creaturas iurare secundum Domini mandatum. Cap. XII.

NON solùm enim de Idolis prohibitum est, sed etiam de luminaribus lege est sancitū,
Deut. 4. ne quis per illa iuret, neque ea colat: inquiunt
" enim, Ne aspiciens Solem, & Lunam, & astra,
" in errorem inductus ea adoret. Et alio in loco,
" Secūdum vias gentium nolite discere, & à signis
Jer. 10. Cœli nolite timere: astra enim & luminaria vt luceant hominibus, non vt colantur data sunt. Et si Israëlitæ, vitio morum, pro creatore adorabant creaturam, Opificem contemnentes, creaturam plusquàm oportuit admirantes: qui quan-

doque vitulum conflauerunt, vt in deserto: aliquando Beelphegor adorauerunt: aliquando 3. *Reg.* 11.
Baal, & Thammus, & Sidoniam, Astartem, ac rursum Moloch, & Chamos: & aliquando Solem, vt in Ezechiele scriptum est. Iam verò bruta quoque coluerunt, vt Ægyptium Apim & hircum, Desium, ac deos argenteos & aureos: quod factum est in Iudæa. Quocirca minitans illis per Prophetam aiebat, Parúmne est hoc domui Iu- *Ezech.* 9.
» dæ, quòd faciunt abominationes istas, quas fece-
» runt, quando impleuerunt terram iniquitate, eo
» quòd irritauerũt me? Et ecce ipsi sunt, quasi sub-
» sannantes, & ego faciam cum furore: non parcet
» oculus meus, neque miserebor, & clamabunt in
» auribus meis voce magna & non exaudiam eos.
Videte dilecti quanta aduersus Idololatras, & colentes Solem, ac Lunam pronũtiet Dominus. Quare debet homo Dei, vti Christianum decet, nec per Solem iurare, neque per Lunam, neque per astra, neque verò etiam per Cœlum, neque per terram, vel per aliquod elemẽtum magnum siue paruum. Nam si magister per verum Deum nos iurare prohibuit, vt oratio vestra iureiurando firmior sit, neque verò per Cœlum (pertinet enim ad Græcorũ impietatem) neque per Israëlem, vel per Dei sancta, vel per altare, ac donum, *Mat.* 23.
vel per templi ornatum, vel per proprium caput. Est enim Iudaici abusus consuetudo, ideóque prohibetur: fidelibus verò præcipit illorum sermonem esse, Est, est, Non, non, quódque præter id sit, esse à malo: quanto damnabiliores sunt qui falsa nomina adhibent ad iusiurandum & existi-

mata pro veris colunt? quos Deus propter malitiam tradidit in reprobum sensum, vt operentur quæ non oportet.

Numerus dierum festorum Domini, quos oportet custodire, & quando quilibet ex ijs sit celebrandus. Cap. XIII.

DIES festos custodite fratres. In primis diem Natalem, qui celebretur à vobis vigesima quinta noni mensis. Post quem Epiphaniæ dies sit vobis in maximo honore, quo die Dominus propriam diuinitatẽ ostendit. Celebretur is sexta decimi mensis. Postquem, seruandum est à vobis ieiunium quadragesimæ, continens memoriam conuersationis & legislationis Domini. Celebretur hoc ieiunium ante ieiunium Paschæ, quod incipiens à secunda sabbati, desinat in parasceuem. Post quos dies soluto ieiunio, aggredimini sanctam Paschæ hebdomadam: ieiunantes in ea omnes cum timore, & tremore, orantes per eos dies, pro iis, qui pereunt.

De Pascha. *Cap.* *XIIII.*

AGGRESSI enim sunt consilium aduersum Dominum in secunda sabbati mense primo, qui est xanthicus, & ad tertiam sabbati durauit deliberatio, quarta decreuerunt eum cruce interimere.

De Iuda. Cap. XV.

AC Iudas hoc cognouit, qui pridem deprauatus, tunc etiam à diabolo auaritia corruptus fuit: quanquàm antea cùm ei loculi traditi essent, & pauperum res furaretur, non reiectus fuit à Domino propter longanimitatem, sed aliquando comedentibus nobis cum eo, volens illum ad sanitatem reducere, nósque erudire, eius prædictioné præfatus est inquiens, Amen amen dico vobis, quòd vnus ex vobis me tradet. Et quolibet nostrum dicente, nunquid ego sum? Dominóque tacente: consurgens ego vnus ex duodecim, qui plus aliis ab illo diligebar, & ad pectus eius recumbens, ei supplicabam vt diceret, quis eum esset traditurus: neque tamen hoc modo indicauit nobis illius nomen bonus Dominus, sed duo signa proditoris dedit, vnum dicens, Qui intingit mecum panem in catino. alterum, Cui ego intinctã buccellam dabo. quanquàm illo dicente, Nunquid ego sum Rabbi? tamen non dixit Dominus, etiam, Sed tu dixisti. Illúmque de hoc perterrefacere volens, ait: Væ homini illi, per quem filius hominis tradetur: melius esset ei si natus non fuisset. Quæ cum audiuisset, discessit, dixítque sacerdotibus, Quid vultis mihi dare, & ego illum vobis tradam? Illi verò constituerunt ei triginta argenteos: & impleta est Scriptura dicẽs, Et acceperunt triginta argenteos pretium appretiati, quod parauerunt à filiis Israël, & dederunt eos in domum figuli. Itaque quinta die cùm comedissemus apud eum

Paſcha,& intinxiſſet ille manum in catinum, & buccellam accepiſſet, exiuiſsétque nocte, dixit nobis Dominus, Venit hora,qua diſpergamini, & me ſolum relinquatis. Et quolibet cōtendente,ſe eum nō deſerturū,méque Petro promittente,cum illo me commoriturum, dixit: Amē dico vobis,antequā gallus cātet,ter me negabis noſſe.

Quòd non aderat Iudas cùm Dominus diſcipulis tradidit myſteria. *Cap. XVI.*

CVM verò antitypa myſteria pretioſi corporis & ſanguinis ſui nobis tradidiſſet, quibus non aderat vnà nobiſcum Iudas, exiit ad montem oliuarum prope torrentem Cedron,vbi erat hortus: aderamus cum eo etiam nos, hymnúmque de more diximus: cúmque longè à nobis ſeceſſiſſet,rogauit patrem dicens, Pater transfer à me calicem: verumtamen non mea voluntas fiat,ſed tua. Quod cùm ter feciſſet,nósque propter mœſtitiam in ſomnū incidiſſemus:accedens ipſe ad nos,Venit,inquit,hora,& filius hominis tradetur in manus peccatorum. Et ecce Iudas & cum eo turba impiorū: ſignúmque proditionis illis oſtēdit doloſum oſculum,qui ſigno accepto ceperunt Dominum,vinctúmque in domū Pontificis Caiphæ duxerunt, in qua frequēs conuenerat non populus,ſed colluuies:nec ſacrū Preſbyterium,ſed cōſeſſus iniquorum & impiorum conſilium. Qui cùm multa contra eum facerēt, nullum petulantiæ genus omittebant, deſpuen-

tes, deridentes, cædentes, conuiciantes, tentantes, diuinationes pro Prophetiis quærẽtes, simulatorem, blasphemũ, Mosis violatorem, templi euersorem, sacrificiorũ extinctorem, Romanorum hostem, Cæsaris aduersarium eum appellantes. Cúmque vsque ad primum diluculum ei ita insultassent, tauri illi & canes ad Annam eum ducunt, qui Caiphæ gener erat: cúmque ibi similia egissent, & esset illo die Parasceue, Præsidi Romanorum Pilato tradunt, multa ac grauia ei obiicientes, quæ probare non potuerunt. Quare indignatus Pilatus nullam, inquit, aduersus hunc causam reperio. Itaque illi duobus falsis testibus productis, Dominum criminari voluerunt. Qui cùm varij & inter se dissentiẽtes reperti fuissent: ad maiestatem rem reuocauerunt, dicentes, Hic iactat se regem esse, prohibétque tributa dari Cæsari. fiúntque iidem accusatores, testes & iudices: sententiæque auctores, dicentes, Crucifige crucifige eum: vt impleretur quod de eo in Prophetis erat scriptum, Congregati sunt super *Psal.26.*
me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi. Et *Psal.21.*
» rursum, Circundederunt me canes multi, concilio malignantium complexi sunt me. Et alio in *Ier.12.*
loco, facta est hæreditas mea mihi: sicut leo in
» sylua, dedit super me vocẽ suã. Igitur Pilatus ob animi molliciem, dedecorato magistratu, ipse se improbitatis coarguit, qui turbas, quàm iustitiã colere maluerit: testatúsq; sit, illũ esse innocentẽ, & vti nocentẽ, tamẽ eum crucis supplicio tradiderit, quanquàm Romanorũ legibus prohibentibus quenquam indicta causa supplicio affici.

Carnifices porrò comprehensum Dominum gloriæ, ligno confixerunt: sexta enim hora illum in crucem egerunt, tertia sententiam acceperũt, posteà acetum ei ad bibendum felle mistum obtulerunt: tum vestimenta sorte partiti sunt, duósque maleficos ex vtraque parte cum eo crucifi-
Psal. 68. xerunt, vt impleretur quod dictum est, Dederũt in escam meam fel, & in sitim meam potauerunt
" me aceto. Et rursum, Diuiserunt sibi vestimenta
Psal. 21. mea, & super vestem meam miserunt sortem.
" Et alia in loco, Et cũ impiis reputatus sum. Deinde per tres horas tenebræ extiterunt à sexta ad nonã. Rursum lux orta est vergente Sole ad Oc-
Zac. 14. casum, sicut scriptum est, Nonne dies, & non nox & ad vesperam erit lumen? Quæ omnia intuiti qui cum eo in crucem acti fuerant latrones, alter ex eis maledicta in eum iaciebat, vt qui ob imbecillitatem sibi opem ferre non posset, alter huius inscitiam increpabat: ad Dominúmque conuersus vti illustratus ab eo, sciénsq; qui nam esset qui pateretur, rogabat eum vt postea in regno, sui memor esset. Ipse verò cõcessa illi rerũ præteritarum obliuione, in Paradisum eum introduxit ad fruendum mysticorum bonorum suauitate. Circa verò horam nonam exclamans, Deus meus, inquit, cur me dereliquisti? Et paulò post voce magna clamans, Pater, inquit, dimitte eis: non enim sciunt quid faciunt. Et subiungens, In manus tuas commẽdo spiritum meum.
S. Ign. ad Trall. spiritum emisit: sepelitúrque ante Solis occasum in monumento nouo. Illucescente verò vna sabbatorum, surgens à mortuis præstitit illa, quæ

antè passionem nobis prædicebat, quòd oportebat filium hominis in corde terræ per tres dies, & per tres noctes manere. Excitatúsque à mortuis, primùm Mariæ Magdalenæ, & Mariæ Iacobi se se ostẽdit, postea Cleophæ in itinere, deinde nobis suis discipulis, qui quidem propter metum Iudæorum fugiebamus, clanculum autem de illo exquirebamus. Hæc in Euãgelio quoque scripta sunt, præcepit igitur nobis vt ieiunaremus sex his diebus propter Iudœorum impietatem atque iniquitatem: admonens nos vt eos ob interitum lugeamus, atque deploremus. Et enim ille quoque illacrymatus est, ignorantibus tempus visitationis suæ. In quarta feria & Parasceue nobis ieiunium indixit: in illa ob proditionem, in hac ob passionem: desinere autem ieiunium in septima die in galli cantu. Iussit in ipso sabbato ieiunare, non quòd oporteat in sabbato ieiunium seruare, cùm in eo cessatio conditi operis sit, sed quòd in illo tantùm ieiunare oportet, in quo opifex ipse subtus terram mansit. In ipso enim festo suo detinuerunt Dominum, vt impleretur ille sermo, Posuerunt signa sua in me- *Psal.73.*
" dio festiuitatis eorum, & non cognouerunt. Debemus igitur pro ipsis lugere, quòd cùm venisset Dominus, ei credere noluerunt: iudicantésque se salute indignos, eius doctrinã reiecerunt.
" Beati nos igitur sumus, qui aliquando populus, nunc verò gens sancta, liberata Idolorum erro-
" re, ignorantia, impietate: qui non misericordiam consecuti, nunc propter obedientiam cordis vestri misericordiam impetrauistis. Vobis enim

qui ex gẽtibus venistis, apertum est ostium vitæ, qui aliquando non eratis dilecti, nunc in gratiam atque amorem recepti estis, populus acquisitionis Dei, designatus ad eius virtutes enuntiandas:
Isa.65. de quibus dixit Saluator, Inuentus sum à non
„ quæren tibus me, manifestatus sum à non in-
„ terrogantibus me. dixi, Ecce adsum genti, qui non inuocauerunt nomen meum. Nam cùm illum non quæreretis, tunc ab illo quæsiti estis. Quare cùm in eum credideritis, obedite eius vocationi, relinquẽtes multorum deorũ insaniam, atque ad vnum verum & omnipotentem Deum
Dan.7. confugientes per Christum, qui effecti estis supplementum numeri eorum, qui saluantur decem millia myriadum, & millia millium, vt scriptum
„ est in Dauid, Cadent à latere tuo mille, & à
„ dextris tuis decem millia. Et rursum, Currus Dei
Psal.67. decem millibus multiplex millia lætantium. Ad
Isa.65. Israëlem verò infidelem dicit, Tota die expandi
„ manum meam ad populum non obedientem,
„ & contradicentem, ambulantem in via non bo-
„ na, sed post peccata sua: populum irritantem me
„ in conspectu meo.

Connumeratio propheticarum prædictionum, quæ Christum prædicant, quarum exitum Iudæi cernentes, tamen ob malitiam credere noluerunt, eum esse Christum Dei, & ad crucẽ, gloriæ Dominum condamnauerunt. Cap. XVII.

VIDETE quomodo irritauit Dominum populus, cùm ei credere noluerit. Ideo dicit,

Irritauerunt Spiritum sanctum, & conuersus est *Psal.106.*
» eis in odium: tenebræ enim eis offusæ sunt propter suam improbitatẽ, quoniam cernentes Dominum, non crediderunt eum esse Christũ Dei, ante omnia sæcula ex ipso genitum, filium vnigenitum, propter infidelitatem verbum Deum non agnouerunt: neque ex operibus suis, neque ex prophetiis de eo scriptis. Nam quòd de Virgine nasci debebat, legerant, Ecce virgo concipiet,
» & pariet filium & vocabunt nomen eius Emanuel. *Isa.7.*
» Puer natus est, filius natus est, cuius principium super humerũ eius, & vocatur nomen eius magni consilij angelus, admirabilis, consiliarius, Deus fortis, dominator, princeps pacis, pater futuri sæculi. Quòd verò propter summam vitiositatem non erant obediẽtes futuri, ait, Domine *Isa.53.*
» quis credidit auditui nostro, & brachium Domini cui reuelatum est? Et deinceps, Auribus audītis, & non intelligitis: & videntes videtis, &
» non cognoscitis. Induratum est enim cor populi huius. *Isa.6.* Quare erepta est iis notitia, quoniam *Act.28.* cum vidissent, despexerunt, & cùm audiuissent, attendere noluerũt. Vobis verò à gentibus profectis assignatũ est regnũ, quoniam cùm Deum ignoraretis, per prædicationẽ credentes cognouistis: imò verò ab eo cogniti estis per Iesum Saluatorem & redemptorem omnium, qui in eo spem collocant. Nam relicta inani prioris temporis consuetudine: despectísque inanimis Idolis, illísque Dæmonum tenebris dispulsis, complexi verũ lumen, cognitóque per id vno & solo atque vero Deo, ac patre, regni eius hæreditatem

estis consecuti. Nam baptizati in nomẽ Domini, atq; in eius resurrectionẽ, veluti infantes nuper nati nullũ peccati sensum, actionẽq; habere detis. Non enim in vestras estis potestate, sed eius, qui sanguine suo vos redemit. Nã de veteri Israële propter eius infidelitatem (inquit Dominus) Tolletur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus ipsius: id est à vobis ab illo olim longè abalienatis, concesso regno, recipit rectæ sententiæ fructus. Vos enim estis, qui ad vineam olim missi fuistis, & obtemperare ei noluistis: sed vos peccati dolore ducti, nunc in ea laboratis, illi ægrè ferentes conditiones, non modò vineam incultam reliquerunt, sed etiam interfecerunt procuratores Domini, alium lapidibus, alium ferro: quendam etiam dissecuerunt: alium interemerunt inter templum & altare. Denique ipsum hæredem extra vineam expulsum occiderunt, qui ab illis veluti lapis inutilis est reiectus, à vobis vt angularis receptus. Ideo de vobis dicit, Populus, qui me non cognouit, seruiuit mihi, ad aurem auditus obediuit mihi.

Mat. 21.

Psal. 17.

Quomodo agendum sit Pascha. Cap. XVIII.

OPORTET ergo vos fratres, qui pretioso Christi sanguine redẽpti estis, dies Paschæ accuratè & cum omni diligentia celebrare. Post æquinoctium, ne bis in anno vnius passionis memoriam colatis, sed semel in anno eius, qui semel mortuus est, memoriam renouetis, cauentes ne cum Iudæis festum agamus. Nulla enim nunc est nobiscum cum illis societas. Versantur enim in errore, atque in ipso diei calculo, quem

Super isto cap. no omittas vide re folia

putant se obseruare, vt ex omni parte errare, & à veritate discedere inueniantur. Vos autem obseruate subtiliter æquinoctium verni temporis quod est XXII. duodecimi mensis, qui dicitur Dystrus * obseruantes vsque ad vigesimum primæ Lunæ, ne in aliam hebdomodam incidat quartus decimus Lunæ, atque illo errore lapsi per ignorātiam, bis in anno celebremus Pascha, vel in alio die festum peragamus resurrectionis Domini nostri Iesu Christi, præterquàm in dominico solo.

Dispositio de magna Paschæ hebdomada. Cap. XIX.

IN diebus Paschæ ieiunate incipientes à secunda sabbati vsque ad Parasceuem & sabbatum dies sex, solo pane vtentes, sale, atque oleribus, & aqua in potum. A vino & carnibus vos abstinete in iis diebus: sunt enim dies luctuosi, non festi. Parasceuem tamen & sabbatum integrum ieiunet, qui quidem possunt, nihil gustantes vsque ad galli cantum noctis. Quòd si quis non potest duorum dierum ieiunium continuare, seruet saltem sabbatum: ait enim quodam in loco de se Dominus. Quando discedet ab eis sponsus, ieiunabunt in illis diebus: iis igitur diebus sublatus est à falsis Iudæis, & crucifixus est, & cum impiis reputatus.

S. Ign. ad Philippen.

Mat. 9.

De pernoctatione magni sabbati, & de die Resurrectionis. Cap. XX.

QVARE monemus vos vt ieiunetis per hos dies, quemadmodum nos etiam ieiunaui-

mus cùm nobis ipse ereptus est, vsque ad vesperam. In reliquis verò diebus ante Parasceuã nona hora, vel vesperi quilibet cibum capiat, vel quemadmodum quisque poterit: à vespera autem quinti diei vsque ad galli cantum vigilantes, atque in Ecclesiam conuenientes vigilate orantes ac rogantes Deum, legentes in vestra pernoctatione legẽ, Prophetas, psalmos, vsque ad galli cantum: baptizatísque Cathecumenis vestris, & lecto Euangelio in timore ac tremore, luctũ definite, rogatéque Deum, vt conuertatur Israël, & inueniat pœnitẽtiæ locum, atque impietatis remissionem: quoniam Iudex alienigena lotis manibus dixit, Innocens sum à sanguine iusti huius, vos videritis. Israël verò exclamauit, Sanguis eius super nos & super filios nostros. Pilatóque dicente, Regem vestrum crucifigam? Ipsi exclamauerunt, Non habemus Regem nisi Cæsarem. Crucifige crucifige eum: omnis enim qui se Regem facit, contradicit Cæsari: & si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. Et Pilatus Præses, & Herodes Rex, iusserunt eum crucifigi: & impletus

Psal.7. est ille sermo: Quare fremuerũt gẽtes, & populi meditati sunt inania. Astiterunt Reges terræ & Principes conuenerũt in vnũ aduersus Dominũ, aduersus Christũ eius, & proiecerunt dilectũ veluti mortuũ irrisum. Ipsóq; crucifixo & suscitato, illucescente die dominico, impleta est Scri-

Psal.81. ptura, quæ dicit, Exurge Deus iudicans terram, quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus.

Psal.12. Et rursum, Exurgam dicit Dominus, ponam in salutari, fiducialiter agam in eo, & tu Domine

miserere mei, suscita me & retribuam eis. Quare vos quoque suscitato Domino offerte sacrificiũ vestrum, de quo vobis præcepit per nos, dicens, » Hoc facite in meam commemorationem. Deinde ieiunium soluite læti, & festum diem agentes, quoniam pignus resurrectionis nostræ Iesus Christus à mortuis est excitatus: ídque sit vobis legitimum solennéque in perpetuum vsque ad consummationem sæculi, quoad venerit Dominus. Iudæis enim Dominus etiam nunc mortuus, Christianis iam surrexit, illis propter perfidiam, iis propter fidei certitudinem. Quoniam spes in eo sita immortalis æternáque vita habenda est. Post octo dies iterum veneranda Octauæ celebritas seruetur: in qua me Thomam resurrectionem credere nolentem confirmauit, demonstratis mihi fixuris clauorum laterísq; lancea percussi vulnere. Ac rursum à prima dominica numeratis quadraginta diebus à dominica vsque ad quintam, celebrate festum Ascensionis Domini, in quo perfecta omni dispẽsatione atq; dispositione, in Cœlum ad eius Deum ac Patrem est receptus, sedens à dextris Virtutis, & expectans donec ponantur inimici sui sub pedibus suis. Qui in consummatione sæculi cum virtute & gloria multa venturus est ad iudicandum viuos & mortuos, ac reddendum vnicuique secundum opera sua. Túmque videbunt dilectum filium Dei, in quem confixerunt, illóque cognito percutient se tributim, mulierésque eorum seorsum.

Ign. ad Magnesios.

Prædictio prophetiæ de filio Dei. Cap. XXI.

ETENIM nunc quoque decima mensis gorpyæi conuenientes, lamentationes Ieremiæ legunt in ea parte in qua dictum est, Spiritus faciei nostræ Christus Dominus comprehensus est in corruptionibus ipsorum. Et quod scriptum est

Baruch.3. in Baruch, Hic est Deus noster, non æstimabitur
» alius aduersus eum: inuenit omnem viam scien-
» tiæ, & ostendit illam Iacob puero eius, & Israël
» dilecto eius. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus. Cúmque hæc legunt se cædunt, & deplorant vt ipsi arbitrantur, solitudinem, quæ sub Nabuchodonosor contigit. Vt autem se habet veritas, futuri luctus inuiti initia ordiuntur. Post decem Assumptionis dies, qui est à prima dominica quinquagesimus, fit vobis magnus dies festus Penthecostis. In eo die hora tertia misit nobis Dominus Iesus donum Spiritus sancti, repletíque sumus eius operatione, linguisque nouis locuti, quemadmodum eius afflatus nobis suggerebant, & prædicauimus Iudæis & gentibus eum esse Christum Dei cõstitutum

Gen.19. iudicem viuorum & mortuorum. Hoc Móses

S. Ignat. ad Antioch. hæc eadẽ ferè omnia. testatus dicebat, Accepit Dominus ignem à Domino, & pluit. Hunc vidit Iacob vti hominem, & dixit, Vidi Deum facie ad faciem, & saluata

Gen 32. est anima mea. Hunc Abraham hospitio acceptũ iudicem, súumque Dominum cõfessus est. Hunc Moses in rubo vidit: de hoc in Deuteronomio

Deut.18. dicebat, Prophetam vobis excitabit de fratribu

vestris:tanquàm me,ipsum audite in omnibus, quæ locutus fuerit vobis:& omnis anima, quæ non audiuerit Prophetam illum, exterminabitur è populo ipsius. Hunc vidit Iesus Nauæ dux exercitus Domini, armatum simul pugnantem ad Hiericho,quem procidens adorauit vti dominū seruus.Hunc Samuel cum vidisset, Sacerdotes ac Reges Christos appellauit.Hunc Dauid cū vidisset,cecinit pro eo canticū appellans canticū pro dilecto : subiungénsq; in personā illius dicebat. Accingere gladium tuum ad femur tuū potentissime:specie tua & pulchritudine tua,intende,procede prosperè,& regna, propter veritatem & mansuetudinem,& iustitiam, & ducet te mirabiliter dextera tua. Sagittæ tuæ acutæ potens,populi sub te cadent in corde inimicorum Regis:propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ iuxta participes tuos. De eo quoque Solomon dicebat vti in personam ipsius, Dominus possedit me principium viarum suarum,ad opera ipsius ante sæcula fundauit me,in principio antequàm terram faceret, antequàm venirent fontes aquarum, antequàm montes stabilirentur, ante omnes colles generat me. Et rursum, Sapientia ædificauit sibi domum. De eo quoque Isaias dicebat, Egredietur virga de radice Iessæ, & flos de radice ascendet, & erit radix Iessæ, & qui surgit vt dominetur gentibus, in eum gentes sperabunt. Zacharias, Ecce Rex tuus venit iustus, & saluans, ipse mitis, & sedens super asinam, & pullum filium iumenti. Hunc Daniel filium hominis esse, inquit, venientem

1. Reg. 16. 24. 26.
Psal. 44.
Prou. 8.
Prou. 9.
Zac. 9.

ad patrem, & omne iudicium atque honorem ab illo recipientem, & lapidem ſine manu à monte abſciſſum, factum in montem magnum, & replentem vniuerſam terram, conterentem imperia prouintiarum, multitudinémque Deorum, nuntiantem vnum Deum, & conſtituentem Imperium Romanum. De hoc Ieremias prædicebat: Spiritus, inquiens, faciei noſtræ Chriſtus Dominus comprehenſus eſt in corruptionibus ipſorum, cui diximus: In vmbra eius viuemus in gentibus. Et Ezechiel atque alii deinceps Prophetæ vbique prædicant hunc eſſe Chriſtum, Dominum, Regem, iudicem, legiſlatorem, angelum Patris, vnigenitum Deum. Hũc igitur nos quoque prædicamus, atque nuntiamus vobis Deum verbum miniſtrans Deo eius, ac patri, in condenda rerum vniuerſitate: in hunc credentes viuetis, non credentes plectemini: „ qui enim non obedit filio, non videbit vitam, „ ſed ira Dei manebit ſuper illum. Poſt feſtum Pentecoſtis celebrate vnam hebdomadam, poſt quam ieiunate alteram hebdomadam: æquum eſt enim & lætari Dei dono, & ieiunare poſt hilaritatem. Etenim Moſes & Helias ieiunauerunt per quadraginta dies, & Daniel hebdomadas dierum treis panem cupiditatum non comedit, nec caro, neque vinum in os eius intrauit. Et beata Anna rogans Samuelem, dicebat: Vinum, & omne quod inebriat non bibi, & effundam animam in conſpectu Domini. Nineuitæ quoque, cùm per tres dies & tres noctes ieiunaſſent, iræ Dei periculum effugerunt. Eſther quoque

Iere.4. *1.Ioan.5.* *Exod.24. & 34.* *Dan.10.* *1.Reg.1.* *Ioan.3.* *Eſth.4.*

Mardochæus, Iudith impiorum insultationem, *Iudith.9.*
id est Olophernis,& Amon ieiunio declinaue- *Psal.108.*
„ runt. Dauidque dicit, Genua mea infirmata sunt
„ à ieiunio,& caro mea immutata est propter oleũ.
Vos quoque per ieiunium supplicationes vestras Deo offerte. Post hebdomadam ieiunii in omni quarta feria,& Parasceue præcipimus vobis vt ieiunetis, idque quod à ieiunio superest, pauperibus præbeatis. In omni sabbato excepto vno, atque die dominico conuentus celebrãtes exilaramini: obnoxius enim peccato est, qui die dominico ieiunat, cùm sit dies resurrectioni dicatus, quíque in Pentecoste atque omnino in die festo Domini mœstitiam præfert: per hos enim dies exhilarari opertet, nõ lugere.

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM B. CLEMENTE ROMANO AVCTORE,

LIBER SEXTVS.

De Schiſmate. Cap. I.

ANTE omnia cauete Epiſcopi à formidãdis, grauibus, atque impiis hæreſibus, fugientes eas veluti ignem adurentem eos, qui ad illum accedunt. Fugite quoque ſchiſmata: nã nec ad nepharias hæreſes fas eſt inclinare mentem, neque ab eiuſdem ſententiæ fratribus ob imperandi cupiditatem licitũ eſt recedere. Hæc enim
Num.16. cùm quidam olim aggredi auſi fuiſſent, non ef-
S.Ignat. ad Mag. fugerunt ſuppicium. Dathan enim, & Abiron
Num.16. cùm aduerſus Moſen ſe oppoſuiſſent, terræ motus abſorbuit, & Core cum ducentum quinquaginta viris, qui in Aaron ſeditionem commoue-
Num.12. runt, incendio ſunt conſumpti. Maria cum exprobraſſet Moſi, à caſtris ſeptem diebus ablegatur: dicebat enim Moſen vxorem Aethiopiſ-

ſam duxiſſe:ſed etiam idem factum eſt in Azaria,& Ozia Rege Iudæ, qui cum vſurparet ſibi ſacerdotium, ac vellet adolere incenſum, quod ad ſe non attinebat,prohiberetúrque ab Azaria Pontifice,& ab octuaginta ſenioribus,neque illis obtemperaret, lepra in fronte eſt perfuſus. Itaque continuò exiuit, quoniam refutauit eum Dominus.

Quòd nec Regno,neque ſacerdotio licet inſultare. Cap. II.

ATTENDAMVS,ô dilecti, quæ ſit ſeditioſorum gloria,& qui euentus.Nam ſi Reges inuadēs ſupplicio dignus iudicatur, quamuis filius, vel amicus ſit,quanto magis qui ſacerdotibus inſultat?Quanto enim ſacerdotium regno eſt excellentius, cùm regendarum animarũ officio præſit,tanto grauiori ſuplicio punitur, qui aduerſus id aliquid temerè fecerit, quã qui aduerſus Regnum: quãquàm nemo impunè diſcedit. Nam nec Abſalon, & Beddam impuniti manſerunt, 2.Reg.15.
nec Core & Dathan.Illi enim aduerſus Dauid de Regno, ij aduerſus Moſen de principatu pugnam ſuſceperunt,atque omnes aduerſariis maledixerunt. Abſalon Dauid pater iniuſtum iudicē illum appellans,dicénſque, Vnicuíque ſermones tui pulchri ſunt, & non eſt qui iuſtificet te,quis me faciet principem?Abeddã Verò, Nõ eſt mihi,inquit,pars in Dauid, neque hæreditas 2.Reg.26.
in filio Ieſſæ:ſcilicet indignum iudicans, Dauid imperio parere, de quo dixit Dominus, Inueni Dauid filium Ieſſæ virum ſecundum cor meum,

Num.16. qui faciet omnem voluntatem meam. Dathan
" autem & Abiron, & Coritæ dicentes in Mosen,
" Num parum est quòd eduxisti nos de terra Ae-
" gypti fluente lacte, & melle, & quid? quòd erui-
" sti oculos nostros, & tu imperas nobis? & con-
" gregauerunt in eum Ecclesiam magnam. Et Co-
" ritæ, Num Mosi locutus est Dominus soli? quid
" quòd Aaron soli dedit sacerdotium, nónne om-
" nis Synagoga Domini sancta? & quid quòd so-
" lus Aaron sacerdotio fungitur. Et ante hos alius
" dicebat, Quis te constituit iudicem principem,
" & iudicem nostrum?

De virtute Mosis, déque infidelitate gentis Iudæorum, & quòd Deus admirabilia edidit per eum. Cap. III.

Et inuecti sunt in Mosen seruum Dei, omniũ mitissimum, & fidelissimum, despexerũtque ingratissimi tantum virum legislatorem, custodem, Pontificem, & regem, interpretem diuinarum rerum, quasi conditorem cùm conditoris opera ostenderit, clementissimum, humilissimũ, patientissimum, humanissimum, qui eos multis periculis liberauerat, & à vario mortis genere sua sanctitate eripuerat: qui tot tantáque signa atque prodigia populo ediderat: qui præclara & admirabilia opera in eorum beneficium effecerat: qui decem plagas Aegypto intulerat: qui mare rubrum transmiserat, aquásque veluti murum vtrinque diuiserat: qui per arida deserta populum duxerat, Pharaonémque, & Aegyptios

cum omnibus, qui eos ſequebantur, demerſerat: qui eis fontem iniecto ligno dulcem reddiderat, & ex petra dura ſitientibus eis aquas eduxerat, qui manna eis de cœlo dederat, & carnes de aere collegerat: columnam igneam noctu ad illuſtrandum monſtrandúmque iter præbuerat, & de die columnam nubis ad vmbram faciendam, frangendóſque ſolis ardores parauerat: qui legem Dei tabulis lapideis inciſam eis tradiderat, perfecti numeri Decalogum, quem Deus facie ad faciem alloquebatur, veluti ſi quis cum ſuo
» amico loqueretur: de quo dixit, Non ſurrexit Propheta vt Moſes. Huic Coritæ, & Rubelitæ *Deut. 34.*
inſultauerunt, & in Moſen lapides iactauerunt rogantem ac dicentem, Ne intendas in ſacrificium ipſorum. Atque apparens gloria Dei, alios in terram demerſit, alios incendio conſumpſit. Itaque duces erroris & ſchiſmatis dicentes, Cōſtituamus ducem nobis, aperiens ſe terræ hiatus deuorauit cum tabernaculis ſuppellectiléque ipſorum, & viui in Infernum deſcenderunt. Coritæ igne ſunt interempti.

Quòd ſchiſma efficit non qui ab impijs ſeceſsionem facit, ſed qui à pijs recedit. Cap. IIII.

QVOD ſi iis, qui imperandi cupiditate ſe ſeparauerunt, ſtatim Deus ſupplicium intulit, quāto grauiori pœna afficiet impiarum hæreſum auctores improbātes illius prouidentiam, & operum inſtitutionem? Sed vos, fratres, Scri-

pturis eruditi, nolite facere ſchiſmata ſententiæ, neque verò vnitatis veſtræ: quoniam, qui nefariæ opinionis ſunt auctores, ſcopi interitus populis ſtatuuntur. Eodem modo laici cum iis, qui contraria ſentẽtiæ Dei dogmata defendunt, nolite ſocietatem habere, neque participes illorum

Num.16. impietatis fieri. Ait enim Dominus, Recedite è
„ medio horum hominum, ne cum eis pereatis. Et
„ rurſum, Egredimini è medio ipſorum, & ſegre-
„ gamini, dicit Dominus: & immundum ne tan-
„ gatis, & ego recipiam vos.

Demonſtratur ex prophetica prædictione, quare falſi nominis Iſraël reiectus fuerit. Cap. V.

VERE enim fugiendi ſunt, qui Deo blaſphemiam dicũt. quàm plurimi enim ex impiis

S.Ign.ad Philaldeph. Deum ignorant, ij verò tanquàm Deo infenſi malitiæ improbitatíſque morbo laborant: nam ex malitia hæreticorum prodiit contaminatio in omnem terram, vt inquit Ieremias propheta. Cum enim expulerit ſynagogam prauam Dominus Deus, domúmque reiecerit, vt dicit quo-

Ier.12. dam in loco, Reliqui domum meam, dimiſi hæ-
Iſa.5. reditatem meam. Et rurſum, Relinquã vineam
„ meam, & non putabitur, neq; fodietur, & aſcen-
„ det in eam tanquàm in terram incultam ſpina, &
„ nubibus imperabo ne pluant ſuper eam imbrẽ.
„ Cum igitur reliquerit populum ſicut tentorium
„ in vinea, & ſicut pomorum cuſtodiam in cucu-
Iſa.1. merario, ſicut ciuitatem obſeſſam, ſubtraxeritq;

ei Spiritum ſanctum, imbrémque propheticum: repleuit gratia ſpirituali Eccleſiam ad ſimilitudinem fluminis Ægypti in diebus noualium, & extulit eam quaſi domum in monte collocatam, & quaſi in montem excelſum, quaſi montem abundantem caſeo, quaſi montem pinguem in quo complacuit ſibi Deus, vt habitaret in eo. Etenim Dominus in ea commorabitur vſque ad finem. Et in Ieremia dicit, Solium gloriæ exaltatum ſanctificatio noſtra. Et Iſaias, Et erit in nouiſſimis diebus manifeſtus mons Domini, & domus Dei in ſummis montium, & exaltabitur ſuper colles. Quoniam igitur populum reliquit, & templum deſertum dimiſit, abſciſſo velo templi ſublatóque ab eo Spiritu ſancto: Ecce enim, inquit, relinquitur vobis domus veſtra deſerta: Contulit vobis, qui de gẽtibus veniſtis, ſpiritualem gratiam, vt inquit per Ioël, Et erit poſt hæc, ait Dominus, & effundam de ſpiritu meo in omnem carnem, & prophetabunt filij veſtri, & filiæ veſtræ viſiones videbunt, & ſenes veſtri ſomnia ſomniabunt: omnem enim ſermonis facultatem, & actionẽ, atque huiuſmodi officium ereptum populo Deus in vos gentium ſobolem tranſtulit: ideóque Diabolus inuidẽs ſanctæ Dei Eccleſiæ excitauit in nos ærumnas, perſecutiones, perturbationes, blaſphemias, ſchiſmata, hæreſes. Nam populum illum propter Chriſtum interfectum ſibi ſubegit: nos qui ab eius vanitate receſſimus, variis modis tẽtat, vt olim beatum Iob: nam & ſummo Pontifici Ieſu filio Ioſedec reſtitit, & nos ſæpè cribrare voluit, vt deficeret

Eccle. 24. Iſa. 2. Pſal. 67. Ier. 17. Iſa. 2. Mat. 23. Ioel. 2. Zach 3. S. Ignat. Smyrn.

» fides noſtra: ſed magiſter noſter illum in iudi-
» cium adducens dicebat, Increpet in te Domi-
Zach. 3. nus Diabole,& increpet in te Dominus,qui eligit Iſraëlem, nónne ecce hic eſt auulſus tãquàm titio? & qui dixit tunc iis, qui apud Pontificem
» aderant, Detrahite ei veſtimenta ſordida: ſub-
» iunxitque, Ecce abſtuli iniquitates tuas abs te: idem dicet nunc,quod olim congregatis nobis
» dicebat de nobis, Quòd rogauit ne deficeret fides noſtra.

Quòd apud Iudæos conſtabat impia doctrina variarum hæreſum. Cap. VI.

HABVIT quoq; Iudaicus populus hæreſum prauitates: nam Sadducæi ex illis prodierunt,qui negabant mortuorum reſurrectionem: & Phariſæi, qui fortunæ & fato peccatorum actiones tribuunt. Et Baſmothei, qui prouidentiam tollunt, affirmantes fortuito caſu omnia conſtare, iique animæ immortalitatem negant. Sunt quoq; Hemorobaptiſtæ, qui quotidie niſi in aqua mergãtur, cibum non capiunt, ſed etiam lectis, tabulis, crateris, calicibus, ſcabellis niſi aqua purgatis non vtuntur: & qui noſtris temporibus orti ſunt Ebionæi, filium Dei nudum hominem fuiſſe contendentes, viri libidine, & Ioſeph, ac Mariæ concubitu genitum: qui ab iis omnibus ſeparãtur, & patrias leges ſeruant,ſunt Heſſæi. Atque hæc quidem in veteri populo fuerunt,ſed nunc quoque improbus dæmon efficax

ad malefaciendum, & bonũ cuiuſmodi ſit ignorans, ex nobis quibuſdam excitatis, hæreſes & ſchiſmata in iis effecit.

Vnde ortæ ſint hæreſes, & quis fuerit auctor impietatis. Cap. VII.

NOVÆ autem hæreſes hoc habuerunt exordium. Cùm inuaſiſſet Diabolus Simonem quendam è vico Gitthon appellato, Samaritanum, arte magum, ſuæ prauæ ſententiæ eum adminiſtrum effecit: quo autem tempore coapoſtolus noſter Philippus, Domini dono, atque ſui ſpiritus afflatu virtutes curationum Samariæ adminiſtrabat: ita vt obſtupefacti Samaritani in fidem venerint cunctorũ Dei & Domini noſtri Ieſu Chriſti, baptizatíque ſint in nomine ipſius: cúmque iam Simon ipſe ſigna & prodigia intuitus, ſine vlla magica arte perfecta, admiratúſque credidiſſet, & baptiſmum accepiſſet, atque ieiunio & orationi eſſet intentus: audientes nos gratiam Dei ad Samaritanos per Philippum perueniſſe, ad eos acceſſimus, multiſq; ad doctrinæ ſermonem cóllatis, omnibus baptizatis impoſitis manibus, oratione, gratiam ei Spiritus ſancti impartiebamus. Vidénsque Simon impoſitione noſtrarum manuum dari credentibus Spiritum, obtulit nobis pecuniã, inquiẽs: Mihi quoq; hanc poteſtatem datæ, vt cui ego impoſuero manus, is habeat ſpiritũ ſanctũ. volens ſcilicet, vt quemadmodũ Adam guſtato ligno, promiſſa immortalitate priuatus fuit: ſic nos accepta pecunia deli-

Simō magus pum hæretic[?] de quo vi. in act. apost. c. 8.

niti, Dei munere excluderemur, quo per commutationẽ, pecuniam ei traderemus, inæstimabilem Dei gratiam. Quare perturbatis omnibus nostris, coniiciens ego Petrus oculos in maleficum serpentem, qui illum detinebat, respondi Simoni, Argẽtum tuũ tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei putasti pecunia possideri: non est tibi pars in sermone isto, neque sors in ista fide: cor enim tuum non est rectum coràm Deo. Pœnitentiam itaque age à tanta nequitia, & roga Dominum si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui: in felle enim amaritudinis, & in vinculo iniquitatis video te esse. Túncque Simon perterritus, Rogo, inquit, precamini vos pro me Dominum, vt nihil in me veniat eorum, quæ dixistis.

Qui fuerint successores impietatis Simonis, & quibus hæresibus præfuerint. Cap. VIII.

Hæretici alij

CVM verò ad gentes exiuimus ad prædicandum verbum vitæ, tunc Diabolus molitus est in populo, vt post nos Pseudapostolos mitteret ad sermonem labefactandum. Itaque produxerunt Cleobium quendam, & adiunxerunt Simoni: ij verò discipuli fuerunt eiusdem Dosithei, quem reprobatum eiecerunt principatu, déinde alij aliorum absurdorum dogmatum auctores extiterunt Cerinthus, Marchus, Menander, Basilides, Saturninus. Ex iis alij plures Deos esse opinantur: alij tres inter se contrarios sine

origine, ſemper congredientes: alij infinitos, & ignotos: quidam verò nuptias tollunt, arbitrantes non eſſe eas opus Dei: alij quoſdã cibos abominantur: alij inuerecundè fornicantur, quod nunc faciunt falſi nominis Nicolaitæ. Veruntamen Simon cùm me Petrum primùm cõueniſſet Cæſareæ Stratonis, vbi Cornelius fidelis per me in Dominum Ieſum crediderat, cùm eſſet Ethnicus, verbũ Dei conatus eſt peruertere, cùm vnà mecum adeſſent ſacri filij Zachæus olim publicanus, & Barnabas: item Niceta, & Aquila fratres Clementis Epiſcopi, & ciuis Romani, Pauli coapoſtoli noſtri diſcipuli, & in Euãgelio coadiutoris. Cúmque tertiò cum eo diſputaſſem de Propheta, déque Dei Monarchia, illum virtute Domini conuictum, atque repreſſum, in Italiam aufugere compuli.

Quemadmodum Simon præſtigijs quibuſdam cùm voluiſſet volare, precibus Petri ab alto deiectus fregit pedes, & manus: Narrat Clemens, Hegeſippus, Iuſtinus, Irenæus. Cap. IX.

ROMAM cùm veniſſet Eccleſiam vehementer perturbauit, multos euertens, atque in ſuam adducens ſententiam, gentes verò commouebat magicis artibus. Itaque quadam die cùm in Theatrum in meridie proceſſiſſet, iuſſiſſétque ſuis operis, vt me in Theatrum arriperent, pollicitus eſt ſe in aëre volaturum. Cúmque

omnes hac re erecti essent, ego seorsum orabam, itaque sublatus à Dæmonibus, volabat sublimis, dicens in cœlum se ascendere, vnde illis bona suppeditaturus esset, populo illi, veluti Deo, acclamante optima: attollens ego manus in cœlũ, tota mẽte supplicabam Deo, vt per Iesum Christum Dominum frangeret scelestum illum, & Dæmonũ vim labefactaret, in fraudem ac perniciem hominum, illa vtentium: illúmque perfractum nõ occideret, sed comminueret. Tuncq́ue Simonem intuitus, Si Dei (inquam) homo ego sum, Apostolus vero Iesu Christi verus, doctórque pietatis non erroris, cuiusmodi & tu Simon: impero improbis virtutibus apostatæ pietatis, quibus vehitur Simon Magus, vt remittant suas vires, vt ab alto hic decidat in risum eorum, qui ab ipso decepti sunt. Cúmque hæc dicerem, desertus à virtutibus Simon, cum magno fragore corruit, vehementérque concussus fregit coxendicẽ, & pedum tarsos, clamórque plebis ortus est, quo ferebatur vnum esse Deum, quem iuste Petrus nuntiaret, tantùm veritate fretus, multíque ab eo defecerunt. Quidam cùm essent illius pernicie digni, remanserunt in eius praua disciplina. Atque hoc modo primùm inducta Romæ est impia Simonianorum hæresis, atque per reliquos Pseudapostolos operabatur Diabolus.

Quomodo hæreses & inter se, & cum veritate dissideant. Cap. X.

His omnibus vnus, atque idem erat propositus impietatis finis. Omnipotenti Deo maledicere: igotum Deum celebrare: nec esse Deum patrem Christi, neque Mundi conditorem, sed ineffabilem, atque innominabilem per se genitum, legis & Prophetarum oraculis non locutum: prouidentiam nullam esse: resurrectionem non futuram, nec Iudicium, neque retributionem: animam esse mortalem: voluptatem solam sequendam: omnem cultum sine delectu amplectendum. Aliqui enim plures Deos esse putant, aliqui tres principio carentes, alii duos ingenitos, alii infinita æua inducunt, ac quidam nuptias respuunt, carnem item & vinum, quæ in rebus abominandis ponunt: item nubere, & liberis operam dare prohibent, ac quosdam cibos capere, scilicet vt hac continentia suæ sententiæ prauitatem facilius probare possint. Quidam verò ex iis docent abstinendum carnibus, non quòd percant animantibus ratione carentibus, sed quòd ea animam rationis participem habere existimant, eósque pœnas cædis daturos, qui ea occidere audent. Alij suilla tantùm carne abstinent, iis, quæ lege munda censentur, vescuntur: putantque circuncisionem ex lege seruandam. In Christum credendum veluti in virum sanctum, ac Prophetam. Alii docent sine pudore libidini inseruiendum, & carne abutendum, animámque ea sola ratione Mundi principes posse effugere, si omnem impuram actionem exequatur. Ij omnes Diaboli organa sunt, & iræ filij.

Contra has hæreses præclarè disputat S. Ignatius in Epistolis, non discedens à Clemente.

Hæresi[illegible] illis [illegible]

Expositio Apostolicæ prædicationis. Cap. XI.

Doctrina apostolorum contraria [illegible] hæresibus

Nos verò Dei soboles, & filii pacis, sacrum ac rectum prædicantes pietatis sermonem, vnum solum nuntiamus Deum, legis, ac Prophetarum Dominum: rerum omnium auctorē, Christi patrem: non qui sit sibi ipsi origo, & per se genitus, sed æternum: & principii expertem: & lumen inhabitantem inaccessibilem: non congeminatum vel multiplicem, sed solum in æternitate: non ignotum vel silentio abditum, sed per legem, ac prophetas proditū, omnipotentē, omnium opificem: omnium potestatem habentem: Deum & patrem vnigeniti & primogeniti omnis creaturæ: vnum Deum, vnius filii patrem, non multorum: vnius Paracleti per Christum, aliorum ordinum effectorem: vnum cōditorem variarum creaturarum per Christum: factorem eundem, rectorem ac legislatorem, per ipsum: resurrectionis auctorem, iudicii retributionis, per eundem Christum. Hunc ipsum voluit hominem fieri, qui versatus est cum hominibus sine peccato, passus est, à mortuis surrexit, & ad illum, qui eum miserat, reuersus est: Atque omnem creaturam Dei bonam fatemur, nihilque respuendum, omnéque, quod ad naturæ necessitatem pertinens iustè sumitur, id optimum ducimus. Omnia enim secundum scripturam erant valde bona. Nuptias legitimas, & liberorum procreationem honestam, nec contaminatam credimus: nam ad propagandum genus hominum,

num, ſexuum differentia formata eſt in Adam & in Eua. Animam incorpoream, & immortalem affirmamus, nec interire eam veluti corpora, ſed perpetuò manere, vti rationis participem, & libertate præditam. Omnem iniuſtum concubitum, maximè eum, qui contra naturam à quibuſdam exercetur, reſpuimus vt nepharium, & ſceleratum: reſurrectionem futuram fatemur, iuſtorum & iniuſtorum, nec nō retributionem. Chriſtum non confitemur purum hominem, ſed Deum verbum, & hominem, mediatorem Dei & hominum: Pontificem Patris. Neque verò vnà cum Iudæis circumcidimur, ſcientes veniſ-
„ ſe eum, cui repoſitum eſſet, & per quem custo- Gen. 94.
„ direntur generationes, expectationem gentium
„ Ieſum Chriſtum, ex Iuda ortum, de Ieſſæ florem, cuius imperium ſuper humerum eius.

Contra eos, qui Chriſtum confitentur, & tamen Iudaizare volunt. Cap. XII.

SED quoniam tunc hæc hæreſis magnas ad decipiendum vires videbatur habere, totaque Eccleſia in periculo verſabatur, nos duodecim cùm conueniſſemus Hieroſolymis (nam in locum proditoris Mathias Apoſtolus factus eſt)
„ qui ſortem Iudæ accepit (vt ſcriptum eſt, Et Epiſcopatū eius accipiat alter) vnà cum Iacobo fratre Domini deliberabamus quid faciendum eſſet: viſūmque eſt ipſi & Presbyteris, ſermoni-

Act.15. bus doctrinæ alloqui populum. Etenim quidam à Iudæa Anthiochiam profecti, docebant fratres, affirmantes nisi circunciderentur secundum morem Mosis, aliósque ritus, quos ille præceperat, seruarent, saluos fieri non posse. Cùm ergo seditio, quæstióque non parua commota esset, & fratres, qui erant Antiochiæ, & cognouissent nos conuenisse, vt de hac re quæreremus: miserunt ad nos viros fideles, & sacrarum literarum peritos, vt de hac quæstione cognoscerent, qui cum ad nos venerunt, nuntiarunt nobis quæ in Antiochæna Ecclesia quærebantur, aliquos affirmare, oportere circuncidi, aliásque ceremonias seruare. Atque aliis alia dicentibus, Ego Petrus cum consurrexissem, Viri fratres (inquam) scitis vos ab antiquis diebus in nobis elegisse Deum, vt per os meum audirent gentes Euangelii sermonem, & crederent. Et qui nouit corda Deus testimonium perhibuit ipsis. Cornelio enim Centurioni imperij Romani, visus est aliquando Angelus Domini, qui ei dixit vt me accerseret, ac de ore meo verbum vitæ audiret. Is verò à Ioppe Cæsaream Stratonis me vocauit. Cúmque me ad iter pararem, volui cibum capere: qui cùm pararetur, interea eram in cœnaculo orans: quo tempore vidi cœlum apertum, & vas quoddam quatuor initiis vinctum, veluti splendidum linteum in terram submitti: in quo inclusæ erant omnes quadrupedes, atque reptiles terræ, & alites cœli: auditáque est vox de cœlo, Surge Petre, sacrifica, & manduca. Et ego respondi, Nequaquam Domine, quoniam nihil cõmune,

vel immundum vnquam comedi. Iterúmque audita vox eſt, Quæ Deus purgauit, ne tu immunda exiſtimaueris. Quòd cùm ter eſſet factum, vas in cœlum receptum eſt. Cúmque in dubio eſſem, quónam ſpectaret viſa ſpecies, dixit mihi Spiritus, Ecce viri te quærunt, ſurge & vade cum eis. nihil dubitans: quoniam ego illos miſi. Ij verò à Centurione miſſi fuerant. Quæ cùm mecũ euoluerem, agnoui ſermonem Domini ſcriptũ, *Ioel.2.*
Omnis, qui inuocauerit nomẽ Domini, ſaluus
" erit. Et rurſum, Recordabuntur & conuerten- *Pſal.21.*
" tur ad Dominum omnes fines terræ, & adorabũt
" coràm eo omnes Tribus gentium, quoniã Do-
" mini eſt regnum, & ipſe dominatur gentibus.
Cogitánſque vbique de vocatione gentium ſcriptum eſſe, ſurrexi, & cum eis ſum profectus, atque domum illius intraui. Me verò ad huc nunciante ſermonem, cecidit Spiritus ſanctus in eũ, atque in illos, qui vnà cum eo ibi aderant: quẽadmodum nobis in principio acciderat: nullúmque diſcrimen ſtatuit inter nos, & illos, fide purificans corda: & cognoui ego non eſſe acceptorem perſonarum Deum, ſed in omni gẽte eum, qui timet, ipſum, & operatur iuſtitiam, illi eſſe acceptũ. Commoti autẽ hac re ſunt qui ex circunciſione fideles erãt. Nunc igitur quid tentatis Deũ, vt imponamus iugũ graue collo diſcipulorum, quod nec nos, neque patres noſtri ferre potuerũt, ſed per gratiam Domini credimus ſaluari, quemadmodum & illi? liberauit enim nos vinculis Dominus, & leuauit nos onere noſtro, iugúmque clemẽtia diſſoluit. Quæ cùm dicerẽ,

Iacobus

ſiluit omnis multitudo, reſpondit autem Iacobus frater Domini iis verbis, Viri fratres me audite, Simon narrauit quemadmodum primùm Deus ſtatuit ſumere de gẽtibus populum nomini ſuo, *Amos. 9.* cui rei conſentiunt verba Prophetarum quemadmodum ſcriptum eſt, Poſt hæc reuertar, & reſtituã tabernaculum Dauid collapſum, & ruinas illius reparabo, & excitabo illud vt requirant cæteri homines Dominum, & omnes gentes, ſuper quas inuocatum eſt nomen meum, dicit Dominus faciẽs hæc, nota ſunt à ſæculo Deo omnia opera ſua. Quare ego iudico non grauãdos eos, qui à gentibus ad Deum ſe conuertunt, ſed ſcribendum ad eos vt ſe abſtineant à contaminationibus gentium, Idolothytis, ſanguine, ſuffocato, & fornicatione: quæ etiam olim ſeruabantur ante legem ab iis, qui ſecundum naturam viuebãt, Enos, Enoch, Noë, Melchiſedech, Iob, vel ſi quis alius huiuſmodi fuit. Túncque viſum eſt nobis Apoſtolis, & Epiſcopo Iacobo, atque Preſbyteris cum vniuerſa Eccleſia, delectos ex nobis viros mittere vnà cum Barnaba, & Paulo gentium Apoſtolo, Tarſenſi, & Iuda cognomento Barſabbano, ac Sila, viris præcipuis inter fratres, ſcriberéque epiſtolam eorum manu iis verbis.

Apoſtoli & Presbyteri, & fratres, his, qui ſunt Antiocheæ in Cilicia, & Syria fratribus, ex gentibus, ſalutem.

QVONIAM audiuimus quòd quidam ex nobis conturbauerunt vos ſermonibus, peruerten-

» tes animas veſtras iis,quæ non mandauimus: viſum eſt nobis in vnum congregatis, delectos viros ad vos mittere cum dilectis noſtris Barnaba & Paulo,hominibus, qui animas ſuas tradiderūt pro Domino noſtro Ieſu Chriſto pro iis, quæ ſignificaſtis: miſimus etiam cum iis Iudam,& Silam,qui verbis eadem vobis referent. Viſum eſt enim Spiritui ſancto,& nobis nihil plus imponi vobis oneris, quàm horum neceſſariorum, vt abſtineatis ab Idolothytis,ſanguine, ſuffocato, & fornicatione, à quibus ſi continebimini, bene agetis. Valete. Atque epiſtolam quidem miſimus,nos verò per aliquot dies manſimus Hieroſolymis, ſimul deliberantes quæ ad communē vtilitatem,& ad corrigendas res pertinebant.

Quòd oportet ſeparari ab hæreticis.
Cap. XIII.

POSTEA interceſſit aliquod tempus,viſitatis fratribus, iiſque in ſermone pietatis confirmatis, admonitiſq; fugere eos, qui ſub nomine Chriſti & Moſis aduerſantur Chriſto, & Moſi, & in pelle ouina includunt lupum: ij enim ſunt Pſeudochriſti,& Pſeudoprophetæ,& Pſeudapoſtoli, deceptores, corruptores, vulpibus ſimiles, humi iacētes, vinearum calamitas:propter quos refrigeſcet multorum charitas.qui verò perſeuerauerit vſque in finem inflexibilis is, ſaluus erit. *Mat.24.*
» A quibus vt caueremus,Dominus nobis denuntiabat, Venient,inquiēs, ad vos viri in veſtimentis ouium, intus autem ſunt lupi rapaces: à fru- *Mat.7.*

istius nona ... est ...

» ctibus eorum cognoſcetis eos. Attendite ab ip-
» ſis. Surgent enim Pſeudochriſti, Pſeudopropheta, & decipient multos.

Qui ſint, qui catholicam doctrinam prædicauerint, & quæ ſint illorum præcepta.
Cap. XIIII.

Doctrina catholica 12. Apostolorum et Iacobi et Pauli

IGITVR horum cauſa nunc in vnum conuenientes Petrus, & Andreas, Iacobus, & Ioannes filij Zebedæi, Philippus, & Bartholomæus, Thomas, & Matthæus, Iacobus Alphæi, & Lebæus cognomento Thadæus, & Simon Cananites, & Mathias Iudæ ſuffectus, & Iacobus frater Domini, Hieroſolymarum Epiſcopus, & Paulus doctor gentium, vas electionis, vnà congregati ſcripſimus ad vos hanc catholicam doctrinam ad vos confirmandos, quibus in vniuerſa Eccleſia Epiſcopatus munus eſt commiſſum: in qua declaramus vobis, Deum Omnipotentem vnum eſſe, præter quem nullus eſt, atque vt illum ſolum colatis, & adoretis per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum in ſancto ſpiritu: vtaminíque ſacris Scripturis, lege, & Prophetis, parentes reuereamini: omnes nefarias actiones fugiatis: reſurrectionem & Iudicium credatis, retributioné expectetis: omnibus eius creaturis cũ gratiarũ actione vtamini: veluti eius operibus, nihílque in ſe continentibus mali, legitimè connubia iungatis: vituperatione enim caret huiuſmodi nuptiæ, quoniam & à Domino iungitur viro mulier, atque Dominus dicit. Qui fecit ab

Matt. 17.

" initio masculũ, & fœminam, fecit eos & dixit,
" Propterea relinquet homo patrem & matrem,
" & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne
" vna. Neq; verò post nuptias liceat eam indẽnatã
" eiicere: Custodiet enim, inquit, spiritu tuo, &
" vxorem iuuentutis tuæ ne reliqueris: quoniam
" ipsa est particeps vitæ tuæ, & reliquiæ spiritus *Mal.2.*
" tui, & ego feci, & non alius: inquit enim Domi-
" nus, Quod Deus coniunxit, homo ne separet. Mulier enim est vitæ consors ac socia, in vnum corpus à Deo cõflata. Qui verò contrà scindit in duo id, quod est in vnum à Deo concretũ: rationẽ rerum à Deo conditarum euertit, & illius prouidentiæ aduersatur. Eodẽ modo retinens eam, quæ naturæ legem violat, iniustè facit: quoniam qui adulteram retinet, insanus atque impius est,
" Abscinde enim eã, inquit, à carnibus tuis: non enim est adiutrix, sed insidiatrix ad alium deflectens mentẽ. Neque etiam circuncidamini: contentíque sint fideles circoncisione cordis in spi-
" ritu. Circuncidimini enim, inquit, Deo vestro, *Iere.4.*
" & circuncidite præputium cordis vestri.

Quòd non oportet baptismum iterare, neque recipere baptismum ab impiis datum, qui baptismus non est, sed potius contaminatio. Cap. XV.

EODEM modo contenti sint vno solo baptismo, qui in Domini mortẽ traditur, nõ ministerio abominandorum hæreticorum, sed probatorum sacerdotum in nomine Patris, & Filij, &

Eccl.25.

Spiritus ſancti. Neque impiorum baptiſmus recipitur, neque is, qui per ſanctos adminiſtratur, altero baptiſmo, debet irritus effici, vt enim vnus eſt Deus, & vnus Chriſtus, & Paracletus vnus: ſic vnus eſt baptiſmus, qui in eius nomine datur. Qui verò ab impiis piaculum accipiunt, eorum ſententiæ ſocij fiunt: non enim illi ſunt ſacerdotes: dicit enim iis Deus, Quoniam tu abieciſti ſententiam, abiiciam & ego te, vt non ſis ſacerdos mihi. Neque verò baptizati ab iis, initiati cenſentur, ſed potius inquinati, cùm non peccatorum remiſſionem accipiant, ſed impietatis vinculum induant. Verumtamē initiatos iterum baptizare tentantes, crucifigunt Dominum, iterum eum interimunt, derident diuina, eludunt ſancta, inſultant Spiritui, ſanguinē ſanctum veluti communem contemnunt, peccant in mittentem, in paſſum, & in teſtificantē. Sed etiam, qui ob negligentiam baptizari contemnit, veluti infidelis condemnabitur, & ei exprobrabitur veluti ingrato. Ait enim Dominus, Niſi quis baptizatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non ingredietur in regnum cœlorum. Et iterum, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluabitur: qui verò non crediderit, condemnabitur. Qui verò dicit, Baptizabor cùm ad finem vitæ peruenero, ne peccem, & baptiſmum inquinem: is Deum ignorat, & ſuæ naturæ eſt parum memor. Noli enim differre cōuerti ad Dominum: neſcis enim quid ſequens dies pariat. Baptizate quoque puerulos veſtros, & educate eos in diſciplina & præceptis Dei. Sinite enim, inquit, paruulos venire

1. Reg. 3. — Ioan. 3. — Prou. 3.

ad me,& nolite eos prohibere.

De libris falsò inscriptis. Cap. XVI.

HÆC omnia mandauimus vobis, vt nostram sententiã cognosceretis cuiusmodi sit, atque nostro nomine inuulgatos ab impiis libros ne receperitis:non enim nominibus Apostolorum attendere debetis,sed naturæ rerũ,& rectæ sententiæ:nouimus enim à Simone & Cleobio pestilentes sub nomine Christi & Apostolorum compositos libros circunferri in fraudẽ vestri, qui Christum, nósque eius seruos diligitis. Priscis quoque temporibus quidam libros Apocryphos scripserunt Mosis, Enoch, & Adæ, Isaiæ quoque, Dauidis & Heliæ, atque trium Patriarcharum perniciosos & veritati infestos. Tales modò libros effecerũt execrãdi homines, damnantes rerum originem, nuptias, prouidentiam, liberorum procreationem , legem, Prophetas, barbara quædam nomina inserẽtes,vt ipsi aiunt, Angelorum, re vera autem dæmonum in ipsis loquentium.Quorum doctrinam fugite,ne supplicij eorum participes sitis,qui illos conscripserunt, vt deciperent ac perderent fideles, & laudandos Domini Iesu discipulos.

De Clericis. Cap. XVII.

EPISCOPVM & Presbyterũ, ac Diaconum dicimus vnius vxoris debere constitui, siue viuant eorum vxores, siue decesserint:non licere autem iis, si post ordinationem sine vxore fue-

rint, ad nuptias transire, vel si vxores habeant, cum aliis coniungi, sed contentos esse ea, quam habentes ad ordinationem venerunt: ministros quoque, Cantores, Lectores, Ostiarios vnius vxoris viros esse iubemus. Si ante nuptias ad clerum venerunt, concedimus eis vt vxores ducere possint, siquidem hoc expetent, ne si peccauerint, pœna afficiantur: statuimus autem nemini licere ex clero amicam, vel ancillam, vel viduā, vel repudiatam ducere, vt etiam lex vetat. Diaconissa sit virgo, casta, sin minus, saltem vidua eligatur, quæ vnum virum habuerit, fidelis & honesta.

Adhortatio, admonens fugiendam impiorum hæreticorum societatem. Cap. XVII.

POENITENTES recipite: hæc est enim Dei voluntas in Christo. Cathecumenos, post institutionem baptizate. Impios hæreticos, qui impœnitentes fuerint, segregatos à fidelibus eiicite, atque à Dei Ecclesia exterminate, præcipitéque fidelibus, vt ab eorum consuetudine omnibus modis se abstineant, nec sermonis cum iis, neque precū communionem habeant vllam. Ii enim aduersarij, insidiatorésque sunt Ecclesiæ, qui gregem labefactāt, & hæreditatem contaminant. Ostentatores, atque ex omni parte de-
Prou.14. prauati, de quibus dicebat Solomon, in impieta-
» te eos simulare pietatē. Est enim, inquit, via quæ
» videtur quibusdam recta, sed extrema eius respi-

ciunt profunda Inferni : hi ſunt illi, de quibus Dominus amarè ſeuerêque pronuntiauit, dicẽs: Quòd ſunt Pſeudochriſti, & doctores falſi, qui blaſphemia affecerũt Spiritum ſanctum, eiúſque donum poſt adeptam gratiam reiecerũt, quibus non remittetur, nec in hoc ſæculo, neque in futuro: qui Iudæos falſa religione ſuperant, Gręcos impietate: qui Deo, qui eſt ſuper omnia, maledicunt, & Filium eius deſpiciunt, atque doctrinam Spiritus contemnunt : qui diuinos ſermones negant, & per hypocriſim ſe eos recipere ſimulant in cõtumeliam Dei, fraudémque eorũ, qui eos ſequuntur, qui ſacram ſcripturam derident, & iuſtitiã, quæ tandẽ illa ſit, ignorant: qui Eccleſiam Dei labefactant, veluti vulpeculæ vineam: quos monemus vt fugiatis, ne laqueis animas veſtras impediatis. Nam qui cum iuſtis ambulat, iuſtus erit : & qui cum inſipientibus ambulat, cognoſcetur: nec enim cum furibus currere oportet, neque cum adultero partem ponere, quoniam ſanctus Dauid, inquit, Domine qui oderunt te, eos odio habui, & aduerſus inimicos tuos contabui : perfecto odio oderam illos : inimici facti ſunt mihi. Et Ioſaphat Deus exprobrat amicitiam, ſocietatémq; initam cum Achabo, & Ozia, per Ionam Prophetam inquiens, Si cum peccatore tu amicitia iungeris, & auxilium præbes ei, qui odio habetur à Domino, ideo ſtatim ira Domini facta eſſet in te, niſi inuentum fuiſſet cor tuum perfectum erga Dominũ : propterea pepercit tibi Dominus: veruntamẽ interrupta ſunt opera tua, & fractæ ſunt naues tuæ.

Eccle. 9.

2. Par. 19.

Vitate igitur illorum societatem, atque ab eorum pace abalienamini: de iis enim Propheta loquebatur iis verbis, Non est gaudere cum impiis, dicit Dominus: ij enim sunt occulti lupi, noui canes, qui nō possunt latrare, qui quidem modò sunt pauci, sed progrediente, atque appropinquante cōsummatione, plures grauiorésque sunt futuri: de quibus dicebat Dominus. Nunquid filius hominis cum venerit, inueniet fidem in terra? & eo quòd abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum, & venient Pseudochristi, & Pseudoprophetæ, & dabunt signa in cœlo, vt si fieri possit etiam electi decipiantur: quorū fraude liberabit nos Deus per Iesum Christum, qui est spes nostra. Etenim nos quoque cùm peragraremus gentes, Ecclesiásque confirmaremus, alios quidem multis admonitionibus & sermonis medicina curatos ad sanitatem reduximus, cùm morti essent vicini, & tantùm non animam efflarent: eos, qui nullo remedio curari potuerunt, ab ouili eiecimus, ne morbi contagione valentes agni contabescerent, sed puri, mundi, sani, integri Domino conseruarentur. Atque hæc quidem vbique toto orbe terrarum in singulis ciuitatibus præstitimus. Reliquimus verò vobis Episcopis, & reliquis sacerdotibus iure, ac merito huius catholicæ doctrinæ monumentum pro confirmatione illorum, qui Deo crediderunt. Quam doctrinam misimus per Clementem cooperatorem nostrum fidelissimū, & filium vnanimem in Domino vnà cum Barnaba & Timotheo filio optatissimo, & Marco Germano, cum

Isa. 57.

Clemes author / Barnabas / Timoteo / Marco germano

quibus Titum vobis dedimus, & Lucam, Iasonem quoque & Lutium, & Sosipatrũ, per quos hortamur vos in Domino, vt à veteri consuetudine recedatis, vinculorum, inanium, exterminationum, obseruationum, delectus ciborum, baptismorum quotidianorum: vetera enim recesserunt, ecce noua sunt omnia.

Titus. Lucas. Iaso. Lucius. Sosipater

Contra improbantes legem. Cap. XIX.

COGNOSCITIS enim Deum per Christũ, vniuersámque eius dispensationem à principio institutã, quòd dedit nobis legem simplicem ad auxilium naturalis legis, puram, salutarẽ, sanctam, in qua & proprium nomen reposuit, perfectam, absolutam, decem præcepta continentem, plenam, reprehensione carentem, conuertentem animas, cuius immemores Hebræos
» per Malachiam prophetam admonet, dicẽs: Re- *Mal. 4.*
» cordamini legis Mosis hominis Dei, qui præce-
» pit nobis mãdata & iustitias: qui adeò sanctus ac
» iustus est, vt cùm Dominus leprosum vnum curauisset, postéaque nouem alios, dixerit priori,
» Vade & ostende te Pontifici, & offert munus, *Luc. 5.*
» quod præcepit Moses in testimonium ipsis: no-
» uem verò illis rursũm, Ite & ostendite vos sacer-
» dotibus. Non enim legẽ dissoluit, vt Simon opi- *Mat. 5.*
» natur, sed impleuit. Inquit enim, Iota vnum, &
» vnus apex non præteribit à lege, quousq; omnia
» fiant: non enim veni, inquit, soluere legem, sed
» adimplere. Etenim Moses legislator simul ac Pontifex, idémq; Propheta, & Rex, Helias quoque zelator Prophetarum adfuerũt in transfigu-

ratione Domini in monte, incarnationis, passionúmq; testes, vt amici familiarésque Christi, nō vt inimici, & alieni. Ex quibus perspicuum fit, legem bonã sanctámque esse vnà cum Prophetis.

Quæ sit naturalis lex, & quæ sit inducta, atque adiecta, & quam ob causam inducta sit. Cap. XX.

LEX est Decalogus, quàm antequàm populus vitulum, hoc est, apim Ægyptium faceret, Deus tulit voce, quæ auribus audiretur. Hæc lex iusta est: ob quam causam lex dicitur, quoniam secundum naturam iustè iudicia facit, quam Simon improbat, putans se ab ea iudicatum, supplicium effugere non posse. Hæc lex bona est, sancta, libera: inquit enim, Si feceris mihi altare, ex terra facies mihi ipsum: non dixit Fac, sed, si feceris: non necessitatem imposuit, sed liberæ potestati permisit: non enim sacrificio opus habet Deus, cùm nulla re suaptè natura indigeat, sed quemadmodum iam superiori tempore Deo charus Abel, & Noë, atque Abraham, & reliqui non rogati, sed naturali lege commoti, sua sponte Deo sacrificia offerebant à grato animo profecta, ita permittit modò Hebræis, non iubendo, sed si voluerint concedendo: ac si recta animi sententia obtulerint, benignè recipiendo sacrificia ipsorum. Ideo, inquit, Si sacrificare desideras, non indigenti mihi sacrifica: nulla enim re opus habeo: meus est enim orbis terrarum, & perfectio eius. Cùm verò eius populi homines

Exo. 20.

huius rei immemores fuerunt, & vitulum pro Deo Deum inuocauerunt, eíque causam profectionis ab Ægypto tribuerunt, dicentes: Hi sunt Dei tui Israël, qui eduxerunt te de terra Ægypti. *Exo.22.* Et colentes similitudinẽ vituli comedẽtis fœnũ, negauerunt Deum, qui per Mosen visitauerat ipsos in tribulatione ipsorũ, Mosen (inquam) qui in manu & virga signa effecerat, Ægyptios decẽ plagis percusserat, mare rubrũ diuisis aquis trãsmiserat, eos per mediam aquam vt equitatũ per campum duxerat, inimicos, & insidiatores eorũ demerserat, fontem amarum ad Maran dulcem reddiderat, ex duro lapide aquam ad satietatem eduxerat: columna nubis propter æstus magnitudinem eos contexerat: columna ignea illustrauerat, viámque monstrauerat ignorantibus quò pergerent: qui manna de cœlo dederat, à mari carnis copiam miserat inuecta ortygometra: qui in monte leges eis dederat. Cuiúsque vocem audire meruerant, eum abnegauerunt dicentes, Fac nobis Deos, qui præeant nos: vitulúmque conflauerunt, & sacrificauerunt Idolo. Tunc verò ira incensus Deus, vt qui eos ingratos videbat, obligauit eos vinculis arctissimis oppressione onerum, atque duricie catenæ, & non ampliùs dixit, Si feceris, sed Fac altare, & assiduè sacrifica: immemor es enim gratiæ. Offer igitur iuge holocaustum, vt memor sis mei. Nam quoniam malè vsus es libertate, posthac tibi impono necessitatem, atque certis cibis te prohibeo, & animalium mundorum & immundorũ delectũ tibi præscribo, quanuis omne animal bonitatem

habeat, vt quod à me factum sit, & exterminationes tales tibi impero, expiationes, assidua baptismata, aspersiones, lustrationes, cessationes varias, atque iis singulis, nisi obtemperaueris, pœnam statuo, vt æquum est inobedienti, vt hoc modo vexatus, & catena enectus, à multitudine deorum recedas: omissóque illo, Hi sunt dij tui
Exod.32. Israël. Recorderis illius, Audi Israel Dominus Deus tuus Dominus vnus est, confugiásque ad illam legem, quam ego natura hominibus indidi, vnum solum esse Deum in cœlo & in terra, hũcque diligendum ex toto corde, ex omnibus viribus: atque ex omni mente, & excepto illo neminem timendum: neque aliorum deorum nomen mente concipiendum, neque lingua pronuntiandum. Nam ob duritiem obligauit eos, vt sacrificando, cessando, se expiando, atque talia obseruando, in cogitationem eius venirent, qui hæc ipsis præcepisset.

Quòd sub gratia sumus, & non in seruitute legis inductæ in Christum credentes. Cap. XXI.

VESTRI, qui credidistis in vnum Deum, ac nõ necessitate, sed recta sententia, ei, qui vos vocauit, paruistis, beati sunt oculi, quoniam vident: & aures, quoniam audiunt. Soluti enim estis vinculis, & seruitute liberati. Non ampliùs enim (inquit) dico vos seruos, sed amicos, quoniam omnia, quæ audiui à Patre meo, manifestaui vobis. Illis enim nolentibus loqui vel audire, non defectu

defectu pœnarum, ſed abundantia nequitiæ, dedi mandata non bona, & iuſtitias, in quibus victuri non ſunt. Non bona autem ex propoſito ipſorum, quoniam cauteria, gladius, medicamẽta infeſta ſunt non valentibus: non ſeruãtur autem propter inobedientiam, vnde non ſeruata mortem eis afferunt.

Quòd lex de ſacrificio inducta erat, quam adueniens Chriſtus, ſuſtulit. *Cap. XXII.*

VOS igitur beati eſtis, qui maledictione eſtis liberati. Chriſtus enim Dei filius cùm veniſſet, legem ratam habitam impleuit, inducta ſuſtulit, ſi non omnia, at grauiora: legem confirmans, iis finem imponens, voluntatémque humanam rurſum dimiſit liberam, vt non hic temporaneæ mortis iudicium exerceat, ſed in alio ſtatu rationes ſit cogniturus. Ideóque dicit, Qui vult venire poſt me, veniat. Et rurſum, Num & vos vultis abire? Iam verò ante quoque eius aduentum recuſabat populi ſacrificia, ſæpenumerò in eum peccantis, atque exiſtimantis ſacrificiis eum non pœnitentia placatum iri. Ita enim, inquit, Vt quid mihi incenſum de Saba affers, & cinnamomum de terra longinqua? Holocauſtomata veſtra non ſunt accepta, & ſacrificia veſtra non placent mihi. Et deinceps, Holocauſtomata veſtra congregate cum ſacrificiis veſtris, & comedite carnes, quoniam non mandaui vobis, quando eduxi vos de terra Aegypti. De holocau-

Ierem. 6.

Ierem. 7.

ſtis,& ſacrificiis per Iſaiam quoque, Quid mihi
Iſa.1. multitudo victimarum veſtrarum? dicit Domi-
» nus. Plenus ſum holocauſtis arietum : adipem
» agnorum,& ſanguinem taurorum, & hircorum
» nolo,neque veneritis apparere mihi.Quis enim
» quæſiuit hæc de manibus veſtris?calcare atrium
» meū non addetis ampliùs.Si obtuleritis ſiliginē,
» vanum,incēſum, abominatio eſt mihi.Neome-
» nias veſtras,& ſabbata veſtra,& diem magnum
» non ferā.Ieiunium,& ceſſationē, & feſtiuitates
» veſtras odit anima mea. Facti eſtis mihi in ſatie-
Amos.5. tatē.Et per alium dicit,Diſcede à me,ſonum car-
» minum tuorum,& pſalmum organorum tuorū
non audiam.Et Sauli,qui ſacrificare conſtituerat
1.Reg.15. Samuel dicit, Bona auſcultatio ſuper ſacrificiū,
» & odebientia ſuper adipem arietum.Ecce enim
non vult Deus ſacrificium ſicut obtemperari ſi-
» bi,& per Dauid dicit, Non recipiam de domo
» tua vitulos, neque de gregibus tuis hædos. Si
Pſal.49. eſuriero, non dicam tibi: meus eſt enim orbis
» terrarum, & perfectio eius. Num manducabo
» carnes taurorum,aut ſanguinem hircorum bibā?
» Sacrifica Deo ſacrificium laudis,& redde altiſſi-
mo vota tua.Atque in omnibus ſcripturis eorum
ſacrificia reiicit,quoniā ij in ipſum peccauerunt.
Sacrificia enim impiorum, abominatio apud
Prou.15. Dominum.Etenim iniquè offerunt ea. Et iterū,
» Sacrificia ipſorum tanquàm panis ipſis, omnes
» comedentes ea inquinabuntur.Quod ſi ante ſuū
aduentum,loco ſacrificij cor mundum poſtula-
bat,& ſpiritum contritum,modo cùm iam vene-
rit, multo magis hæc, quæ per ſanguinē fiebant,

eum dicimus sustulisse. Sustulit autem cùm prius illa impleuerit: etenim circumcisus est, & aspersus, sacrificia quoque obtulit, & holocausta, atq; aliis moribus vsus est: ipséque legislator effectus est perfectio legis, non sublata lege naturali, sed extinctis iis, quæ per Deuterosim inducta fuerant, quanquàm non omnibus.

Quomodo Christus impleuerit legem, & quæ extinxerit, quæ commutauerit, vel transtulerit. Cap. XXIII.

LEGEM enim naturæ non sustulit, sed confirmauit: nam qui dixit in lege, Dominus Deus tuus, Dominus vnus est: idem dicit in Euágelio, *Deut.6.*
» Vt cognoscant te solum Deum: & qui dixit, Diliges proximum tuum, sicut te ipsum: in Euan- *Ioan.17.*
» gelio renouato præcepto. Mandatum nouum (inquit) do vobis, vt diligatis vos inuicem. Qui tunc cædem prohibuit, modò prohibet inconsideratam iram: qui tunc adulterium, modò illicitam cupiditatem: qui tunc latrocinium, modò magis commendauit eum: qui de propriis laboribus inopibus præbet: qui tunc odium prohibuit, nunc inimicorum dilectionem præcepit: qui vindictam, nunc præcipit patientiam, non quòd iniusta sit vindicta, quæ iustè sumatur, sed quòd præstantior sit patientia. Neque verò naturales affectiones excidi iussit, sed illarum exuperantiam, qui colendos parentes præcepit, ipse iis subiectus erat, qui Sabbatum seruari voluit, vt ille dies consumeretur in legum meditatione, *Ioan.13.*

nunc quotidie iussit nos cogitantes conditæ naturæ prouidentiæque legem, gratias agere Deo. Circumcisionem sustulit, cùm eam in se explesset. Ipse enim erat, cui reposita erat expectatio gentium, qui iusiurandum præceperat, & periurium prohibuerat, omnino iurare vetuit. Baptismum, sacrificium, sacerdotium, localem adorationem alio modo mutauit: pro quotidiano baptismo, vnum solum baptismum instituit, qui in eius mortem perficitur pro vna tribu. De qualibet natione præcepit optimos deligi, nec corporum integritatem spectari, sed religionem ac vitam. Pro sacrificio crueto, rationale, & incruentum, ac mysticum sacrificium instituit, quod in mortem Domini per symbola corporis, & sanguinis sui celebratur: pro adoratione locali, ab ortu Solis vsque ad occasum in omni loco imperij sui, nomen suum celebrari statuit. Quarè non sustulit à nobis legem, sed vincula: nam de lege

Deut.6. Moses inquit, Meditaberis verbum, quod ego
" tibi mando, sedens domi, surgens & ambulans
" in via. Et Dauid ait, In lege Domini voluntas
Psal.1. eius, & in lege eius meditaberis die ac nocte:
" vbique enim nos legibus obsequentes esse vult,
" non legum contemptores. Beati enim (inquit)
Psal.18. immaculati in via, qui ambulant in lege Domi-
" ni: Beati qui scrutantur testimonia eius: in toto
" corde exquirent eum. Et iterum, Beati sumus
" Israël, quoniam quæ placent Deo, cognita sunt
" nobis. Et Dominus inquit, Si hæc cognouistis,
" beati estis si feceritis ea.

Quòd per Romanos quoque voluit Dominus iustitiæ legem demonstrari.
Cap. XXIIII.

NON solùm per nos Iustitiæ legem vult demonstrari, sed etiam placuit sibi, vt ea per Romanos appareret, atque luceret: nanque ij quoque credentes in Dominũ, à deorum errore, atque iniquitate recesserũt, & bonos receperũt, improbósque puniunt, & Iudæos vectigales habent, atque suis iustis eos vti non permittunt.

Quòd Deus Iudæos ob impietatem, qua aduersus Christum vsi sunt in seruitutem redactos, tributo subiecit.
Cap. XXV.

QVONIAM sponte seruitutem sibi imposuerunt dicentes, Non habemus Regẽ nisi Cæsarem: & nisi occidamus Christum, omnes in eum credent, & venient Romani, & tollent locum nostrum & gẽtem. Atque inuiti, vera prædixerũt: nam & in eum gentes crediderũt, ipsiq; à Romanis potestate spoliati sunt, prohibitique ea facere, quæ sibi patriis legibus præcepta fuerant: » Maledictus enim, inquit, qui non manet in omnibus scriptis in libro legis vt ea faciat: fieri autem non potest, vt cùm dispersi vagíque inter gentes viuant, omnia faciant, quæ lex præscribit. Vetat enim diuinus Moses altare extra Hierosolyma constitui, legémque extra Iudææ fines legi. Sequẽtes igitur nos Christum, benedictio- *Gal.3.*

num hæreditatem adipiſcamur, legi & Prophetis per Euangelium obſequamur. Fugiamus eos, qui Deos colunt, interfectores Chriſti, & Prophetarum, nephandos atque impios hæreticos, obtemperemus Chriſto vt Regi, qui pôteſtatem habet inducendi varias leges, ac tanquàm ſapiẽs legiſlator nouas ferendi, vbique naturalibus immobilibus conſeruatis.

Quòd fugere oportet hæreticos tanquàm animarum peſtem.
Cap. XXVI.

Hæreses illius... (manuscript margin note)

CAVETE ab hæreticis omnibus Epiſcopi & laici, qui legem, & Prophetas improbant. Deo enim Omnipotenti infeſti non parent, & Chriſtum non confitentur filium Dei: negant enim eius generationem ſecundum carnẽ. Crucem erubeſcunt, paſſionem ac mortem contemnunt, reſurrectionẽ ignorant, æternam eius generationem præcidunt. Alij ex iis in alio impietatis genere verſantur: opinati Dominum purum hominem eſſe ex anima tantùm & corpore conſtantem, alij Ieſum illum ipſum Deum, qui eſt ſuper omnia, eſſe exiſtimãt, putantes eum ſibi ipſi patrem eſſe: quibus quid poteſt eſſe magis impium? alij rurſum cibos quoſdam vituperant, nuptiáſque cum liberorum procreatione improbant: quòd opus ſint diaboli: cúmque ob ſuam improbitatem ſint impij, nolunt à mortuis reſurgere: propterea reſurrectionẽ labefectant, dicentes, nos eximios quoſdam fore, ſi comede-

re,& bibere noluerimus, fingentes dæmonia quædam nudata carnibus, à mortuis excitatum iri, qui damnabuntur ad ignem æternum. Quare fugite ab iis, ne vnà cum illorum impietate pereatis.

De Iudaicis & Græcis obſeruationibus. Cap. XXVII.

QVOD ſi quidam Iudaicas conſuetudines obſeruant, fluxum ſeminis, nocturnas pollutiones, legitimos concubitus: dicant nobis his horis, vel diebus, quibus horum aliquid ipſis accidit, abſtinéntne ſe ab oratione vel à libro tangendo? ſi affirmabunt, perſpicuum eſt eos Spiritu ſancto deſtitui, qui ſemper cum fidelibus verſatur: nam de Sanctis ait Solomon, vt vnuſquiſque ſe præparet, vt cùm dormit, cuſtodiat eum, & cum expergiſcitur, colloquatur cum eo. Nam ſi exiſtimas, ô mulier, ſeptem diebus te in puerperio manentem, Spiritu ſancto priuatam eſſe, num quoque ſi repentè mortem obires, vacua Spiritu ſancto, & deſtituta ſpe erga Deum decederes? vel potius ſpiritũ habes omnino inſeparabilem, vt qui locũ non occupet? neceſſaria eſt autẽ tibi oratio, & ſpiritus afflatus, cùm nihil in eo pecces. Nam nec legitimus cõcubitus, nec cubile, nec ſanguinis fluxus, nec nocturna pollutio poteſt hominis naturã contaminare, vel Spiritũ ſanctum auferre, ſed ſola impietas & actio iniuſta. Nam Spiritus ſanctus ſemper manet cum iis, qui eum adepti ſunt, quouſque digni fuerint, & à

Prou. 6.

quibus se subtrahit, eos desertos, & spiritui nequam cōtraditos dimittit. Homo autem omnis, alius Spiritui sancto plenus est, alius impuro, nec potest alterum effugere, nisi aliquod cōtrarium patiatur. Paracletus enim odit omne mendaciū, Diabolus omnem veritatem. Vnusquisque autem qui baptismum verè est adeptus, à diabolico spiritu recessit, & Spiritum sanctum obtinuit, atque bonum agēti adest Spiritus sanctus, complens eum sapientia & intellectu, nec permittit spiritū malum ad eum accedere, obseruans illius inuasiones. Tu ergo mulier si quemadmodum dicis, in diebus puerperij Spiritu sancto vacua es, certè plena es impuro: nam nec orans, neque legens inuitum illum aduocas: amat enim is ingratos, si vllus alius, inertes, negligentes, somnolentos, quoniā ipse quoque ingrato animo malignus à Deo spoliatus est dignitate, qui pro Archāgelo, diabolus esse maluerit. Ideo mulier vanos sermones desere, sempérque memor esto Dei, qui te creauit, atq; ei supplica. est enim tuus quoque, qui cunctorum est Dominus: meditaréque illius leges, nihil obseruans, nec naturalem purgationem, neque concubitū legitimū, neque partum, neque abortum, neque corporis maculam: quoniā huiusmodi obseruationes, sunt stultorum hominum inania commēta, ac mente carentia: nam nec funus, nec cadauer, nec sepulchrum, nec cibus, nec pollutio potest animam hominis inquinare, sed sola aduersus Deum impietas & iniquitas, atque proximi iniuria, vt rapina, & vis atque omne quod est Iustitiæ cōtra-

rium, adulterium, fornicatio. Quare iis vitatis, deserite obseruationes dilecti, Græcorum enim sunt propriæ:non enim mortuũ abominamur vt illi, sperantes illum iterum victurum, neque legitimũ cócubitum improbamus. Est enim eorum consuetudo vt in iis impié sentiant:Dei enim voluntate conciliatur viri & mulieris iusta coniun-
» ctio. Nam qui fecit ab initio masculum, & fœ-
» minam fecit eos, & benedixit eis, ac dixit, Cre-
» scite & multiplicamini, & replete terrã. Quare si Dei voluntate sexus sunt ad sobolem propagandam cõgeminati, ergo de illius quoque sententia facta est maris & fœminæ congressio.

De masculorum concubitu, adulterio, fornicatione. Cap. XXVIII.

AT non ille abominabilis concubitus, qui contra naturam fit, neque praua actio, quæ Deo infesta est? nam contra naturam est Sodomorum peccatum, & cum bestiis coniunctio, praua actio adulterium, & fornicatio, quorum factorum aliud est scelus, aliud est iniustitia, vltimum est peccatum, nullum verò impunitum relinquitur pro suo genere. Nam primi quærunt mundum dissolui, iis, quæ secundum naturam sunt, contra naturam abutentes. Secundi iniustè faciunt, qui alienas nuptias corrumpũt, & quod à Deo in vnum coniunctum est, in duo diuidunt, filiósque suspectos faciunt, & naturalem virum insidiis exponunt. Fornicatio est propriæ carnis

corruptio quæ non causa liberorum expetitur, sed voluptatis: quod est incontinentiæ signum, non argumentum virtutis. Hæc autem omnia legibus prohibita sunt, inquit enim Scriptura,

*Leuit.*18. & 20. Non dormies cum masculo coitu muliebri: maledictus enim est talis, & lapidibus obruite eos: *Leuit.*18. & 20. abominationem fecerunt. Omnem dormiẽtem *Deut.*22. cum iumento, interficite eum: iniquitatem fecit „ in populo. Et si quis mulierem nuptam vitiauerit, occidite vtrumque, iniquitatem fecerunt, „ rei sunt: moriantur. Et deinceps, Non erit, qui „ fornicetur in filiis Israël. Et non erit quæ fornicetur de filiabus Israël. Non offeres mercedem meretricis Domino Deo tuo ad altare, nec pre- *Deut.*23. tium carnis. Non enim, inquit, castæ sunt preces de mercede meretricis. Hæc leges prohibuerũt, „ nuptias commendauerunt, benedictas eas ap- „ pellantes: quoniam benedixit eis Deus, qui fœ- „ minam cum masculo coniunxit. Ait quodam „ in loco sapiens Solomon, A Domino copulatur mulier viro. Et Dauid inquit, Vxor tua sicut vi- *Prou.*19. ris abundans in lateribus domus tuæ: Filij tui *Psal.*127. sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ tuæ. Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum. Nuptiæ igitur honestæ & commendabiles sunt, ipsáque liberorum procreatio pura est: nihil enim mali inest in bono. Neque verò naturalis purgatio odiosa Deo est, qui illam instituit in mulieribus per menstrua spatia, valetudinis, firmitatisque causa, cùm otiosæ sint, vt quæ magna ex parte domi sedent, sed etiam (vt habetur in Euangelio) cùm illa, quæ patiebatur flu-

xum ſanguinis,valetudinis gratia ſalutarem fimbriam attigiſſet,non moleſtè tulit Dominus,neque omnino illam accuſauit, imò potius eam curauitdicens, Fides tua te ſaluam fecit. Menſtruíſque apparentibus mulieribus, viri cum eis ne coeant, vt filij ſine morbo naſcantur: prohibuit enim hoc lex inquiens, Ad mulierem menſtruatam ne accedas. Neque verò cum prægnātibus conſuetudinem habeant:non enim ſuſcipiendorum filiorum, ſed voluptatis cauſa hoc faciunt. Oportet autem Dei amicum,non appetere voluptatem. *Mat. 9.* *Ezech. 18.*

Quomodo oporteat mulieres viris ſuis ſubiectas eſſe, & viros diligere ſuas vxores. Cap. XXIX.

MVLIERES ſubiectæ eſtote viris veſtris,eóſque in honore habete,ac timore,& charitate illis inſeruite:quemadmodum ſancta Sarra Abraham honorabat, quæ nec nomine ipſum audebat appellare,ſed dominum illum vocabat: Dominus meus, inquiés, ſenex eſt. Item viri diligite veſtras vxores vt propria membra, vt vitæ ſocias,in filiíſque generandis adiutrices. Lætare enim inquit, cum muliere, quæ eſt à iuuentute tua,cerua tuæ amicitiæ,& pullus tuarum gratiarum conuerſetur tecum,propria verò præeat te, & adſit tibi in omni tempore. In huius enim amicitia implicatus, multiplicabilis eris.Diligi- *Prou. 5.*

Mal.2. te ergo eas vti membra propria, vti corpora vestra. Scriptum est enim hoc modo, Dominus testificatus est, inter te & mulierem adolescentiæ tuæ, & hæc consors tua, & non alius fecit, & reliquiæ spiritus tui, & custodite in spiritu vestro. Et mulierem adolescentiæ tuæ ne deseras. Vir igitur & vxor iustis nuptiis coniuncti, mutuò se excitantes, sine obseruationibus orent, & quanuis non lauent, tamen erunt lustrati. Qui verò alienam vxorem corruperit, vel cum meretrice se inquinauerit, neque si toto mari, atque omnibus fluuiis se abluerit, expiari poterit.

Quòd Iudæorum & Græcorum mos est obseruare naturales purgationes, & mortuorum reliquias vitare: à Christianis verò hoc est alienum.

Cap. XXX.

Sacrificia pro mortuis

NOLITE obseruare legalia, nec naturalia piacula, existimantes iis contaminari, nec sequamini Iudaicas separationes, nec assiduos baptismos, neque expiationes in contactu mortui, sine vlláque exceptione conuenite in cœmeteria, sacros libros in iis legentes & psallentes pro iis, qui dormierunt, Martyribus, atque omnibus sanctis, qui à sæculo fuerunt: proque fratribus nostris, qui in Domino obierunt: Et antitypum regalis corporis Christi, acceptabilémque Eucharistiam offerte in Ecclesiis & cœmeteriis vestris. Atque in exitu mortuorum psallentes,

„ eos deducite, si fideles fuerint in Domino, Pre- *Psal.115.*
„ ciosa enim in conspectu Domini mors sancto- *Psal.114.*
„ rum eius. Et iterum, Reuertere anima mea in re- *Sap.3.*
„ quiem tuam, quoniam Dominus benefecit tibi. *Prou.10.*
Et alio in loco, Memoria iustorum cum laude.
Et iustorum animæ in manu Dei. Nam, qui in
Deum crediderunt, quanquàm obierunt, tamen
non sunt mortui. Dicit enim Dominus Saddu-
cæis de resurrectione mortuorum, Non legistis
„ quod scriptum est, Quoniam ego Deus Abrahã, *Mat.22.*
„ Deus Isaac, Deus, Iacob: nõ est Deus mortuorũ,
sed viuorum, omnes enim in ipso viuunt. Igi- *4 Reg.6.*
tur eorum, qui in Deo viuunt, nec reliquiæ sine
honore manent. Nam Helissæus Propheta post
discessum è vita, mortuum quẽdam excitauit in-
terfectum à Piratis Syriæ. Attigit enim corpus
eius Helissæi ossa, atque excitatus vixit: quod fa-
ctum non esset, nisi Helissæi corpus sanctum fu-
isset. Et Ioseph complexus est Iacob post mortẽ
cùm iaceret in lectulo, & Moses ac Iesus Nauæ
Iosephi reliquias secum duxerunt, quod mini-
mè putauerunt piaculum. Quare, vos quoque
Episcopi & alij sine metu piaculi contingentes
mortuos, nolite putare quòd eorum contactus
vos inquinat: neq; eorũ reliquias vitetis, omissis
huiusmodi insanis obseruationibus, ornamini-
que sanctitate & temperantia, vt participes im-
mortalitatis, & consortes Regni Dei efficiami-
ni, & promissionem Dei assequamini, requies-
centes in æternum per Iesum Christum Salua-
torem, qui potest aperire aures cordis vestri, ad
recipiendum acute Dei eloquia per Euãgelium,

Reliquiæ Sanct[illegible]

& per Doctrinam Iesu Christi Nazaræi. Qui crucifixus est sub Pontio Pilato, & Herode: mortuus ac suscitatus à mortuis, & iterum venturus in consummatione sæculi cum gloria ac virtute multa. Qui mortuos est excitarurus, Mundo finem impositurus, & vnicuique pro meritis tributurus. Qui dedit nobis se ipsum pignus resurrectionis, atque in Cælum assumptus est per potentiam Dei & patris ipsius in cōspectu nostro. Qui per quadraginta dies comedimus & bibimus vnà cum illo, postquam à mortuis resurre-

Psal. 109.

xit: quique sedet à dextris Throni maiestratis Omnipotentis Dei super Cherubin. Qui audiuit, Sede à dexteris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Quem vidit beatissimus Stephanus stātem à dextris virtutis, & exclamans, dixit: Ecce video cœlos apertos, & filium hominis stantem à dextris Dei, vti

Act. 7.

Stephanus

Pontificem omnium rationalium ordinum, per quem honor, maiestas, & gloria omnipotenti Deo, nunc, & in sæcula.
Amen.

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM B. CLEMENTE ROMANO AVCTORE,

LIBER SEPTIMVS.

De conuersatione, & vitæ moribus, déque gratiarum actione. *Cap. I.*

CVM legiſlator Moſes dixerit Iſraëlitis, Ecce poſui in conſpectu veſtro viam vitæ, & viā mortis. Et ſubiunxerit, Elige vitam vt viuas. Et Helias Propheta dixerit populo, Quouſq; claudicatis vtroque poplite? Si Deus eſt Dominus, ſequimini eū. Meritò quoq; dicebat Dominus, Nemo poteſt duobus dominis ſeruire, vel enim alterum odio habebit, alterū diliget, vel vni hærebit, alterum contemnet.

Deut.30. *3.Reg.18.* *Mat.6.*

De via naturali, & inducta, & quòd vna à Deo, altera ab errore prouenit ex inſidiis Diaboli. *Cap. II.*

NECESSARIO nos etiam ſecuti magiſtrum Chriſtum, qui omnnium hominum Saluator eſt, maximé fidelium, dicimus duas eſſe vias,

vnam mortis, vitæ alteram, quæ inter ſe comparationem non habent: magna eſt enim earum differentia, imò omnino diſſident: ac naturalis quidem eſt vitæ via, inducta verò via mortis, quæ non voluntate Dei accidit, ſed inſidiis aduerſarij.

Deut. 6. Prima eſt igitur via vitæ, atq; hæc ipſa eſt, quam
» præſcribit lex, diligere Dominum Deum ex to-
» ta mente, ex tota anima, atque illum ſolùm, præ-
» ter quem nullus eſt, & proximum ſicut teipſum:
Matt. 7. & quodcunque tibi fieri non vis, id alteri ne fe-
Mat. 5. ceris. Benedicite maledicentibus vobis. Orate
» pro calumniantibus vos. Diligite inimicos ve-
» ſtros: quæ eſt enim merces veſtra, ſi ametis, qui
» amant vos? nam & Ethnici hoc faciunt: vos ve-
» rò amate illos, qui odio vos habent, & inimici
Deut. 23. cum non habebitis. Nullum hominem, inquit,
» odio habebis, non Ægyptium, non Idumæum:
omnes enim ſunt Dei creaturæ. Fugite autē im-
1. Pet. 4. proborum non naturam, ſed propoſitum. Abſti-
nete vos à carnalibus & mundanis cupiditati-
Mat. 5. bus. Si quis percuſſerit te in vna maxilla, verte ei
alterā, non quòd vindicta in malis ſit, ſed quòd
Pſal. 7. patientia præſtantior. Ait enim Dauid, Si retri-
Mat. 5. bui retribuentibus mihi mala. Si quis te angari-
» auerit vnum milliare, vade ſecum alterum. Vo-
» lenti tecum certare, & tunicam tuam accipere,
» dimitte etiam pallium. Et ab eo, qui tollit tua,
» ne repetas. Petenti à te, da. Et volenti abs te mu-
» tuum accipere, noli claudere manum. Vir enim
» iuſtus miſericordia mouetur, & accommodat,
» omnibus enim vult dari Pater, qui Solem ſuum
» oriri facit ſuper malos & bonos, & pluit ſuper

iuſtos & iniuſtos. Omnibus igitur æquum eſt ſuppeditare de iuſtis laboribus. Honora enim, inquit, Dominum, de tuis iuſtis laboribus: præferendi autem ſunt Sancti.

Morales exhortationes dominicarũ præceptionum concordes cum antiquis mandatis diuinarum legum. Prohibitio iræ, inuidiæ, corruptelæ, adulterij, atque omnis vetitæ actionis. Cap. III.

NON occides, hoc eſt, non perdes tibi ſimilem hominẽ: diſſoluis enim quæ bene coagmẽtata ſunt, non quòd omnis cædes in malis habenda ſit, ſed quia ſolùm illa prohibetur, quæ innocenti infertur, iuſta verò magiſtratibus reſeruatur. Non mœchaberis: diuides enim carnẽ *Exod. 20.*
in partes duas. Erunt enim, inquit, duo in carne vna: vnum enim ſunt vir & mulier natura, conſenſione, ſocietate, amore, vita, more, ſeparantur autem ſexu, & numero. Pueros nõ vitiabis: con- *Leu. 20.*
tra naturam enim eſt hoc vitium, profectum à Sodoma, quæ à Deo miſſo incendio conflagrauit: is enim eſt execrabilis, & dicet omnis populus fiat. Non fornicaberis: non enim erit fornicator inter filios Iſraël. Non furaberis. Achaz *Ioſ. 7.*
enim cùm in Iſraële furatus eſſet, in Hiericho lapidibus oppreſſus interiit, & Giezi furatus, mentitúſque, Neemani lepram adeptus eſt. Et Iudas *4. Reg. 8.*
cùm ſurriperet pauperum facultates, Dominum *Ioan. 12.*
gloriæ Iudæis tradidit, & peccati dolore ſe ſuſpẽ- *Act. 1.*

dit,& crepuit medius,diffusáq; sunt viscera eius.
Act.5. Ananias quoque & Saphira eius vxor furati res proprias,cùm tentassent Spiritum Domini, sentẽtia Petri coapostoli nostri statim sunt mortui.

Prohibio magiæ,interemptionis filiórum, periurij,falsi testimonij. Cap. IIII.

NON dabis operam magicæ arti: non lustrabis : lustratores enim non sinetis viuere. Non interficies filium tuũ in interitu, nec quod natum erit,occides:omne enim quod formatam animam à Deo accepit, vindicabitur, si iniustè
Exo.20. interimatur. Non concupisces res proximi tui,
Mat.5. veluti vxorem,filium,bouem,agrum.Nón peierabis : dictum est enim ne iures omnino, quòd si non feceris,saltem iustum iusiurandum iures,
Psal.62. quoniam laudabitur omnis, qui iurat in idipsum. Falsum testimoniũ non dices, quoniam qui criminatur pauperem, irritat eum, qui illum creauit.

Prohibitio detractionis iracundiæ,morum subdolorum,sermonis otiosi,mendacij,iniuriæ hypocrisis. Cap. V.

NON maledices, Ne diligas, inquit,maledi-
Prou.12. cere.Ne tollaris:neque iniuriarum memor eris. Viæ enim recordantiũ iniuriarum in mor-
Prou.6. tem. Non eris ancipitis sententiæ, neque bilin-

guis:laqueus enim fortis viro, propria labia. Et vir loquax non rectificabitur super terram. Non *Psal.139.* erit sermo tuus vacuus : omnis enim sermonis *Mat.12.* otiosi reddes rationem. Non mendacium dices: *Psal.80.* Perdes enim,inquit,omnes,qui loquuntur mendaciũ. *Isa 45.* Non eris iniuriosus neq; rapax, Væ enim, inquit,opprimenti proximum iniuria mala.

Prohibitio improbitatis, personarum acceptionis, iræ, odij, inuidiæ. Cap. VI.

NOLI esse hypocrita, ne partem tuam cum ipsis ponas. Nec improbus, nec superbus: Superbis enim Deus resistit. Non accipies *Deu.10.16.* personam in iudicio, quoniam Domini est iudicium. *Leu.19.* Non odio habebis omnem hominem, redargutione redargues fratrem tuum, & non accipies per eum peccatum. Et redargue sapien- *Prou.9.*
" tem,& diliget te. Fuge omne malum,& omne
" quod est simile ipsi. Abstine enim, inquit,ab in-
" iusto,& tremor non appropinquabit tibi. Noli esse iracundus, inuidus,obtrectator, neque esto furiosus, aut audax, ne tibi accidat, quod Cain, quod Sauli,quod Ioab:quoniam ille quidem occidit fratrem Abel, quòd is præstabilior iudicatus fuerat à Deo,& quòd eius sacrificium fuerat prælatum: alter sanctum Dauid persequebatur, qui vicerat Goliam Philistæum,cùm illi inuidisset in acclamatione à Choro puellarum celebrata. Tertius duos duces exercitus interemit, Abenner Israëlis,& Amessam Iudæ.

De augurali carmine. Cap. VII.

1. Reg.15. Num.23. Deut.18. Leu.19. NOLI augur esse, quoniam ducit hoc studium ad Idololatriam. Augurium enim, inquit Samuel, peccatum est. Et non erit augurium in „ Iacob, neque vaticinium in Israël. Non eris in- „ cantans, neque lustrans filium tuum. Noli ariolari, neque augurari, neque disciplinis prauis studere: hæc enim omnia lex prohibuit. Noli esse malorum cupidus: perduceris enim ad immensam peccatorum multitudinem. Noli vti verborum obscœnitate, vel oculis alludere, vel vinolentiã expetere: hæc enim scortationes & adulteria pariunt. Noli auarus esse, ne pro Deo mammonæ seruias. Noli duci gloriæ cupiditate, neq; elatus sis, neque excelsos spiritus habeas. Ex iis Psal.130. enim omnibus oriuntur iactantiæ. Memor esto „ eius, qui dixit, Domine non est exaltatum cor „ meum, neque elati sunt oculi mei, neque ambu- „ laui in magnis, neque in mirabilibus super me, „ nisi quòd humiliatus sum.

Prohibitio murmurationis, insolentiæ, superbiæ, audaciæ. Cap. VIII.

NOLI murmurator fieri, memor supplicij, quod pertulerunt qui contra Mosen murmurarunt. Noli insolens esse, neque prauã men- Mat.5. tem, neque cor durum habeas. Neque sis iracun- „ dus, aut pusillanimis. Omnia enim hæc ad blas- „ phemiam perducũt. Sed esto mitis, sicut fue- „ runt Moses & Dauid, quoniam mites hæredita- „ bunt terram.

De longanimitate, simplicitate, mansuetudine, patientia. Cap. IX.

ESTO longanimis. Qui enim talis est, prudentia præstat, quoniam pusillanimis valde est insipiẽs. Præbe te misericordem: Beati enim misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Sis simplex, quietus, bonus, timens sermones Dei. Noli te extollere, sicut ille Pharisæus. Quoniam omnis, qui se exaltat, humiliabitur. Et quod est excelsum inter homines, abominatio est apud Deum. Non addes animæ tuæ audaciam. Quoniam homo audax in mala incidet. Non ambulabis cum insipientibus, sed cum sapientibus, ac iustis. Qui enim ambulat cum sapientibus, sapiens erit: & qui ambulat cum iustis, cognoscetur. Accidentes tibi calamitates, æquo animo patere, & casus sine molestia, sciens mercedem tibi à Deo datum iri, sicut Iob & Lazaro data est.

Luc. 14.

Eccl. 2.

Quòd oportet magistros secundum Christum, parentibus pluris ducere. Cap. X.

EXPLICANTEM tibi sermonem Dei honora, eũmque in memoria habe diu noctúq;: in honore autẽ habe eum, non vt ortus vitæq; tuæ auctorẽ, sed vt eum, qui tibi dedit, vt bene ac laudabiliter viueres: vbi enim viget Doctrina de Deo, ibi adest Deus. Exquires quotidie faciẽ sanctorum, vt acquiescas in sermonibus ipsorum.

Quòd non oportet separari à sanctis. Cap. XI.

NOLI à sanctis secedere, memor Coritarum: inter pugnantes pacem compone, sicut Mo-
Deut.10. ses, concilians concordiam. Iustè iudica. Domi-
» ni enim est iudicium. Non accipies personam
» in redarguẽdo de peccato, quemadmodum He-
3.Reg.18. Ier.38. lias, & Michæas redarguebant Acahab: & Abde-
2.Reg.12. melech Aethiops Sedeciam, & Nathan Dauid, & Ioannes Herodem.

De infirmo siue pusillanimi. Cap. XII.

NOLI esse pusillanimis in oratione tua, si futura sit, vel secus: inquit enim Dominus mi-
» hi Petro in mari, Modice fidei, quare dubitasti. Noli ad capiendum producere manum, ad dandum contrahere.

De Beneficentia. Cap. XIII.

SI habueris quod manibus tuis tibi paraueris, præbeto, vt labores tui consumãtur in redemptionẽ peccatorum tuorum: eleemosynis enim
» & fide purgantur peccata. Noli dubitare in erogando in pauperes, nec cum das murmurato: cognoscet enim quísnam is sit, ille qui præmia tribuit. Nam qui miseretur, inquit, pauperi, fœne-
Prou.19. ratur Domino. Perinde enim atq; donum illius erit, retribuetur ei. Noli auertere oculos ab indi-
» gente. Qui enim, inquit, claudit aures suas, ne

" audiat indigentem, & ipſe inuocabit, & non erit, " qui exaudiat eum. Communica omnia cum fratre tuo, neque dicito propria eſſe: communis enim perceptio, vſúſque à Deo omnibus hominibus paratus eſt. Noli manum tuam tollere de filio tuo, vel à filia tua, ſed à pueritia inſtitue eos " in timore Dei. Inſtitue enim, inquit, filiũ tuum, *Prou.19.* " ita enim tibi erit bonæ ſpei.

Quemadmodum à dominis ſerui tractandi ſint, & quomodo ſerui debeant dominis ſubiecti eſſe.
Cap. XIIII.

NE domineris ſeruo tuo, & ancillæ tuæ, qui in eundem Deum fidem poſuerunt, in acerbitate animæ: ne aliquando ſuſpirent aduerſus te, & in Dei, iram incidas. Vóſq; ſerui ſubiecti eſtote dominis quaſi in figura Dei, in oratione, ac timore, veluti Deo, & non hominibus.

De hypocriſi, attentione legis, & confeßione.
Cap. XV.

ODIO habeto hypocriſim, & omne quod optimum ſit, Domino facito: mandata Domini ne contemnito: quæ ab eo accepiſti ſeruato, nec addens aliquid, nec detrahens. Non *Deut.12.* addes enim ſermonibus eius, ne redarguat te & mendax fias. Confitere Domino Deo tuo pec-

cata tua. Et non ampliùs addas ad ea, vt bene tibi ſit à Domino Deo tuo, qui non vult mortem peccatoris, ſed pœnitentiam.

De cultu parentum. Cap. XVI.

Exo.20. PATREM tuum & matrẽ tuam honora, cùm ſint auctores originis tuæ, vt ſis longæuus ſuper terram, quam Dominus Deus tuus dat tibi. Fratres tuos & conſanguineos tuos ne contemnas. Propinquos enim ſeminis ne deſpexeris.

De ſubiectione erga Regem & Magiſtratus. Cap. XVII.

REGEM timeto, ſciens Domini eſſe electionem. Magiſtratus eius in honore habeto, vt miniſtros Dei: vltores enim ſunt omnis iniuriæ: quibus penditore tributum, vectigal, atque omnem collationem grato animo.

De pura conſcientia orantium. Cap. XVIII.

NON accedes ad orationem in die iniquitatis tuæ, priuſquàm ſolueris amaritudinẽ tuam. Hæc eſt via vitæ, quam vt poſſitis aſſequi, concedatur vobis per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum.

Quòd via quæ insidiis Diaboli inducta est, impietatis, & iniquitatis est plena. *Cap. XIX.*

VIA mortis ea est, quæ in vitiosis actionibus cernitur: in ea enim ignoratio Dei, & multorum Deorum coaceruatio reperitur, à quibus proueniũt cædes, adulteria, fornicationes, periuria, iniustæ cupiditates, furta, idololatriæ, magiæ, veneficia, rapinæ, falsa testimonia, hypocrisis, cordis duplicitas, dolus, superbia, vitiositas, insolentia, iniuria, obscænitas, obtrectatio, audacia, alti spiritus, iactantia, temeritas, bonorum persecutio, veritatis odiũ, mendacij studium, ignoratio iustitiæ: quæ qui agunt, non adhærent bonitati, nec recto iudicio, inuigilant non virtuti, sed uitio, à quibus longè abest mansuetudo & patientia. Qui inania diligunt, sectantur retributionem, non mouentur misericordia pauperis, nõn dolent cum dolente, ignorant suum conditorem, interfectores filiorum, interemptores plasmatis Dei, auertẽtes se ab indigentibus, affligentes oppressum, diuitum aduocati, pauperum contemptores, vndique peccatis obruti. Cauete filij ab iis omnibus.

Quòd non oportet nec ad dextram, nec ad sinistram pietatis declinare: monet enim hoc legislator. *Cap. XX.*

VIDE ne quis te abducat à pietate. Non declinabis enim, inquit, ab ipsa nec ad dextrã, *Deut. 5.*

nec ad ſiniſtram, vt intelligas in omnibus, quæ agas. Non enim, niſi deflexeris à via recta, impius eris.

Quòd non eſt improbandum aliquid, ex iis, quæ ad victum ſunt accommodata, ſed cum gratiarum actione, & ordinatè omnia ſunt percipienda. Cap. XXI.

S. Ign. ad Heronē. DE eſcis dicit Dominus, Bona terræ comedite, & omnem carnem edite vt olera herba-
Iſa. 1. rum: ſanguinem autem effundes: non enim quæ
Gen. 9. intrant in os, coinquinant hominē, ſed quæ exeunt, blaſphemias inquam, & detractiones, ac
" ſi quid eſt huiuſmodi. Tu verò comedas me-
" dullam terræ cum iuſtitia, quoniam quodcun-
" que bonum ipſius eſt, frumentum iuuenibus, & vinum odore fragrans virginibus. Quis enim
Zac. 9. comedit vel bibit ſine ipſo? admonet quoque te
2. Eſdras. 8 ſapiens Eſdras, Ite, inquiens, & comedite pin-
" guedines, & bibite dulcedines, & ne triſtemini.

Quòd abſtinendum eſt ab Idolothytis. Cap. XXII.

FVGITE ab Idolothytis: in honorem enim Dæmonum ea ſacrificant, in contumeliam videlicet Dei, qui vnus eſt, atque ita non eritis participes Dæmonum.

Ordinatio Dominica: quomodo ſit baptizandum, & in cuius mortem. Cap. XXIII.

De Baptiſmo, ô Epiſcope & Preſbyter, iam antea pręcepimus, ac nũc quoque dicimus, quòd baptizare debes, quemadmodum Dominus præcepit nobis dicens, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, docentes eos ſeruare omnia, quæ præcepi vobis: Patris, qui miſit: Chriſti, qui venit: Paracleti, qui teſtimonium dedit. Vnges autem prius oleo ſancto: deinde baptizabis aqua. Poſtremò conſignabis vnguento, vt vnctio ſit participatio ſancti Spiritus: aqua ſit ſymbolum mortis: vnguentum ſigillum pactionum. Si deſit oleum, vel vnguentũ, ſufficit aqua, & ad vnctionẽ, & ad ſigillũ, & ad promiſſionẽ moriẽtis, vel potius cõmoriẽtis. Ante baptiſmũ ieiunet qui eſt baptizatus. Etenim Dominus prius baptizatus à Ioanne, & in deſertum ductus, poſtea ieiunauit quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. Baptizatus eſt autem, & ieiunauit non ad eluendas ſordes, vel quòd ieiunio ſibi opus eſſet, vel purgatione, qui natura purus ac ſanctus erat, ſed vt Ioanni veritatem comprobaret, & nobis regulam præſcriberet. Quare Dominus in ſuam paſſionem non eſt baptizatus, neque in mortem, neque in reſurrectionem: nihil enim horum adhuc venerat, ſed ad aliorum inſtitutionem, ideóque ex poteſtate poſt baptiſmum ieiunat, vt Dominus Ioannis: qui verò in eius mortem initiatur, primùm ieiunare debet, & poſtea baptizari: non eſt enim æquum commortuum & ſuſcitatum ſub ipſam reſurrectionem mœſtum eſſe. Homo enim non eſt dominus inſti-

tutionis Saluatoris, quoniam is dominus est, ipse verò subiectus.

Quibus diebus hæbdomadæ sit ieiunandum, & quibus non ieiunandum, & quam ob causam. Cap. XXIIII.

S. Ign. ad Magn. & ad Phil.

IEIVNIA vestra aliena sint à consuetudine hypocritarum, qui ieiunant in secunda & quinta Sabbati. Vos verò vel per totos quinque dies ieiunate, vel in quarta feria, & Parasceue, quoniam in quarta iudicium contra Dominũ prodiit, cùm Iudas pecunia accepta promisit eum tradere: in Parasceue verò, quoniam in ea Dominus, crucis supplicium passus est sub Pontio Pilato. Sabbatum & dominicum diem, festum agite, quoniam illud naturæ conditæ est monumentum, hic resurrectionis. Vnum autem Sabbatum seruandum vobis est in toto anno, quod pertinet ad sepulturam Domini, in quo ieiunare oportet, non festum agere: nam quo tempore naturæ auctor subter terram degit, validior est de eo luctus, quàm de natura instituta, lætitia, cùm opifex natura, ac dignitate suis operibus sit præstantior.

Quales debeant esse ij, qui orationem Dominicam dicunt. Cap. XXV.

CVM oratis, nolite imitari hypocritas, sed orate quemadmodum Dominus in Euangelio instituit, Pater noster, qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum,

Pater nr

fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra. Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie, & dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris: Et ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo: quoniam tuũ eſt regnum in ſæcula Amen. Ter in die ita orate, præparantes vos ipſos, vt ſitis digni adoptione filiorum Patris, ne ſi indignè vos illum patrem vocetis, exprobretur vobis id, quod Iſraël filius

„ primogenitus audiuit: Si ſum Pater, vbi eſt glo-
„ ria mea? Et ſi ſum Dominus, vbi eſt timor meus? *Mal. 1.*

Gloria enim patrum eſt filiorum ſanctitas, & honor dominorum, timor ſeruorum: quemadmodum quod eſt horum contrarium, ignominia eſt & Domini expulſio. Propter vos enim,

„ inquit, nomen meum blaſphematur inter gẽtes.

Myſtica gratiarum actio. Cap. XXVI.

ESTOTE ex omni parte gratiis agendis intenti, tanquám fideles, & grati ſerui. Atque in agendis gratiis dicite hoc modo, Gratias agimus tibi Pater noſter pro vita, quam manifeſtaſti nobis per Ieſum filium tuum, per quem cuncta creaſti, & vniuerſis prouides, quem & miſiſti ad ſaluandum nos, vt fieret homo: quẽ permiſiſti pati & mori, & ſuſcitatũ glorificare voluiſti, & à dexteris tuis collocaſti, per quem nobis promiſiſti reſurrectionem mortuorum. Tu Domine Omnipotens Deus æterne, quemadmodum hoc diſperſum erat, & congregatum factum eſt vnus panis, ita congrega Eccleſiam tuam à finibus terræ in regnum tuum. Etiam

Eadem verba ſunt in ep. Ign. ad Philip.

gratias agimus tibi Pater noſter pro pretioſo ſanguine Ieſu Chriſti, qui effuſus eſt pro nobis, & pro pretioſo corpore, cuius hæc antitypa perficimus, ipſo nobis ordinante, vt annuntiaremus eius mortem, per quem tibi gloria in ſæcula amen.

Nullus qui non ſit initiatus, ex iis comedat, ſed tantùm qui ſunt baptizati in Domini mortem. Si quis non initiatus ſe occultans ſumpſerit iudicium æternum comedet, quòd cùm non ſit de fide Chriſti, ſumpſit quæ nephas erat ſumere in ſupplicium ſuum. Si quis per imprudentiam perceperit, eum ſubitò inſtitutũ initiate, ne contemptor exeat.

Gratiarum actio in diuina ſumptione. Cap. XXVII.

POST perceptionem, gratias agite hoc modo. Gratias agimus tibi Deus & Pater Ieſu Saluatoris noſtri, pro ſancto nomine, quod habitauit in nobis, & pro cognitione, fide, charitate, & immortalitate, quam dediſti nobis per Ieſum Chriſtum filium tuum. Tu Domine Omnipotens cunctorum Deus creaſti Nundum, & quæ in eo ſunt per ipſum, & legem plantaſti in animis noſtris, & victum præparaſti hominibus. Deus ſanctorum & irreprehenſibilium patrum noſtrorum Abraham, Iſaac, & Iacob fidelium ſeruorum tuorum. Deus fortis, fidelis, verus, & non mentiens in promiſſionibus: qui Ieſum Chriſtum tuum in terram miſiſti, vt cum homi-

nibus versaretur vt homo, qui erat Deus verbũ & homo: errorẽ & radicitus euelleret. Tu ergo nunc per ipsum memento huius Ecclesiæ sanctæ tuæ, quam acquisiuisti pretioso sanguine Christi tui, & libra eam ab omni malo, & perfice in dilectione tua & veritate: & congrega nos in regno tuo, quod præparasti. Ipsa Maranatha *, osanna filio Dauid, Benedictus qui venit in nomine Domini. Deus Dominus, qui apparuit nobis in carne. Si quis Sanctus sit, accedat qui non est, fiat per pœnitentiam. Permittite etiam Presbyteris vt gratias agant.

Gratiarum actio pro mystico Vnguento. Cap. XXVIII.

DE Vnguento, gratias agite hoc modo. Gratias agimus tibi cunctorum opifex Deus etiam pro fragrantia vnguenti, & pro immortali sæculo, quod manifestasti nobis per Iesum filium tuum, quoniam tua est gloria, & potestas in sæcula amen. Si quis veniat & hoc modo gratias agat, recipite eum, vti Dei discipulum. Si verò aliam doctrinam prædicauerit, præterquam vobis tradidit Christus per nos, eum non permittatis gratias agere: is enim contumelia afficit Deum potius quàm honorat.

Quòd oportet delectum adhibere in communione. Cap. XXIX.

QVI ad vos veniunt, omnes probati recipiantur. Intelligentia enim præditi estis,

& poteſtis dexteram, vel ſiniſtram cognoſcere, & falſos doctores à doctoribus diſcernere. Venienti verò magiſtro, ex animo, miniſtrate in vſum neceſſarium: falſo autem magiſtro præbete quoque quæ opus habet, ſed eius errorem nolite recipere, aut cum illo orare, ne eius contagione contaminemini: quilibet Propheta verus, vel magiſter veniens ad vos, dignus eſt qui alatur, vt operarius ſermonis Iuſtitiæ.

De Primitiis. Cap. XXX.

Num.7. PRIMITIAS fructuum torcularis, & areæ, boum quoque & ouium dabis Sacerdotibus, vt benedicantur horrea & cellæ tuæ, & fructus terræ tuæ, ſtabiliariſque frumento, vino, & oleo, & augeantur armenta bouum tuorum, & greges ouium tuarum, omnem decimam dabis orphano, ac viduæ, pauperi, & aduenæ, primitias panū calidorum, cadum vini, olei, atque mellis, nucum quoque, vuæ, & aliarum rerum primitias dabis ſacerdotibus, argenti, veſtis, & omnis poſſeſſionis orphano & viduæ.

Quomodo oporteat diem dominicum congregatos celebrare. XXXI.

DIE Reſurrectioni Domini diacato (dominicum dicimus) conuenite aſſiduè, gratias agentes Deo, & confitentes de beneficiis, quæ in nos contulit Deus per Chriſtum, liberans nos ab igno

ab ignorantia, errore, vinculis, vt careat reprehensione sacrificium nostrum, & facilè ascendat in Deum, qui de Oecumenica sua Ecclesia dixit, In omni loco offeretur mihi incensum & sa- *Mal. 1.*
crificium mundum, quoniam Rex magnus ego sum & Dominus Omnipotens: & nomē meum admirabile inter gentes.

Quales esse oporteat eos, qui ordinantur. Cap. XXXII.

CONSTITVITE Episcopos dignos Domino, Presbyteros quoque & Diaconos, homines pios, iustos, mites, non cupidos, veritatis studiosos, probatos, sanctos, nō acceptores personarum, qui valeant docere sermonem veritatis, rectè procedentes in placitis Domini. Vos verò eos honorate vt patres, vt dominos, vt beneficos, vt bene viuendi auctores. Increpate vos mutuò, non cum iracundia, sed cum longanimitate, bonitate, & pace. Omnia, quæ sunt præce- *Luc. 12.*
pta vobis à Domino, seruate, vigilate pro vita vestra: sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes. Vósque similes hominibus expectantibus Dominum, quando veniet vesperè, vel manè, vel in galli cantu, vel in media nocte. Qua enim hora non expectant, veniet Dominus, & si ei aperuerint, beati serui illi, quoniā inuenti sunt vigilantes: quoniam præcinget eos, & collocabit in mensa, & præteriens ministrabit eis. Estote ergo sobrij, & orate ne dormiatis in mortem:

non enim proderunt vobis priora rectè facta, si in extremo à vera fide aberraueritis.

Prædictio rerum futurarum. Cap. XXXIII.

Futura que sunt in nouissimis diebus

NAM in nouissimis diebus multiplicabuntur Pseudoprophetæ, & sermonis corruptores, & conuertentur oues in lupos, & charitas in odium: abundante enim iniquitate, refrigescet multorum charitas: mutuò enim se odio habebunt & persequentur, ac tradent: túncque existet Mundi deceptor, veritatis hostis, mendacij patronus, quē Dominus Iesus interimet spiritu oris sui, qui labiis perdit impium, multíque scandalum patientur in eo: qui perseuerauerint vsque ad finem, ij salui erunt. Túncque apparebit in cœlo signum filij hominis, deinde sonus tubæ excitabitur per Archāgelum, interea mortui in vitam redibunt, túmque veniet Dominus, & omnes Sancti vnà cum eo, cum terræmotu, supra nubes cum Angelis Virtutis suæ, in Throno Regni ad condemnandum deceptorē Mundi Diabolum, & ad tribuendum vnicuique pro actionibus suis. Tunc proficiscētur mali ad æternum supplicium: iusti in vitam æternam, adipiscentes illa, quæ oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non ascenderunt: quæ præparauit Deus diligētibus se. Lætabuntúrque in Regno Dei, quod est in Christo Iesu. Quare cùm tanta bona ab eo simus consecuti, efficiamur eius serui, eum assidua oratione inuocantes, & dicentes.

2. Thess. 2. *1. Cor. 3.*

Oratio commemorans variam Dei prouidentiam. *Cap. XXXIIII.*

AETERNE Saluator noster Rex Deorum, qui solus es omnipotens, & Dominus Deus omnium creaturarum, & Deus sanctorum & irreprehensibilium Patrum nostrorum antiquorum. Deus Abraham, & Isaac, & Iacob, misericors, miserator, longanimis, & multæ misericordiæ, cui omne cor patet, & omnis occulta cogitatio reuelatur, ad te clamant animæ iustorum, in te confidit spes sanctorum: Pater iustorum, & cum rectitudine inuocantiũ exauditor, qui etiam tacitas interpellationes cognoscis: pertingit enim vsque ad interiora hominis tua prouidẽtia, & per conscientiam scrutaris cuiusque sententiam, cui in omni regione orbis terræ precum, & orationis offertur incẽsum, qui præsens sæculum Iustitiæ curriculum instituisti, omnibus aperiens ostium misericordiæ, & vnicuique ostẽdens per innatam cognitionem, & naturale iudicium, legísque admonitionem, quòd diuitiarum non est æterna possessio, nec formæ perpetuus decor, quod virium robur facilè dissoluitur, cunctáque quasi vapor & vanitas consumuntur, soláq; fidei conscientia pura permanet, quæ per medios cœlos cum veritate ascendens comprehendit futuræ vitæ dexterã, simúlque antequàm promissum regenerationis præstetur, ipsa anima spe exultãs lætatur. Iterũ Patre nostro Abraham instituente viam veritatis, qui visione viam mõnstrauit, & docuit cuiusmodi sit præsens sæculum, ac fidem

Orones

quidem eius præiuit cognitio, cognitionem se-
Gen 15. cuta est fides, fidem pactio. Dixisti enim, Faciam
semen tuum vt stellas cœli, & arenam, quæ est in
Gen. 28. littore Maris: sed etiam cùm ei Isaac filium concesseris, cognoueríſque ipsum similem futurum illius, item eius Deus vocari voluisti, dicens: Ero
Gen. 32. tuus Deus, & seminis tui post te. Cúmque Pater noster Iacob in Mesopotamiam mitteretur, monstrato ei Christo, per eum locutus est, dicẽs: Ecce ego sum tecum, & augebo te, & multiplicabo vehementer: atque eodẽ modo dixisti Mosi
Exo. 3. fideli, ac sancto seruo in visione rubi, Ego sum qui sum: hoc mihi nomen est æternũ, & memoriale in generationibus generationũ. Propugnator generis Abraham benedictus es in sæcula.

Oratio commemorans varia Conditoris opera.

BENEDICTVS es Domine sæculorum Rex, qui per Christũ cuncta fecisti, & per ipsum in principio incondita ordinasti: qui diuisisti aquas ab aquis firmamento, & spiritum vitalem eis iniecisti: qui stabiliuisti terram, & extendisti cœlum, & singularum creaturarum perfectam dispositionem ordinasti. Tua enim virtus, Domine, Mundum ornauit, cœlum vt fornicẽ concretum decorauit astris ad expellendas tenebras, lucẽ, solémque ad illustrandos dies, fructuúmq; maturitatem condidit: lunam ad temporum vicissitudinem, crescẽtem & decrescẽtem, noctem diémque appellasti, firmamentum per medium abyssum demonstrasti, & dixisti vt cõgregaren-

tur aquæ, & appareret arida. Mare verò ipſum quomodo quis explicare poſſet? quod quidem æſtuans ab alto in terram impellitur, recurrit autem iuſſu tuo, arena prohibitum. Dixiſti enim vt in ea ipſius vndæ frangerentur, ídque animantibus paruis, & magnis, nauigiíſque peruium effeciſti: vel quomodo terra ſe veſtiens herbis, tanta florum iucunditate diſtincta ſit, tantáque arborum varietate, quam lucidiſſima lumina nutriūt, conſtantiſſimum ſeruantia curſum, & in nullo tuum imperium variantia, ſed quatenus tu iubes orientia atque occidentia in ſigna temporum, & annorum, & pro hominum vſu permutātia curſus ſui viciſſitudinem. Deinde varia animalium genera condita ſunt, terreſtrium, aquaticorum, alitum amphibiorum, quibus ſapiens ars prouidentiæ tuæ ſingulis accommodatā victus rationem largitur: vt enim varia producere potuit, ſic variè ſingulis prouidere non contempſit, finémque operis rationale animal mūdi ciuem tuæ ſapientiæ diſpoſitione condidiſti, dicēs, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, illū conſtituens, vt eſſet Mundi ornamentum, cuius corpus ex quatuor incorporeis elementis condidiſti, animam de nihilo ei dediſti, quinque ſenſus, quaſi quinque certamina conceſſiſti, mentem animæ aurigam, ſenſibus præfeciſti. Præterea, Domine, quis poſſet pro dignitate commemorare roſcidarum nubiū tempeſtates, micantium fulgurum ſplendores, tonitruum horribiles fragores, ciborum cōuenientem miniſtratum, cœlorum omnibus accommodatam

temperationem? parere verò nolentem hominem, vitæ mercede priuasti, nō illo funditus sublato, sed breui tempore morti taditum, iureiurando in vitam reuocasti, & terminum mortis soluisti, qui mortuos viuos facis per Iesum Christum, qui est spes nostra.

Oratio cum gratiarum actione cummemorans Dei in rebus prouidentiam. Cap. XXXV.

MAGNVS es Domine, Omnipotens, & magna est fortitudo tua, & sapientiæ tuæ non est numerus. Creator, Saluator, diues in gratiis, longanimis, & misericordiæ largitor, qui non subtrahis à creaturis tuis salutem: natura enim es bonus, & peccatoribus parcis, ad pœnitētiam eos prouocans, miserationibus enim plena est tua castigatio: quomodo enim sustineremus, si ad subitum iudiciū vocaremur? quando diuturno tempore expectati, vix infirmitatem abiicimus. Tuam potentiam enarrant cœli & terra firmitate librata, mole sua apta Mare fluctuans, infinitos pascens animantium greges: coercetur arena, tuum per horrescens imperium, omnésq; cogit clamare, Magnificata sunt opera tua Do-
Psal.103. mine: omnia in sapientia fecisti: repleta est terra operibus tuis. Exercitus Angelorum ardens, spiritúsque intellectuales dicunt, Vnus Sanctus & Seraphin vnà cum Cherubinis, sex alis ornatis tibi victoriæ hymnum canētia incessabili voce proclamant, Sanctus, Sanctus, Sanctus Do-

minus Sabaoth: Plenum eſt cœlum & terra gloria tua. Aliæ quoque ordinum turbæ Archangeli, Throni, Dominationes, Principatus, Poteſtates, Virtutes inclamantes dicunt, Benedicta gloria Domini de loco eius. Iſraël verò, hoc eſt terrena Eccleſia ex gentibus congregata, cœleſtes Virtutes æmulata, diu noctúque corde pleno & volenti animo canit, Currus Dei decē millium multiplex millia lætantium, Dominus in eis, in Sina, in ſancto. Nouit cœlum eum, qui ipſum nullo fulcimento nixum concamerauit, & ſtabile effecit, vt lapidem cubum, qui etiam terram & aquam in vnum coëgit, aërémque diffudit, vnde vita ac ſpiritus duceretur: cui ignem coniunxit ad teporem, tenebrarúmque expulſionem. Obſtupeſcit aſtrorum chorus indicans eum, qui ipſa numerat, & demonſtrans illum, qui ipſa nominat. Obſtupeſcunt quoque animalia, vitæ inſpiratorem, & arbores ſuum ſatorem: quæ omnia verbo tuo creata, indicant tuæ potentiæ magnitudinem. Quare debet omnis homo ex intimo pectore tibi per Chriſtū laudem pro iis omnibus tribuere, cum propter te hæc omnia poſſideat. Tu enim bonus es in beneficiis concedendis, & largitor in miſericordia præſtanda. Qui ſolus es omnipotēs: quando enim vis, adeſt tibi, vt poſſis: tua enim æterna potētia flammā refrigerat, leones coërcet, cete manſuefacit, ægrotos ſubleuat, copias euertit, exercitum hoſtium & multitudinem populi ſuperbientem proſternit. Tu es in cœlo, in terra, in Mari, in vltimis finibus, nullo ipſe termino circumſcriptus, magnitudinis tuæ

non est finis: non enim hoc nos dicimus Domine, sed serui tui est oraculum dicentis, Et cognosces corde tuo quia Dominus Deus tuus, Deus in cœlo sursum, & in terra infrà, & non est alius, nisi ipse, neque enim est Deus præterquàm ipse solus. Sanctus non est præter te, Dominus Deus scientiarũ, Deus sanctorũ, sanctus supra omnes sanctos. Qui enim sanctificati sunt, sub manu tua sunt: gloriosus, exaltatus, inuisibilis natura, imperscrutabilis in iudiciis, cuius nullius indiga vita est, sine mutatione & varietate duratio, sine labore operatio, nullis finibus definita maiestas, perpetuus decor, inaccessibile domicilium, intransmigrabilis habitatio, interminabilis sciẽtia, inuariabilis veritas, sine medio opus, sine insidiis potentia, sine successione imperiũ, sine aduersario vires, numerosa est exercitus multitudo. Tu enim es sapientiæ pater, naturæ per mediatorem auctor, vt causa, prouidentiæ præbitor, legũ dator, inopiæ expletor, impiorum vltor, & iustorum retributor, Christi Deus, ac Pater, & colentium illum Dominus, cuius est infallibilis promissio, incorruptibile iudiciũ, inexorabilis sententia, inexhausta pietas, æterna benignitas, propter quem tibi digna ac merita adoratio debetur ab omni rationali & sancta natura.

Deut. 4.

Oratio commemorans Christi incarnationem, & variam erga Sanctos prouidentiam. Cap. XXXVI.

DOMINE Omnipotens Mundum per Christum condidisti, & Sabbatum propter id in-

ſtituiſti,quoniam in eo quieuiſti ab operibus,in meditationem tuarum legum, feſtáque præcepiſti in lætitiam noſtrarũ animarum, vt memoriam recoleremus creatæ à te ſapientiæ : quemadmodum propter nos naſci voluit ex muliere, apparuit in vita, demonſtrans ſe in baptiſmo, quòd Deus & homo erat, qui apparuit,pro nobis paſſus eſt tua permiſſione,& mortuus,atque tua potentia ſuſcitatus. Ideo reſurrectionis feſtũ celebrãtes in dominica lætamur, propter eũ, qui vicit mortẽ, donauit vitã, & immortalitatẽ : per quem acceſſerunt gentes ad ipſum in populum magnũ,verum Iſraëlem, Deo charum,videntem Deum. Tu enim Domine etiã patres noſtros de terra Ægypti eduxiſti,ferrea fornace, luto atque opere latericio liberauiſti, è manu Pharaonis ſuorúmq; miniſtrorum eripuiſti,per Mare veluti per aridam duxiſti, eíſque in deſerto omnibus es obſecutus : legem dediſti decem mãdatorum tua voce prolatam, & manu tua conſcriptam. Sabbatum eos ſeruare iuſſiſti, non vt anſam ceſſandi eis dares, ſed vt occaſionem pietatis haberent, ſcilicet vt potentiam tuam agnoſcerent, & mala vitarent, qua ſi ſacris quibuſdam cancellis eos aſtringens, doctrinæ cauſa in exultationem hebdomadis : propterea hebdomas vna eſt inſignis,& hebdomades ſeptem, & mẽſis ſeptimus, & annus ſeptimus,cuius replicata conuerſio Iobelæũ efficit anni quinquageſimi, in quo eſt dimiſſio,videlicet ne vlla occaſione,homines ignorãtiã poſſint excuſare. Huius cauſa in omni Sabbato iuſſit ceſſari,vt ne ſermonem quidẽ iratũ in

die Sabbati de ore suo quisquã vellet emittere. Sabbatum enim est creationis requies, Mundi perfectio, legum inuestigatio, grata Dei laus pro iis, quę hominibus est largitus: iis omnibus pręstat dominicus dies, qui cum demonstret nobis ipsum mediatorẽ, moderatorẽ, legislatorem, resurrectionis auctorẽ, primogenitũ omnis creaturæ, Deũ verbum, & hominem, natũ de Maria sine congressu viri, cõuersatum sanctè, crucifixũ pro nobis sub Pontio Pilato, & mortuum ac suscitatum à mortuis meritò vt dominicus præcipitur, vt tibi Domine pro iis omnibus gratiarum actio offeratur: ea est enim à te collata gratia, quæ sua magnitudine omnia beneficia obscurat.

S. Ign. ad. Magn. & Smyr.

Oratio continens mentionem prouidentiæ, & connumerationem diuersorum beneficiorum, Dei prouidentia, per Christum collatorum Sanctis. Cap. XXXVII.

QVI promissiones à Prophetis prædictas impleuisti, & misertus es Sion, & Hierusalem, eo quòd solium Dauid pueri tui in medio eius excitasti, propter natiuitatem Christi, qui de semine eius secundum carnem ex sola Virgine erat nasciturus: ipse quoque nũc Domine Deus accipe deprecationem labiorum populi tui, qui constat ex gentibus inuocantibus te in veritate, quemadmodum accepisti dona iustorum in generationibus suis. Abel primum sacrificium respexisti, & recepisti: Noë cùm de arca esset

egressus: Abrahā postquàm exiuit de terra Chaldæorum, Isaac in puteo iuramenti, Iacob in Bethel, Mosis in deserto, Aaron in medio viuorum & mortuorum, Iesu Naue in Galgalis, Gedeonis in petra, & velleribus ante peccatum, Manoe & vxoris in campo, Sampsonis in Siti ante delictum: Iephtæ in bello ante temerariam promissionem: Barac & Debboræ in Sisara: Samuelis in Massepha: Dauid in Area: Ornæ Iebusæi, & Solomonis in Gabaon, & Hicrusalem: Heliæ in monte Carmelo: Helissæi in fonte sterili: Iosaphat in bello: Ezechiæ in morbo, & in Enanchcrim: Manassis in terra Chaldæorum, post delictū Iosiæ in Phassa: Esdræ in reditu: Danielis in lacu leonum: Ionæ in ventre Cetis: trium puerorum in fornace ignis: Annæ in tabernaculo ante arcem: Neemię in excitatione murorum: Zorobabelis, Mattathiæ & filiorum, in zelo tuo: Iabelis in benedictionibus. Quare nunc quoque suscipe cum approbatione orationes populi tui, tibi per Christum oblatas in spiritu.

Oratio auxilij iustorum. Cap. XXXVIII.

GRATIAS agimus tibi pro vniuersis Domine Omnipotens, quòd non abstulisti misericordias tuas, & miserationes tuas à nobis, sed in vnaquaque generatione, & generatione, saluas, liberas, succurris, protegis, Succurristi enim in diebus Enos & Enoch: in diebus Mosis, & Iesu: in diebus iudicum: in diebus Samuelis, & Heliæ, & Prophetarum: in diebus Dauid & Regum: in

diebus Esther, & Mardochæi: in diebus Iudith: in diebus Iudæ Machabæi & fratrũ, & in diebus nostris succurristi nobis per tuũ Pōtificē magnũ, Iesum Christũ filiũ tuũ. Nā & à gladio seruauit, & à fame eripuit alendo, & à morbo liberauit, & à lingua iniqua nos texit. De omnibus tibi per Christũ gratias agimus, qui nobis vocē formatā ad cōfessionem dedisti, linguam compositā veluti plectrum & organum accommodasti, gustatum idoneum, tactum conuenientem, visum ad aspiciendum, auditum ad apprehendendum voces: odoratũ ad percipiendos odores, manus ad opus, pedes ad ambulandum concessisti: hæcque omnia ex paruula gutta in vtero informas, & post informationem, animam immortalem largiris, producísque in lucem animal rationale hominem, quem legibus instituisti, iustificationibus ornasti, eique breuis temporis dissolutione inducta, resurrectionem promisisti. Quæ ergo vita sufficeret, aut quæ laudum excellentia satis esset, vt gratias tibi egere possemus? Sed hoc pro meritis præstare non valemus, præstare autem quantum possumus pie debemus. Eripuisti enim nos ab impietate eorum, qui plures deos colunt, & qui Christum occiderunt, ab hæresibus vindicasti, ab ignorantiæ errore reuocasti, Christum misisti ad homines, vt esset homo, qui erat vnigenitus Deus, Paracletum collocasti in nobis, Angelos præfecisti, Diabolum dedecorasti, cùm non essemus, nos condidisti, conditos conseruas, vitam suppeditas, victum præbes, pœnitentiam promisisti, pro omnibus tibi glo-

ria,& honor per Iesum Christum nunc & semper & in sæcula Amen. Hæc meditamini, fratres, & erit Dominus vobiscum in terra, & in regno patris ipsius, qui & eum misit, & nos per eum liberauit à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ, & promisit vitam credentibus per ipsum in cunctorum Deum. Quemadmodum viuere debeant qui sunt Christo initiati, & cuiusmodi gratiarum actiones Deo per Christum offerre iam diximus. Aequum est autem vt etiam iis, qui nondum initiati sunt, opem præstemus.

Quomodo oporteat Cathecumenos institui. *Cap.* XXXIX.

QVI in sermone pietatis instituendus est, erudiatur ante baptismum cognitione Dei ingeniti, instruatur etiam notitia Iesu vnigeniti, & fide de Spiritu sancto: discat varium creaturarum ordinem, prouidentiæ seriem: diuersarum legum iudicia, erudiatur cur Mundus conditus sit, & quamobrem homo Mundi ciuis sit constitutus: agnoscat naturam suam cuiusmodi sit: instruatur, quemadmodum Deus vitiosos puniuit aqua & igne, Sãctos honorauit in qualibet ætate, Seh, Enos, Enoch, Noë, Abrahã cum suis posteris, Melchisedech, Iob, Mosen, Iesum, & Caleb, & Phinees sacerdotem, & alios, qui in quauis ætate, sanctitate pręstiterũt, quemadmodum sua prouidentia non auertit se Deus ab humano genere, sed id per diuersa tempora ab errore, & vanitate ad cognitionem veritatis

reuocauit, transferens à seruitute, & impietate ad libertatem & pietatem, ab iniustitia ad iustitiam: à morte perpetua ad vitam æternam. Hæc atque huiusmodi discat in Catechesi, qui ad baptismum accedit. Adoret autem, qui manus imponit, ipsum Deum cunctorũ Dominum, gratias agens pro plasmate ipsius, quòd misit filium suum vnigenitum Christum, vt hominem saluũ faceret deletis iniquitatibus, & vt dimitteret impietates & delicta, & ab omni macula carnis ac spiritus eum expiaret: sanctificaret autem hominem secundum beneplacitum bonitatis suæ, & dirigeret voluntatem, & illuminaret oculos cordis eius ad intelligendum mirabilia ipsius, & manifestaret ei iudicia iustitiæ, vt odio habeat omnem viam iniustitiæ, & ingrediatur viam veritatis, vt dignus fiat lauacro regenerationis in filiorum adoptionem in Christo, atque complãtatus similitudini mortis Christi in spe gloriosæ communionis, mortuus reddatur peccato, viuat autem Deo secundum mentẽ, verbum & opus, & in libro viuentium connumeretur. Post hanc gratiarum actionem, instruat eum in iis, quæ pertinent ad incarnationem Domini, ad passionem, resurrectionem, ascensionem.

Præceptio quomodo oporteat Catechumenum cùm initiatur à Sacerdotibus, benedici, & quæ ab iis docendus sit. Cap. XL.

DEINDE cùm se iam ad baptismum parat Catechumenus, discat illa, quæ dicuntur de

abrenumciando Diabolo, & de aggregando se Christo. Oportet enim vt primùm discedat à contrariis, deinde ingrediatur mysteria, deleta prius à corde omni improbitate, macula & sordibus, atque hoc modo sancta percipiat: nam vt diligens agricola purgat prius agrum succrescentibus spinis, deinde triticum serit, sic debetis vos prius expulsa omni impietate constituere pietatem, & ad baptismum accedere. Etenim Dominus noster ita nobis præcepit dicens, Docete prius omnes gentes. Et postea subiunxit, Et baptizate eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Profiteatur igitur ille qui baptizatur, cum abrenunciat, hoc modo.

Abrenunciatio contrarij, & congregatio ad Christum Dei. Cap XLI.

ABRENVNCIO Sathanæ & operibus eius, pompis, cultui, Angelis, & machinationibus eius, & omnibus quæ sub ipso sunt. Post abrenunciationem, aggregans se Christo dicat, Quoniam & aggregor Christo, & credo, & baptizor in vnum ingenitum meum verum Deum omnipotentem, patrem Christi, creatorem & opificem omnium, ex quo omnia: & in Dominum Iesum vnigenitum filium eius primogenitum omnis creaturæ, genitum beneplacito Patris ante sæcula, per quem omnia facta sunt, quę sunt in cœlis & in terra, visibilia, qui in nouissimis diebus descendit de cœlis, & carnem assumpsit, & ex sancta Virgine Maria natus est, & con-

Credo

uersatus sanctè secundum leges Dei, & Patris ipsius. Crucifixus sub Pontio Pilato, mortuus pro nobis: resurrexit à mortuis tertia die postquàm passus est. Ascendit in cœlos, sedet ad dextram patris, iterum venturus est in consummatione sæculi, cum gloria, iudicare viuos & mortuos: cuius regni non erit finis. Baptizor & in Spiritum Sanctum, hoc est Paracletum, qui operatus est in omnibus sanctis, qui fuerunt à sæculo: postea missus est Apostolis à Patre secundum promissionem Saluatoris nostri, & Domini Iesu Christi: & post Apostolos omnibus credentibus in sancta catholica Ecclesia. Carnis resurrectionem, peccatorum remissionem, regnum cœlorum, vitam venturi sæculi. Post hanc promissionem deinceps venit ad olei vnctionem.

Chrismatis mystici olei benedictio. *Cap. XLII.*

BENEDICITVR hoc oleum à Sacerdote in remissionem peccatorum, & præparationẽ baptismi. Inuocat enim hoc modo ingenitum Deum Patrem Christi, Regem omnis sensitiuæ & intellectualis creaturæ, vt sanctificet oleum in nomine Domini Iesu, & det gratiam spiritualem, & remissionem peccatorum, & præparationem confessionis baptismi, vt qui vngitur liberatus omni impietate, dignus fiat initiatione secundum mandatum Vnigeniti.

Mystica aquæ benedictio. Cap. XLIII.

DEINDE venit ad aquam, benedicit & glorificat ſacerdos Dominum Deum Omnipotentem, patrẽ vnigeniti Dei, gratias agens, quòd miſit ad ſuſcipiendum carnem, filium ſuum propter nos, vt nos ſaluos faceret: quoniam ſubiit incarnationem, vt in omnibus obediens fieret, & annunciaret regnum Cœlorum, remiſſionem peccatorum, & mortuorum reſurrectionem. Poſt hæc adorat ipſum vnigenitum Deum, poſt ipſum, & propter ipſum, gratias agens ei, eo quòd pertulit pro omnibus mortem crucis, cuius figuram tradidit baptiſmum regenerationis: glorificat quòd in nomine Chriſti Deus cunctorum Dominus in Spiritu ſancto nõ deſpexit genus humanum, ſed variè ei prouidit: ipſi Adæ in Paradiſo cùm ei primùm pro deliciis domiciliũ Paradiſi tradidit, deinde cùm ſuæ prouidentiæ ratione mandatum dediſſet, cúmque in peccatum lapſum iuſtitia ſpoliaſſet, bonitate vtens, non abiecit illum omnino, ſed ſuos poſteros pro temporum ſucceſſione variis rationibus inſtituit, propter quem in extremo ſæculi miſit filiũ ſuum, vt propter homines homo fieret, & omnes humanas ęgritudines ſuſciperet, excepto peccato. Ipſum igitur nunc quoque inuocet ſacerdos ad baptiſmũ, & dicat, Deſcende de Cœlo & ſanctifica hanc aquam, da ei gratiã & virtutem, vt qui baptizatur ſecũdum mandatũ Chriſti tui, cum eo crucifigatur, & commoriatur, & conſepeliatur, & correſurgat in adoptionem filiorum

Dei,quæ est in ipso,vt mortuus quidem sit peccato,viuat autē iustitia. Et post hoc baptizatum in nomine Patris,& Filij,& Spiritus sancti, vngat vnguento dicens,

Benedictio vnguenti mystici. *Cap. XLIIII.*

DOMINE Deus,qui es ingenitus,summus cunctorum Dominus,qui odorem cognitionis Euangelij in omnibus gentibus suauem fecisti, da nunc etiam hoc vnguentum operari virtutem in baptizato, vt firma & sancta in eo maneat fragrantia odoris Christi tui,& commortuus ipse resurgat,& viuat vnà cum Christo.Hęc atque huiusmodi dicat:vniuscuiusque enim manus impositionis, virtus hæc est, Nā nisi in quolibet horum à pio sacerdote aliqua huiusmodi inuocatio fiat, in aquam solam descēdit qui baptizatur more Iudæorum,ac tantùm abiicit sordes corporis, non animæ. Deinde astans dicat orationem,quam nos docuit Dominus.Surgentem autem stare oportet necessariò & orare, quoniam qui suscitatus est, rectus manet: ideo cùm is commortuus sit & excitatus vnà cum Christo,astare debet.Oret autem versus Oriētem:nam id scriptum est in secundo Paralipomenon.Cùm enim templum à Rege Solomone perfectum esset,in ipsa dedicatione Sacerdotes,& Leuitæ,& Cantores cum cymbalis & psalteriis constiterunt, ad Orientem conuersi laudantes,& confitentes,ac dicētes,Laudate Domi

num, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia eius.

Oratio eorum, qui dudum sunt initiati. *Cap. XLV.*

POST primam orationem orate in hunc modum, Deus Omnipotens, Pater Christi tui, vnigeniti filij tui, da mihi corpus purum, cor mũdum, mentem vigilantem, scientiam infallibilẽ, Spiritus sancti aduentum in adoptionem, & certitudinẽ veritatis Christi tui, per quem tibi gloria in sancto Spiritu in sæcula sæculorũ Amen.

Qui missi ordinati sint ab Apostolis. *Cap. XLVI.*

HÆC de Catechumenis præcipienda duximus. De ordinatis autem à nobis Episcopis iñ vita nostra, significamus vobis quòd ij sunt. Hierosolymis ordinatus est Iacobus frater Domini, quo mortuo secundus Simeon Cleopæ: post eum tertius Iudas Iacobi: Cæsareæ Palestinæ primus ordinatus est Zachæus olim publicanus: post eum Cornelius: tertius Theophilus: Antiocheæ Euodius à me Petro: Ignatius à Paulo: Alexandreæ Annianus primus à Marco Euangelista est ordinatus: secundus Abilius à Luca itẽ Euangelista: Romanæ Ecclesiæ Linus, Claudiæ primus à Paulo: Clemens post eius mortem à me Petro, secundus ordinatur. Ephesi Timotheus à Paulo, Ioannes à me Ioanne, Smyrnæ

Aristo primus: post eum Strataeas Loidis: & tertius Aristo: Pergami Caius, Philadelphe Demetrius à me: à Paulo Lucius Cenchraeis: Titus in Creta: Dionysius Athenis: Tripolis Phaenicum Marathones: Laodiceae in Phrigia Archippus: Colossensium Philaemo: Beroeae, quae est in Macedonia: Onesimus Philemonis: Crescens in Ecclesiis, quae sunt in Gallia: Aquila, & Niceta in Paraeciis, quae sunt circa Abiam: Crispus in Aeginesi Ecclesia. Ij sunt, quibus nos Paraecias in Domino commisimus. Quorum doctrinae memores, ex omni parte obtemperate nostris sermonibus, eritque Dominus vobiscum nunc, & in infinita tempora, quemadmodum ipse dixit nobis, cùm ad suum Deum ac Patrem se reciperet,
" Ecce enim, inquit, ego vobiscum sum omnibus
" diebus vsq; ad consummationem saeculi. Amen.

Oratio Matutina. Cap. XVII.

Gloria in excelsis Deo

GLORIA in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonae voluntatis: laudamus te, celebramus te, benedicimus te, glorificamus te, adoramus per magnum Pontificem te verum Deum ingenitum, vnum, inaccessibilem, solum propter magnam gloriam tuam, Domine Rex coelestis, Deus Pater Omnipotens, Domine Deus Pater Christi agni immaculati, qui tollit peccata Mũdi, suscipe deprecationem nostram: qui sedes super Cherubin. Quoniam tu solus sanctus, tu solus Dominus Iesus Christus Dei omnis creatae naturae, Regis nostri, per quem tibi gloria, honor, & cultus.

Vespertina Oratio. *Cap. XLVIII.*

LAVDATE pueri Dominum, Laudate nomen Domini: Laudamus te, celebramus te, benedicimus te, propter magnam gloriam tuam, Domine Rex Pater Christi, agni immaculati, qui tollit peccata Mundi. Te decet laus, te decet hymnus, te decet gloria Deum, & Patrem per filiũ in Spiritu sancto, in sæcula sæculorum. Amen.

Nunc dimittis seruum tuum Domine secundum verbum tuum in pace. Quoniam viderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciẽ omnium populorum. Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israël.

Oratio in Prandio.

BENEDICTVS es Domine, qui pascis me à iuuentute mea: qui das escam omni carni, reple gaudio, & lætitia corda nostra, vt omnem sufficientiam habentes, abundemus in omni opere bono in Christo Iesu Domino nostro, per quem tibi gloria, honor & fortitudo in sæcula.
Amen.

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM B. CLEMENTE ROMANO AVCTORE,

LIBER OCTAVVS.

De Chariſmatibus. Cap. I.

CVM Deus & Saluator noſter Ieſus Chriſtus nobis magnum tradiderit pietatis ſacramentũ, inuitaueritque Iudæos ac Græcos ad agnitionẽ vnius & ſolius veri Dei, quemadmodũ ipſe quodam in loco gratias agens de ſalute credentium,
Ioan.17. affirmat, Manifeſtaui, inquiens, nomen tuum
» hominibus, opus quod dediſti mihi, conſummaui. Et de nobis Patri dicit, Pater ſancte, & ſi Mũdus te non nouit, ſed tamen ego te noui, & ii te norũt. Meritò nobis ſimul omnibus veluti per-
Mar.vlt. fectis de Chariſmatibus, quæ ab ipſo per ſpiri-
» tum dantur, dicit, Signa eos, qui crediderint, hæc
» ſequentur, in nomine meo Dæmonia eiicient,
» linguis loquentur nouis, ſerpentes tollẽt, ſi quid
» mortiferum bibent, nõ eis nocebit, ſuper ægro-

„ tos manus imponent, & bene habebunt. Quæ
„ Charifmata primùm nobis Apoftolis conceffa
funt, cùm Euangelium omni creaturæ prædicaturi effemus, deinde iis, qui per nos crediderũt, funt collata neceffariò, non ad eorum, qui illa exercent vtilitatem, fed ad infidelium perfuafionem, vt quos oratio flectere non potuit, commoueat prodigiorum potentia. Signa enim non nobis fidelibus dantur, fed iis, qui de Iudæorum & Græcorum gente infideles funt. Nulla enim nobis vtilitas accedit, cùm Dæmones expelluntur, fed iis, qui ope Domini purgantur, quemadmodum quodam in loco ipfe Dominus erudiens
„ nos oftendit dicens, Nolite gaudere quòd Spiri- *Luc. 10.*
„ tus vobis obediunt, fed gaudete quòd nomina
„ veftra fcripta funt in Cœlo. Quoniam illud eius virtute fit, hoc noftra beneuolentia & ftudio, fcilicet accedente ipfius auxilio. Non eft ergo neceffarium vt omnes fideles Dæmonia eiciant, vel mortuos excitent, vel linguis loquantur, fed is tantùm, cui Charifma propter aliquam vtilitatem cõceffum eft, videlicet ad falutem infideliũ, cùm fæpenumerò conuincantur non fermonũ demonftratione, fed prodigiorum effectione, cùm falute digni fuerint. Nam nec impij omnes miraculis ducuntur: cuius rei teftis eft ipfe Deus
„ cum dicit, Si in aliis linguis loquar populo huic, *Ifa. 28.*
„ & in aliis labiis, non credent. Neque enim Ægyptij crediderunt Deo, cùm Mofes tanta figna atque prodigia effeciffet, neque Iudæorum *1. Cor. 14.*
multitudo, quafi alteri Mofi, Chrifto credidit, cùm omnem illorum morbum, omnémque

infirmitatem curauerit. Nam illos non commouit virga in serpentem conuersa, nec manus dealbata, nec Nilus sanguine perfusus: hos verò nō flexerunt cæci videntes, nec claudi ambulantes, nec mortui in vitam reuocati: atque illi quidem aduersabantur Iannes & Mambres, huic Anna & Caiphas. Ita non omnes commouent prodigia, sed solos bona mente præditos, quorum gratia Deus tanquàm sapiens dispensator virtutes fieri statuit, non hominum viribus, sed sua voluntate: quæ ideò dicimus, ne qui huiusmodi charismata obtinuerunt, extollantur in eos, qui ea non acceperunt. Charismata dicimus, quæ in signis consistūt, quoniam cæteroqui nullus est qui per Christum in Deum crediderit, quin spirituale Charisma acceperit: nam liberati multorū Deorum impietate, & credere in Deum Patrem per Christum, Dei Charisma censendum est. Item abiecto Iudaico velo, credere Dei volūtate eum, qui est ante sæcula vnigenitus, in extremo tempore ex Virgine sine viri concubitu natum, conuersatúmque vt hominē sine peccato, omnémq; legis iustitiam implesse, ac Dei permissione crucem subiisse contempto dedecore, cùm esset Dei verbum: eundémque mortuum & sepultum, ac tertia die suscitatum, póstque resurrectionē per quadraginta dies cum Apostolis fuisse, perfectáque omni dispensatione, in conspectu ipsorum, ad Deum ac Patrem suum, à quo missus fuerat, sublatum. Hæc qui credit, non simpliciter nec temerè, sed iudicio & sententiæ firmitate Charisma à Deo obtinet. Eodem modo, qui omni

hæreſi eſt liberatus. Quare nemo ex iis, qui ſigna & prodigia faciunt, iudicet quenquam ex fidelibus, qui faciẽdi illa poteſtatem non eſt adeptus. Varia enim ſunt Dei dona, quæ ab ipſo per Chriſtum tribuuntur: ac tu quidem accepiſti hoc, ille aliud, videlicet ſermonem ſapientiæ, vel ſciẽtiæ, vel facultatem ſpirituum ſeparãdorum, vel prædictionem rerum futurarum, vel ſermonem ad docendum idoneum, vel patientiam, vel moderatam continentiam. Etenim Moſes homo Dei, cùm in Ægyto miracula ederet, non elatus eſt ſupra gẽtiles ſuos, nec cùm Deus vocaretur, cum proprio Propheta Aaron ſe iactabat. Et Ieſus Naue qui poſt Moſen populo præfuit, & ſi in bello contra Iebuſæos eius voluntate ſol ad Gabæon, luna ad vallem Ælon conſtitit, cùm dies ad victoriam non ſufficeret: tamen non inſultauit aduerſus Phinees, neq; Chaleb. Nec Samuel, qui tot admirabilia egerat, deſpexit Deo charum Dauid, quãquàm vterque Propheta erat, & vnus Pontifex, alter verò Rex. Cúmque in Iſraële ſeptem millia virorum eſſent, qui non incuruarent genu ante Baal, tamen ſolus Helias, & eius diſcipulus Heliſſæus reperti ſunt, qui miracula facerent: ſed neque Helias œconomum ſuum eluſit, qui cùm Deum timeret, tamẽ ſigna non edebat: neque Heliſſæus ſuum diſcipulum, hoſtem expaueſcentẽ contempſit: neque ſapiens Daniel cùm ab ore leonum iterum eſſet ereptus: nec tres pueri cùm camino ignis eſſent liberati, reliquos generis ſui homines deſpexerunt. Sciebant enim ſe non propriis viribus, periculis liberatos, ſed

Dei ope, miracula edidiſſe, & diſcrimina ſuperaſſe. Quare nemo ſe efferat ſupra fratrē, quamuis Propheta fuerit, & miraculorū effector: nam ſi cui ſemel cōceſſum eſt, vt non ampliùs numeretur inter infideles, ſuperflua eſt ei reliqua omnis miraculorum facultas: nam vt quis pius ſit, ab amore proficiſcitur, vt miracula efficiat, ab auctoris poteſtate, quorum primū nos ipſos reſpicit, alterū operantem Deum, ob eas cauſas, quas antea diximus. Quare nec Rex contemnat Duces ſuos, nec Princeps eos, qui eius imperio parent. Nam ſi nulli ſint qui pareāt, Principes ſunt ſuperflui: & ſi nulli ſint Duces, non poterit regnum conſiſtere. Sed nec Epiſcopus ſe extollat aduerſus Diaconū vel Preſbyterum: neque Preſbyter aduerſus plebem: mutua enim cōiunctione copulata eſt huius ſocietatis communio. Epiſcopi enim & Preſbyteri, quorundam ſunt ſacerdotes, & laici, quorundam ſunt laici. Atque eſſe quidem Chriſtianū, in noſtra ſitum eſt poteſtate: eſſe Apoſtolum, vel Epiſcopū, vel aliud quidpiam: non eſt in noſtra ſitum poteſtate, ſed in poteſtate Dei, qui largitur Chariſmata. Atq; hæc quidē hactenus dicta ſint propter eos, qui chariſmata vel dignitates acceperunt. Addimus autem illud ad ſermonem, qui Prophetæ munere vtūtur, non eſſe omnes ſanctos, nec qui Dæmones eiiciunt, prǫditos eſſe omnes pietate. Etenim Balaam filius Beor vates, cùm eſſet impius, futura prædixit: item Caiphas, qui falſi nominis Pontifex erat. Multa etenim Diabolus vnà cum ſuis Dæmonibus prædicit, nec tamen ideò vlla

eſt illis pietatis ſcintilla : inſcitia enim ſunt oppreſſi propter voluntariam prauitatem. Perſpicuum eſt igitur impios, quamuis Prophetarum officio fungătur, non deponere ob prophetiam, ſuam impietatem,nec eos,qui Dæmones expellunt,ſanctitatem acquirere,eo quòd illi cedunt. Fallunt enim ſe mutuò (vt ij qui ludos riſus cauſa exercent) atque eos,qui ipſis mentem adhibent, ad interitũ perducunt. Neque verò Rex impius, pro Rege habendus eſt,ſed Tyrannus:neq; Epiſcopus imperitia aut nequitia cumulatus,eſt Epiſcopus, ſed falſo nomine gaudet, vt qui non à Deo,ſed ab hominibus cõſtitutus ſit,vt Ananias, & Samæas in Hieruſalẽ, & Sedecias, & Achias, qui Babylone falſi Prophetæ fuerunt,ſed etiam, Balaam vates pœnas dedit cùm Iſraëlem in Beelphegor peſſundederit. Et Caiphas poſtea ſibi mortem conſciuit, & filij Sceuæ cùm conarentur Dæmones eiicere,ab iis vulnerati, turpiter ſe in fugam dederunt.Reges quoque Iſraëlis & Iudæ ſecuti impietatẽ, varia ſupplicia pertulerunt. Perſpicuũ eſt igitur falſo nomine præditos Epiſcopos atque Preſbyteros,diuinam vltionẽ non declinaturos.Dicetur enim ipſis,Et nunc vos ſacerdotes, qui vile facitis nomen meum, tradam vos in occiſionẽ,vt Sedeciam, & Achiam, quos in ſartaginem miſit Rex Babylonis, vt inquit Ieremias Propheta. Hæc verò dicimus non vt veras prophetias damnemus (ſcimus enim eas afflatu diuino inter ſanctos agitari) ſed vt glorioſorum audaciam comprimamus : illúdque præterea addimus, Deum talibus hominibus gratiá

Ier.17.28.
Achias eſt Achab in Ieremia.
Act.21.
Nu.24.25
Mal.1.
Ier.29.

auferre. Superbis enim Deus resistit, humilibus autem dat gratiam. Silas & Agabus cùm nostro tempore Prophetæ essent, non comparabant se cum Apostolis, neq; fines suos transibant, quanquàm Deo charissimi erant. Prophetarunt quoque olim Maria Mosis & Aaronis soror & postea Debbora, & post has Olda & Iudith, vna Iosiæ, altera Darij tempore. Mater etiam Domini prophetauit, & Elisabeth eius cognata, & Anna: nostro quoque tempore Philippi filiæ eodē sunt functæ munere, sed hæ aduersus viros suos superbia inflatæ non sunt, sed intra proprios terminos constiterunt. Quare si inter nos quoque reperitur vir vel mulier, cui huiusmodi gratia concessa sit, humiles spiritus habeat, vt in eo sit grata voluntas Dei: Ad quem enim, inquit, respiciam, nisi ad humilem & quietum, & pauentem sermones meos?

Esa. 66.

De Ordinationibus. *Cap.* *II.*

IN principio orationis exposuimus quæ ad charismata pertinebant, quæ quidē Deus propria voluntate concessit hominibus, & quemadmodum morem eorum refutauerit, qui vel falsa dixerunt, vel alieno spiritu ad prædicandum sunt excitati, & quòd improbis hominibus sæpe Deus prophetiam & miraculorum facultatē tribuit: nunc autē ad præcipuum Ecclesiasticæ descriptionis caput oratio properat, vt cùm vos, qui de Christi sententia per nos Episcopi consti-

cuti estis, hanc à nobis dispositionem didiceritis, omnia secundum tradita nobis mandata perficere possitis, scientes quòd qui nos audit, Christum audit, & qui Christum audit, is Deum & Patrem ipsius audit, cui gloria in sæcula Amen. Simul igitur congregati nos duodecim Domini Apostoli, has nostras diuinas præcepimus institutiones de omni Ecclesiastica forma, præsentibus vnà nobiscum electionis vase Paulo coapostolo nostro, Iacobo episcopo, atq; reliquis Presbyteris, & septem Diaconis. Primus igitur ego Petrus dico, Episcopum ordinari debere (vt suprà simul omnes cõstituimus) ex omni parte reprehensione carentem, ab omni populo delectum, quo nominato & approbato, conueniens populus cum collegio Presbyterorũ, & Episcopis, qui adsunt, in die dominico, præcipuus ex omnibus interroget Presbyteros, & plebem, an is sit, quem petunt in Rectoré: quibus annuentibus, iterum interroget, num omnes testificentur eum dignum esse hac magna & illustri gubernatione: deinde an pietatẽ erga Deum coluerit, erga homines iusta seruauerit, domum suam rectè administrauerit: sine reprehensione vitam instituerit. Atq; omnibus simul ex veritate non ex coniectura testificantibus talem eum esse, veluti coram iudice Deo & Christo, præsente nimirum etiam Spiritu sancto, atque omnibus sanctis, & administratoriis spiritibus, tertiò iterum interrogentur, an verè dignus sit sacerdotio, vt in ore duorum vel trium testiũ stet omne verbum. Iisque tertiò assentiẽtibus, illum dignum esse, ab

omnibus aſſenſus petatur, quem prompto animo præſtantes audiantur, ſilentióque imperato, vnus ex primis Epiſcopis cum duobus aliis ſtans prope altare, reliquis Epiſcopis & Preſbyteris ſecretò orantibus, Diaconis diuina Euãgelia ſuper caput eius, qui ordinatur, aperta tenẽtibus, dicat conuerſus ad Deum.

Inuocatio ordinationis Epiſcoporum. Cap. III.

DOMINE Deus Omnipotens, qui ſolus es ingenitus, & à nullo dominaris, qui ſemper es, & exiſtis ante ſæcula: qui nullo indiges, & ſuperas omnem cauſam atque originem: qui ſolus es verax, ſolus ſapiens, ſolus altiſſimus: qui natura es inuiſibilis: qui omnia noſti antequàm fiant: qui abſcondita ſcrutaris: qui es inacceſſibilis, & nullius imperio ſubditus: Deus & pater vnigeniti filij tui Dei & Saluatoris noſtri, cunctorum opifex per ipſum, prouiſor, gubernator, pater miſericordiarũ, & Deus omnis conſolationis: qui in altis habitas, & humilia reſpicis. Tu es qui dediſti leges Eccleſiæ per corpoream præſentiam Chriſti tui ſub teſtimonio Paracleti, per tuos Apoſtolos, qui & ipſi gratia tua aſtitimus Epiſcopi: qui à principio ad gubernationem populi tui ſacerdotes deſignaſti, Abel imprimis, Seth, Enos, Enoch, Noë, Melchiſedech, Iob: qui inſtituiſti Abraham & reliquos Patriarchas cum fidelibus ſeruis tuis Moſe, Aarone, Eleazaro, Phinees: qui ex ipſis principes & ſacerdotes in

arca teſtimonij conſtituiſti:qui Samuelem in ſacerdoté & Prophetam elegiſti, qui ſanctuarium tuũ ſine miniſterio non reliquiſti:qui in iis, quos elegiſti, glorificari voluiſti, iidem quoque nunc interceſſione Chriſti tui infunde virtutem Spiritus principalis, qui miniſtrat dilecto filio tuo Ieſu Chriſto, quem voluntate tua donauit ſanctis Apoſtolis tuis. Da in nomine tuo ſcrutator cordium Deus huic ſeruo tuo, quem elegiſti Epiſcopum, paſcere ſanctum gregẽ tuum, & fungi Pontificatu tibi, ſine reprehenſione miniſtrãtem die & nocte, & placantem faciem tuam, congregare numerum eorũ, qui ſaluantur, & offerre tibi dona Eccleſiæ tuæ ſanctæ. Da ei Domine Omnipotens per Chriſtum tuum participationẽ ſancti Spiritus, vt habeat poteſtatem dimittẽdi peccata ſecundum mandatum tuum: dandi ſortes ſecundum præceptum tuum, ſoluendi omne vinculum, ſecũdum poteſtatem, quam dediſti Apoſtolis, vt placeat tibi in manſuetudine & mundo corde, firmiter ac laudabiliter, offerendo tibi mundam & incruentã hoſtiam, quam per Chriſtum inſtituiſti myſterium noui Teſtamenti, in odorem ſuauitatis, per ſanctum filium tuum Ieſum Chriſtum, Deum & Saluatorem noſtrum, per quem tibi gloria, honor & adoratio in ſancto Spiritu nunc & ſemper, & in ſæcula ſæculorum Amen.

Sermo de Cathecumenis. Cap. IIII.

POSTQVAM hæc erit precatus, reliqui Sacerdotes dicant Amen, & cum eis vniuerſus po-

pulus: & post orationem vnus ex Episcopis tradat Eucharistiam in manus ordinati, & ipso mane collocetur à reliquis Episcopis in suo throno, omnibus eum osculantibus osculo in Domino. Post verò lectionem legis & Prophetarum, Epistolarum nostrarum, actuum, atque Euangelij, ordinatus salutet Ecclesiá iis verbis, Gratia Domini Dei nostri Iesu Christi, & charitas Dei Patris, & cõmunicatio Spiritus sancti, sit cum omnibus vobis Amen. Et omnes respondeant, Et cum spiritu tuo: post hæc verba alloquatur populum sermonibus exhortatoriis.

Sermo Diaconi pro Catechumenis. Cap. V.

QVIBVS absolutis, Dico ego Andreas frater Petri, omnibus consurgentibus, Diaconus ascẽdens altum aliquem locum pronunciet, NE QVIS AVDITORVM, NE QVIS INFIDELIVM. Silentióque facto dicat, CATECHVMENI ORATE. Et omnes fideles orẽt attento animo dicentes, Domine miserere. Diaconus pro ipsis oret dicens, Pro Catechumenis omnes Deum oremus, vt bonus & benignus Dominus clementer exaudiat obsecrationes & preces ipsorum, & recipiens eorum supplicationes, tribuat eis auxilium, & concedat petitiones cordis ipsorum ad vtilitatem, reuelet eis Euangelium Christi sui, illuminet eos, & instituat disciplina cognitionis Dei, doceat ipsos mádata,

data,& iudicia ſua,inſerat in animam eorum caſtum & ſalutarem timorem ſuum, aperiat aures cordis ipſorum vt meditentur in lege ſua die ac nocte,confirmet eos in pietate,vniat, & connumeret in ſancto ouili ſuo,dignos faciens lauacro regenerationis veſte immortalitatis,vera vita,liberet eos ab omni impietate, & ne det locum inimico aduerſus eos, mundet eos ab omni inquinatione carnis,& ſpiritus inhabitet in eis, & inambulet per Chriſtum ſuum,benedicat introitus & exitus eorum, & dirigat vias eorum in bonum.Etiam pro eis intentè oremus,vt remiſſionem delictorum conſecuti per baptiſmum, ſanctis myſteriis digni fiãt in manſione ſanctorum.Erigite vos Catechumeni, & petite pacem Dei per Chriſtum ſuum,diem pacificum & ſine peccato: itémque omne tempus vitæ veſtræ, Chriſtianos præſides veſtros,propitium & benignum Deum delictorum remiſſionem: ipſi ſoli ingenito Deo per Chriſtum ſuum voſmet commendate:Inclinamini, & benedictionem accipite.In iis ſingulis,quæ loquitur Diaconus, populus,vt prædiximus,dicat, Domine miſerere: & in primis pueruli. Inclinantibus autem ipſis capita,benedicat iis ordinatus Epiſcopus benedictione huiuſmodi,

Benedictio Epiſcopi ſuper Catechumenos. Cap. VI.

DEVS Omnipotens,ingenite, inacceſſabilis, qui es ſolus verus Deus,Deus & pater Chri-

ſti vnigeniti filij tui, Deus Paracleti & cunctorũ dominus, qui per Chriſtum diſcipulos conſtituiſti doctores ad docendum pietatem, ipſe nunc reſpice ſuper Catechumenos Euangelij Chriſti tui, & da eis cor nouum, & ſpiritum rectum innoua in viſceribus eorum, ad cognoſcendam & faciendam voluntatem tuam in corde pleno, & volenti animo, dignos fac eos ſancto baptiſmo, & aggrega eos Eccleſiæ tuæ ſanctæ, & participes fac ſanctorũ myſteriorum per Chriſtum Ieſum, qui eſt ſpes noſtra, quique pro nobis mortuus eſt, per quem tibi gloria & adoratio in Spiritu ſancto in ſæcula Amen.

Sermo Diaconi pro Energumenis. Cap. VII.

POST hæc Diaconus dicat, Ite Catechumeni in pace. Qui, poſtquàm ij exiuerunt, dicat. Orate Energumeni, hoc eſt vexati ab immundis ſpiritibus. Intentè omnes pro ipſis orate, vt benignus Deus per Chriſtum increpet immundos & nequam ſpiritus, & eripiat ſeruos ſuos ab imperio inimici. Qui increpauit legionem dæmonum & principem malorum diabolum: ipſe nũc increpet pietatis rebelles, & liberet figmenta ſua à vexatione ipſius, & purget ea, quæ ingenti ſapientia cõdidit. Etiam intentè oremus. Salua & excita illos Deus in virtute tua: Inclinate vos Energumeni, vt benedictionem accipiatis. Et Epiſcopus oret dicens,

Oratio pro Energumenis. Cap. VIII.

QVI fortem armatum ligaſti,& omnia vaſa eius diripuiſti: qui dediſti nobis poteſtatē ambulandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnem virtutem inimici: qui homicidam ſerpentem ligatum tradidiſti nobis, tanquàm paſſerem puerulis,quem cuncta pauent & horrent à facie virtutis tuæ:qui eum deieciſti ſicut fulgur à cœlo in terram,non lapſu locali,ſed ab honore in ignominiam,ob voluntariam nequitiam:cuius aſpectus ſiccat abyſſos, & minæ liquefaciunt montes, & veritas Domini manet in æternum: quem laudant infantes, & lactentes benedicunt:quem celebrant,& adorant Angeli: qui aſpicit ſuper terram, & facit eam tremere: qui tangit montes & fumigant:qui minatur Mari & ſiccat illud,& omnia flumina deſerta facit: cuius nubes puluis pedum eius:qui ambulat ſuper Mare, ſicut ſuper pauimentum. Vnigenite Deus magni patris filij increpa ſpiritus nequam, & libera opera manuum tuarum ab alieni ſpiritus vexatione:quoniam tibi gloria,honor & adoratio,& per te tuo patri in ſancto Spiritu in ſæcula Amen.

Luc.10. *Iob.8.* *Pſal.10.* *Nahum.1.* *Iob.9.*

Sermo Diaconi pro illuminandis. Cap. IX.

DIACONVS dicat,Ite Energumeni, & poſtea dicat, Orate qui illuminamini. Iutentè omnes fideles pro ipſis oremus,vt Dominus dignos illos reddat vt in Chriſti mortem initiati reſurgant vnà cū illo, & conſortes faciat eos re-

gni ipsius, & participes mysteriorum eius: vniat & conscribat in numero eorum, qui salui fiunt in sancta eius Ecclesia. Salua & suscita illos in tua gratia. Consignati Deo per Christum eius, inclinantes se, benedicātur ab Episcopo hac benedictione,

Oratio tertia super illuminandos. Cap. X.

QVI per sanctos Prophetas prædixisti iis, qui initiantur, lauamini, mundi estote. Et per Christum instituisti spiritualem regenerationé, idem nunc respice super eos, qui baptizantur & benedic, & sanctifica eos, & præpara dignos fieri tuo dono spiritali, & vera adoptione filiorum ad consequendum spiritalia tua mysteria in numero eorum, qui saluantur per Christum Saluatorem nostrum, per quem tibi gloria, honor, & adoratio in sancto Spiritu in sæcula Amen.

Sermo Diaconi pro pœnitentibus. Cap. XI.

ET dicat Diaconus, Discedite illuminandi, & post hoc pronuntiet, Orate pœnitentes intentè omnes. Pro pœnitentibus fratribus rogemus, vt misericors Deus ostendat illis viam pœnitentiæ: recipiat resipiscentiam & confessioné ipsorum, & conterat citò Satanam sub pedibus eorũ, & redimat eos à laqueis diaboli, & à fraude dæmonum, & eripiat eos ab omni verbo nephario, ab omni opere illicito, & amore prauo:

& cōdonet eis peccata voluntaria, & inuolunta ria, & deleat chirographum ipſorum, & conſcribat eos in libro vitæ, expiet eos ab omni piaculo carnis & ſpiritus, & vniat eos, reducens ad ſanctum ſuum ouile, quoniam ipſe cognoſcit figmentum noſtrum: quoniam quis gloriabitur ſe caſtum habere cor? vel quis confidet ſe mundum eſſe à peccato? Omnes enim ſumus pœnæ obnoxij. Etiam pro ipſis intentius oremus, quoniam gaudium fit in cœlo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente, vt declinantes omnem actionē malam, amplectantur omnia opera bona, vt benignus Deus citò eorum obſecrationibus placatus, reſtituat eis lætitiam ſalutaris, & ſpiritu principali confirmet eos, ne ampliùs prohibeantur communionem habere ſanctorum ſacrorum ipſius, & participes fieri diuinorum myſteriorū, vt digni reperti adoptionis filiorum, vitam æternam conſequantur. Etiam omnes intentè pro eis dicamus, Domine miſerere.

Impoſitio manuum pro pœnitentibus. Cap. XII.

SALVA eos Deus, & ſuſcita miſericordia tua. Suſcitati Deo per Chriſtum inclinate vos, & benedicimini.

Epiſcopus ita oret.

OMNIPOTENS æterne Deus, cunctorum Domine, creator & gubernator vniuerſi, qui hominem in Mundi ornatum poſuiſti per Chriſtum, & dediſti ei legem naturalem & ſcri-

ptam, vt viuendi normam haberet, vti rationis compos: & si in aliquo peccaret, fundamentum pœnitentiæ tradidisti ei bonitatem tuam: respice super inclinantes tibi colla animæ & corporis, quoniam tu non vis mortem peccatoris, sed pœnitentiam, vt reuertatur à via sua mala, & viuat:
1. Tim. 2. qui Niniuitarum pœnitentiam admisisti, qui vis omnes homines saluos fieri, & ad agnitionē veritatis venire: qui filium, qui suas facultates luxuriosè consumpserat, paterno affectu recepisti per pœnitentiam: recipe nunc quoque supplicantium tibi pœnitentiam, quoniam non est qui non peccet in te. Si enim iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? quoniam apud te est redemptio, & reduc eos in sanctam tuam Ecclesiam, restituta illis priori dignitate & honore per Christum Deum & Saluatorem nostrum, per quem tibi gloria & adoratio in sancto Spiritu in sæcula Amen. Et Diaconus dicat, Discedite pœnitentes. Et addat, Nullus ex prohibitis accedat. Fideles flectamus genua, rogemus Deum per Christum eius, omnes intentè Deum per Christum inuocemus.

Allocutio Diaconi pro fidelibus. Cap. XIII.

PRO pace, & pro tranquillitate Mundi & sanctarum Ecclesiarum oremus, vt cunctorum Deus suam æternā & firmam pacem nobis concedat, vt in stabilitate virtutis secundum pietatē perseuerantes nos custodiat. Pro sancta Catholica, & Apostolica Ecclesia diffusa à finibus vs-

que in fines, oremus, vt Dominus immobilem & tranquillam eam custodiat, atque conseruet vsque ad consummationem sæculi, fundatam supra firmam petram. Et pro sancta paræcia huius loci oremus, vt concedat nobis cunctorum Dominus cœlestem eius spem perfectè persequi, & ei debitam orationis seruitutẽ sine intermissione impendere. Pro omni Episcopatu, qui est sub Cœlo rectè tractantium verbum veritatis orate. Pro Episcopo nostro Iacobo, & paræciis ipsius orate. Pro Episcopo nostro Clemente & paręciis ipsius orate. Pro Episcopo nostro Euodio & paræciis ipsius orate, vt misericordiam Deus concedat suis Ecclesiis, eos esse saluos, honorabiles, longæui temporis, venerabilémque ipsorum senectutem faciat in pietate & iustitia. Et pro Presbyteris nostris orate, vt Dominus eripiat eos ab omni re incommoda & mala, saluum & honorabile presbyteriũ eis præbeat. Pro omni in Christo Diaconatu & ministratu orate, vt Dominus inculpabilem Diaconiam eis præbeat. Pro Lectoribus, Cantoribus, Virginibus, Viduis, Orphanis orate: pro matrimonio copulatis, & liberis operã dãtibus orate, vt Dominus omniũ suarũ miseratur. Pro Eunuchis sanctè ambulantibus orate. Pro continẽter & castè viuentibus orate. Pro afferentibus fructus sanctæ Ecclesiæ, & facientibus pauperibus eleemosynã orate. Et pro sacrificia & primitias offerẽtibus Domino Deo nostro orate, vt sanctus Deus remuneretur ipsos cœlestibus donis, & det ipsis in præsenti cẽtuplũ, & in futuro vitã æternã: &

præſtet eis pro tẽporalibus ſempiterna, pro terrenis cœleſtia. Pro nuper illuminatis fratribus noſtris orate, vt Dominus ſtabiliat eos, & confirmet. Pro infirmis fratribus noſtris orate, vt Dominus liberet eos ab omni ægritudine & imbecillitate, & ſaluos reſtituat ſanctæ ipſius Eccleſiæ. Pro nauigãtibus & viatoribus oremus. Pro iis, qui ſunt in metallis, in exilio, in cuſtodia & vinculis propter nomen Domini, orate. Pro oppreſſis amara ſeruitute orate. Pro inimicis & odio vos proſequentibus orate. Pro perſequentibus nos propter nomen Domini oremus, vt Dominus mitigato illorum furore, diſſipet iram conceptam contra nos. Pro iis, qui extra ſunt & in errore verſantur orate, vt Dominus illos conuertat. Infantũ Eccleſiæ memores ſimus, vt Dominus perfectos eos in timore ſuo ad adultam ætatem perducat. Pro nobis mutuò oremus, vt Dominus ſeruet nos, & gratia ſua cuſtodiat vſq; ad finem & liberet nos à malo, atque ab omnibus ſcandalis operantibus iniquitatem, & ſaluet in cœleſte regnũ ipſius. Pro omni anima Chriſtiana oremus. Salua & ſuſcita nos Deus miſericordia tua. Excitemus nos orãtes intentè & mutuò noſmet commendemus Deo viuo per Chriſtum eius.

Oret Pontifex & dicat. *Cap. XIIII.*

DOMINE Omnipotens altiſſime, qui in altis habitas, ſanctè requieſcens in ſanctis, qui es

ſine principio, & ſolus dominaris, qui per Chriſtum prædicationem verbi dediſti nobis in agnitionem gloriæ tuæ, & nominis tui, quod manifeſtauit nobis in comprehenſionẽ: ipſe quoque nunc reſpice per eum ſuper hunc gregem tuum, & libera eum omni ignorantia & opere malo, & da eum timore timere te, & dilectione te diligere, & ire à facie glorię tuæ. Benignus & propitius eſto in precibus ipſorum, & conſerua eos immobiles culpa carẽtes, criminis expertes, vt ſint ſancti corpore & anima, non habentes maculam, neque rugam, neque aliquid huiuſmodi, ſed ſint perfecti, & nullus inter ipſos ſit mancus vel imperfectus. Adiutor, potens, perſonarum non acceptor, ſuccurre huic populo tuo, quem redemiſti pretioſo ſanguine Chriſti tui, defenſor, auxiliator, diſpenſator, cuſtos, murus fortiſſimus, ſepes, ſecuritas, quoniam de manu tua nemo poteſt eripere: nam non eſt ſicut tu Deus alter, quoniam in te ſuſtinemur. Sanctifica eos in veritate, quoniá verbum tuum veritas eſt, qui nullius gratiam reſpicis, falſis rationibus non deciperis, libera eos ab omni morbo, & ab omni infirmitate, ab omni peccato, ab omni dolo & fraude: à timore inimici: à ſagitta volante in die: à negocio perambulante in tenebris, & dignos fac eos vita æterna, quæ eſt in Chriſto tuo, filio tuo vnigenito, Deo & Saluatore noſtro, per quẽ tibi gloria & honor in ſancto Spiritu nunc, & ſemper & in ſæcula ſæculorum Amen.

Apparatus ad myſticum ſacrificium. Cap. XV.

POST hoc Diaconus dicat, Attendamus. Et Epiſcopus ſalutet Eccleſiã,& dicat, Pax Dei cum omnibus vobis. Et populus reſpondeat, Et cum ſpiritu tuo. Et Diaconus dicat, Salutate vos inuicem in oſculo ſancto, & ſalutẽt Clerici Epiſcopum,& viri laici laicos, & mulieres ſalutent mulieres. Pueri ſtent ad ſuggeſtum,& alius Diaconus præſit eis ne obſtrepãt. Et alij Diaconi deambulent & videãt viros & mulieres, ne tumultus aliquis excitetur,& ne quis murmuret, néue conniueat,vel nutet. Diaconi verò maneant ad portam virorum, Hypodiaconi ad portam mulierum, ne vllus exeat, néue porta aperiatur, etiam ſi fidelis fuerit tempore oblationis. Vnus Hypodiaconus det aquam manibus ſacerdotum in ſignum puritatis animarum Deo repoſitarum.

Dico ego Iacobus frater Ioannis Zebedæi, vt ſtatim Diaconus dicat, Nullus Catechumenus, Nullus Auditor, Nullus infidelis, Nullus hæreticus. Qui primam orationem perfeciſtis diſcedite. Pueros recipite matres. Ne quis contra aliquem, Ne quis in hypocriſi. Erecti ad Dominũ cum timore & tremore manẽtes ſinamus offerri. Quibus peractis,Diaconi afferant dona Epiſcopo ad altare,& Preſbyteri à dextris, & à ſiniſtris aſſiſtant veluti diſcipuli aſſiſtẽtes magiſtro. Duo Diaconi ex vtraque parte altaris teneant flabellum confectum ex tenuibus membranis, vel ex pauonum pennis, vel ex velo, quibus le-

niter abigant præteruolantes bestiolas, ne in pocula incidant.

Gratiarum actio ante consecrationem. Cap. XVI.

ORANS igitur per se Pontifex vnà cum sacerdotibus, induénsque vestem splēdidam, & stans ad altare, Trophæo crucis se consignans in fronte, dicat, Gratia Omnipotentis Dei, & Charitas Domini nostri Iesu Christi, & communicatio Spiritus sancti sit cum omnibus vobis. Et omnes vna voce respondeant, Et cum spiritu tuo. Et Pontifex dicat, Sursum mentem: omnes respondeant, Habemus ad Dominum. Et Pontifex, Gratias agamus Domino: & omnes respondeant, Dignum, & iustum est. Pontifex dicat. Verè dignum & iustum est ante omnia laudare te verū Deum, qui es ante res generatas, ex quo omnis paternitas in cœlo, & in terra nominatur, qui solus es ingenitus sine principio, non agnoscens alicuius imperium, aut dominium, nullius indigens, omnis boni dator, extra omnē causam, generationémque positus, semper in eodem statu consistens, ex quo omnia, quasi ex quodam fonte in rerum naturam processerunt. Tu enim es notitia carens principio, æterna visio, ingenitus auditus, sapientia increata, primus natura, lex essendi, extra omnem numerum constitutus, omnia de nihilo producēs per vnigenitum filium tuum, ipsum verò ante omnia sæcula genuisti voluntate, virtute, & bonitate immediatè filiū, vnigenitum verbum, Deum, sapientiam viuentem,

primogenitum omnis creaturæ, Angelum magni consilij tui, Pontificẽ tuum, Regem, & Dominum omnis intellectiuæ & sensitiuæ naturæ, qui est ante omnia, per quem omnia. Tu enim æternæ Deus per ipsum cuncta fecisti, & per ipsum conuenienti prouidentia cuncta gubernas, per quem enim concessisti vt res essent, per eundẽ fecisti, vt benè essent, Deus & Pater vnigeniti filij tui, qui per ipsum ante omnia fecisti Cherubin & Seraphin, sæcula & exercitus, virtutes, & potestates, Archangelos, & Angelos, & post hæc omnia, fecisti hunc Mundum visibilẽ, & omnia, quæ in eo sunt. Tu enim es, qui cœlum vt fornicem statuisti, & vt pellem extendisti, & terræ molem nullo adminiculo stabiliuisti, sola voluntate tua: qui constituisti firmamẽtum, noctem & diem parasti, qui ex thesauris protulisti lucem, & eius recessu induxisti noctem ad requietem animãtium, quæ mouentur in Mundo: qui Solem disposuisti in potestatem Diei, & Lunam in potestatem noctis: qui stellarum ornatu cœlum distinxisti in laudem maiestatis tuæ: qui fecisti aquam in potum & munditiem, aërem vitalem ad ducendum spiritũ vocémque formandam, per linguam percutientem aërem: auditum auxilio ipsius, vt apprehenderet sonos, & exciperet delatas sibi per aërem voces: qui fecisti ignem ad depellendas tenebras, & ad explẽdam necessitatem, simúlque vt ab eo calefieremus, & illustraremur: qui immensum Mare à terra segregasti, & illud nauigabile effecisti, hanc pedibus peruiam: illud etiam animantibus pusillis

atque magnis auxisti:hanc mãsuetis atque agrestibus refersisti,plantarum varietate ornasti,herbis decorasti, floribus distinxisti, seminibus ditasti:qui cõstituisti Abyssum,& vasto hiatu eàm comprehendisti, salsarum aquarum cumulatis æquoribus, & eam tenuissimæ arenæ terminis conclusisti: qui Mare modò ventis in montium altitudinem extollis,modò in planiciẽ exæquas, & modò agitas tempestate, modò sedas trãquillitate, vt ad nauigiorum cursus sit idoneum:qui creatũ per Christum à te Mundum cinxisti fluminibus,alluisti torrẽtibus, fontibúsque perennibus irrigasti, mõtibus circundedisti, in firmissimam terræ stabilitatem: refersisti enim Mundum & ornasti suauissimis plantis, & ad medicinam aptissimis,multis ac variis animantibus robustis atque infirmis,ad esum,atque ad laborem idoneis,cicuribus,atque ferie,serpentem sibilis, & diuersorum alitum cantibus, annorum recurrentibus circulis,mensium atque dierum numerosa multitudine:Solstitiorum vicissitudine, nubium imbriferarum tempestatibus,ad fructuum maturitatem, & animantium conseruationem, stationémque ventorum flantium ad imperium tuum,ad plantarum quoque atque herbarũ multitudinem: ac non solùm Mundum creasti, sed etiam Mundi ciuem hominem condidisti:Mundi ornatum eum faciens. Dixisti enim Sapientiæ tuæ, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram,& imperet piscibus Maris,& volatilibus cœli: ideóque composuisti eum ex anima immortali & corpore dissolutioni obno-

xio. Illa de nihilo creata, hoc ex quatuor elemẽtis conflato, & dedisti ei per animã rationalem, intelligentiam, pietatis & impietatis iudicium, iusti & iniusti obseruationẽ: per corpus quinque sensus motum quo progreditur. Tu enim Deus Omnipotens per Christum Paradisum in ædem ad Orientem plantasti, & variis plantis ad cibum aptis ornasti: & in eum quasi in lautam domum hominem introduxisti, quem cùm conderes, legem dedisti ei naturalẽ, vt intus inclusa, & apud se haberet semina diuinæ cognitionis. Nam cùm illum in Paradisum delitiarum induxisti, omnia ei permisisti vt perciperet, vnum autem solum gustare prohibuisti, spe maiorum rerum, scilicet vt si mãdatum seruasset, mercedem eius, immortalitatem reportaret: sed cùm mandatum contempsisset, & prohibitũ fructum gustasset, fraude serpentis, & consilio mulieris, meritò illum eiecisti Paradiso: sed bonitate tua non permisisti vt penitus periret (tuũ enim erat opus) sed subiecta ei creatura concessisti, vt sudore ac labore victum sibi quæreret, te omnia ferente, augente, ac maturante. Cúmque iureiurando ei breuis temporis soporem dederis, illum ad nouam generationem reuocasti, soluto mortis termino, vitam ex resurrectione promisisti: nõ solúmque id præstitisti, sed etiam posteros suos in infinitam multitudinẽ propagasti: obsequẽtes tibi glorificasti, rebelles suppliciis affecisti: atque Abelis quidem sancti sacrificium accepisti. Cain fratris interfectoris munus tãquàm scelerati hominis reiecisti. Præterea Seth & Enos recepisti, & Enoch trans-

tulisti. Tu enim opifex es hominũ vitæ præbitor, inopiæ expletor, legum dator, eas seruãtium remunerator, violantium vltor: qui magnum diluuium induxisti Mundo propter multitudinẽ impiorum, & iustum Noë eripuisti à diluuio, in arca, cum octo animis, vt esset finis præteritorum, & principium eorum, qui erant in futura successione nasciturі: qui formidandum ignẽ quinque Sodomenis vrbibus immisisti, & terram fructiferam in salsuginẽ posuisti, à malitia inhabitantium in ea, & sanctum Lot incendio liberasti. Tu es, qui Abraham maiorum suorum impietate liberasti, & Mundi hæredem fecisti, & ei Christum tuum ostendisti: qui Melchisedech Pontificem seruitutis tuæ constituisti, patientissimum seruum tuum Iob victorẽ serpentis auctoris malorum, declarasti, qui Isaac filium promissionis fecisti. Iacob patrẽ duodecim filiorum, eiúsque posteros in numerosam sobolẽ propagasti, illum verò cum septuaginta animis in Ægyptũ introduxisti. Tu Domine Iosephũ non neglexisti, sed præmium suæ tẽperantiæ ei concessisti vt Ægyptiis imperaret. Tu Domine Hebræos ab Ægyptiis vexatos non neglexisti, vt promissa patribus suis seruares. Cúmque homines naturæ legem labefactarent, & creaturam aliquando fortuitam ducerent, aliquando plusquàm oporteret in honore haberẽt, & eam tibi Deo æquarẽt, non permisisti illos errare, sed excitato sancto seruo tuo Mose, per eum, in subsidiũ naturalis, scriptã legẽ dedisti, & creaturã ostendisti tuũ opus esse, Deorúmque multitudinem exterminasti. Aaron

& posteros ſacerdotali honore decoraſti, Hebræos peccantes puniuiſti, recipiſcentes recepiſti, Ægyptios decem plagis es vltus, diuiſo Mari Iſraëlitas traduxiſti, perſequentes Ægyptios demerſos interemiſti, ligno aquam amaram dulcem feciſti, è dura petra aquam eduxiſti, de Cœlo manna dediſti, atque ex aëre ortygometram in cibum, columnam igneam nocte ad illuſtrandum, & die columnam nubis ad opacandum ſtatuiſti, Ieſum imperatorem delegiſti, ſeptem nationes Cananæorum eius opera expugnaſti, Iordanem aperuiſti, flumina Ethan ſiccaſti, muros ſine machinis, ſinéque hominum manu diruiſti, Pro omnibus tibi gloria Domine Omnipotens, Te adorant infiniti exercitus Angelorũ Archangelorum, Thronorum, Dominationum, Principatuum, Poteſtatum, Virtutum, Exercituum æternorum, Cherubina, & ſex alas habentia, Seraphina, duabus velantia pedes, duabus capita, duabus volantia, & dicentia vnà cũ millibus millium Archangelorum, & cum millenis millium Angelorum inceſſabili voce clamantium.

Et omnis populus ſimul dicat,

SANCTVS, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabbaoth: Plenum eſt cœlum & terra gloria tua, Benedictus in ſæcula Amen.

Et Pontifex deinde dicat,

Cap. XVII.

SANCTVS enim es, & in omnibus ſanctus altiſſimus, & ſuperexaltatus in ſæcula. Sãctus

& vnig

& vnigenitus filius tuus Dominus noster & Deus Iesus Christus, qui in omnibus ministrauit tibi Deo ipsius & Patri, in vario opificio creaturarum & in earum conuenienti prouidentia. Non permisit genus humanum perire, sed post naturalem legem, post legis scriptæ admonitionem, post propheticas increpationes, post Angelorum tutelas, violantibus naturalem legem hominibus, vnà cum scripta, obliteratáque memoria diluuij, incendij, plagarum Ægyptiacarũ, cædis Palestinorum, imminemtéque omnium interitu, decreuit voluntate tua: qui hominem condiderat fieri homo: qui legislator erat, subiici legibus: qui Pontifex erat, victima fieri: pastor, efficit ouis. Téque Deum suum ac Patrem placauit & conciliauit Mundo, atque instanti ira omnes liberauit, natus de Virgine, natus in carne, Deus, verbum, Filius dilectus, primogenitus omnis creaturæ, secundum de eo prædictas prophetias, ex semine Dauid & Abraham: de tribu Iudæ & conceptus est in vtero Virginis formator omnium, qui nascuntur: atque incarnatus est is, qui carnis est expers, in tempore natus qui ab æterno est genitus, piè conuersatus est, & sanctis legibus instituit, omnem morbum, atque infirmitatem expulit, signa ac prodigia in populo fecit, cibum, potum, somnum cœpit is, qui omnes cibo indigentes alit, & replet omne animal benedictione: manifestauit nomen tuum iis, qui id ignorabant: ignorantiam fugauit, pietatem excitauit, voluntatem tuam expleuit: opus, quod dederas illi, consummauit. Quæ omnia cùm per-

fecisset impiorum manibus cõprehẽsus sacerdotũ atq; Pontificũ falsi nominis, populique ipsius iniqui, & malitia laborãtis traditione, multa passus est ab ipsis, omnémque sustinuit ignominiã tua permissione. Traditus est Pilato Præsidi, ac iudicatus is, qui iudex erat, condẽnatus est aliorũ Saluator, crucifixus, qui est impassibilis: mortuus, natura immortalis: sepultus, omniũ viuificator, vt passione & morte liberaret eos, propter quos venerat, & vincula Diaboli disrumperet, hominesq; ab eius fraudibus eriperet. Et resurrexit à mortuis tertia die, & per quadraginta dies versatus cum discipulis, receptus est in cœlum, & sedet ad dexteram Dei & Patris sui.

Memores igitur eorum, quæ propter nos est passus, gratias agimus tibi Deus Omnipotens, nõ quãtũ debemus, sed quãtũ possumus. Et ordinationẽ eius implemus. Nã in qua nocte tradebatur, accipiẽs panem in sanctas & immaculatas manus, & suspiciens in te Deum suum & patrẽ, frangénsq; dedit discipulis dicẽs, Hoc mysteriũ noui Testamẽti, accipite, ex eo comedite, hoc est corpus meũ, quod pro multis frangitur in remissionẽ peccatorũ. Similiter & calicẽ miscẽs ex vino & aqua, & sanctificãs tradidit eis dicẽs, Bibite ex eo oẽs, hic est sanguis meus, qui pro multis effunditur in remissionẽ peccatorũ, hoc facite in meã cõmemorationẽ. Quotiescunq; enim comederitis panẽ hũc, & biberitis calicẽ hunc, mortem meã annunciabitis donec veniã. Memores igitur passionis eius & mortis, necnon ex mortuis resurrectionis, atq; in Cœlos ascensionis, &

futuri eius secundi aduentus, in quo veniet cum gloria & virtute iudicare viuos, & mortuos, & reddere vnicuique secundum opera sua: offerimus tibi Regi & Deo secundum ipsius ordinationem panem hunc & calicem hunc, gratias tibi agentes, eo quòd nos dignos fecisti assistere in conspectu tuo, & fungi sacerdotio tibi. Rogamúsque te, vt benignè aspicere digneris super hæc dona proposita in conspectu tuo, tu qui nullo indiges Deus, & complaceas tibi in ipsis in honorem Christi tui, & mittas sanctum Spiritum tuum super hoc sacrificium, testem passionum Domini Iesu, vt ostendat hunc panem corpus Christi tui, & hunc calicē sanguinē Christi tui, vt qui eum percipiunt, confirmentur in pietate, & remissionem peccatorum consequantur, diabolo & errore eius liberentur, Spiritu sancto repleantur, Christo tuo digni efficiantur, vitam æternam adipiscantur, te eis reconciliato Domine Omnipotens.

Mistica oratio. Cap. XVIII.

ETIAM rogamus te Domine pro sancta tua Ecclesia, quę est à finibus vsq; ad fines, quam acquisiuisti precioso sanguine Christi tui, vt eam quietē & tranquillā conserues vsque ad cōsummationē sæculi. Et pro omni Episcopatu rectè tractātę verbū Veritatis, etiam imploramus te, & pro mei offerentis tibi tenuitate, próque omni Presbyterio, pro Diaconis atque omni clero, vt omnes à te edoctos Spiritu sancto repleas. Etiam rogamus te Domine pro Rege, & pro

iis, qui ſunt in ſublimitate conſtituti, próque omni exercitu, vt per illos pacificè viuamus, vt in quiete & concordia perſeuerantes, per omne tempus vitæ noſtræ glorificemus te per Ieſum Chriſtum, qui eſt ſpes noſtra. Etiam offerimus tibi pro omnibus, qui à ſæculo placuerunt tibi, ſanctis, Patriarchis, Prophetis, iuſtis Apoſtolis, Martyribus, Confeſſoribus, Epiſcopis, preſbyteris, Diaconis, Hypodiaconis, Lectoribus, Cantoribus, Virginibus, Viduis, laicis atque omnibus, quorum tu cognouiſti nomina.

Etiam offerimus tibi pro populo hoc, vt facias eum in laudẽ Chriſti tui regale ſacerdotiũ, gentem ſanctam: pro Virginibus, & caſtitatem ſeruantibus: pro Viduis Eccleſiæ: pro copulatis honorabilibus nuptiis, & filios procreantibus: pro infantibus populi tui, vt neminem noſtrûm reiicias. Etiam rogamus pro hac ciuitate, & habitantibus in ea: pro laborantibus infirmitate, & pro acerbam ſeruitutem ſeruientibus: pro relegatis, & publicationem bonorum perpeſſis: pro nauigantibus, & pro peregrè proficiſcentibus, vt ſis auxiliator, omnium adiutor & opitulator. Etiã oramus te pro iis, qui nos odio habent & perſequuntur nos propter nomen tuum: pro iis, qui extra ſunt, & verſantur in errore, vt reducas eos in bonum, & furorem eorum mitiges. Etiã rogamus te pro Catechumenis Eccleſiæ, & pro vexatis ab aduerſario, & pro fratribus noſtris pœnitentibus, vt illos in fide perficias, alios à vexatiõe mali eripias, horum pœnitentiam recipias, & indulgeas illis atq; nobis delicta noſtra.

Etiam offerimus tibi pro aëris ſalubritate, &c. fructuum fertilitate,vt abundè bona tua percipientes,te aſſiduè laudemus, qui das eſcam omni carni.Etiam rogamus te pro iis,qui iuſta cauſa impediti abſunt,vt omnes nos in pietate cuſtoditos congreges in Regnum Chriſti tui, Dei omnis ſenſitiuæ,& intellectualis naturæ,& Regis noſtri,ſtabiles in bono, inculpabiles, crimine carentes, quoniam tibi omnis gloria, cultus, gratiarũ actio, honor & adoratio Patri, & Filio, & ſancto ſpiritui,& nũc, & ſemper,& in infinita ſæcula ſęculorum.Et omnis populus dicat,Amẽ. Et Epiſcopus dicat. Pax Dei ſit cum omnibus vobis. Et omnis populus dicat, Et cum ſpiritu tuo.

Et Diaconus iterum pronuntiet,

Caput XIX.

ETIAM rogemus Deũ per Chriſtum ſuum. Pro dono oblato Domino Deo oremus,

Vt bonus Deus ſuſcipiat illud intercedente Chriſto ipſius,in cœleſte altare ſuum, in odorẽ ſuauitatis.Pro hac Eccleſia,& pro populo rogemus,Pro omni Epiſcopatu:pro omni preſbyterio:pro omni in Chriſto diaconia,& miniſterio: pro vniuerſo Eccleſiæ cætu rogemus, vt Dominus omnes conſeruet atque cuſtodiat. Pro Regibus,& pro iis, qui ſunt in ſublimitate conſtituti oremus, vt in pace per ipſos viuamus, vt quietã & trãquillã vitã agamus in omni pietate ac ſanctitate:ſanctorum Martyrum memoriam

colamus, vt digni efficiamur certaminis ipsorũ. Pro iis, qui in fide quieuerunt, oremus. Pro salubritate aëris, & fructuũ maturitate rogemus. Pro nuper illuminatis oremus, vt omnes in fide confirmentur. Excita nos Deus in gratia tua. Excitati, nos ipsos Deo per Christum eius commendemus.
Et Episcopus dicat,

Caput XX.

DEVS magnus, & magni nominis, magnus consilio, & operibus potens. Deus & pater sancti pueri tui Iesu Saluatoris nostri, respice super nos, & super hoc ouile tuũ, quod per ipsum elegisti in gloriam nominis tui, & sanctificato corpore nostro, & anima dignos nos fac, vt purgati omni inquinatione carnis ac spiritus, proposita bona consequamur, & neminem nostrûm iudices indignum, sed sis adiutor noster, auxiliator, & defensor noster per Christum tuum, cum quo tibi gloria & honor, laus, gloriatio, & gratiarum actio, & sancto Spiritui in sæcula Amẽ.

Et postquam omnes dixerunt Amen. Diaconus dicat, Attendamus. Et Episcopus alloquatur populum iis verbis, Sancta sanctis. Et populus subiungat, Vnus sanctus, vnus Dominus, vnus Christus, in gloriam Dei Patris benedictus in sæcula Amen.

Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Osanna Filio Dauid. Benedictus qui venit in nomine Domini, Deus

Dominus,& apparuit nobis. Oſanna in altiſſimis. Poſt hoc ſumat Epiſcopus, deinde; Preſbyteri, & Diaconi, & Hypodiaconi, & Anagnoſtæ, & Cantores, & Aſcetæ, & ex mulieribus Diaconiſſæ, & Virgines, & viduæ, poſtea pueri & omnis populus ordine cum pudore & reuerẽtia, abſq; tumultu. Et Epiſcopus det oblationem dicens, Corpus Chriſti. Et ſumens dicat, Amen. Diaconus teneat calicem, & quando tradit' dicat, Sanguis Chriſti, calix vitæ. Et bibens dicat, Amen. Cùm reliqui ſumunt dicatur pſalmus à XXXIII. Poſtquã omnes ſumpſerunt, accipiãt Diaconi reliquias, & portent in Paſtophoria. Perfecto pſalmo Diaconus dicat,

Sermo poſt communionem. Cap. XXI.

PERCEPTO precioſo corpore, & precioſo ſanguine Chriſti, gratias agamus ei, qui dignos nos reddidit percipiendi ſancta eius myſteria, & rogamus vt non in iudicium, ſed in ſalutẽ nobis fiant, in vtilitatem animæ & corporis, in cuſtodiã pietatis, in remiſſionẽ peccatorũ in vitã futuri ſæculi. Excitemur in gratia. Nos ipſos Deo ſoli, ingenito Deo & Chriſto eius commendemus.

Et Epiſcopus gratias agat.

Oratio poſt communionem. Cap. XXII.

DOMINE Deus Omnipotens, pater Chriſti tui filij benedicti: exauditor inuocantium te in rectitudine, qui ſcis interpellationes tacẽtiũ,

gratias tibi agimus quòd fecisti nos dignos participationis sanctorum mysteriorum tuorũ,quæ præbuisti nobis in confirmationem eorum,quæ bene cognita sunt, in custodiã pietatis, in remissionem peccatorum, quoniam nomẽ Christi tui inuocatum est super nos,& tibi conciliati sumus: qui segregasti nos à communicatione impiorũ, cõiunge nos cum consecratis tibi,confirma nos in veritate, sancti Spiritus superuentione,ignorata reuela, quæ desunt exple, cognita corrobora,sacerdotes immaculatos tuere in seruitute tua. Reges conserua in pace, Magistratus in iustitia, cœlum in salubritate,fructus in fertilitate,Mundum in prouidentia omni ex parte sufficiẽti, nationes bellicosas reprime,errantes conuerte,populum tuum sanctifica, Virgines conserua, matrimonio vinctos, custodi in fide,ignorãtes corrobora,infantes ad virilem ætatem perduc, nouitios confirma, Catechumenos instrue, & initiatione dignos redde: nósque omnes congrega in regnum cœlorum in Christo Iesu Domino nostro, cum quo tibi gloria, honor, cultus, & sancto Spiritui in sæcula. Amen.

Et Diaconus dicat,

Caput XXIII.

DEO per Christum eius inclinamini, & benedictionem accipite. Et Episcopus iterum oret,dicens: Deus Omnipotens, verus & incomparabilis, qui vbique ades & præsens es in cunctis, & in nullo tanquàm ens quiddã existis,

qui loco non circunſcriberis, nec tempore conſeneſcis, nec ſæculis terminaris, neque ſermonibus explicaris, qui generationi non es ſubiectus, cuſtodia non indiges, extra interitum es poſitus, mutationem non recipis, qui natura es inuariabilis, qui lucem inhabitas inacceſſibilem, qui natura es inuiſibilis, quem vniuerſales naturæ cum amore te inueſtigātes cognoſcunt, qui comprehenderis ab iis, qui in charitate quærunt te, Deus Iſraëlis re vera videntis, populi tui credentis in Chriſtum: propitius factus exaudi me propter nomen tuum, & benedic eis, qui tibi inclinant colla ſua: & concede eis petitiones cordis ipſorum, quæ ſunt ad vtilitatem, & nullum ex ipſis expelle à poſſeſſione regni tui, & ſanctifica eos, muni, tege, defende, libera ab aduerſario, ab omni inimico, domos ipſorum cuſtodi, introitus & exitus eorum muni, quoniam tibi gloria, laus, maieſtas, cultus, & adoratio, & puero tuo, Ieſu Chriſto tuo Domino noſtro, & Deo & Regi, & ſancto Spiritui nunc & ſemper, & in ſæcula ſæculorum. Amen.

Et Diaconus dicat,

Ite in pace. Hæc de myſtica ſeruitute diſponimus nos Apoſtoli vobis Epiſcopis, Preſbyteris, & Diaconis.

Caput XXIIII.

De ordinatione Preſbyterorum ego dilectus à Domino diſpono vobis Epiſcopis.

Cùm ordinas Preſbyterum, ô Epiſcope, ma-

num ſuper caput Preſbyteri ipſe impone aſſiſtentibus tibi Diaconis,& orando dic,

Oratio ordinationis Presbyterorum.

DOMINE Omnipotens Deus noſter, qui per Chriſtum omnia creaſti,& per eundem opportunè prouides cunctis. Cui enim adeſt poteſtas diuerſa faciendi, eidem ineſt facultas variè prouidendi: ideo enim Deus prouides immortalibus ſola conſeruatione: mortalibus ſucceſſione: animæ, ſtudio ſeruandarum legum: corpori, reparatione eius quod deeſt: idem igitur nunc reſpice ſuper ſanctam Eccleſiam tuam, & auge eam,& multiplica præpoſitos eius,& da illis virtutem vt laborent verbo, & opere ad ædificandum populum tuum. Idem quoque nunc reſpice ſuper hunc famulum tuum ſuffragio & iudicio omnis cleri in Preſbyterium electum, & reple eum ſpiritu gratiæ & conſilij ad adiuuandum & gubernandum populum tuum in mundo corde, quemadmodum reſpexiſti ſuper populum electionis tuæ, & præcepiſti Moſi vt eligeret Preſbyteros, quos repleuiſti ſpiritu. Et nunc Domine hoc præſta,& cõſerua in nobis integrum ſpiritum gratiæ tuæ, vt repletus operibus curationum & ſermone doctrinæ, in manſuetudine inſtruat populum tuum,& inſeruiat tibi ſincerè, in pura mente, & in anima ſtudioſa. Et ſacrificia pro populo tuo immaculata perficiat per Chriſtum tuum, cum quo tibi gloria, honor, & cultus,& ſancto Spiritui in ſæcula. Amen.

De Ordinatione Diaconorum ego Philippus diſpono.

Caput XXV.

DIACONVM conſtituas Epiſcope imponens ei manus, aſſiſtentibus tibi omnibus Preſbyteris & Diaconis, & orando dices.

Deus Omnipotens, verus & non mentiens, qui diues es in omnibus inuocantibus te in veritate, terribilis in conſiliis, ſapiens in intellectu, fortis, & magnus: Exaudi orationem noſtram Domine, & auribus percipe ſupplicationem noſtram: & oſtende faciem tuam ſuper hunc ſeruum tuum electum tibi ad Diaconatum: & reple eum Spiritu ſancto, & virtute, quemadmodum repleuiſti Stephanum Martyrem, & imitatorem paſſionum Chriſti tui, & concede ei, vt ritè adminiſtrato credito ſibi Diaconatu, conſtanter, laudabiliter, innocenter, maiori gradu dignus efficiatur interuentu vnigeniti filij tui, cum quo tibi gloria, honor & cultus, & ſancto Spiritui in ſæcula. Amen.

De Diaconiſſa Ego Bartholomæus diſpono.

Caput XXVI.

O EPISCOPE impones ei manus præſentibus Preſbyteris, Diaconis, & Diaconiſſis, ac dices,

Oratio ordinationis Diaconiſſæ.

DEVS æternæ Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, opifex viri & mulieris, qui Spiritu com-

pleuiſti Mariam, Debborram, Annam, Oldam: qui non dedignatus es vnigenitum Filium tuum naſci de muliere: qui in tabernaculo teſtimonij, & in templo conſtituiſti mulieres cuſtodes tuarum ſanctarum portarum, ipſe quoque nunc reſpice ſuper hanc famulam tuam, quæ ad Diaconatum promouetur, & da ei Spiritum ſanctum, & munda eam ab omni inquinatione carnis & ſpiritus, vt dignè exequatur commiſſum ſibi officium in gloriá tuam, & laudem Chriſti tui, cum quo tibi gloria & adoratio, & Sancto ſpiritui in ſæcula. Amen.

De Hypodiaconis ego Thomas diſpono vobis Epiſcopis.

Caput XXVII.

HYPODIACONVM cùm ordinas, ô Epiſcope, impones ei manus & dices,

Domine Deus opifex cœli & terræ, & omnium, quæ in eis ſunt, qui in tabernaculo teſtimonij æditos conſtituiſti tuorum ſanctorum vaſorum cuſtodes: ipſe quoque nunc reſpice ſuper hunc ſeruum tuum electum Diaconum, & da ei Spiritum ſanctum, vt dignè tractet miniſtratoria vaſa tua, & faciat voluntatem tuam in omnibus per Chriſtum tuum, cum quo tibi gloria, honor, & cultus, & ſancto Spiritui in ſæcula. Amen.

De Lectoribus ego Matthæus, qui & Leui olim publicanus diſpono.

Caput XXVIII.

Qvi Lectorem constituit, imponens ei manum, & orans dicat, et cha[illegible]

Deus æternæ, qui multus es in misericordia & miserationibus, qui Mundi constitutionem per ipsa opera manifestas, & numerum electorum tuorum conseruas: ipse nunc respice super famulum tuum, qui promouetur ad legendum tuas sanctas scripturas populo tuo: da ei Spiritũ sanctum, spiritum propheticum, qui seruum tuum Esdram instruxisti ad legendũ leges populo tuo, & nunc inuocatus à nobis instrue seruum tuum, & da ei vt laudabiliter perfecto commisso sibi munere, altiori gradu dignus efficiatur per Christum, cum quo tibi gloria, & cultus, & spiritui Sancto in sæcula. Amen.

Iacobus Alphæi ego quoq; dispono de Confessoribus.

De Confessoribus. Cap. XXIX.

Confessor non ordinatur (pertinet enim hoc ad propositum, fortitudinémque animi) magno autem honore dignus est, vt qui confessus est nomẽ Dei & Christi eius in conspectu gentium & Regum. Quòd si illo est opus, in Episcopum, vel Presbyterum, vel Diaconum ordinatur. Si verò Confessor aliquis non ordinatus, vsurpauerit sibi aliquam huiusmodi dignitatem, quasi confeßionis occasione, deponatur & eiiciatur: non enim est, quoniam negauit Chri-

ſti diſpoſitionem, & eſt infideli deterior.

Idem de Virginibus.

Caput XXX.

VIRGO non ordinatur: mandatũ enim Domini non habemus: propoſiti enim eſt hoc certamen, non ad vituperationem nuptiarum, ſed ad exercitium pietatis.

Caput XXXI.

ET ego Lebbæus cognomento Thaddæus hæc de Viduis diſpono.

Vidua non ordinatur. Sed ſi iampridem virũ amiſit, & temperatè ac laudabiliter vixit, & domeſtica rectè gubernauit, vt Iudith, & Anna, quę fuerũt fœminæ venerabiles, aſcribatur in ſtatum vidualem. Quòd ſi nuper amiſit coniugem, ei fides non habeatur, ſed tempore iuuẽtus probetur: affectiones enim aliquãdo conſeneſcũt cum hominibus, niſi maiori freno reprimantur.

Idem de Eporciſta.

Caput XXXII.

EPORCISTA non ordinatur, ſpõtaneæ enim beneuolentiæ eſt hoc certamẽ, & gratiæ Dei per Chriſtum, ſuperuẽtione Spiritus ſancti: nam qui accipit Chariſma curationum, per reuelationem à Deo declaratur, cum pateat omnibus gratia quæ eſt in ipſo.

Caput XXXIII.

EGO quoque Simon Canites diſpono à quot Epiſcopis debet ordinari Epiſcopus.

EPISCOPVS à tribus vel duobus Epiſcopis ordinetur. Si quis ab vno ordinetur Epiſcopo, deponatur ipſe, & qui eum ordinauit. Quòd ſi neceſsitas poſtulet ab vno ordinari, eo quòd non poſſunt plures accedere propter perſecutionẽ, vel propter aliquã huiuſmodi cauſam, afferatur decretũ commiſsionis pluriũ Epiſcoporum.

Canones de Epiſcopis, Presbyteris, Diaconis, & reliquis Clericis. Cap. XXXIIII.

IDEM de Canonibus.

Epiſcopus benedicit, non benedicitur, manus imponit, ordinat, offert, benedictionem ab Epiſcopis accipit, à Preſbyteris nullo modo. Epiſcopus deponit quemuis clericum dignum depoſitione, excepto Epiſcopo. Solus enim non poteſt.

Preſbyter benedicit, non benedicitur: benedictiones accipit ab Epiſcopo, & compreſbytero: eodem modo dat ipſe compreſbytero, manus imponit: non ordinat, non deponit, excommunicat inferiores, ſi huius pœnæ rei extiterint.

Diaconus non benedicit, nõ dat benedictionẽ: accipit autẽ ab Epiſcopo vel Preſbytero: nõ baptizat, non offert, offerẽte Epiſcopo vel Preſbytero, ipſe dat populo, non veluti ſacerdos, ſed veluti miniſtrans ſacerdoti. Ex aliis Clericis, Dia-

coni officium facere liceat nemini.

Diaconiſſa non benedicit,ſed nec aliquid ex iis, quæ faciunt Preſbyteri vel Diaconi exercet ipſa, ſed tantùm portas cuſtodit & miniſtrat Preſbyteris,quando baptizantur mulieres, propter honeſtatem.

Diaconus excommunicat Hypodiaconum, Lectorem, Cantorem,Diaconiſſam, ſi quid tale contingat,abſente ſcilicet Preſbytero.

Hypodiacono excommunicare nō licet, nec Lectori,nec Cantori,nec Diaconiſſæ:non clericum,non laicū:Sunt enim Diaconorū miniſtri.

De aqua & oleo ego Matthæus diſpono.

Caput XXXV.

BENEDICAT Epiſcopus aquam & oleum, ſi abſit, benedicat Preſbyter aſſiſtente Diacono. Quando aderit Epiſcopus, Diaconus aſſiſtat & Preſbyter:dicat autem hoc modo,

Gratiarum actio de aqua & oleo.

DOMINE Sabaoth Deus virtutum, creator aquarum, & dator olei, miſericors & benigne,qui dediſti aquam ad potum,& mundiciem: oleum ad exhilarandum faciē in exultationem lætitiæ:ipſe quoque nunc per Chriſtum ſanctifica hanc aquam & hoc oleum,in nomine eorum, qui attulerunt, & da virtutem ſanitatis effectricem,ægritudinum expultricem, Dæmonum fugatricem, omnibus inſidiis aduerſariā per Chriſtum

ſtum

Christum, qui es spes nostra, quo cum tibi gloria, honor, & cultus cum sancto Spiritu in sæcula Amen.

Idem de primitiis & Decimis. Cap. XXXVI.

Etiam præcipio omnes Primitias afferri Episcopo, & Presbyteris, & Diaconis ad victū ipsorum. Decimas offerri ad victum reliquorum Clericorum, Virginum, ac Viduarum, & iis, qui sunt paupertate oppressi. Primitiæ enim sunt Sacerdotum & ministrantium ipsis Diaconorum.

Idem de reliquiis. Cap. XXXVII.

Benedictiones, quæ in mysticis sacris supersunt, de sententia Episcopi vel Presbyterorum Diaconi Clero distribuant, Episcopo partes quatuor, Presbytero partes tres, Diacono partes duas; cæteris verò, Hypodiaconis scilicet, Lectoribus, Cātoribus, Diaconissis partem vnā. Hoc enim honestum & acceptum est coràm Deo, quemlibet pro sua dignitate honorari. Ecclesia enim non confusionis, sed ordinis & dispositionis est magistra.

Canones Varij Pauli Apostoli. Cap. XXXVIII.

Et Ego Paulus minimus Apostolorum hæc dispono vobis Episcopis & Presbyteris.

Qui primò ad mysterium pietatis accedunt, per Diaconos adducantur ad Episcopum vel

Presbyteros,& causæ exquirantur,cur ad dominicum sermonem accesserint,& ij,qui eos adduxerunt, testificentur,singula diligenter exponẽtes.Exquirantur autem eorum mores,ac vita, & an serui sint,vel liberi.Quòd si quis seruus reperiatur,quæratur ab eo,cuius domini sit : ac si hominis fidelis seruus fuerit, interrogetur Dominus, an illũ suo testimonio cõmendare velit. Si nolit,reiiciatur,quousq; se dignũ apud dominũ exhibeat.Si cõmẽdatur domini testimonio,recipiatur.Si sit Ethnici seruus,instruatur quẽadmodum placeat domino, ne blasphemetur Verbũ. Si habet vxorem, vel mulier si virum,doceatur, contentus esse vterque suo connubio.Si sint soluti,discant non fornicari, sed iustis nuptiis copulari.Si dominus fidelis sciens seruum vel ancillam fornicari, tamen non dat seruo vxorem, vel ancillæ virum,excommunicetur.

Si quis Dæmonẽ habet,erudiatur in pietate. Sed non recipiatur in cõmunionem priusquàm purgetur.Si mors instet, recipiatur.

Si quis sit leno, vel lenocinium desinat, vel reiiciatur.

Meretrix si accedat,vel desistat,vel reiiciatur.

Artifex Idolorum, si accedat, vel artem desinat,vel reiiciatur.

Scænicus si accedat, siue vir sit, siue mulier, auriga,gladiator, cursor stadii, Ludius, Olympius, Choraules, Citharædus, Lyristes, saltator, caupo,desistat,vel reiiciatur.

Miles si accedat, erudiatur nemini iniuriam facere, non calumniari, contentum esse suis sti-

pendiis, ſi pareat recipiatur, repugnãs reiiciatur.

Pædico, cinædus, mollis, incantator, Aſtrologus, vates, venatoriis carminibus dans operam, nepos, circũforaneus, amuleta faciens, luſtrator, Augur, coniector, palmorum interpres, obſeruas in occurſu offenſiones oculorum, pedum, auium, felium, carminum, auditionum ſymbolicarum, tempore probetur, niſi pareat, reiiciatur.

Pellex, infidelis ancilla ſoli Domino obſequens, recipiatur. Si cum aliis intemperans fuerit, reiiciatur.

Fidelis qui pellicem habet, ſi ſit ancilla, deſiſtat, & vxorem ducat: ſi libera, ducat eam in vxorem. Si nolit, reiiciatur.

Græcos mores qui ſequitur, vel Iudaicas fabulas, vel mutet ſe, vel reiiciatur.

Theatralibus ludis qui dat operam, venationibus, equorum curſibus, ac certaminibus, vel deſiſtat, vel reiiciatur.

Qui catecheſi erudiendus eſt, per tres annos erudiatur. Quòd ſi virtute præditus ſit, & erga Scripturam ſtudium oſtendat, recipiatur, quoniam non tempus, ſed animus æſtimatur.

Qui docet, quamuis laicus ſit, peritus tamen ſermonis & moribus grauis, doceat. Erunt enim omnes docibiles Dei.

Quilibet fidelis vir, mulierve ſummo mane excitatus è ſommo, antequàm opus aggrediatur, lotus oret. Quòd ſi catecheſi verbi eſt erudiẽs, præponat operi verbum pietatis.

Fidelis benignè ſe gerat cum ſeruis quemad-

modum in ſuperioribus libris præcepimus, & in Epiſtola docuimus.

Quibus diebus oporteat quieſcere ſeruos, ego Paulus, & ego Petrus diſponimus.

Caput XXXIX.

OPERENTVR ſerui quinque dies: in Sabbato & dominica die quieſcant in Eccleſia, propter doctrinam pietatis. Sabbatum enim diximus creationis habere rationem, dominicum reſurrectionis.

Serui per totam magnam hebdomadam, & ſequentem quieſcant, quoniam illa ad paſſionẽ pertinet, alia ad reſurrectionem, & eſt opus inſtitui qui ſit ille qui paſſus ſit, & reſurrexerit, & quis hoc permiſerit & ſuſcitauerit.

In Aſcenſione quieſcant, quoniam eſt finis Chriſti diſpenſationis.

In Pentecoſte quieſcant propter pœnitentiã Spiritus ſancti donatam iis, qui in Chriſtum crediderunt.

In Natali feſto quieſcant, quoniam in eo inexpectata gratia data eſt hominibus, vt naſceretur Dei verbum Ieſus Chriſtus ex Maria Virgine propter Mundi ſalutem.

In feſto Epiphaniæ quieſcant, quoniam in ea facta eſt manifeſtatio diuinitatis Chriſti teſtificante ei Patre in Baptiſmo, & paracleto in forma columbæ, demonſtrante eum, cui teſtificatio facta eſt.

In diebus Apoſtolorum quieſcant: Magiſtri

enim vestri in Christo fuerunt, & Spiritus vos participes fecerunt.

In die Stephani Protomartyris quiescant, & reliquorum sanctorum Martyrum, qui Christum propriæ vitæ anteposuerunt.

Quibus horis, & cur in eis orandum sit.
Cap. XL.

PRECES vestras facite diluculo, tertia hora, sexta, nona, vespere & in galli cantu, diluculo gratias agẽtes, quoniam illuminauit nos Dominus expulsa nocte, & inducto die: hora tertia, quoniam illa hora Dominus sententiam Pilati accepit: sexta, quoniam tunc crucifixus est: nona, quoniam omnia commota sunt crucifixo Domino per horrescentia impiorum audaciam, & non ferentia ignominiam Domini: vespere gratias agentes, quòd dedit nobis noctem diurnorum laborum requietem: in galli cantu, quoniam illo tempore nunciatur aduentus diei ad exercenda opera lucis.

Si propter Infideles ad Ecclesiam iri non potest, domi cœtus congregabis, ô Episcope, ne pius ingrediatur Ecclesiam impiorum: nõ enim locus sanctificat hominem, sed homo locum. Quòd si impij locum occupauerint, fugiendus tibi est is locus, quoniam ab ipsis prophanatus est: nam vt sancta sacerdotes sanctificant, sic nepharij contaminant. Si nec domi, nec in Ecclesia cœtus celebrari possunt vnusquisque apud se

psallat,legat,oret,vel duo aut tres vnà congregati. Vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Fidelis vnà cum Catechumeno nec domi oret:nō enim est æquum initiatum vnà cum eo, qui non est initiatus,coinquinari. Pius cum Hæretico nec domi oret : quæ est enim societas lucis cum tenebris?

Fidelis seruus & ancilla coniuncti,separentur, vel reiiciantur.

Caput XLI.

ET ego Iacobus frater quidem Christi secundum carnem, seruus autem tanquam Dei vnigeniti,Episcopus autem ab ipso Domino, & ab Apostolis Hierosolymarum ordinatus, hæc dico.

Vespere,ô Episcope,congregabis Ecclesiam, & dicto nocturno psalmo loquetur Diaconus pro Catechumenis , & Dæmone agitatis, pro illuminandis, & pœnitentibus, vt ante diximus: Quibus dimissis Diaconus dicet,Qui fideles sumus rogemus Dominum:& postquàm primam orationem absoluit,dicet,

Sermo nocturnus.

SALVA & excita nos Deus per Christum tuum, erigentes nos petamus misericordias Domini,& miserationes ipsius,Angelum pacis, bona & vtilia, Christianos Principes, vesperam

& noctem pacificam, & ſine peccato, atq; omne tempus vitæ noſtrę inculpabile: nos mutuò Deo viuo commendemus per Chriſtum ſuum.

Et Epiſcopus orando dicat.

Gratiarum actio nocturna. *Cap.* XLII.

DEVS, qui nullo ortus principio, nullo fine terminaris, cunctorum creator per Chriſtum, atque gubernator, & ante omnia Deus ipſius ac pater, ſpiritus, intelligibilium, atq; ſenſibilium Rex, qui feciſti diem propter opera lucis, noctem ad requietem imbecillitatis noſtræ: tua eſt enim dies, & nox: tu enim præparaſti lucem & ſolem: tu nunc Domine benigne, ac bone, placidè ſuſcipe hanc noſtram veſpertinam gratiarum actionem, qui nos traducis per longitudinem diei, & perducis ad initium noctis, cuſtodi nos per Chriſtum tuum, præbe veſperam pacificam, & noctẽ ſine peccato, & dignos nos fac vita æterna per Chriſtũ tuum, per quem tibi gloria, honor, & cultus in ſancto Spiritu in ſæcula. Amen.

Et Diaconus dicat, Inclinate vos manuum impoſitioni.

Et Epiſcopus dicat.

Caput XLIII.

DEVS Patrum, & Domine miſericordiæ, qui ſapientia tua condidiſti hominem rationale.

animal, & vnum Deo charum, ex iis, qui ſunt in terra, & dediſti ei vt impetraret iis, quæ ſunt in terra,& conſtituiſti ſentẽtia tua Principes & ſacerdotes,illos ad ſecuritatem vitæ,hos ad iuſtam ſeruitutem: Ipſe quoque nunc inclina Domine Omnipotens & oſtende faciem tuam ſuper populum hunc,inclinantem colla cordis ſui, & benedic ei per Chriſtum,per quem illuminaſti nos lumine cognitionis, & reuelaſti nobis teipſum, quo cum tibi digna debetur adoratio ab omni rationali & ſancta natura, & Spiritui Paracleto in ſæcula Amen.

Et Diaconus dicat, Ite in pace.Eodem modo diluculo Diaconus dicto matutino, & dimiſsis Cathecumenis,Energumenis,baptizãdis,& pœnitentibus, habitóque ſermone debito (ne iterum eadem dicamus) ſubiungat poſt illa verba, Salua eos Deus,& excita in gratia tua.Petamus à Domino miſericordias ipſius,& miſerationes, diluculum hoc & diem pacificum & ſine peccato,& omne tempus peregrinationis noſtræ, Angelum pacis, Chriſtianos Principes, propitium & benignum Deum, nos mutuò viuenti Deo commendemus per vnigenitum ſuum.

Et Epiſcopus orans dicat.

Caput XLIIII.

DEVS ſpirituum atque omnis carnis, incomparabilis, nullo indigens, qui dediſti ſolem in poteſtatem diei,& lunam & aſtra in poteſtatem noctis: ipſe quoque nunc reſpice ſuper nos benignis oculis,& recipe matutinas noſtras gra-

tiarum actiones, & miserere nostri: non enim expandimus manus nostras ad Deum alienum: non enim est nobis Deus recens, sed tu æternus & infinitus, qui nobis per Christum præbuisti, vt essemus, & per eundem largitus es vt bene essemus: ipse nunc per eum dignos fac vita æterna, cum quo tibi gloria, honor, & cultus, & sancto Spiritui in sæcula. Amen.

Et Diaconus dicat, Inclinate vos manus impositioni.

Et Episcopus iterum oret dicens,

Manus impositio matutina. Cap. XLV.

DEVS fidelis & verus, qui facis misericordiam in millia & decem millia diligentibus te, qui es amicus humilium, & patronus pauperum, cuius omnia indigent, quoniam omnia seruiunt tibi, respice super hunc populum tuum inclinantium tibi capita, & benedic eis benedictione spirituali, custodi eos vt pupillam oculi, conserua eos in pietate & iustitia, & fac dignos vita æterna in Christo Iesu dilecto puero tuo, cum quo tibi gloria, honor, & cultus vnà cum sancto Spiritu nunc, & semper, & in sæcula sæculorũ Amẽ.

Et Diaconus dicat, Ite in pace.

Benedictio Primitiarum. Cap. XLVI.

SVPER Primitiis, quæ offeruntur, Episcopus gratias agat iis verbis, Gratias agimus tibi Domine Omnipotens, cunctorũ opifex & prouisor per vnigenitum filium tuum Iesum Chri-

ſtum Dominum noſtrum, de oblatis tibi primitiis, non quidem quantum debemus, ſed quantum poſſumus. Quis enim hominum dignè tibi gratias agere poſſet pro iis, quæ dediſti eis in perceptionem? Deus Abraham, Iſaac, & Iacob, atque omnium Sanctorum, qui omnia produxiſti per verbum tuum, & iuſsiſti terræ, vt varios ferret fructus in lætitiam & eſcam noſtram, qui dediſti craſſioribus & rudioribus herbiuoris animantibus herbam, aliis carnem, aliis ſemina, nobis frumentum in victum opportunum & accommodatũ, aliáque varia partim ad vſum, partim ad valetudinem, partim ad delectationem: ob hæc igitur omnia & ſupra modum celebrandus, de beneficiis, per Chriſtum in omnes collatis, per quem tibi gloria, honor, & cultus in ſancto Spiritu in ſæcula. Amen.

Allocutio pro defunctis. Cap. XLVII.

DE iis autem, qui quieuerũt in Chriſto, poſtquam Diaconus abſoluit orationẽ, ne idem repetamus, hæc addet, Pro quieſcẽtibus in Chriſto fratres noſtri rogemus, vt benignus Deus, qui ipſius animam ſuſcepit, dimittat ei omne delictum voluntarium & inuoluntarium. Et propitius illi factus, collocet eum in regione piorum & beatorũ in ſinu Abrahæ, Iſaac, & Iacob: cum omnibus, qui à ſæculo placuerunt illi, & fecerunt voluntatem ipſius, vnde abeſt dolor, triſtitia & ſuſpirium.

Excitemus nos, & inuicẽ commendemus nos

æterno Deo per verbũ, quod erat in principio.

Et Episcopus dicat,

Qui immortalis natura es, & nullo fine terminaris, à quo omne immortale & caducũ prodiit: qui rationale animal hominem Mundi ciuem, mortale in sua constitutione fecisti, & promisisti ei resurrectionem: qui Enoch & Eliam mortem experiri nõ permisisti, Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, non mortuorum, sed viuentium Deus, quoniam omnium animæ apud te viuunt, & iustorum spiritus in manu tua sunt, quos non attinget tormentum: omnes enim sanctificati sub tua manu sunt. Ipse quoque nunc respice super hunc seruum tuum, quem recepisti in alteram vitam, & condona ei, si quid volens, vel inuitus deliquit: & Angelos placidos constitue ei, & colloca eum in sinu Patriarcharũ, Prophetarum, & Apostolorum, & omnium, qui tibi à sæculo placuerunt, vbi non est tristitia, dolor, neque horror, sed cætus piorum & lætantium, & terra rectorum beata videntium gloriam Christi tui, per quem tibi gloria, honor, cultus, gratiarum actio, & adoratio in sancto Spiritu in sæcula. Amen.

Et Diaconus dicat, Inclinamini & benedictionem accipite.

Et Episcopus agat gratias pro eis iis verbis,

Salua Domine populum tuũ & benedic hæreditati tuæ, quam redemisti pretioso sanguine Christi tui. Pasce illos in dextera tua, & tege illos alis tuis, & da eis bonum certamen certare, cursum consummare, fidem seruare constanter,

& laudabiliter per Dominum nostrum Iesum Christum dilectum puerum tuum, per quem tibi gloria, honor, & cultus in sancto Spiritu in sæcula. Amen.

Quomodo oporteat, & quando fidelium defunctorum memorias celebrare: & quòd de facultatibus ipsorum erogandum sit pauperibus. Cap. XLVIII.

PERAGATVR dies tertius mortuorũ in psalmis, in lectionibus, atque orationibus propter eum, qui tertia die resurrexit. Item nonus in commemorationem superstitũ, atque defunctorum: etiam quadragesimus, secundum veterem formam. Mosen enim hoc modo populus luxit: nec non anniuersariũ pro memoria ipsius, detúrque de illius facultatibus pauperibus in commemorationem ipsius.

Quòd impios morientes nihil iuuant memoriæ vel mandata. Cap. XLIX.

HÆC de piis dicimus: nam de impiis, & si omnes Mundi facultates dares pauperibus, tamen nihil eis prodesses. Nam cui viuo infensus erat Deus, certè eidẽ mortuo est iratus: non est enim iniustitia apud eum. Iustus est enim Dominus, & iustitias dilexit. Et ecce homo, & opus eius.

De vinolentis Cap. L.

QVI ad memorias eorũ vocamini, cum modestia, & cum Dei timore comedite, veluti valentes legatione fungi pro mortuis: cùm sitis Presbyteri & Diaconi Christi, sobrij esse debetis, & priuatim, & cum aliis, vt possitis intemperanter coërcere. Dicit autem Scriptura, Dynastæ sunt iracundi, vinum verò non bibant, ne cùm biberint, obliuiscantur sapientiæ, & recta iudicare nõ possint. Quare Presbyteri & Diaconi post Deum Omnipotentem & dilectum Filium eius, sunt Ecclesiæ Dynastæ: quod non ideo dicimus ne bibant: nam cæteroqui contumelia afficerent id, quod à Deo creatum est in lætitiam, sed ne vinolentiæ studeant: non enim dixit Scriptura, ne bibas vinum, sed quid dicit? Noli bibere vinum ad ebrietatem: & iterum, Spinæ nascũtur in manu ebrij: quod non solùm de Clericis præcipimus, sed etiam de omnibus laicis, super quos inuocatum est nomen Domini nostri Iesu Christi: nam ipsis quoque dictum est, Cui væ, cui tumulus? cui tristitiæ & nugæ? cui liuidi oculi, cui contritiones superuacaneæ? nónne commorantium in vino, & inuestigantium vbi potationes fiunt?

Prou.23. *Eccl.31.* *Prou.26.* *Prou.23.*

De recipiendis iis, qui per Christum persecutiones patiuntur. Cap. LI.

RECIPITE eos, qui persecutionem patiuntur per Christum, & fugiunt de ciuitate in ciuitatem, cò quòd sermones Domini in memo-

ria habent. Fugiunt enim quoniam ſciunt ſpiritum promptum, carnem infirmam eſſe, & bona ſua relinquunt diripienda, ne confeſſionem nominis Chriſti abiicere cogantur. Erogate igitur eis in vſum, mandato Domini obſequentes.

Quòd vnuſquiſque manere debet in ea ſorte, in qua eſt collocatus, & ordinem ſeruare, & non arripere quæ ſibi commiſſa non fuerunt.

Cap. LII.

ILLVD autem cõmuniter omnes præcipimus, vt vnuſquiſque maneat in ordine ſibi tradito, nec fines tranſeat: non enim noſtri ſunt, ſed Dei, nam qui vos audit (inquit Dominus) me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit, qui verò me ſpernit, ſpernit eum, qui miſit me: nam ſi inanima rectam ordinis diſpoſitionẽ conſeruant, nox, dies, ſol, luna, aſtra, elementa, ſolſtitia, menſes, hebdomadæ, dies, horæ, & impoſitæ ſibi neceſſitati obediunt, ſecundũ illud, Poſuiſti terminos, quos non pertranſibunt: & iterum de Mari, Poſui & terminos circumponens clauſtra & portas: Dixi autem ei, Huculque venies, & non tranſgredieris: quanto magis vos nihil debetis commouere ex iis, quæ nos diuinam ſecuti auctoritatem vobis perſcripſimus. Sed quoniam plerique leue hoc putãt eſſe, ideo ordines confundere audent, & vnicuique attributam ordinationem perturbare, arripientes ſibi dignitates non commiſſas, & tyrannicè vendicantes ſibi ea, quorum non habent poteſtatem: Ideóque Deum irritant ve-

luti Coritæ,& Rex Ozias, qui præter phas,prætérque Dei voluntatem ſacerdotium inuaſerũt, ex quibus Coritæ incendio conflagrarunt,Ozias in lepram incidit. Irritant quoque Spiritum ſanctum, cuius teſtimonium euertunt. Quare proſpicientes periculum impendens talium rerum auctoribus, negligentiámque in ſacrificiis, & Euchariſtia prouenientem, ex eo quòd offeruntur ab iis, quos non decet, quíque ludum putant Pontificalem honorem inſtitutũ ad magni Pontificis Ieſu Chriſti Regis noſtri imitationẽ: propterea neceſſarium duximus, vt de iis rebus admoneremus. Dicimus itaq; Moſen Dei ſeruum, *Exo.* 33.
quem Deus facie ad faciem alloquebatur, veluti ſi quis cum amico loqueretur,cui dixit, Noui te *Num.* 12.
præter omnes: cui coràm loquebatur, non per ſpecies, nec per inſomnia, nec per Angelos, vel ænigmata. hunc igitur virũ dicimus diuinarum legum rationem tradentem præſcripſiſſe, quæ à Pontificibus adminiſtrari commendet, quæ à Sacerdotibus,quæ à Leuitis, vnicuique proprio & ſuo muneri accommodato cultu diſtributo: atque ea quidẽ, quæ Pontificibus præcepta fuerant, nephas erat ſacerdotem attingere, quæ ſacerdotibus mandabantur,ab iis Leuitæ repellebantur, ſed quilibet intra commiſſi ſibi miniſterij fines ſe continebat: quos ſi quis tranſire volebat, extremo ſupplicio puniebatur. Hoc verò maxime docuit Saulis audacia,qui cùm ſacrificare decreuiſſet ſine Propheta, ac Põtifice Samuele,ſuſcepit in ſe peccatum: execrationémq; irreuocabilem, neque prophetam deterruit, quòd à

ſe Rex vnctus fuiſſet. Idem euidentius oſtendit Deus in Oziæ facto, à quo nulla interpoſita mora, commiſſi ſceleris pœnam expetiuit: & qui ſacerdotium concupiuerat, regno eſt ſpoliatus. Noſtras res fortaſſe non ignoratis: ſcitis enim à nobis Epiſcopos, Preſbyteros, & Diaconos vocari, oratione & manuum impoſitione, differentia nominum, rerum differētiam indicantes: non enim vnuſquiſque prout vult, apud nos implet manum (quemadmodum regnante Ieroboamo, nepharij ſacerdotij mos fuit, in illo vitulæ piaculo) ſed qui à Deo vocatur. Nam niſi propria quædam iura eſſent, atque ordinum diſcrimina, ſatis eſſet vt per vnum nomen vniuerſa perficerentur. Sed à Domino edocti conſequētiam rerum, Epiſcopis Pontificatus munera aſſignauimus, Preſbyteris ſacerdotij, Diaconis miniſteria erga vtroſque, vt quæ ad religionem pertinent, purè perficiantur. Nam nec Diacono phas eſt offerre ſacrificiū, vel baptizare, aut benedictionem paruam vel magnam facere, nec Presbytero ordinationes exercere: impium eſt enim ordinem peruerti: non enim eſt Deus confuſionis, vt inferiores ſuperiorum officia tyrannicè ſibi vendicent: noua inſtituta ſibi fingentes in detrimentum ſuum, ignorātes durum ſibi eſſe contra ſtimulum calcitrare. Non enim vel nobis, vel Epiſcopis aduerſantur huiuſmodi homines, ſed omnium Epiſcopo & Pontifici Patris Ieſu Chriſto Domino noſtro. A Moſe enim Deo chariſſimo Pontifices inſtituti ſunt, ſacerdotes, Leuitæ. à Saluatore noſtro nos treſdecim Apoſtoli,

3. Reg. 12. (margin note)

ab

ab Apoſtolis ego Iacobus, & ego Clemens, & nobiſcum alij, ne iterum omnes numeremus. Communiter ab omnibus nobis, Presbyteri, Diaconi, Hypodiaconi, Lectores. Primus igitur natura Pontifex eſt vnigenitus Chriſtus, qui non ſibi ipſi honorem arripuit, ſed conſtitutus eſt à Patre, qui propter nos factus homo, & ſpirituale ſacrificium offerens Deo & Patri ſuo, ante paſſionem nobis ſolis præcepit hoc facere: quanquàm preſentes nobiſcum eſſe alij, qui in ipſum crediderant, ſed non omnino omnis qui credit, continuò ſacerdos eſt, & pōtificium conſequitur honorem. Poſt autem aſſumptionem ipſius, nos oblato ſecundum eius ordinationem ſacrificio puro, & incruento, conſtituimus Epiſcopos, Presbyteros & Diaconos numero ſeptē, è quorum numero vnus erat Stephanus beatus Martyr, qui in amore erga Deum nobis non erat inferior: quíque adeò fide ſua pietatem charitatemque erga Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum oſtendit, vt pro ipſo animam tradiderit, à Iudæis Domini interfectoribus, ſaxis percuſſus. Sed tamen talis ac tantus vir, qui ſpiritu feruens erat, & qui vidit Chriſtum à dextris Dei, & Cœli portas apertas, nuſquàm apparet iis officiis, quæ Diaconiæ non conueniunt eſſe vſus, vel ſacrificium obtuliſſe, vel manus alicui impoſuiſſe, ſed vſque ad finem Diaconiæ ordinem ſeruaſſe. Ita enim erat decēs, vt Chriſti Martyr ordinis diſpoſitionem ſeruaret. Quòd ſi qui Philippum Diaconum noſtrum, & Ananiam fidelem fratrem producunt, quorum alter Eunuchum baptizauit,

alter me Paulum: ignorant ipſi id, quod nos dicimus: nam dicimus neminem ſibi arripere debere ſacerdotalem honorem, ſed vel à Deo eſſe accipiendum, quod fecit Melchiſedech & Iob: vel à Pontifice vt Aaron accepit à Moſe. Quare Philippus & Ananias non ipſi ſe elegerunt, ſed à Chriſto promoti ſunt incomparabili Deo.

FINIS.

IO. CAROLI BOVII EPISCOPI OSTVNENSIS,

Scholia in Clementis libros.

NVNC in animo eſt, aliqua in iis libris percurrere, quæ niſi explicarentur, lectoris ſtudium poſſent retardare. Quod faciam in paucis quibuſdam locis annotandis, nõ enim ſtatui ſcholia in ſingulis ſententiis ſcribere, ſed tantum pauca, quæ dubitationem aliquam habent, illuſtrare.

Ex primo libro.

In Cap.3. ex Euangelio non ſolùm vltio inimicorum prohibetur, ſed etiam dilectio & amor erga eos præcipitur. ſeruauit enim ſæpe hoc antiquitas, vt Conſilia quæ appellantur, in præceptis numeraret.

In Cap.4. ne pruritu vexatus &c. Hanc ego puto eſſe veram huius loci ſententiam. Iubet tonderi capillum, ne eo cultu prouocentur mulieres ad amorem. Inquit igitur, ſi capillum nutrias, neceſſe erit tibi ob pruritum ſcalpere caput ac lacerare, ad hanc verò moleſtiam fugien-

dam, caput comptum & ornatum te habere oportebit, idque vnguentis perfundere quo mulieres allicientur ad libidinem, ergo tonde capillum, ne capitis cultu opus habeas.

In Cap. 7. illud [*si sophistica*] est nonnullis suspectum, qui si considerarent, sophistarum nomen fuisse aliquando in laude, atque ita appellatos eos, qui sapientiam & rerum omnium sciētiam profiterentur, certè nihil de eo dubitarent. Clemens ergo Græcorum disciplinis eruditus, sophistica ea vocat, quæ ab hominibus doctis & vitæ magistris, sapienter sunt tradita.

In eodem Cap. duo dicit à Christo antiquata, deuteroses, quas Hieronymus humanas traditiones, Epiphanius, seniorum traditiones appellat. Eas verò (teste eodem Epiphanio in primo contra hæreses libro) Iudæi habebant quatuor libris digestas, quibus traditi erant ritus & ceremoniæ, quas à maioribus suis seruandas acceperant, quásque Dominus in Marci Euangelio reprehendit.

Etiam inducta & adiecta quæ dicuntur, Christus abrogauit, quæ accesserunt Decalogo, ea sunt sacrificia, expiationes, atque aliȩ ceremoniæ præceptæ Hebræis, postquàm ij Ægyptiam superstitionem imitati absente Mose, vitulum adorauerunt. Iudicauit enim Moses, cùm gens Hebræorum prona ad malum, diuinam legem liberam atque à natura in hominum animis insitam facilè contemneret, eam ita in officio posse contineri, & à cultu simulacrorum abduci, si assidua ac necessaria rerum diuinarum occupa-

tione detineretur. Inducta, quæ dicit mutata in melius, vt ipse alio in loco declarat, tria sunt, Sacrificia, quibus successit incruentum Eucharistiæ sacrificium: Aspersiones, quæ mutatæ sunt in baptismum: Adoratio, quæ tunc certo loco fiebat, nūc patet à solis ortu ad occasum: in omni enim loco sacrificatur & offertur nomini eius oblatio munda.

In eodem Capite mirum videri non debet lectionem librorum prophanorum ab Apostolis prohibitam, qui in primis illis pietatis rudimentis, vt ablorent omnia gentilitatis vestigia, non solum illa prohibuerunt, quæ sua sponte Christianæ pietati aduersabantur, cuiusmodi erant sacrificia, & reliquus Deorum cultus, sed etiam omnia illa, quæ suis admonitionibus refricare poterant veteris erroris memoriam. Confirmata verò religione, cùm iam homines non fierent, sed nascerentur Christiani, liberior fuit legendorum huiusmodi librorum consuetudo, adhibito tamen iudicio atque delectu, vt ex illorum lectione fideles fructum capere, & ad pietatem possent proficere. Scripsit Basilius aureum libellum de vtilitate capienda ex Græcorum disciplinis, quem auctorem sequentes fructuosè huiusmodi libros legimus.

In Cap. 10. prohibentur mulieres lauare vnà cum viris, quod idem prohibuit Conc. Laodic. Can. 30. & sex. Syn. Can. 77.

Libri gentilium

Ex libro secundo.

In Cap. 29. [*Decimæ salutaris, initium nominis*

Christi.] hoc dicitur, quoniam nomen Iesu à Iota incipit, qua litera Græci notāt numerū denariū.

In Cap. 30. [*vt qui Dei dignitate ornatus est, quatenus clero præest, & omni Ecclesiæ,*] hanc eandem sententiam apertius atque distinctius expressit S. Ignatius in Epistola ad Smyrn. iis verbis, Ego autem dico, honora Deum vt auctorem cunctorum ac Dominum, Episcopum verò vt Pontificem, imaginē gerentē, quatenus imperat, Dei, quatenus sacerdotalia exercet, Christi.

Observa in eodem Capite, in Ecclesiæ membris contineri mysticas significationes per quædam accommodata, & (vt ita dicam) appropriata muneribus, cum omnia in Ecclesia ita constituta sint, vt (quoad possunt) diuinam similitudinem referant ac significent. Porrò quod de Viduis dicitur, eas altari similitudinem imitari, id dictum, opinor, ad significandam constantiam, ac firmitatem propositi earum in statu viduali. Et quod pietatis officia, quæ in eas, & in orphanos conferuntur, sunt quasi victimæ in altari collocatæ ad faciendum holocaustum Deo. Virgines thuribulum significant propter virginitatis fragrantiā, & illos ex purissimis earū corporibus atq; animis afflatos odores, qui nō solū per Ecclesiam diffusi omnia suauitate cōplent, sed etiam in Cœlum sublati Deum delectant.

In Cap. 31. quod traditur, non esse arripiendum sacerdotij honorem, sed capiendum ab eo, qui diuina potestate ius obtinet illud aliis dandi, atque alia, quæ diuinitus à Clemente exposita, ad hunc locum pertinent, habentur in Dio-

nyſ.de Eccl.Hierar.cap.5.vt perſpicuum ſit vtrũque hanc doctrinam, ex eiſdem fontibus hauſtam, literarum monumentis commendaſſe.

In Cap. 32. Preſbyteræ, quæ nominantur, ſunt viduæ: ita enim eas appellat in tertio libro cap.5. quare aliæ ſunt illæ Presbyteræ, quarum mentio fit in Concilio Laod. Can 31.

In Cap. 59. noli mirari Iacobum fratrem Domini extra duodecim Apoſtolos numeratũ, fuit enim hæc conſtans non modò Clementis, ſed etiam Euſebij, Epiphanij, Ambroſij, atque aliorum ſententia. cui non obſtat quòd in Epiſtola ad Galatas Paulus eum Apoſtolum nominat & columnam, cùm ampliori vocabulo dicti ſint Apoſtoli alij, qui præter duodecim ad propagandum Euangelium miſsi, Apoſtolatus munere fungebantur, quemadmodum dicimus S. Martialem Apoſtolum Galliarum fuiſſe. Meritò autem Iacobus columna videbátur, cùm eſſet Hieroſolymitanorum Epiſcopus, omniáque ad ſtabiliendum Eccleſiæ ſtatum pertinentia, vnà cum Apoſtolis adminiſtraret.

In Cap. 60. ſunt hæc verba. [*Glorificent ſolum Deum, vnum & verum per vnigenitum Chriſtum*] quæ nullam nobis gignere debent ſuſpicionem erroris, quaſi non faciant filium honore ac diuinitate parem, vniúſque, atque eiuſdem naturæ cum patre: nam cùm ſint tranſlata ex Euangelio „ Ioannis, Vt cognoſcant te ſolum Deum verum: interpretatio, qua illa ſententia exponitur, debet quoque ad hunc locum accommodari. Eadem verba, de Chriſto loquens, ſcripſit S. Ignatius in

Epiſtola ad Magneſios. Iis, qui extra ciuitatem manebant, vnum & ſolum verum Deum nuntiauit. Sed erit locus opportunior, & magis proprius de hac ipſa re accuratè dicendi.

Caput ſexageſimum primũ continet informationem quandam eorum, quæ in octauo libro diſtinctius & accuratius deſcribuntur: in eo enim traditur integra ſacrorum ratio, vt nihil poſſit deſiderari hîc breuis anticipatio eorum, quæ ibi fuſius exponuntur.

In eodem cap. Paſtophoria exiſtimo fuiſſe tabernacula quædã quaſi armaria in fronte templi vtrinque poſita, in quibus Euchariſtia, veſtes, & vaſa ſacra condebantur.

Osculum myſticum, in hoc ipſo loco dari ſolitum, affirmat Dionyſius, cum agit de ſynaxi. Cyrillus in myſtagogicis orationibus. Laodic. Conc. in Can. 19.

In Cap. 72. Mentio fit Agapæ. Chriſtiani enim in principio religionis, in Eccleſiam conuenientes, ſimul epulabantur: ea conuiuia quoniam amore & charitate mutua celebrabantur, Agapæ ſunt dicta, quæ quòd cõfuſionem Eccleſiæ Corinthiorum afferrent, reprehenſæ ſunt ab Apoſtolo, ſed nihilominus ſaltem in aliis Eccleſiis diu manſerũt. Eas poſt longum tempus prohibuit Concilium Laodicenum, ne ſcilicet in Eccleſiis fierent, & poſtea Carthaginenſe, manſerunt tamen: nam Canones Conſtantinopolitani, qui longo pòſt tempore ſcripti ſunt, de eis ſanxerunt, nunc omnino in diſſuetudinem atque obliuionem abierunt.

In Cap.63.præcipitur, vt in ſabbato ac die Dominico Chriſtiani frequentius accedant ad Eccleſiam: quantum attinet ad ſabbatum mos fuit priſcorum, vt eo die quoque cœtus celebrarentur, & diuinæ ſcripturæ legerētur: de quo nobis forſan alio loco agendum erit.

Tres illæ ſolēnes precationes, quæ die Dominico concipiebātur, patebunt in octauo libro: earum quoq; mentio fit in Conc. Laod. Can. 19.

EX TERTIO LIBRO.

In cap.2. li. 7. fo. 161. pag. 2. v. pene omisera.

In Cap.10. magnas benedictiones puto eas appellari, quæ ſunt propriæ Epiſcoporum, paruas, quæ licitæ erant Preſbyteris.

In Cap.11. miniſtri ſunt ij, qui alio nomine dicti ſunt Subdiaconi, quod alio loco patebit, & Concilium Laod. eorum mentionem facit: lege in eo Theodorum Balſamonem.

In Cap.15. & 16. quæ de vngendis catechumenis dicuntur, item de Chriſmate, eadem habentur in Dionyſio in capite de baptiſmo, & in Cyrillo in ſecunda & tertia catecheſi myſtagogica: in iis cognoſcis, quòd idem in aliis vetuſtis ſcriptoribus obſeruatur, morem fuiſſe, vt ſtatim poſt baptiſmū Chriſmatis ſacramentū daretur.

In Cap.17. vides appellari Patrem ſuper omnia Deum, quod idē in aliis locis inuenies, ēſtq; idem loquendi modus conſuetus Ignatio, qui in Epiſtola ad Philippenſes diſputans contra eos, qui confundebant Patris & Filij perſonam, ſic
» inquit, Quomodo non videtur tibi Chriſtus na-

» aduersus Arianos illa Christi sententia, Pater
» meus vsque modo operatur, & ego operor: illi
verò ita ad eam respondebant, quòd in ea Pater
appareret primus operator, atque ita constaret
» eum filio esse præstantiorem. Hoc ô Ariane (in-
» quit Epiphanius) stultè dicis, & multa principia
» vis in diuinitate intelligere, vnum verò est prin-
» cipium, & eadem vna diuinitas, non reiicit au-
» tem à se Filius, Patris honorẽ, sed ostendit quo-
» modo se habeat ipsa diuinitatis consequentia.
Hæc Epiphanius. Cum ergo honor Patri tribui-
tur, non eò fit, quòd idem honor nõ sit tribuen-
dus filiò, sed vt demonstretur diuinitatis conse-
quentia, hoc est ordo originis, quemadmodum
Filius æterno ortu à Patre naturam accepit: hanc
quæstionem multo expressius declarat S. Basi-
lius in libro, quem scripsit contra Eunomium,
in quo diligenter tractat illum locum, Pater ma-
ior me est: longámque eius rei disputationem
» concludit iis verbis, Reliquum est igitur, vt ma-
» ius, hoc in loco dicatur secundum causæ rationẽ:
» quoniam enim à Patre Filij principiũ atque ori-
» go est, secundum hoc maior est pater, vt causa &
» principium. propterea Dominus sic dixit. Pater
» maior me est: scilicet quatenus Pater est, Pater
» verò quid aliud significat quàm quod est princi-
pium & causa illius, qui ab ipso est ortus? Non
» discessit ab hac sententia S. Hilarius, qui in no-
» no libro de Trinitate, sic scripsit, Donãtis aucto-
» ritate Pater maior est, nunquid per doni confes-
» sionem Filius minor est? maior itaque donãs est,
» sed minor iam non est, cui vnum esse donatur.

» ait enim, Ego & Pater vnum ſumus. ſi hoc non
» donatur Ieſu, vt confitendus ſit in gloria Dei Pa-
» tris, minor Patre eſt: ſi autem in eadem gloria &
» donatur eſſe, qua Pater eſt, habes & in donantis
» auctoritate, quia maior eſt, & in donati confeſ-
» ſione, quia vnum ſunt. Maior itaque Pater filio
» eſt, & planè maior, cui tantum donat eſſe, quan-
» tus eſt ipſe, cui innaſcibilitatis imaginem ſacra-
» mento natiuitatis impartit, quem ex ſe in forma
» ſuæ generat. Hæc Hilarius, quam ſentẽtiam non ſemel in ſuis libris expoſuit. hanc auctoritatem principij in Patre conſiderãtes priſci illi, omnem dignationẽ ei ſoli tribuere videntur. multa enim huiuſmodi in Clemẽte legimus, in Paſtore, Ignatio, Iuſtino atque aliis, qui ante Arianam hæreſim vixerunt: qui omnes vnam in tribus perſonis eſſentiam, parémque maieſtatem venerati, tamen celebrauerũt originem. poſtquàm autem Arius cœpit filij dignitatem minuere, & alij Spiritum ſanctum in numerum creaturarum aggregare: Patres, omiſſo huiuſmodi loquendi more, quem Euangeliſtarum & Apoſtolorum loquendi modum imitata, tenuit antiquitas: apertis verbis tres perſonás æquales prædicauerunt, nihílque vni tribuerunt, quod non item cæteris tribuerent. Hoc enim fieri ſolet, cùm exiſtunt hæreſes, vt quod antea omitti poſſe videbatur, cùm nulla de eo eſſet controuerſia, orta hæreſi id diligenter, planè, apertè, ſit enucleandum: atque ita ex hæreſum immani peſte hoc boni conſequitur Eccleſia, vt ſententiæ fidei, quæ antea nunquam agitatæ obſcuriores videbãtur, poſtquàm oppu-

gnari cœptæ ſint, illuſtrentur, atque declarentur. Hæc fuſius dixi, propterea quòd in Clemente aliqua ſunt, quæ ad hanc normam dirigi oportet. Tu verò cùm in ea incides, eam adhibe moderationem, quam tibi ij fontes oſtendunt: quod ſtatim ſerua in ea ſententia, quæ in eodem capite de Spiritu ſancto habetur, quem dicit à Chriſto doceri, & Chriſtum annunciare. tranſlatum eſt hoc ex 16. Capite Ioannis ſic dicen-
» tis, Cum autem venerit Spiritus ille veritatis,
» docebit vos omnem veritatem. Non enim lo-
» quetur à ſemetipſo, ſed quæcunque audiet, lo-
» quetur: & quæ ventura ſunt, annunciabit vobis:
» ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis, in quibus verbis, propter Spiritu ſancti à Patre & Filio progreſſionem, agnoſce in duobus ſpiratoribus auctoritatem vnius principij, in Spiritu ſancto nullam alienæ ab iis naturæ differentiam. Quòd autem ita interpretari debeamus loca, quæ tam in ſcripturis, quàm in priſcis patribus videntur Spiritus ſancti maieſtatem non ita extollere, docet S. Baſilius in eodem libro contra Eunomium, qui eadem via progrediens, quæ de filio dixerat, ea accommodat ad Spiritum ſanctum. Eius verba hæc ſunt,
» Quæ eſt neceſſitas, vt ſi dignatione atque ordi-
» ne tertius ſit Spiritus ſanctus: ſit quoque natura
» tertius. Nam quòd obtineat ſecundas poſt filiũ
» partes, fortaſſe pietatis ratio id tradit. Tertia ve-
» rò vti natura, nec ex ſanctis Scripturis didicimus
» neque veluti conſequẽs eorum, quæ dicta ſunt,
» concludere poſſumus. Nam quemadmodum

» Filius ordine, secundum post patrem locum ha-
» bet, quoniam ab illo est genitus, & dignatione,
» quoniam principium & auctor ipsius Pater est,
» & quoniam per eum aditum, & accessum habe-
» mus ad Patrem: natura verò nullo modo est se-
» cundus, quoniam vna est in vtroque diuinitas:
» ita Spiritus sanctus, & si ordine ac dignatione
» Filio est submissus, (vt hoc omnino conceda-
» mus) non tamen eo modo, vt quasi differentis
» ab ipso naturæ existat.

QVOD dicitur in eodem Cap. Spiritum san-
» ctum assumi vt testem, translatum est à 15. capite
» Ioannis sic dicentis, Cum autem venerit Para-
» cletus, quem ego mittam vobis à Patre spiritum
» veritatis, qui à Patre procedit, ille testimonium
perhibebit de me.

IN Cap. 20. obserua Presbyteri officia, quæ sunt hæc, docere, offerre, baptizare, benedicere populo: quorũ quidem habet potestatem Presbyter, sed tamen illam exercere non potest, nisi concedente Episcopo: lege Ignatium Smyr-
» nenses sic instituentem, Nemo sine Episcopo
» aliquid agat eorum, quæ ad Ecclesiam pertinẽt,
» illa firma Eucharistia censeatur, quæ sub Episco-
» po fuerit. Et paulò post, Non liceat sine Episco-
» po baptizare, nec offerre, neque sacrum facere.
quod idem de reliquis muneribus censendum est. Nam hæc ipsa munera, quæ nunc contemnuntur, in veteri Ecclesia exercebant Episcopi, vt aliquando sola causa fuerit accersendi Episcopum absentem in Paschæ tempore, vt Catechumenos instruere, & baptizare posset, de Eucha-

riſtia vides in Clemente Epiſcopū ſemper illam peragere:de docendi munere nihil dico,cum in hoc præcipuè verſetur Epiſcoporum officium. Hoc verò eſt intelligendum quòd quanquàm Presbyteri docendi munus habebant, tamen ſumma rei & doctrinæ iudicium Epiſcopo reſeruabatur, imò præſente Epiſcopo Presbyteri deſinebant munus ſuum,niſi ille aliud iuberet.

Ex qvinto libro.

In Capite 7.Conſidera auream illam ſententiam de baptiſmo ſanguinis, cur Catechumeni cum eo morientes ſalui fiant.Re ipſa enim commoriuntur Chriſto,alij in figura.Hæc ſcribenti, venit mihi in mentem alterius præclaræ ſentētiæ S.Cyrilli,quæ fuſius eandem rem explanat. ea ſcripta eſt,in ſecunda myſtagogia iis verbis.
" O rem nouam & admirabilem, nō verè mortui
" ſumus, neque verè ſepulti, neque verè crucifixi
" ſurreximus:In veritate tamen ſaluamur. Chri-
" ſtus ſic crucifixus eſt, & re ipſa ſepultus,& verè
" reſurrexit: atque hæc omnia nobis donauit, vt
" imitatione, paſſionum ſuarum participes facti,
" re ipſa ſalutem conſequamur.

In Cap.12.Quod de hirco deſio dicitur, vel fortè mendeſio, (nam ita quoque dici poſſet, ſi illud μὲν quod in Græco præmittitur, ſit ſyllaba)mihi id cuiuſmodi ſit,compertum adhuc non eſt,fortè enim alij locum hunc illuſtrabunt.

In Cap.16.Conſidera rem inſignem, ſcilicet Iudam abſuiſſe cùm data eſt Apoſtolis Euchari-

ſtia: Cyprianus enim ſecus ſentit, in ſermone de ablutione pedũ, & Auguſtinus in Epiſtola 163. & in explicatione decimi Pſalmi, & in ſex. tractatu in Euangelium Ioannis, & Chryſoſtomus in ſermone de latrone. Theophylactus, etſi idem ſentit, tamen agnoſcit eam opinionem, qua alij affirmant Iudam non adfuiſſe, nec eam reiicit. Exiſtimaui aliquando Dionyſium Areopagitam hoc affirmare: quod ſi certum haberem, vix iam phas eſſe ducerem ſecus opinari, ſed tamen cum Dionyſij verba diligentius expenderem, non ita certa mihi viſa eſt eius ſententia: tantum enim affirmat Chriſtum Euchariſtiæ auctorem iuſtiſſimè excludere eum, qui non ſanctè atq; ad imitationem ſui ſacro conuiuio intereſſet: quæ quidem ſententia hoc non obſcurè innuit, non autem manifeſtis, & perſpicuis verbis aſſeruerat. Quare Maximus ex verbis Dionyſij, probabili quadam coniectura id colligit, cuius annotatio in Dionyſij verba hæc eſt. „ Ex iis aliquis rationabiliter dicere poſſet, quòd poſtquàm exiit Iudas, tradidit diſcipulis Chriſtus myſteria, vt qui iis nõ erat dignus. Georgius Pachymeres hunc locum Dionyſij nouo quodam modo explanat, putat enim Dionyſium dicere, Chriſtum tradidiſſe quidem Iudæ myſticum panem & calicem, myſteria verò ſolis diſcipulis dediſſe, poſtquàm Iudas diſceſſit: eius verba hæc ſunt, „ Excludit & ſegregat iuſtiſſimè Iudam, qui non ſanctè conuiuio interfuerat, nam cùm illũ myſtici panis & vini participẽ feciſſet, myſteria diſcipulis, poſtquàm ille è cœna diſceſſit, ſolis tradidit, cùm iis indignus

» indignus eſſet Iudas. Cur igitur Iudam arcet à
» diuinis myſteriis, qui ſimul cœnauerat: Etenim
» docet, quòd non ſatis eſt tantùm corporaliter
» adeſſe & conuiuium celebrare: non enim hoc
» cum communione habet ſimilitudinē, ſed oportet intellectu, & mente adeſſe. Hæc Georgius, qui d*u*o aſſeuerat ex Dionyſij ſententia, vnum Iudam participem fuiſſe cœnæ myſticæ, hoc eſt panis & vini myſtici, non agni typici (hunc enim ſenſum manifeſtè explodunt verba Dionyſij & Georgij) alterum myſteria data ſolis Apoſtolis. Quærerem ego libenter à Georgio, quæ tandem fuerint myſteria, quibus excluſus ſit Iudas, & quæ ſolis credita ſunt Apoſtolis, cùm prius omnes ſimul panē & vinum myſticum ſumpſiſſent. ſi reſponderet fuiſſe ſacramenti effectum & ſpiritualem manducationem, rurſum ſcire vellem ab eo, quid opus erat, vt propterea Iudas abeſſet? quòd ſi myſteriorum traditionem putat ipſam Euchariſtię inſtitutionem, iam hoc ſcripturæ aduerſatur coniungenti Euchariſtiæ inſtitutionem cum eius diſpenſatione. Sumens panem fregit, & dixit, Accipite & manducate, hoc facite, &c. Itaque mihi magnæ tenebræ ſunt non modò in Dionyſij, ſed etiam in paraphraſtis ſui verbis, quæ dicere volui vt admonerem lectorem, vt legēns Dionyſium, hanc rem etiam conſideraret: mihi enim amplius de ea videtur quærendum. hoc tamen eſt in ea commodi, quòd ad factum pertinet, vt ſiue hoc vel illo modo ſe habeat, nulla labes, neque peruerſio fidei accidat.

IN eodem Capite, Euchariſtiæ myſteria di-

cuntur antitypa corporis & sanguinis, quæ vox idem valet, quod in Dionysio Symbola, hoc est signa: signa verò cum audis, noli ab iis remouere signatum, ita enim illa signa sunt, vt etiam verè & realiter contineant signatum, hoc est corpus & sanguinem Domini. patres verò antitypa illa dixerunt, vel respectum habentes ad præcedentem substantiam, vel quia species sunt sacramenta corporis & sanguinis Christi, qui in eis continetur: appellationes enim plerũque ducuntur ab eo, quod apparet & sub sensum cadit.

Nuptiæ secundæ

PENE omiseram id, quod in secundo Capite tertij libri annotatione dignum videtur: damnari enim videntur nuptiæ, quæ mortua prima vxore iteratur. Scito autem huiusmodi nuptias non damnari, iustæ enim sunt: reprehenditur autem intemperantia eorum, qui illas contrahunt. nam cùm primis nuptiis diuino illi propagandæ sobolis præcepto satisfecerint, iterum iungũt connubia, quæ improbantur ab antiquis, non quòd putent ea nepharia, sed quòd sint indicia incontinentiæ, & libidinosi putentur, qui illa appetũt. Eam ob causam antiqui Canones bigamis pœnitentiæ tempus præscripserunt, quod legimus in Conc. Ancyr. Can. 19. & Neocæsar. Can. 3. & Laod. Can. 1. Tertullianus etiã cùm recta saperet, has nuptias permissas tantùm putauit: Hieronymus durior fuit bigamis, ita vt nisi leniùs cum eo agatur, vix possimus illum à reprehensorũ criminatione vindicare. redeo nunc ad quintũ librum.

Paschæ tempus

IN Cap. 18. quinti libri, in quo traditur seruandi Paschæ ratio, nihil iam annotandum est,

ſed id totum potiùs delendum, vt nothum ac nouum. quod luce clarius perſpici poteſt ex ea Epiphanij diſputatione, qua vtitur aduerſus Audianos imitátes in Paſchæ obſeruatione Iudæorum conſuetudinem: narrat enim Epiphanius Audianos ſententiam ſuam defendiſſe auctoritate conſtitutionis Apoſtolorũ, in qua cauebatur ne alij calculum Paſchæ facerent ipſi, ſed agerẽt Paſcha quando fratres ſui de circunciſione agerent, atq; id vnà cum eis celebrarent, agnoſcítque Epiphanius huiuſmodi conſtitutionem, atque eam interpretatur, inquiens primùm, dici in cõſtitutione Paſcha agendum, quando id agerent fratres de circunciſione, non fratres qui ſunt in circunciſione, hoc eſt quando agerent ij Epiſcopi, qui de circunciſione & Iudæorum gente genus ducebant, quos ſcribit quindecim fuiſſe: deinde inquit, id factum fuiſſe ab Apoſtolis ad tuendam conſenſionis vnitatem. Quare tantum abeſt vt ea, quæ in hoc capite legimus Apoſtoli ſtatuerint, vt etiam contraria horum ab ipſis præcepta videantur. Præterea oriẽtales illi Iudaicum morem retinentes, nullam aliam excuſationem, vt in Euſebio legimus, afferebãt ſuæ obſeruationis, niſi quòd Ioannẽ & Philippum Apoſtolos imitarẽtur, teſtabatúrque Polycarpus Ioannis diſcipulus, ſe vnà cum Ioanne eo die Paſcha celebraſſe. Neque mirum eſt Apoſtolos in illis Eccleſiæ rudimentis eo die inter ſe egiſſe Paſcha, quo ipſi cum Domino egiſſent. Sed quid opus eſt aliunde argumenta petere? ipſa conſtitutio ſe prodit, & tantùm non vocẽ emittens, clamat ſe nouã eſſe:

ait enim æquinoctiũ fieri vigesima secũda Dystri mensis, hoc est Martij. perspicuũ est autẽ Christi tẽpore æquinoctiũ fuisse vigesima quinta Martij: tempore verò Anatolij Laodiceni Episcopi, qui vixit, Probo imperãte, anno Domini ducentesimo octuagesimo, æquinoctij tẽpus retrocesserat tribus diebus, solq; arietẽ ingrediens faciebat æquinoctiũ vernũ vndecimo Calẽdas Apriles, hoc est vigesima secũda Martij, quod narrat Eusebius in Ecclesiasticæ historiæ libro septimo. Quare noua est constitutio, fortasse edita post Concilium Nicænũ, in quo Paschæ obseruatio ad eam rationẽ redacta fuit, vt post æquinoctiũ vernum, quarta decima lunæ obseruaretur, & die dominico, qui post plenilunium primus esset, Pascha celebraretur, quod factũ est ea præcipuè ratione, ne Iudæorũ cõsuetudinem imitaremur, neque bis in eodem anno Pascha ageremus. hoc enim accidere posset si tantùm duodecim lunares menses obseruaremus, nulla æquinoctij ratione habita. aliquando enim post æquinoctium celebrato Pascha, eodẽ anno ante æquinoctium itidem celebraretur: initium enim anni ordiuntur ab introitu Solis in signum arietis. Existimo igitur, cùm verba Apostolicæ constitutionis viderentur antiquæ illi, & ab Ecclesia reiectæ Paschæ celebrationi quodammodo fauere, viros pios illa verba, ne offensionis causam præberent, & aliquos in errorem inducerent, deleuisse, reposuisséque receptam & probatam ab Ecclesia obseruandi Paschæ rationem.

In Cap. 19. intellige Christianos olim sex

diebus ante Pascha siccis cibis vesci solitos, cuius moris mentionem facit Epiphanius in libro tertio aduersus hæreses.

In Cap. 21. illa auctoritas, qua dicitur quòd Dominus accepit ignem à Domino, & alia, qua Iacob fatetur se vidisse Deum facie ad faciẽ, item illa de rubo, quem vidit Moses ardentẽ, meritò accommodantur ad filij Dei personam: fuit enim hæc constans priscorum procerum sententia, iis & huiusmodi aliis visionibus, Christum Dei demonstratum. Possem ad hoc probandum vnanimem Patrũ omnium consensum in mediũ afferre, sed breuitati studens, contentus ero vna sancti Leonis sentẽtia, quæ scripta reperitur in Epistola 13. ad Pulcheriam Augustam, iis verbis. Poterat quippe omnipotẽtia filij Dei sic ad docendos iustificádósque homines apparere, quomodo Patriarchis & Prophetis in specie carnis apparuit, cùm hoc luctamen iniit, aut sermonem conseruit, cúmue officia hospitalitatis non abnuit, vel etiam appositum cibum sumpsit, sed illæ imagines huius hominis erant indicia, cuius veritatem ex præcedentium Patrũ stirpe sumendam significationes mysticæ designabant.

In eodẽ Capite, cum dicitur Deum Verbũ, Deo ipsius ac Patri in condenda rerũ vniuersitate ministrasse, cautus esto, & memento eorum quæ de auctoritate Principii sunt dicta: nolíque putare illud ministeriũ efficere filium minorem Patre, ministrat enim quatenus sapientia & ars Patris existit, per quem vniuersa sunt condita. Iustinus in dialogo, quẽ cum Tryphone habuit,

opera filij Patri cooperantis, ministeria appellat, filiúmque Patris ministrum, scilicet ea ratione, qua dictum est, Verbum esse rationem artémq; Patris in rebus creandis, productúmq; à Patre, qui ei vnà cum essentia eandem operandi potestatem dedit. Quare vt hic ordo significaretur, Patres aliquando ministerium filio tribuerunt. Non potuit autem hæc res planius explicari, quàm est à Tertulliano explicata in lib. de Trinitate, cuius verba hîc subieci, quoniā instar normæ esse debent, ad quam hæ, quæ duriores vidētur, priscorum sententiæ, sint dirigendæ. Sic igitur in fine eius libri inquit Tertullianus, Subiectis enim ei quasi filio omnibus rebus à Patre, Patris quidem sui Filius probatur, cæterorum autem & Dominus & Deus esse reperitur. Ex quo dum huic, qui est Deus, omnia substrata traduntur, & cuncta sibi subiecta Filius accepta refert Patri, totā diuinitatis auctoritatem rursus illi remittit: vnde vnus Deus ostenditur verus & æternus Pater, à quo solo hæc vis diuinitatis emissa, etiam in Filium tradita & directa, rursum per substantiæ communionem ad Patrem reuoluitur. Deus quidem ostenditur Filius, cui diuinitas tradita & porrecta conspicitur, & tamen nihilominus vnus Deus Pater probatur, dum gradatim reciproco meatu illa maiestas, atque diuinitas ad Patrem, qui dederat eam, rursum ab illo ipso filio missa reuertitur & retorquetur, vt meritò Deus Pater omnium Deus sit, & principium Filij sui, quem Dominum genuit: Filius autem cæterorum omnium Deus sit, quoniam

omnibus illum Deus pater præposuit quem genuit:ita mediator Dei & hominum Christus Iesus omnis creaturæ subiectam sibi habens à Patre proprio potestatem qua Deus est, cum tota creatura subdita sibi concors Patri suo Deo inuentus, vnum & solum & verum Deum Patrem suum, manente in illo quod etiam auditus est, breuiter approbauit. Est igitur ipse filius creaturarum conditor vnà cum Patre, δημιουργὸς omnino, ita enim aliis in locis eum Clemẽs appellat, hoc est opifex atque auctor, non ὑπουργὸς quemadmodum Arius & Aetius impiè dicebant: facientes eum quasi secundarium Deum submissum ac subordinatum primo conditori, quorum opinionis diritas à Christianis mentibus longè repellatur.

Ex sexto libro.

In Cap. nono animaduerte ferè earundem hæresum mentionem fieri in Epistolis Ignatij. De Prophetia, & de monarchia Sermones à Petro cum Simone habitos, scriptos à se testatur Clemens in Itinerario.

Quæ in ~~quinto~~ decimo Capite habentur, atque omnia ea, quæ pertinent ad Concilium illud Apostolorum, cuius in Actis fit mentio, non sunt continuanda cum aliis, quæ primo loco dicta sunt, in quibus mortis Iacobi Episcopi facta est mentio: quare dirige hæc ad eam normam, quàm posui in Prolegomenis, cum de methodo agerem. quarto

In eodem Cap. nomen Iacobi Zebedæi delédum eſt, negligentia enim vel imperitia alicuius huc irrepſit, cùm Iacobus Zebedæi filius antequam hæc gererentur, ab Herode fuerit interfectus, id quod in Actis Apoſtolorum legitur.

In Cap. 16. ſtatuitur iterandum eſſe baptiſma ab hæreticis adminiſtratum, quod conuenit cum quadrageſimo ſeptimo Canone eorundem Apoſtolorum: iudico autem Apoſtolos id ſtatuiſſe quòd ij, qui eo tempore hæreſes ſectabantur, cum de diuinis perſonis falſa atque impia opinarentur, non potuerunt ſeruare ſynceram baptiſmatis formam, proptereáque neceſſarium erat inſtaurare baptiſmum in iis, quos ipſi baptizaſſent. Quòd idem ſtatuit Nicæna Synodus in Canone 19. de iis, qui à Paulianiſtis fuerant baptizati, ij enim à Paulo Samoſatenſi profecti, Chriſti diuinitatem labefactabant. Quam impietatem poſtea Arius & Aetius magis peruulgarunt. Narrat Epiphanius formam baptiſmatis ſeruatam ab Aetio, quæ hæc erat. In nomine Dei increati, & in nomine Filij creati, & in nomine Spiritus ſanctificatis, & à creato Filio creati. Quis non videt, hoc modo, tota fide euerſa, neceſſariam fuiſſe baptiſmi renouationem? idem exiſtimo de iis, quos rebaptizari voluerunt Apoſtoli.

In Cap. 24. noli putare vniuerſum populum Romanum eo tempore, Chriſti fidem amplexum fuiſſe, ſed cùm multi eſſent in vrbe Chriſtiani, iámque religio eſſet celebris, præſertim ſi ab ea (vt legitur) Tiberius non abhorruerit, pro-

pterea hanc rem extollens Clemens, inquit, Romanos recepta Christiana pietate, ab Idolorum cultu discessisse.

In Cap. 26. recognosce easdem hæreses numeratas ab Ignatio, in quibus animaduerte illud idem, quod in decimo septimo Cap. tertij libri dictum est de Deo, qui est supra omnia. Hoc loquẽdi more à Clemente accepto vsi sunt Ignatius, & Iustinus, cùm Trinitatis personas distinxerunt. quod quoties occurret, reuoca in memoriam, quæ de hac re in eo loco annotata sunt. ita enim omnis erroris suspitio aberit.

EX SEPTIMO LIBRO.

In Cap. 23. Non debes mirari, quòd ieiunium ante baptismum præcipitur, cùm præcipuè ob eam causam putem Catechumenos olim in nocte magni Sabbati baptizatos. Narrat Cassiodorus Burgundiones, cùm vexati ab Hunnis in Galliam trãsissent, Christianámque pietatem recepissent, à quodam Episcopo baptizatos fuisse, indicto ipsis prius octo dierum ieiunio. Tertullianus in libro de Baptismo, Ingressuros, inquit, baptismum, orationibus crebris ieiuniis, & geniculationibus & peruigiliis orare oportet, & cum confessione omnium retrò delictorum.

In Cap. 24. quartæ & sextæ feriæ ieiuniũ præcipitur, quod diu mansit in Ecclesia, nunc (quod est dolendum atque lugendum) cum aliis optimis maiorũ institutis in dissuetudinẽ abiit. Præcipitur quoque sabbati celebritas, quam tamen

Ieiunium quartæ et sextæ feriæ

Sabbati celebritas

cum diei Dominici cultu minimè æquatam, ostendit huius libri caput trigesimum quartum. non est autem mirandum Apostolos œconomia, atque consilio vsos, aliquid Synagogæ ad Ecclesiam migranti concessisse: altè enim in ea insederant veteres ceremoniæ, vt non adeò facilè aboleri possent. Fuit tamen hic mos (vt vidimus in secundo libro) ita retentus, vt in eo die meditatio diuinæ legis esset, non manuum cessatio. Concilium Laodicenum iubet in Sabbato congregari Ecclesiam, idémque prohibet, eum diem more Iudæorum custodiri. Etiam quod hîc statuitur de vnius magni Sabbati ieiunio, agnosco priscum morem, sed eundem accessione meliorum legum exoletum. nam Ecclesia Romana, quæ Apostolica vtens potestate, singula pro conditione temporũ in melius mutat, non fuit contenta vnius Sabbati ieiunio, sed instituit, vt idem mos in omnibus Sabbatis seruaretur. de ea re, atque aliis eò spectantibus extat præclara Innocentij primi epistola ad Gaudentium Egubinum Episcopum.

IN Capite 39. nota Patrem appellari Deum ingenitum, alibi filius dicitur Deus genitus. quæ voces & si molliores sunt, suspectæ tamen fuerunt patribus, cùm ab Arianis vsurparentur, qui ingeniti & geniti differentiam induxerunt, putantes ex ea filij naturam diuersam fieri à patre. Duces illi Ecclesiæ, & si voces non aspernabantur (non enim id efficiunt, quod volebant Ariani) tamen quoniam in scripturis non reperiuntur, & eis vtebantur hæretici, quorum etiam vo-

cabula timenda ſunt, ideo in eis recipiendis, cautionem adhibendam cenſuerunt: lege Epiphanij diſputationem contra Aërium, & Baſilij contra Eunomium. Magnus Athanaſius in epiſtola de Synodis Arimini & Seleuciæ, duo inquit ſignificare ingenitum, id quod exiſtens, factum non eſt, & id quod ſuæ naturæ auctorem non habet: ad priorem ſignificationem reſpiciens, filium ingenitum verè dicere poterit, idem ſi alteram ſpectet, id de ſolo Patre verè affirmabit. poſtea idem ſanctiſſimus Pater, ſciens iis vocibus vſos priſcos, præſcribit nobis, quemadmodum in eorum libris hæ voces ſint intelligendæ: inquit enim, Non ignoramus eos, qui dixerunt vnum eſſe ingenitum Patrem, nō eo animo ſcripſiſſe, quaſi Verbum Dei genitum, hoc eſt factum, & opus eſſe vellent, ſed ideò, vt oſtenderent, Patrem ſui auctorem non habere, ſed illum Patrem ſapientiæ eſſe, & omnia genita, hoc eſt quæ facta ſunt, in ſapientia feciſſe. Cùm igitur incides in hæc verba (incides autem ſæpe) noli exiſtimare ea iniecta ab Arianis, & ſi ipſi iis vocibus delectati ſunt, ſed illa accipe quemadmodum Athanaſius eſt interpretatus. nunc cùm expulſo Arianorum errore integra ſynceráque manſerit Homouſij fides, has voces non ita perhorreſcimus.

In Cap. 4. dicitur Chriſtus genitus beneplacito Patris, non quòd voluntas Dei Patris ei ortū dederit (omnibus enim creaturis, vt inquit Hilarius, ſubſtantiam, Dei voluntas attulit, ſed Filio natura dedit) ſed dicitur genitus benepla-

cito Patris, quatenus in eo naturaliter genito
» quiescit beneplacitum Patris, Hic est enim, in-
» quit, Filius meus dilectus, in quo mihi compla-
» cui. Pari sententia Origenes inquit, Patrem pro-
tulisse germen voluntatis.

In Cap. 43. sunt hæc verba, [*post hæc adorat ipsum vnigenitum Deum, post ipsum, & propter ipsum gratias agens ipsi,*] quorum verborum hæc est sententia. adorat vnigenitum Deum post ipsum, id est post Deum Patrem, vt ex eo intelligatur ordo originis, & in Patre principij dignatio, vt iam diximus, & propter ipsum, siue per ipsum, id est per Filium gratias agat ipsi Patri.

In Cap. 42. 43. 44. habes benedictionē olei Catechumenorum, aquæ baptismatis, & Chrismatis. intelligendum est autem priscos illos magnam vim tribuisse horum elementorum sanctificationibus. Tertullianus in libro de Baptismo
» sic inquit, Igitur omnes aquæ de pristina originis
» prærogatiua sacramentum sanctificationis con-
» sequuntur, inuocato Deo: superuenit enim sta-
» tim Spiritus de Cœlis, & aquis superest, sanctifi-
» cans eas de semetipso, & ita sanctificatæ vim san
» ctificandi combibunt. Cyprianus ad Ianuarium.
» oportet verò mundari & sanctificari aquam
» prius à sacerdote, vt possit baptismo suo, peccata
» hominis, qui baptizatur, abluere. Augustinus
» tract. 80. in Euangelium Ioannis, Detrahe ver-
» bum ab aqua, quid erit nisi aqua, accedit verbum
» ad elementum, & fit sacramentum. Ante hos,
Dionysius in capite de baptismo, exponit quemadmodum aqua per Spiritus sancti inuocationē,

& sacri Chrismatis permistionem sanctificata, præparabatur ad baptismum. Cyprianus in sermone de Chrismatis vnctione, sanctificatis (in-
" quit)elementis iam non propria natura præbet
" effectum, sed virtus diuina potentius operatur.
Cyrillus Hierosolymitanus, qui has ipsas baptismi ceremonias tradidit, de oleo exorcizato, (ita enim appellat oleum Catechumenorum) post
" multa alia hæc inquit, Quemadmodum insuffla
" tiones sanctorum, & diuini nominis inuocatio,
" quasi vehemens flamma vrit atque fugat dæmo-
" nes, ita hoc oleum exorcizatum, inuocatione
" Dei, & oratione tantas acquirit vires, vt non so-
" lùm ardentia peccatorum vestigia deleat, sed etiã
" omnes inuisibiles dæmones expellat.

In Capite 44. verba sunt obscura, [*vnius cuiusque enim manus impositionis virtus hæc est*] si mẽdum absit, sententia (nisi fallor) est huiusmodi, in qualibet manus impositione tam ea quæ fit in baptismo, quàm ea quæ fit in sacramento confirmationis, virtus hęc est, id est virtus in sanctificatis elemẽtis cõsistit, quatenus sacramenta illa requirunt materiã per inuocationẽ Spiritus sancti sanctificatã atq; præparatã, sine qua sacramẽtum ritè administrari non potest: quæ sententia valde cõuenit iis, quæ mox sequuntur. [*nisi enim super quodlibet horũ inuocatio fiat &c.*] in quibus verbis esto cautus, & primũ illud tibi statue, sanctificationẽ materiæ baptismi magis requiri præcepti, quàm sacramenti necessitate. Sancti Patres tamen, tàm ii, quorum verba protuli, quàm alij nõ pauci, illam inuocationem Spiritus sancti super

aquam magno opere extollunt, atque ei immẽſa tribuunt, vt non mirum ſit Clementem quoque adeo eam commendaſſe. nam eius dictis minimè aduerſatur, vt quis non adhibita ad baptiſmum aqua ſanctificata, verè ſit baptizatus: & ſi abſit contemptus vel negligentia, ſacramenti fructum conſequatur. Non enim negat Clemẽs illum eſſe verè baptizatum, ſed inquit, non abieciſſe eum animæ ſordes, hoc eſt, non eſſe aſſecutum baptiſmi effectum. Quod intellige, ſi præter neceſſitatem, ſeu aliam œconomicam rationem eam omiſerit.

CONVERSIONEM ad Orientem explanans S. Cyrillus, cuius ſæpè mentionem feci, hæc inquit, Quando abrenuncias ſathanæ, omni teſtamento, veterique pacto in inferno cum eo inito reſciſſo, aperitur tibi paradiſus Dei, quem plantauit ad Orientem, vnde propter præuaricationem primus pater noſter fuit expulſus, cuius rei ſignum eſt, cum ab Occidente conuerteris ad Orientem, qui lucis eſt locus. Omnes alias baptiſmi ceremonias à Clemẽte expoſitas, Dionyſius, Tertullianus, Cyprianus, Cyrillus, Auguſtinus, & denique priſci omnes agnoſcunt.

CAPVT 47. continet hymnum Angelorum, quem quoniam, S. Hilarius, paucis mutatis, in latinum conuertit, atque in miſſam incluſit, Concilium Toletanum quartum, & quidam alij eum huius hymni auctorem faciunt.

Ex libro octavo.

In Capite primo, in quo sermo est de Episcopis improbis, quasi ij non sint veri Episcopi, caue ne hæc sententia tibi sit occasio sequendi errorem Hussitarum negantium Episcopũ, presbyterúmue mortali peccato obstrictum esse Episcopũ, vel presbyterum. Non enim ita est accipienda Clemẽtis sententia, quasi velit eos, qui huiusmodi sunt, amittere potestatem, quam in ordinatione acceperunt, sed eos negat esse Episcopos, quatenus officia ac munera, quibus funguntur, non sunt grata atque accepta Deo, imò neque electio ipsorum ei tribuitur, sed hominibus. sunt igitur hi Episcopi quoad potestatem: non sunt Episcopi, quoad Deum attinet, quia Institutiones ipsorum, atque officia, quæ postea exercent, non sunt probata Deo. Ioannes Chrysostomus hanc quæstionem pertractans, ad eius explicationem produxit Clementis sententiam, cuius verba audiamus. Diaconis autem
» & Presbyteris secundum præuidentiam suam,
» illis videtur Deus iniungere ministerium Dia-
» conatus aut Presbyteratus, qui sunt iusti: qui au-
» tem inueniuntur iniusti, illos ordinasse homi-
» nes videntùr, non Deus. Ab exitu ergo rei co-
» gnoscitur, qui à Deo ordinatus est, & qui ab ho-
» minibus. Qui enim ministerium suum bene cõ-
» summauerit, apparet quia ex Deo fuerat ordina-
» tus: qui verò ministeriũ suum non bene cõsummauerit, ex hominibus ordinatus est. Quomodo autẽ quidã sacerdotes ex hominibus ordinãtur,

manifestè in libro octauo Canonum Apostolorum dicitur. Hieronymus quoque in cōmentariis in Epistolā ad Galatas asseuerat, eos esse ab hominibus ordinatos, qui indignè, fauore populi, patientiam Domini contemnentes, diuino sacerdotio contra meritum ordinantur. Tales igitur non sunt sacerdotes. Hoc est, Deus non elegit eos, vt essent sacerdotes, neque ipsorum muneribus acquiescit diuini beneplaciti consentio, quanquam ex vi ordinationis consequuntur diuinitus sibi delatam potestatem.

In Cap. 3. vide id, quod etiam in Dionysio legitur, signum externum, quo instituuntur Episcopi & cœlestem accipiunt potestatem, esse impositionem libri Euangeliorum ceruicibus illorum, qui instituuntur: cuius rei rationem cognosces ex eodem Dionysio, ex qua plura possunt intelligi, quàm mihi modò breues annotationes scribenti, & offensiones vitanti, explananda videntur.

In eodem Capite tertio, Pater appellatur cunctorum opifex per Christum, qui (vt diximus) est ars & sapientia patris, per quam facta sunt sæcula.

In quarto præcipit Catechumenis, vt se commendent Deo ingenito per Christum, & meritò, per eum enim habemus accessum ad Patrem.

In nono & decimo cap. qui illuminantur, sunt ij Catechumeni, qui de fide instructi, & diu in Ecclesia versati, breui erant ad baptimum accessuri.

In cap. decimo sexto, attende verba præfatio-

nis,

nis, quibus etiam nunc vtimur, ab Apoſtolis manaſſe: acne conſtitutio nouitatis ſuſpitionem tibi afferat, lege Cyrillum, qui in myſtagogicis orationibus hunc ipſum Liturgiæ morem expoſuit, totidem verbis de Clemente tranſlatum. ex quo facilè intelligitur liturgiam Clementis Hieroſolymis in vſu fuiſſe. eadem verba leguntur in Baſilio, & Ioanne Chryſoſtomo, Iuſtinus, & ſi verba non retulit, tamẽ eorum vim expreſſit. In eodem cap. dicitur Filius voluntate & potẽtia Patris generatus: quibus verbis explanatur recta de origine filij ſententia. eſt enim potentia generatiua Patris principiũ generationis filij, cuius æterna voluntas eſt comes.

IN cap. 17. [*vt oſtendat hunc panem corpus Christi tui.*] hoc eſt vt efficiat, hanc enim vim habet Græcum verbum. Eadem verba ſunt in Liturgia Iacobi, Baſilij, Chryſoſtomi, quæ nemini ſuſpitionem afferre debent, quaſi aliis verbis, quàm iis, quæ à Domino accepta ſe nobis tradere affirmat Paulus, putauerint ij Patres panẽ & vinum in corpus & ſanguinem conuerti. conſtans enim & perpetua fuit omnium patrum ſententia, verbis Domini tantum myſterium adminiſtrari. Quod verò hoc loco dicitur, ad ſuperiora verba reſpectum habet, & ad illa referri debet. vt enim quæ ante conſecrationem dicuntur, ad oblationem corporis & ſanguinis Chriſti dirigẽda ſunt, ſic quæ poſt conſecrationem myſtice precatur, & facit ſacerdos, ad vnum peractæ conſecrationis actum trahuntur. Sacerdos ante conſecrationem tenens manu patenam, & calicem, dicit ſe

offerre hostiam immaculatam pro peccatis, & calicem salutaris, quæ actio respondet oblationi corporis & sanguinis faciendæ, tunc anticipatione quadam sacerdotis mente atque proposito conceptæ, ita post consecratam Eucharistiam inuocatur Spiritus sanctus illorum munerũ sanctificator, & peracti operis vnà cum Patre & Filio effector, quæ inuocatio non est separanda à priore actione, qua sacerdos, verba Domini proferens, panem & vinum consecrauit, sed ad eundem actum reuocari debet, imò ad idem temporis momentum, quo illa admirabilis conuersio facta est. nam cùm omnia simul, atque vno tempore fieri non possint, ordine, ac temporis interuallo disponuntur. quæ verò sermone & tempore diuiduntur, cogitatione atque intelligẽtia sunt in vnum coniungenda. Græci cùm in Concilio Florẽtino interrogati essent, cur post verba Domini prolata, quibus cõsecratio absoluitur, precarentur Deum vt panem & vinum in corpus & sanguinem conuerteret, responderunt, se constanter credere consecrationem verbis Domini perfici, preces autem illas eam vim habere, atque idem valere, quod in Latinorum Liturgia oratio, quæ post consecrationem dici consueuit.
„ Supplices te rogamus omnipotens Deus, iube
„ hæc perferri per manus sancti Angeli tui in su-
„ blime altare tuum, in conspectu diuinæ maie-
„ statis tuæ.

In cap. 18. habetur oblatio pro Prophetis, Apostolis & Martyribus, quæ forte alicui videbitur absurda, eo quòd iniuriam (vt inquit Au-

gustinus) facit Martyri, qui orat pro Martyre. Tu verò intelligē hoc loco non modò nihil absonum fieri, sed etiam maximè pietatem coli. audi autem non me, sed Cyrillum, cuius nomē toties repetiui, hanc sanctorum memoriam exponentem iis verbis, » Atque hoc sacrificiū tibi offe- » rimus, vt memores simus, primùm eorum, qui » dormierūt, Patriarcharum, Prophetarum, Apo- » stolorum, Martyrum, vt Deus orationibus & » intercessionibus ipsorum nostram deprecatio- » nem suscipiat. deinde vt in memoria habeamus » sanctos patres, qui dormierunt, atque Episco- » pos, & denique omnes, qui nos præcesserūt, ma- » gnam vtilitatem credentes accessuram eorum » animabus, pro quibus offertur, ex oratione san- » cti & tremendi sacrificij. Habes in Cyrillo duplicem ordinem dormientium, quorum in sacrificio fit mentio, vnum cōstantem ex Patriarchis, Prophetis, Apostolis, Martyribus, qui ideo memorantur, vt nostræ necessitatis ipsi memores, rogent Deum pro nobis, alterū ordinem eorum, quorum necessitati nos oratione & sacrificio subuenimus. Præter hæc, que dicit Cyrillus, videtur Christianæ pietati maximè cōsentaneum, vt sacrificium etiam pro Patriarchis, atque Apostolis offerri dicatur, non quidem ad delictorum expiationem, sed ad gratiarum actionem. aguntur enim gratiæ Deo, quòd illi athletæ, & pugnatores magni, post tot susceptos labores, & gloriam Dei celebratam, dignam suo certamine gloriam acceperunt. De aliis autem, quibus sacrificio opem præstamus, nihil iam attinet

dicere, cùm continuata traditione, constantíque omnium patrum testificatione, certum iam sit ab incunabulis Ecclesiæ, toto Orbe Christiano, atque omnibus temporibus, mortuorum memoriam supplicationibus & sacrificiis cultam ac celebratam fuisse.

In Cap. 17. memoratur impositio manuum, quæ fiebat Diaconissis, quod pugnat cum decimo nono Canone Concilij Nicæni, negante Diaconissas manuum impositionem habere. Item quod dicitur de imponenda manu Hypodiaconis, & iis, qui in minoribus gradibus collocantur, est omnino mihi dubium, cùm canonica auctoritate constet, manuum impositionem infra diaconatum nō descendere.

In Cap. 35. ne sit tibi mirum creaturam, De inuocatione, solemnique precatione sanctificatam, adipisci facultatem expellendorum morborum, quæ etiam dæmones fugare soleat. refert S. Thomas se in historiis legisse, Anachoretas, qui in Ægypti solitudine vitam ducebant, vicinis mittere solitos oleum benedictum ad curandos morbos idoneum.

In ~~eodem~~ cap. ancilla libidini domini obsequens recipitur. cùm enim ipsa sui corporis potestatem non habeat, meritò culpa non in eam, sed in dominum est reiicienda.

Praeceptio quiescendi diebus Apostolorum, fortè post tēpora Apostolorum adiecta fuit. quanquam incredibile non est Apostolos suum exitum in Dei gloriam, & fidei propagationem futurum prospicientes, voluisse, vt iis

diebus fideles in commemorandis eorum certaminibus & Christi nomine celebrando essent occupati.

In c. 40. CONSTITVTIO iubens seruum & ancillam & separari:intelligenda est, si ij inuitis dominis, seu omnino non iustis nuptiis sint copulati.

IN Calce vltimi Capitis,in quo de institutione sacrificij agitur,habentur verba quædam,quę ansam præbere possent, vt ij libri sint contemnendi.Inducuntur enim tresdecim Apostoli dicentes se à Christo ordinatos:quod mirum esset si Christus omnium Ecclesiæ munerum institutor,& auctor, suam excellentem potestatem sacramentis alligasset, vel eam certis finibus circumscriptam, vnum in locum inclusisset. Matthias supra quem cecidit sors,hoc est(vt Dionysius interpretatur) signum visibile apparuit, vt Apostolus, sic sacerdos à Domino est electus: Paulum,non ab hominibus, neque per homines electum, omnia munera ab eo accepisse, censendum est, qui eum vas electionis instituit. Subiungit Clemens in personam Apostolorū. Qui propter nos factus homo, & spirituale sacrificium Deo suo & Patri offerens,ante passionem nobis præcepit solis, vt hoc faceremus, quanquàm nobiscum essent alij, qui in illum crediderant.Iis verbis aiunt Clementem censere tresdecim Apostolos fuisse cùm Dominus mysticam cenam celebrauit. Quæ tamen verba non sunt referenda ad superiora, sed intelligen-

da ſolùm de iis, qui tunc præſentes fuerunt. Noſti enim ex mea obſeruatione, Clementis morem ita inducentis Apoſtolos loquentes, vt ſermo præſens ad præterita referatur, & quamuis omnes loqui videantur, iis tamen ſolis tribuatur narratio, qui rei, quam exponunt, præſentes interfuerunt.

FINIS.

RERVM ET VERBORVM MEMORABILIVM, quæ his Clementis libris continentur; Index locupletissimus.

GVIDO MELDINÆVS ANGL. LECTORI SALVTEM.

Si iudice hoc nostro commodè vti volueris, numerorum notas deprauatè multis in locis ex improuiso appositas emendabis, & vbi literam A, inuenies, rem aut vocem, quam inuenire volueris, in cartæ fronte perquires, vbi autem B, in tergo: & laborem nostrum boni consules.

A

E

Episcopus

F

I

N

O

P

Q

R

S

T

V

FIN

ERRATA SIC EMENDABIS.

In Epiſtola, exemplum, lege exemplar.

Ex præfatione,

Noce, lege voce.

Fol.			
1.	b verſic.	25.	ad expetendã. leg. expetẽdum
4.	b verſ.	25.	animã meã, lege animã tuam
4.	b verſ.	24.	iretitas, lege irretias.
26.	a verſ.	11.	in ſomnis, leg. inſomnis
27.	a verſ.	12.	primogeeita, leg. primogenita
33.	b verſ.	9.	obdurauerit, lege obduruerit
42.	a verſ.	17.	filius, lege filij
44.	a verſ.	8.	Epiſtolæ, lege Epiſtolas
44.	b verſ.	9.	neué, lege néue
62.	a verſ.	25.	pecuniam, leg. pecunias
70.	b verſ.	22.	ſuſcipiet, lege ſuſceperit.
81.	a verſ.	7.	Dñs ſeruũ, le. Dominũ ſeruus
131.	a verſ.	18.	adoptionis, lege adoptione
139.	b verſ.	1.	certaminis, leg. certamine co-
161.	a verſ.	7.	dico, lege duo.

EXCVDEBAT PARISIIS
Annetus Briere, Via Olitoria, anno Do.
M. D. L X I I I I. Calend. Febru.